

ԸԶԴԱՅՈՒՆ ՄԱՏՆՆԵԴԱՐԱՆ

Դ. Ե.

1720—1775.

ԿԵՆՍԱԿԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՀԱՅ ԿԵԹՈՂՈՍԵՑԻ

ՊԵՐՍ

Կ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ Զ. Վ. ԳԱԼԵՍՔԵԱՐԵԱՆ

ՄԻԻԹԵՐՈՐԱՆ ՊԵՐՍԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ

ՄԻԻԹԵՐՈՐԱՆ ՌԱԿԱՐԱՆ

1908.

Ե.Ր
279

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՍԵՐԳԻՍ ԼՐԱԵՊ.Ի ՍԵՐԱՖԵԱՆ

ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՀԱՅ ԿԵԹՈՂՈՍԵՐՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԵԳԱՐԱՆ

Ե Ե .

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐՔԵՊՈՒ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՆԻ ԺԸՄԸՆԸԿԻՆ ՀԸՑ ԿԸԹՈՂԻԿԵԸՑՔ

Վ Ի Ե Ն Ն Ը

Մ Ի Ի Թ Մ Ը Ր Ե Ն Ն Ց Պ Ը Ր Ը Ն

1908.

1720—1775.

—

ԿԵՆՈՐԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՆԻ ԺԱՄԵՆԵԿԻՆ ՀԵՅ ԿԵԹԱՂԻԿԵՐՅՔ

ԳՐԵՑ

Է. ԳՐԻԳՈՐԻՍ Ժ. Վ. ԳԱԼԵՄՔԵԱՐԵԱՆ

ՄԻԻԹԵՐԵԱՆ ՈՒԻՏԷՆ

ՎԻԵՆՆԱ

ՄԻԻԹԵՐԵԱՆ ՔՊԵՐԵՆ

1908.

ՀԱՅԿԱՆԻՔԻ ԲԱՆԻՍՏԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

ԱՅԾՅԷ

Յ Ի Հ Ա Տ Մ Ե Կ Ե Բ Ե Ն

ԽԸՏԵՆԻԿՔ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՆԱԿԱՆԻՑ

ԳԵՂ

ԳԼԽԱՎՈՐ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԵՅ ԱԼԼԱՅՎԵՐՏԵԱՆ

ՈՐ ՈՒՉ ԵՍ ԸՆԴՈՒՐ ԽԸՏԵՆԻՑԻ ԻՅՈՂ

ՆԵՐՆՈՐՈՒՆ ՆԻՆԵՐՆԻՔ ԵՄԵՆԵՐՈՒ

ԵՆՏՐՈՐ ՍԵՂԱԿԱՆԻՑ

ՈՒՍ ԳԼԽԱՎՈՐ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՆԱԿԱՆԻՑ

ԳԼԽԱՎՈՐ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԷՓԷՆՑԻՒ ԱԼԼԱՅՎԵՐՏԵԱՆ

ՈՐ

ԸՆԴՈՒՐ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ

ՈՐ

ԽԸՆԿԵՆ

ՈՐ

ԸՆԴՈՒՐ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ

ՈՐ

ՍԵՂԱԿԱՆԻՑ

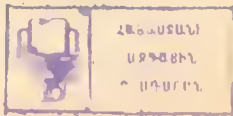
ՀՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՆ

ՆԵՐՍԷՍ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՈՒԼԻ ՆԱԿԱՆԻՑ

28-277

249-2004

(72-2004)

(1555-96)

Ա Ջ Դ.

Աշխատատիրութիւնս սկսաւ հրատարակուիլ Հանդէս Ամսօրեայի 1906 տարւոյ Յուլիս թուին մէջ (էջ 216) եւ աւարտեցաւ 1908 տարւոյ Յունիս թուով: Ասկէ նսնուած է այս առանձին տարգրութիւնը, սրան մէջ շատ յաւելումներ եւ ուղղութիւններ եղան, եւ այս արտադրութիւնս այն հրատարակութիւնս է գործածելին:

Կարծոյս բախանդակած յիսունհինգամիսոյ եւ աւելի ժամանակի ազգային պատմութիւնը, եւ ի մասնաւորի նոյ կաթողիկէ նշանատար եկեղեցականներու կենտարգրութիւնները փութեղանքներու վրայ իմնուած նորագոյն տեղեկութիւններ կը բախանդակեն:

Քիչ ատենէն տարգրութեան արտադրութիւն կ'ըլլայ նաեւ Կ. Պոլսոյ նոյ Պատրիարքներու եւ անձնատարութեանց, եւ ի մասնաւորի նոյ — Կաթողիկէ — Կարգաւարտութեան խորհրդարանի, եւ անցերեւոյն

Տ Ե Ր Ք Ք,

Տ Կ Ս Ս Ս Ս

պատմութիւնը, նայ կաթողիկէ Նշանատր
եկեղեցականներու եւ աշխարհականներու
ցեղաբանութիւնները, կենսագրութիւններն
եւ իրենց գործերուն վրայ նորագոյն տե-
ղեկութիւններ, փաերագիրներու վրայ
նստատուած, 12(18)էն մինչեւ 1878):

Պոխած տանման քաղաքովին անուշակ
է, եւ ընթերցողս կը տեսնէ, թէ ինչ յա-
րատեւ եւ մանրախոյզ հետազօտութիւն
ցոյց տրուած է, եւ ուզուած՝ առանց կող-
մակալութեան, պատմական ճշմարիտ
իրողութիւններ պարզապէս ներկայացրնել:

Կ. Պոլիս, 12 25 Մայիս 1908:

Հ. ԿՐ. Ժ. Վ. ԳԼԼԷՄԷԵԼԻԵՆ

ՅԸՆԿ ՆԻՒԹՈՅ

- Հ.²
1-140
- Ընագիր Առվմաննէն Զահանայի Նուրաթնեան.
1720-1775- Սարգիս Էրքնպ, Սարաֆնան եւ
եւ իւր մամանակը: Տեղեկութիւնք: . . . 143-152
1. Սարգսի ծնունդը, պատանեկութիւնն եւ
աւակներսին Յովնանու Կոլոսի: . . . 152-154
2. Սարգսի վարդապետ ձեռնադրուիլը, յա-
րողչութիւնը, Կեսարիոյ Լուսնորդ բն-
արուիլը, Ս. Կարապետի վանքին պարտքն
հատուցանելու համար մինչեւ Լատնա եւ
Բերիա նուիրահաւարութեամբ շրջիլը, եւ
կալիսկոպոսանալու համար Կարնոյ վրայէն
Էջմիածին ուղեւորիլը: . . . 154-157
3. Սարգիս Վ. Էջմիածնի Արմնոզին մէջ
Էրբահամ Կրնուացի Եպիսկոպոսը նու-
թողիկոս քնարել կու տայ: Կեսարիոյ Էր-
քնպիսկոպոս կը ժեռնադրուի եւ «Շնոր-
հալի» անունը կ'առնայ: Էթոռը կը դնանայ
1735ին. եոյն տարին Կ. Պալիս կ'ընթեայ եւ
կը վերադառնայ: Ժողովուրդը կը տակա-
ռակի իրեն՝ կաթողիկոսայ ըլլալուն համար.
1737ին Կ. Պալիս կ'ընթեայ: Էրքնպիսկոպո-
սութեան կոնդակին քնագիրը Կաթողի-
կոսայ ըլլալուն պատճառն ու մամանակը
Հուկաս Վ. Խաթրերդցի եւ իր 12 կառո
մեծահասարակարգ մանուկներն ըստին
նեղինակներէն: Սարգիս Վ. 1730էն յառաջ
կաթողիկոսայ, իրեն համար 1732ին եւ
1740ին գրուած մեռագիրք: 1743ին Կա-
թողիկէ դասանութիւն յղած է ի Հոռմ: 157-176
4. Սարգսի մարտարութեան մէկ դրուագը.
Կոլոս Պարթիարէ, Կասն բողափառու-

թեման կը նախաձուր. Սարգիս կը խաղաղ-
ցընէ ժողովարդը եւ կը վերստնաստատէ
գեղարքի Պատրիարքութեան ընդդէմ
Պետրոս Ժիւթիւր Վ.ի: 176—178

5. Սարգիս 1738ին Կեօպոլիոյ Էթեռէն կը
նշխարէ: Պատարտեան Պետրոս Վ.,
Լեւոն օղլու Սիմէն Եպիսկոպոս ի Գաղա-
տիս կաթողիկեայ կ'ըլլան: Կիւսապ օղլու
Լեւոն Վ.: Գաղատացի կաթողիկեայք
որս եկեղեցիներու կը տիրեն Սարգիս
1738 1740 Լոռաշնորդ Գաղատիոյ, իր ըն-
թացքը: Եւզեբեան Ստեփ. Յոյ.ի եւ Տէրգի
Ե.իքին օղլու Մովսէս կաթողիկեայ եպիս-
կոպոսներու կենսագրութիւնը, աստիճանա-
գիրը. եւ Գաղատիոյ կաթողիկեայք:
Վրթանէս Վ., Տէր Սուրբաս, Մայմեռն
օղլու Պետրոս Վ., Պիպլեռն օղլու Մով-
սէս Վ., Լլլաւիլ քաղ օղլու Սովմանէն Վ.,
Լեւոն օղլու Տէր Սահակ, Կարապետ Վ.,
կաթողիկեայք. Ժիւթիւր Պետր. Վ. ի Գա-
ղատիս: Մէնտէր օղլու Գէորգ Վ., Սար-
գիս Գաղատիոյ տոռաշնորդութենէն իր-
ժարականք կաւայ ճորճնաթիւ Պատրիարք
Սակոբ Նալեանի 1741ին. Մովսէս Վ. Պի-
պլեռնան, Կարնեցի Քերովքէ Վ., Պատար-
տեան Պետրոս Վ. Լոռաշնորդ Գաղա-
տիոյ, իւր օրերը. Նալեան Պատրիարքի
նշխարանքն ընդդէմ Գաղատացի կաթո-
ղիկեայք. Դիկովիդիոյ Լոռաշնորդ Էթե-
ռան Վ. Լոռաշնորդ Գաղատիոյ, աշտորանք
եւ մահ նայ կաթողիկեայ եկեղեցականաց
եւ աշխարհականաց, Հասարկոյ օղլու Կա-
րապետ Վ.: Սարգիս 1742. 1744 Նուիրակ
Երուսաղեմի Հմիւռնիոյ թեմին մէջ: 1744ին
Հմիւռնիոյ վրայէն Վենետիկ կ'երթայ:
Սարգսի աշակերտ Սով. Վ. Հմիւռնիացի,
Երեւոյիսկոպոս Համթայ, կենսագրու-
թիւնը. Գր. Վ. Բաղրնեան, Երեւոյ, Կար-
նայ, Հեռնադրի: ի Հոռմ., Կ. Պոլսեցի Սով.
Վ. Ճուրտունեան, Սեւգ. Վ. Լեւոնքի

Մարգարի աշակերտը Փաղաւտացի Իգնատիոս Վ., Կենսարացի Յովնան Վ. Երրմանեման, Փաղաւտացի Հարազէճեան Պետրոս Վ. 175 174

6. Մարգրիս ի վենետիկ. Հոռմ երթալու պատրաստութիւնը. առ Սիւրիթաք Երրայ գրած ինք նամակներուն սրբնակները. Մարգրիս ի Հոռմ հոգաւ. 1745 1747. 1745 Նոյ. 20ին Հաւատոյ դաւանութիւն կուտայ. կը ներկայանայ Բենեդ Ժ. ԶատաՆայապետին՝ Վրթանէկ Վ. Ստեփանեան, Երքեպ. Կենսարիոյ. Զեռնագրիչ ի Հոռմ. Կենսագրութիւնը Զէյթունցի Ստեփ Սպ. Մալլի եւ Զէյթունցի Կարապետ. Սպ. Լ. Խաչնորդը Փաղաւտոյ. Կաթողիկոսին հանդիպելու ի Փաղաւտա. Գր Երքեպ Սղեպիոյ եւ Հ. Եսփա Վ. Ստեփանեան, Երքեպ Եղեպիոյ ի Հոռմ. Հ Սկրօիչ Վ. Լեւանեան. Մարգրիս ի Հոռմ աննագրութիւններ կը կատարէ, Մարտիսցման ժողովոյ մէջ կը գտնուի Յովն. Վ. Դասապա, Երքեպ Մէրտինի Լէնցի Մրնաս Վ. Փերդուպեան Երքեպ. Զմիւռնիոյ կաթողիկոսայք Մարգրիս Երքեպ. ի վենետիկ. տպարան կը յաստատել եւ 18 Կոստ. գիրք կը տպագրէ Սաւակ Երքեպ Լեւոգիս Մարգար տպարանն ի Կ. Պոլիս, եւ նոյնին ներառաւ թիւան փրատակներու տալ մնայք: Մարգրիս 1769ին ի Կ. Պոլիս կը հրատարակէ "Ժողովոցիկն Մարգրիս ի Հոռմ Լիվոնոյ եւ Զմիւռնիոյ" 179 237

7. Վարդան Երքեպ Ստեփանեան, Սեւրոն Սպ Դասապաեան, Երրանմ Սպ. Լեւոնեան, Գրիգոր Երքեպ, Ժիւլիէան. Մարգրիս տաքնակեան միտնարի Զմիւռնիոյ. Պրոսոս, Սաւակ Աւագնի գաւաճանութիւնը. Մարգրիս ի Կ. Պոլիս. Կենսագրութիւն Սամուէլ Սպ. Սրճնկացոյ. Մարգրիս կաթողիկոսայ քարոզիչ ի Կ. Պոլիս. Երքեպ Լեւոնորդ ի Լեւոնոսիոյ 1765ին.

- դառնալով ի Կ. Պոլիս՝ Կ'աքաբուրի ի Կիպրոս: 287—288
8. Սարգիս Ռաֆայելի մէջ կը քանտարկուի. Զմիւննիս կը տարուի, առկէ Ճիոս, ուր կը թողուի տարի մը: Ազատութեան հրապարտելէ կ'ելլէ, Սարգիս Եղոկիայ Առաջնորդ կ'անուանուի: Սարգիս Պայիս կ'երթայ կը հաստատուի: Սարգիս Վ. Խէրիտաղզի, Սահակ Երէց, Լիւցիայի Կաթողիկեայք եւ իրենց կենսագրութիւնը: Սարգիս Սպ. Խաբլանեան, Ստեփանոս Լէրբեպ. Գունտի, Կաթողիկեայք. 281—295
9. Սարգիս Աղոկիս փոխանորդ կը գնէ եւ տարիէ մը կը հրաժարի. Կ. Պոլսոյ աւելն ճկեղեցիներու մէջ քարոզ կու տայ: Իր հակառակորդները. Բալուցի (Բանուէլ) քահանայ, Սափրիչ Յովհաննէս՝ Ինքնակենսագրութիւնը: Սարգիս Երուսաղէմի Նուիրահաւարութեան հաշիւը կը ներկայացընէ: Սարգսի աշակերտ Յարութիւն Պետանեան. Նալեան կը հրաժարի Պատրիարքութենէն եւ կը վտիմանի: Սարգիս կը խոսի զամբոսականք. 1771ին Սիմէոն Կաթողիկոս զՍարգիս կ'ուզէ նուիրուկ անուանել: Սարգիս կը մերժէ. 23 Սեպտ. 1772ին Ռով.՝ Վ. Նուիրտի նեանին հետ Պալէն կը մեկնի. 23 սըն Մարտիլիս կը հասնի: 299 312
10. Սարգսի հաւատքին բազմաթիւ նշանոցներու անուններ: Իր մեկնամը Պոլսոյ մէջ մեծ առատութիւն գործեց: Սամուէլ Եղ. Լաճեան. Պրոսպի Առաջնորդը: 'Էլիզաբ Լեմարմին Լէրբեպ. Տրոսպիզոնի՝ Կաթողիկեայ. Կայնեցի Ընտէլ Յովհաննէս Վ.՝ Ռարութիւն Լէրբեպ. Բասենցոյ նամակը. Ռարութիւն Պետանեանի ընդարձակ նամակը Գր Պատմամեան Պատրիարքի ընդարձակ կենսագրութիւնը: Եւրոթիւն Լէրբ. Բասենցոյ կենսագրութիւնը Սարգիս ի Մարտիլիս, ի Լիւմնոյ. հիւանդու-

Թեանն սկիզբը: Ն. Պոլսեցի Յակոբ Միս- րոս Լորեպ, Բեաւնա Մրապեան, Կ. Պոլ- սեցի Էղեքսանդր Մրապեան, Լորեպ. Վանայ, Սիմոն Եպ. Ումուտեան, Սամուէլ Եպ. Սրգնկացի կաթողիկեայր ի Հոռմ: Սարգիս Դոզեվարց, իր կտակը, մահը, թաղումը: Իր Դոզուխ Կամարմշտնիանաթ Պատարագ իր չիրիմը, գինանշանը, առ- պանագիրը:	312-405
Ուղղելիք եւ Յանելիք:	407-411
Ուղեակ Աստուկ սնուանց:	412-433

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՐԳԻՍ ԱՐԲԵՂԻՍԿՈՎՈՍԻ
ՍԱՌԱՓԵԼՆ

—

Ա.

ԲՆԱԳԻՐ

ՅՈՎՅ. ԶՅ.Ի ՆՈՒՐՑԻՆԵԱՆ

Կ Ե Ն Ս Ը Դ Ի Ռ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐՔԵՊ. ՍԱՌԱՖԵԱՆ

*Վէպ Վարդաշ Կրտսեամայի
Ռարադիայ ըստ պարզ սոյն
Կանոնիւ շտփաքանի
Ի գովեստ չընթերցայի*

*Ռոզնիմատա Սաւաթնան Ճ'ն Սարգիս րարահանայ
Ք'աջ տաննարանի Եստատեղճնապօշնեցաւ
Ըրքեպիսեկապոսի նախ մեծ Եկտարիոյ
Մղջ Երտալադսվեպցաւ զերապանն լ'ձռաւ*

*Մնապոյ դէտ սրմանի
Ըյնատարած վիճակի
Ո'սի լ'նեկերեւոյ քաղաքի
Կապաւապաւոց աշխարհի*

Ի Լ Ի Գ Ո Ի Ռ Ն Ա Յ

Ո Ը Մ Ի Մ Ը Դ Ի Ե Ղ Ո Ի Ի Ե Ը Ն Փ Ը Կ Զ Ի Ն

Ռ Զ Զ Ի Փ

Աստուծոյ զայս զէպ գիտ շարժեաց
Այլ յիշատակն անմահաց
Աշարհապետի մեծապանծ ,
Հոգի բոս հոգւոյ՝ որ շնորհաց
Ընտրածանիս խակ մահաց
Նպաստ՝ բանիւ իւր շրջմանց ,
Նովիմբ եւ գիտ հօրահանգեաց ,
Երէջ բակերա ձեռնադրեաց
Ախրա՛նն՝ անձինս սատարեաց :

Աշարժեալ ապա ի շնորհաց
Ընդիւ հոգի մ Նրբիմաց ,
Տոախն ի գառ բարունեաց ,
Պարտաւ եւ ճառ գովանանաց
Ըս բազմապան երախտեաց
Պետիս արժան յարգանաց ,
Երգեալ բոս իմ սուգ կարեալ
Տրբիտուրն նրմա առյց
Աին եւ ապախա ոչ գրառյց :

Նրման ցամաքաց ,
Ար յագ յրնձեռմանց
Ի իմ ից ծովակաց
Բամեալ մեծ լրնաց՝
Տան յետս բոս պարտեաց
Ինքեանց բաշխողաց
Նիւ իմ իւ կարբնիմաց ,
Երգով կարկաշմանց ,
Ըս ուաց զբառակաց
Նոյն հոն բնկալած :

Ն Լ Խ Ե Ր Գ Ը Ն Ք

Երգեմ թանի, երեքդէկի
Պէշոյ հոր իմում հոգեւորի,
Սարգիս Ներհոն վերաւահելի,
Լստուածաբան վարդապետի,

Ճարտարամիտ հրահարի,
Քաղցրաբարբառ քաջախոսի,
Լստեմարան քարոզաւորի,
Զուներնդ բոլորցի սիրտ հաճողի,

Սուրբ սերմ թանին սերմանողի
Ղևդի՝ ի սիրա ի բում Լոյզի,
Լարդ տալիս հոնէ քաղցողի,
Ղեկեղեցւոյ տնդ տառանի,

Լոյզւոյ վերելին միւս մշակի,
Յապական շաղ գայն պահողի,
Լոյծաւաւ բարի տնդ տանողի,
Եւ շար վերջոյ բոլոր խելողի,

Լնտրելագոյն փոքու հոտի
Ըղղատա, արխուն եւ քաջ հովուի,
Լոյմարեալ ոչխար գոմի
Ի սուրբ փառախ ճեւածն տնողի,

Զ՝հարեալս նեախի Սաղաւելի
Ըստ հոգեւոր փութ բրձիկի
Եւ յոյժ հարաւար վերաբումի
Ի սուրբ պանդակ դարմանողի,

Ճշմարտութիւն ջառագողի,
Սուրբ հարց շաւղաջ հեռեւողի
Ծաղիկ ի հաւատ շառաղանողի
Լպտողս ջմամբ տնպարանի,

Ի՞նչ պատահեց անտառի
 Բնիկի համար անտառի,
 Ի՞նչ անհասկացելի բանի
 Ի՞նչ անհասկացելի բանի,

Հակառակաց կրտսերացի,
 Չառ ճէր պարտեալս յաջ մարդու,
 Ի՞նչ պատահեց համարու,
 (Յանդրոցն աղաց կուս աստուղի,

Ի՞նչ պատահեց ամբարի,
 (Յապաշխարհի հորտեղու,
 Չապաշխարհի կողմի բուրի,
 Չարդարս յառնա ժիր պարտու,

Ընտանեկան առնել արքայ աստի,
 Կենդանիս իսկ չառ չառ ծառի,
 Կառաւարտի պարտու բանի
 Ընտ հասարակ մեկնաբանի,

Ընդհանր համարա բառացու,
 Պատիւ պատուի մասանդու,
 Ի՞նչ անտառացի սիրտեանի,
 Հասարակաց յարկեանի

(Յանտառի տասն օրդու,
 Չամբիկ հասարակ բառ պահու,
 Չարիկ աղա, պատան կատարու,
 Գաթ պատեղի մարտնչու,

Չանձնաբերի իսկ իսկ,
 (Կուս յառնա անտառի,
 Ընդարու իսկ անտառ պատու,
 Ընտ յառնա իսկ անտառ սիրու,

Յ Լ Ռ Լ Ջ Լ Ք Լ Ն

Վէպս որ տառն յիճնէ երգի
 Չէ ծնունդ չբխանց մարդ տհաճի,
 Եւ ի ծառ բառայդ եւ տրժանի
 Լա ի գովեստ Սարգ սի յաջի,

Որ մբառքն էր հանճարալի,
 Կամուրջ պատարաստ տանել զհրարի,
 Ու շիւ յաջող որաիւ տրի,
 Իւանիս զբառա՛հ եւ փաստալի,

Ողջամիտն էր յամենայնի,
 Խանկամբն անկեղծ խորհրդալի,
 Եւ զի՛նչ ա՛նճակն էր սրխորալի
 Քաջ ընկերանց եւ տառնի,

Խորագլան էր եւս աղաւնի,
 Քաղաքական տառնց կեղծի,
 Հրնարագիւտ ի շաւարի,
 Եւ փարատիչ տարակուսի,

Արամուսպն էր բառ պատշաճի,
 Ստաւիչ լեզուի բարբառնջողի
 Վրասա՛հ գանիչ զբեկահարի
 Եւ յանիբաւս բնիկացողի

Չէր մարդ ելոյդ փառաց գերի,
 Եւ ի զոգջ տաւրա ի բաժնէ,
 Փառքբն ինքեան շողալը բղի՛նի,
 Ուստի յիճնէր նախանձելի,

Զարգն էր : ' ոգի բախ հանդիսի
 Տուիչ բարի որինակի
 Ըստփփիչն էր այլոց վաշտի
 Տանող ուրփ կարեաց խաչի :

Ազիմբք եւ այլովք էր պանծայի,
 Վարսյն յաւէմ առայինի
 Քարսյն համեռա յար նազելի
 Եւ մարդավար յոյժ քաղցրալի :

Հասակաւն էր բերէ փառացի,
 Դիմնք պայծառ եւ բերկրայի,
 Չայնիւն ահեղ է' անանելի,
 Ի' անարկու թեամբն հիանալի :

Իւկակա յայա էր մերսմ' Ըղին
 Արնիյա ազնիւ հոր թմ' անէին,
 Այլ կամեցայ եւ առառաին
 Անէի երգով զայն վերբառին :

Այժմ' նառ եցից բզկէ պէնին,
 Զոր փորձեցի եւ առանէին,
 Եւ զոր այլք իսկ հրոշակեցին,
 Խոզ զոր եւ մերթ պատմէն ինչնին :

Եւ բոկոթմ' զայս վէպ առաւն
 Ի ծրնրնդ եան նորին որէն
 Արպէս բաւէ պ ծէն է' որէն
 Վիպչաց վարաց բնդ հանքսքէն :

Իսկ բաւածեմ' զայս պատմութիւն
 Ի առանէքին երգ երգութիւն
 Ըստ վիճակացն եւ կենցաղայն
 Ի' բառ գիպուածոց անէին նորուն :

Ե Ր Ք Ը Ի Ը Զ Ի Ն

Ար հասն գծեանդ, գախ մանկութեան
Ջրաշուար լի կենցաղ պատանեկութեան
Ահա ան չամբակ Սարգսի սու բարունն թափած
Ար պատգիարդն էր Հայրը թիւ գանգեան:

1 Ըրդ էր Սարգիս որդի սիրուն,
Ըսն համեստի եւ գոյանոյն,
Այդ գոյաբանակ Սառաւի բարւոյն
Ընկրտանի պերճ Ընկնցոյն:

2 Աստի էառ Սարգիս բարուն
Ըց Սառաւի եան գիւր մեկանուն,
Ար եւ իսկ էր Սառաւի ներհան
Ի ճանաչել գրարս մարդոյն:

3 Իսկ խաղաւ հի սենէր անսուն
Այլ իւր պարկեշտ եւ բարեասուն,
Ար էր ծնունդ Հոսոյն նորոյն
Գասար ծնողաց բարեանուն:

4 Այն երկուքին միմեանց հանդոյն,
Ըստ հոսոյ թեան կոչման վերնոյն,
Ըմտանանան մին բնդ միւսոյն
Ի կոտանեց եան Պալիս փայլուն:

1658

5 Ասր յորացեալ նոյն խաղաւ հոսոյն
Ըրթալոյն անախ արամբն իսկոյն
Ի ճոխ Պալիս Ընդրիանուն
Ի սակո իւրեանց մեծ ինչ գործոյն:

6 Ընդ կայր յայնժամ արքունեաց տուն,
Բեժամեծ աղ եւ ճեարց համբուն,
Իբր առ մարտի Դժբան (Ոմանց) ղյն
Ընդդէմ Կայսեր Գերմանաց ղյն:

7 Իւր եւ ազա հասեալ ժաման՝
Դառ ծնանէր գիւր փաղփաշուն,
Կայսառ, դուարիմ փունջ՝ սեկեզ ղյն
Մատաղ մանուկ ազնու ազ ղյն:

8 Ըստ ինչ լինէր ի մէջ աճայն
Փեարտարի այնք տարւոյն,
Որ փերթինն էր անցեալ դարուն
Յառաջուսր կոչեալ պատուն:

9 Զոր մկրտեն յոր շարափուն,
Յոր Սուրբ Սարգիս Զորագլխոյն
Տուն, յիշատակ եւ ցնծութիւն
Կառարէ միւս շարաց Սուրբ տուն:

10 Իր եւ գրչմեալ միահաղոյն
Ըստ մեր ծիսի յայժ հնազոյն
Ի 'արեւելեան յկեղեցւոյն՝
Ըսնայր անդրէս Սարգիս անուն:

11 Ըստ անախ դասնան իսկոյն
Ի Բիւզանդիոյ իրեանց իսկ տուն,
Իր գորգացեալ հասակ նորուն
Ընէր ծնողացն սրտիս իմ ին:

12 Եւ պատճառ սնանելոյն
Ի նոյն յազալք մեծ եւ գորգուն,
Ըսնայր Սարգիս մեր գուարիմուն
Բիւզանդացի միւս մականուն:

- 13 Ի մեծանայ անդ էն մանկան ,
 Նշանոցքն առ վարժեցի պղծ երջման ,
 Ի ի ասոր չաւառ փրկաւսեան ,
 Էջանձնեայ միտմ' երկդոս տան :
- 14 Ուսեալ նորա ցոյցբերեալուն ,
 Ըղգիր , սաղմոս , կտակարան ,
 Ընդամեղ իրջոս եւ Շարական
 Երգէր յամենի ժամաստան :
- 15 Մինչ յափաճեան էր բաւական ,
 Կրթեալ յարուսեալ Սկեբընս իմեան ,
 Կայր ի կրպակ տաւ արուս իմեան
 Սկեղինայ զաճարական :
- 16 Սակայն չափու մե իւր ընտկան
 Միակը րդհեա շաւղաղ ուսման ,
 Լսեաւ տնայուն ի զգոյց չամայն
 Եւ զիտա իմեանց արուսյնական :
- 17 Ուսաի սիրովն ետ անդական ,
 Եւ բազմանգլն յամարական
 Եւ իմ պրտաւ յաղաքի արան
 Եւ յոսեյ անդ զԼսուս Եւ յրան :
- 18 Ի յարսդի ընտրուսն Լայոյց'
 Եւ յամեղեակն էր յայնմամ' զբոյց
 Պատարիարգ ըն Լայկայ սրգոյց
 Եւ յաղաքին Ռիս զանդ աղոսց :
- 19 Որ էր տեղեալ Բագիշեցի
 Կայեալ տնուս մի Էջանձնի
 Որ եւ Կայաւ մականաւ տնի
 Քաջայարսց մեծ ընտրուսի :

- 20) Խաբասաչեալ էր ի մերոց
 Լսարանադեան պերճ ծննդող
 Զամանս համբակս սիրտս գրաց
 Զարս քաջ մարգէր յիւր իսկ դպրող :
- 21) Բազն տրկանեյն Խորդսի դարաց
 Բասաջանայն ի դասս դիանաց,
 Փայլէր յինչեան իւր ի հնար
 Իմաստախմեան սուրբ սիրոյն բող :
- 22) Վասն այն յաւէա հանէր յագոց
 Բաւաս մնատենչ որսին խորող
 Լսող ինչն իսկ ի շար խնաց
 Լսս սաս վեհին հրահանդեղող :
- 23) Իսկ հայրն առ այս կանգնէր խորող,
 Զի եղակն էր յարս սրգոց,
 Լնակնկալ հարսածոյս խող
 Խաչէր Խորդսի դադիս եւ ծող :
- 24) Լպտ տեսեալ նորսն ծնողաց,
 Իւր չէր հնար հանել ի բաց
 Բագոյ նորս եւ ի մասաց
 Զայն քաջ իւրհասոյ ճահ գովանաց :
- 25) Իսեա ազգեալ իւր ի բարեանդ՝
 Զընդդիմանալ նորին կամաց,
 Ի 'երկնիդ կ'աման անորինմանդ,
 Բողին յայն փոյլիմ զհամոյս ի բեանդ :
- 26) Բայնմամ Խորդիս սիրող բարեաց,
 Բն հետեւալ շար բնկերաց,
 Խաչատանի յայն մարտակեաց,
 Լիւ հատակաւ քսան ամաղ :

- 27 Որ յեօթնեքին աստիճանաց
Եկեղեցւոյ ուխտի մանկանց
Վազ իոկ բզուրսն, բոս արացուաց,
Ընկալեալ էր բնդ այլ գպրաց:
- 28 Եւ արդ լքեալ նորուն ձեռաց
Զոսկի, դարձաթմ, կոյս գոհարաց
Զօգնաւ, հանութ փարթմամ արդեանց,
Զոգն փաճառեալ ի գրամ փոխեաց:
- 29 Զորոյ բզկէն հոր իւր յանձնեաց,
Զի ի նման էր բնկալած,
Զերթ մայր գրամն իւր փաճառաց,
Որոն կէն ինքեան փոստակ մընաց:
- 30 Եւ առ յասեր յոյժ համարմակ,
Իբր ասնեղով գիւր բուն կաակ,
Մնասցիք բարեաւ աս հասարակ
Ով տիրելիք իմ անգրամակ:
- 31 Զի իմեղէա եմ մեծահասակ,
Եյլ յարեմ գիւ մանկան գունակ
Ի նորափարժ համբակաց կարգ,
Զորո արգ մարդկ մեր Պաարթարգ:
- 32 Խոզեալ ասա զերկրի փոստակ,
Զհոյս, մայր եւ ասուն, փաճաւ, կրպակ
Բանկամ լինել գրաց համբակ,
Որոց չահն է գանձ անգրամակ:
- 33 Դեմեալ ու գիւ ասա հարունակ
Ընդամ ջանի, գոյ հեանակ,
Բարգ բժպոզաց գրանին բամակ,
Խէկեւ չեմ այլմմ բաւ բնդ ունակ:

- 43 Ի՛նչա լցեալ սրտին փափագ՝
Գրկէր հապճեպ զիւր նոր վիճակ,
Որո՛ւմ բազում էր մամանակ,
Ընթան հեռւ բազմոյր անյագ :

Ե Ր Ք Ե Ր Կ Ր Ո Ր Ք

Որ պատմի Սարգսի ցուման կրթութիւն,
Սարգսապետ ի իւն, մահանայ ի իւն,
Սարգսապետ ի իւն, զՄահանայ ի իւն
Ի իւն, Լիճքանին զուգարս ի իւն :

- 1 Սարգիս մեր ահա սիրով կամսովին
Ընկերութեան իւն հանձնեալ մեծին,
Կոստանդ Օնուպոյսոյ քաջ Պատրիարքին,
Լրնոյր առ նա միշտ զբզանս իւր սրտին :

- 2 Որ եւ հանապազ եւ յամարովին
Ընկերատարեալ քոս կարի անէին,
Ի պահ տուրնիւն եւս ի գիշերին,
Հեռեւէր բղձիւ սուման իմաստին :

- 3 Եւ քոս տուրնիւն հան Հոգւոյ անեղին,
Ուսանէր նա անգ սղ բոյւրովին,
Ընկերատանցուն նաեւ զարմանին,
Ի սահման սրտիւն նորոգ վիճակին :

- 4 Ի՛նչա զիտեյով միւր վարդապետին,
Ընդառաջանալն իւր աշակերտին,
Լինէր բերկրայեց յիւրում իսկ սրտին,
Ընծաւ իւր մի կարի եւ անհնարին :

- 5 Սառն սրտի ջանի իւրով զիտովին,
Իսկ յեկեղեցւոյ եւ իսկ առանին,
Հօրահանգեալ մարդէր ի յումանուն նորին,
Ընդհամբաւ ի իւն Սարգսի անվարմին :

- 6 Լ՛ա սաս այնպիսի քաջ վարդապետին ,
 Ի յընթացո մահց երկից : 'աւելի ,
 Կէտ հանգիսացեալ Սարգիս բաւ կարի ,
 Լնցեալ զանցանէր զընկերս իւր զառի :
- 7 Որչոյ ազագաւ ձեռնադրեալ լինի
 Ի յսաներորդ երրորդի ամի 1722
 Պատանեկաւ թեան իւրոյ հասակին ,
 Ախառարկաւազ Սարկաւազ արհի :
- 8 Լ՛սա իբր երկից ամաց բզկնի ,
 Յեա Ծիւղ քննու թեան իւր վարդապետի ,
 Ի 'այլաց իմաստանց նորին զպրոցի ,
 Լ՛րթանի գաւեալ յահանայ արհնի : 1725
- 9 Եւ ի նշն աւար ի յերեկոյի
 Լնկալեալ վեղար Սրբոյն Լնասնի
 Լ՛սա ծիւթ Եղգիս կրօնաւորի ,
 Ստեալ բնդ լծով վանական կարգի :
- 10 Ընորհ սուրբ անման մաքուր Միւսանի
 Բահանայազարն սուրբ պատարագի
 Ի' բնկալման որբոյ Հոգւոյն պարգեւի
 Գործէր զնա միշտ բնախր եւ բարի :
- 11 Լ՛յնու հեռեւ նա բազմալիսա աքնէր ,
 Ոգւով չափ Ծղնեալ եւ եւս հեռեւէր ,
 Տեռական սոսման որ զԼ՛սաս ծոյ իր ,
 Եւ որ քարոզուաց յոյժ հարկաւորն էր :
- 12 Յատուածարանիդ մասեանն թափանցէր ,
 Մեծ ուշագրու թեամբ անդէն զազարէր ,
 Աարծեաղ մկննու թեանց նոցուեւ հասանէր
 Ինչ յեկեղեցւոյ այնպէս վննեալն էր :

- 13 Ընդ նմին եւ գայլ գիտաթիւնս փորձէր ,
 Ըսեհնարանից նմանիլ ձկուէր ,
 Զխմաստախրաց քաջ առածս բնարէր ,
 Զգրաց բաւ խրթիւն հանճարով մեկնէր :
- 14 Ողնւպէս հրահանգեալ Սոփեռտ երեւէր ,
 Եաշու մի մի մարդոյ որ բզնա գիւտէր ,
 Որոց բերան իսկ բզնա գրուաւէր ,
 Եակաշէս մտնիւն հռչակ հարկանէր :
- 15 Եւոյնժմա՛ Պատրիարզն որ վարդապետն էր ,
 Զաշակերան իւր գոր քաջ մարգեալն էր ,
 Համայն զննութեամբ եւ հարցմամբ փորձէր ,
 Վարդապետութեան արժան գտանէր :
- 16 Վստն որոյ բզնեա մի տարւոյ իրբու ,
 Մի բզնեա միոյ Սարգիս մեր հասու ,
 Փոքր եւ ձայրագոյն զաւազան առնու ,
 Ի վարդապետէն իրաւ Եահաննու :
- 17 Իր եւ իսկ եւ իսկ բզտեղի կալնու ,
 Եատեան քաբոզաւ Կոստանդուպոլսու ,
 Ընդոյց հանճարով եւ բանիւ արդու ,
 Ի իւր քարտար լեզուաւ լիւի խրատաւու :
- 18 Նա մուտտիրաց էր ազգիչ հայնաւ ,
 Եւ առարկեաց ներբողիչ լեզու ,
 Ուղղաւէր անհանց յաջոց ձեռաւու ,
 Ըղանդաւորաց փառախաւ հարկու :
- 19 Քանզի առեալն էր բարս որ առաջու ,
 Վստահ բարբառիւ ոչ գոյ ակնառու ,
 Սրահգ զոյանալ եւ ոչ ակնածու ,
 Ստաւ վատաց լինել լաւաց հագածու :

20 Բազազոս տյուզիսի հանձնարոյն պարզու
Ընդ էն առ նրմին պատիւ բնկախու :
Ի մեծամեծաց ի գիտնաց պատու
Իւր առ հասարակ ի սամկաց պարու :

21 Երբ անուն Սարգսի գովեաւ բառացաւ ,
() Եր քան զոր յաւէա հոյակն յարգեցաւ ,
Ստկայն առաւել նշին բարի համբաւ
Ըզկեառարացիս հազմեպ շահեցաւ :

22 Զայնու պահէր իսկ յաւարածեցաւ ,
Ըստ ճշմարիտ պատգամ ծանուցաւ ,
Ինչ կեառարիոյ առաջնորդն հանգեաւ
Հայ եկեղեցին անդր տյրիացաւ :

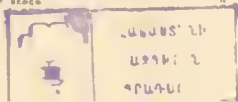
23 Ետնմամ կեառեան ժողով որ գրաւաւ ,
Ի ինչ ցանկիւն շէն քաջահամբաւ
Իւր քաղաքակցաց յարմ իշ պատգամաւ
Եկն առ Բահաննէս Պատրիարկ գնդաւ :

24 Ետմէ Սարգիս մեր վարդապետն յաւ
Եկելոյց անդրբ ազերիս բազմաւ
Կարի ստիպմամբ մեծ ազազակաւ
Ետառնէսորդս ինչ իրենեց խնդրեցաւ :

25 Ըյլ մեծն Բահաննէս իմ հոգեւոր հաւ
Պարապետլ գոյով բզրազմամբ տմբաւ
Կարգեալ էր բզնա փոխան իւր կամաւ
Ի յարողել անգ բանիս ճարտարաւ :

26 Ստի բացասէր որոշեալ բանիս
Սգէ կեառարացի Հայոց բազմախի ,
Ետանեկով նոցա բզկամ իւր փառախ
Ընտրեցէր տէր ձեզ զայլ ի հովի :

ՀԱՆՈՒՄ ԵՐԵՎԱՆ

1008-852
(96-5555)
(1008-27)
7

27 Բայց կհասարացիր դառնալից աբախ
 Շէշտ ի դարս ելեալ անտի անհանձի,
 Եղիմով առ Գրիգոր գիմն տղերոի,
 Իր Պատրիարկն էր շինին սուրբ և՛ ազնիւ:

28 Չոր ազաշէին շատ պազատանդ,
 Հանել զՈւհաննու միասին պատգամոյ,
 Ջալ ինչեանց զՍարգիս զովեալն համբաւօր
 Լեւաթնորդ հովիտ արքունեաց թղթոյ:

29 Բրոյ նշմարեալ գայնց բղձից բարոյ,
 Իր կարէր գողերս փոխել ի բողոյ:
 Երհնատէր թղթով լի բանիւ ամօր
 Խոստանալր նոցա յանդ ել գայն ողոյ:

30 Եւ՞ ի նոյն պահու ձից յորդ որանդ
 Գիւրէր զՈւհաննէն Պատրիարկ առնոյ,
 Շահի կհասարեանտ սրտառու զկամօր
 Տալով տղն զՍարգիս ի հովիտ փառօր:

31 Բայնժամ Բսհաննէն որ սիրէր տենչոյ
 Իջեմն Գրիգոր պատասեալն յարդ անոյ,
 Երոյ շնորհ գիշեալ կամակոր մրտոյ
 Կատարէր նսցուն խնդիր իւր սարօյ:

32 Եւ ինչ անուանէր զՍարգիս բնարանոյ
 Հասին կհարու հովիտ պերճ քաղմոյ,
 Հոստեալ յայնմ բղնա կարեւոր կարեւոյ
 Լեզու ձի գրան հրովարտակոյ:

1730

33 Եւ պա կուգեալ նա տնդր եւ հոս ամօր
 Վշտան լինելոյն լի դադանոյ,
 Բայց յեալ անտի մեծ հանդ երձանդ
 Երթալ ի Սամակ բազում ուղեկոյ:

- 14 Արսց մինն էր իւր տնակերասկից,
 Բակոր վարդապետ Նալեան զօգտնակից
 Որ եղեւ յեառյ Պատրիարկ Կոնփոյ
 Արտասպիմայ Բիւզանդիայ շինից:
- 35 Ժամանեալ ողջամբ Սարգիս շնորհակից
 Ի Կեսարայ, քաղաք մարդակից, 1731
 Ընդունիւր անդէն փառայ պատուակից
 Եւրպարհականաց ի քահանայից:
- 36 Որում եւ Բակոր եղեալ յարդակից,
 Որ յամայր աւուրս յար ռեզանակից,
 Լինէր բնդ նմա անդ աւախակից,
 Որպէս հարազատ եւ մեծ զառակից:
- 37 Այսա յեա ամսոց Բակոր վարդապետ
 Հօրամարեալ անախ զահալեմամբ յաւաւ
 Ի Բիւզանդիայ առ իւր աւագ պետ
 Դառնայր ի բոլոյս կայեալ բոլորն հետ:
- 38 Աւրց Սարգիս հասեալ հովուէր գիւր հետ միւր
 Քարակեալ յառաա հովիտ եւ աղբիւր,
 Տանեալ բոա հոգւոյ Խղամբ մատդիւր
 Աւարդ ապետալեմամբ ողջամբու եւ գիւր:
- 39 Ի Կեսարացոյց այր իւրաքանչիւր
 Զառ աջնորդ բն նոր ի յարդել յարմիւր,
 Զոր ի ներքոցել զբոաախւ ձկախիւր,
 Եւմենայն ուսակի լեզու բոյմ հարիւր:
- 40 Այսու տհաւապիկ նա յաջորդ լինիւր
 Կեանցիւ Բարոցի որբոց շնորհաաւուր,
 Զորոց մեծ ախոռ մառանդեալ նոախիւր,
 Հայրապետական պատուով հաշակիւր:

- 41 Եկա տնտեսելոյ շնորհիւ երկնաառաք
Ըղմայրաքաղաքն եւ զպլլ շէն անձնիւք
Տրամագրութիւնամբ յամենայն առաք
Հոգածեալ կարգէր գանձանքի վանք իւր :
- 42 Վանքն այն վազեմիւ էր տապան ամուր
Սուրբ Արարողեաի նշխարաց մարտաք ,
Երբոց Սուրբ Դրիպար Ըզգիտ լուսաւոր
Ընդ պլլ նշխարաց բզմանն ինչ առնչիր :
- 43 Եւսուրուն յայնստիկ նոյն սուրբ ուխտ նեղիւր ,
Ի ներքոյ պարասից որ էր իբրեւ բիւր ,
Զսր փրկել անախ նախորդ իւր ի գոր
Զանուղեալ էին աարտոցու անդ իւր :
- 44 Նմին իրի նա լեալ զերթ մարդ անսր
Մեկնեալ ի իմեմն վազվազէր յայլուր ,
Ի բոտնալ զայն պարտէր արդ յայլոց յոյժ գիւր
Վշատց վառնց աչ կզեալ տնձնատուր :
- 45 Շքնեալ առա եւ անդ հատեալ յԱտանայ
Ընախ յԱտորիտ եւ ի Քերիայ
Եամենայն սրեկ շուր , սուրբ քառանայ ,
Ըպա նոխ արդեամբ յաթոտ իւր դատնայ :
- 46 Վնարեալ գայն պարտէր մալլս գիւրանայր ,
Ի Քիւզտնցիա շոյա անգրէն երթնայր ,
Ի՛ անախ պատարտուեալ սուհ զսրծել փութնայր
Ըս լիջմիածին գիմել անպատանա :
- 47 Որ եւ առնէր անդ որկիհ ինչ սոկեալ
Դեղեղեղապանոյն եւ անդ ամանդեալ ,
Զսր վարդապետ իւր առաջէր յըննայ
Որոյն առնարին զահիւն հոյկապնեալ :

- 45 Ի Ռանապարհին նախ բնկերանայ
Ընդ Բժրահամաւ բարբոյսն զերակայ :
Որ ծննդեամբն էր ի կողոյսն Արեւեակայ
Գեւա Սեղեռասանի յաշխարհին Գերակեայ :
- 46 Որո՞ւ Եօհաննէն համալուսից տայր
Զաշակերան իւր՝ զոր ոտեալ շոյրայր
Մինչեւ ի Կարին՝ ուր Սարգիս մընայր :
Ի՞նչոյն յԷջմիածին աւղորդ յուխա զբնայր :
- 47 Սարգիս ի Կարին ամուր յամենայր :
Յարգեալ ի Հայոց աեղոյն անգագար :
Որ անախ ապա շրուեալ բնիմանայր :
Հասանէր յախոս Լուսաւ որչարար :

Ե Ր Գ Ե Ր Ր Ո Ր Գ

Ուրի յայտնի Սարգիս մեր պոյրատ :
Փշիթ Կարակոյստ ուր ծնի ի տանար :
Սար ի Էջմիածնի յուսեալ զաշխարհ :
Եւ զարեւոյթ իւնիւն անի յայտ յարմար :

- 1 Իսկ արդ Սարգիս մաման լինի
Յառաջին զահ Հայոց մեծի :
Յաւաբո աեղոյն Հայրապետի
Բժրահամաւ ուր Մըհեցի :

- 2 Եւ յիւնչ լինէր յաշնան միջի
Ի իմ աւանի մերու՞մ փրկի :
Հապար եւ եսին հարիւրորդի
Երեւներորդ եւ շորորդի

1734

- 3 Ուր նա եղիս խաթ ի մահճի
Կաթողիկոսն զոր յիշեցի :
Որ փորորեալ պահաւ ի պկնի
Ան հանգերէեալն անգրագիւխի :

- 6 Եղայ մոզով անդ գամարի
 Բրնարա թիւն նոր գահակայի,
 Եւր Սարգիս իսկ մրանայ բազմի
 Սրպէս գիտուն գէտ անուանի:
- 7 Նոյն մոզովոյ էր նա հագի
 Սր հանճարով ցաւ՝ բարբառի
 Եղեայ համայնդ իսկ տառի
 Զարբահամ գէտ Հոեղ ետանի:
- 8 Որ բնդ առաքաբնդ այնքոյն
 Դեռ գաւանիւր յաթառն յայնմիկ,
 Սր կատարեայ գոխտուն յոյն
 Դառնայ խոկայր անդ բէն յիւր բնիկ:
- 9 Ասկայն սմանց հարց հանդ իսին
 Ընդդիմութեամբ ներհակին
 Բրնարեյ ի գյուխ Հայոց Լզգին
 ԶՆոյն Երբահամն տարաւին:
- 10 Եւ այս բերեայ փաստ աւելին
 Իւնլէս բնարեյ գնդն հանէին,
 Եւ յ նախ ազգեյ պարտ գատին
 Զայն Իսի գանդիւր Պատրիարքին:
- 11 Կայնմամ Սարգիս մեր բազմազէտ
 Զարբահամն ցաւ՝ վարդապետ
 Հոեղ ետանի խոհական գէտ
 Գոմէր նախ սերտ բանիւ քարաւոր:

- 11 Ընտ այր, տաւր, և իրազէւ,
Ի տրնտեւեւ հրնարազէւ,
Ըպա չէ պարտ բանիւ տրզէւ
Ըսեւ չէ նա գահին տատար:
- 12 Ըպայ յուցեալ նոցուն յայն կէտ,
Նշին Ըթսոսի սեւիւն բոզէւ
Յրտաւանալ փոյթի դոք տէր եւ պեւ
Որում ինչի նա սգատեկար:
- 13 Զի յայնմ վայրի գծեւհաման տնզէւ
Ըսահարտաւ տրզեւփն տնպէւ
Ջանայր տերտիւ տունեւ տնհեւ
Նատրբիւ հրն մեծ փնտաւկար:
- 14 Նմին իրի Պարտից ուր նեւ
Ըսւրջ գաթսոս սփն տր չէ տնպէւ
Ունային տրեւմք ներկիւ զաւա գեւ
Նիւթեալ գահին: Ըգգիւ տոյմ շար:
- 15 Ետունեւ տպա գիւր վարմտպեւ
Բիւգանդիւ տիւստապեւ
Ընմ վարտութեան հաւան եւ մէւ
Ինչն յանեւն էւս տրպէւ: Ըտար:
- 16 Քանդեալ նորտ գոգջ տնջրտպեւ
Որ մ սգոգւին հարց գաւ ինէւ
Հինեւ: Բնգ իւր տնտահաւ
Ողջն տնմ հաւեալ ինէւր գտար:
- 17 Ըքգ տահմանեալ գորն հանգիւրի
(1) Նման մեծի Պարտիւտրգի
Հանգիւտանայր յիջման տեգի
Նշին Տանարի տիւտին գաւմար:

1 Ըստ բնագրին. իւր ինեւ Ըգգ:

15 Բարեւոյ հարցն անդ զհարգ Կանանի
 շեռնադրութեան չարապետի
 զՇարահամբն բառ մեր ծիւի
 Օձեն ի գոգ յոյժ ցաղցրութար :

16 Բայտ ի ցառն հինգերորդի
 Բար ամայն Նշխմբերի
 Բայն է բզկնի աւար մենի
 շեռնադրութեան վեհին պայծառ :

17 Բաւագ խորան Կլմիւսնի
 շեռամբ նսրին չարապետի
 Եպիսկոպոս սծեայ որհնի
 Սեծ Կեսարու Սարգիս կայաւառ :

18 Իր կաշեգաւ իսկ Շնսրհայի
 Բուն բերանով նոյն նսր վեհի
 Ի ցար համայն մանկանց ուխտի
 Ի մամ սծման ցայն ուրբ տաճար :

19 Բայս ողջ գրբեայ կայ համարձակ,
 Ի վկայական կոչեայ նամակ,
 Զոր չարապետի տան ի գտաւակ
 Վերառեալաց առ հասարակ :

20 Եւ զայս կոնդակ զեզեցկանի
 Բառակրնիք եւ մեծագիթ
 Պահեմ առ իս իրբ արդիս իր
 Ի յիշատակ հոր իմ բնաիր :

21 Բայց արդ Սարգիս մեր Սառաֆեան
 Լըհի տեառ չ Կապպագ սվկեան
 Կես որհնութեան եւ ուրբ սծման
 Ի կայ անդ եւս ի ճմեան ցայն :

25 Ի՞նչ քանակով քանակ յատեան
 Վարսապեան իմ անհայտեան
 Բարեկեր զժամանակս
 Անհանձն ախարի անգոյն իման :

26 Զան իմ անհայտեան անգոյն
 Ըր կեանք անգրէն զերի միտան ,
 Ի՞նչ հանձն իմ անհայտ զմայլէր բնդ բան
 Զար Արդ ի մեր ճառէր բերան :

27 Իսկ ի միտ անհայտ զանգոյն
 Քրէական զանգոյն հարմարեան
 Վեհին ի մայլոյ բնդ հանրեան
 Զանգոյն անհայտ իմ անհայտ :

28 Բնաւոր անհայտ յարմարեան
 Հարկէր Պալիս Կատանեղինեան
 Իզման զբարեի իմեղ բամբան
 Իտրդ ի միտ անհայտ իմ անհայտ :

1735

29 Ի՞նչ Պատրիարկ անգոյն Անհայտ
 Ըր հոգեւոր հայրն էր արման ,
 Ի՞նչ անհայտ զանհայտ հանձն
 Գրեկեան բնաւոր անհայտ :

30 Ի՞նչ անհայտ իմ անհայտ իմ անհայտ
 Հայր իմ անհայտ անհայտ անհայտ ,
 Ի՞նչ անհայտ իմ անհայտ իմ անհայտ
 Ի՞նչ անհայտ անհայտ իմ անհայտ :

31 Կանգնել զանհայտ անհայտ հանձն
 Կանգնել անհայտ անհայտ իմ հան ,
 Ըր հոգեւոր կարեւոր կարեւոր
 Արմայր Հանձն իմ իմ բան արմայր :

- 31 Ուր ժամանեալ նա անդանդաղ
Հեազազաեալ զօխաչանդ ժակադ
Զքննէր բղիւշոյ, դաս ինս մասադ,
Էւ զսխարաց մաքեաց կենցադ:
- 32 Եւ զորս գիւտէր անդ բեկ, կոյր, կադ
Լճքեալ պառքեալ եւ անասադ,
Հագեւորաւ ցանդ անյապադ
Իրնամ տարեալ առնէր յաճախ:
- 34 Զայնս որք էին առա անդ ճապադ,
Շրջիկեալ յաւէժ որպէս անկախ
Պաւազանաւ բանից շառ հադ
Պարձաւ ցանէր յիւր բուն փարախ:
- 35 Լնցնց որք էին յունայնս պառադ
Ի՛ ի ճարակիլ անհագ զանդադ
Լճրուցանէր խիւս գան վաղվադ
Լեւեալ զօնոցուն կեանս ազաւադ:
- 36 Եւ զորս մեղոյք էին շաղախ
Քաւմամբ մալրէր գերիժ որբորիչ շադ
Զապաշխարազս զորնէր սրախ
Վշտն անդարձից կարդայր աւաղ:
- 37 Իսկ որք բարւոյք էին անադ,
Լնդէր զայնս իբր համեմիչ ադ,
Զսուեզս մարդէր գիմար ձիւնադ,
Զախմարս վարժէր ձայնիւ խաղադ:
- 38 Որ միանդամ շունէր սիրա պադ
Լնաւոր նրմաւ ոչ կեայր նուադ
Որ ստաստէր իրբեւ մարախ
Չառնոյր զօկենաց հաց յիւր մախադ:

- 20 Լ՛հա հրովմամբ այրու արքանեալ ,
 Զ՞հօա կեռարեւան ինչեան յանձնեալ ,
 Զ՞ցայդ եւ ջերեկ անխնջ հովուեալ ,
 Հովուաց քաջաց նա նրամանէր :
- 40 Անբմբն ի աահ ոչ անբմանեալ ,
 Ժայռից փրշոց շաւառացեալ ,
 Ո՞րայն յերկիր բարի ցանեալ ,
 Զառառ ծոյ բանն արդի նաարէր :
- 41 Ի դարառաւան ճեռն մշտեալ ,
 Ետառց անախ ցանպէտ հաւեալ ,
 Ըսբջ վանպրազոյ բահիւ բրբեալ ,
 Զ՞ծառ , առնկ եւ թափ պրազաւէալ :
- 42 Վաջ այգեպոն հանգիստեալ ,
 Զեզծիչ փայրիկ աղուէն կայեալ ,
 Զայդի փրկիւն ծագկապարգեալ ,
 Ժիր մշտեալ համանմանէր :
- 43 Զոյգորդն յառախ աւապեալ ,
 Զվերն ի վերա վերաց առեալ ,
 Ի պանդոկի ճեռն դարմանեալ ,
 Զ՞Ամարացին կերպարանէր :
- 44 Իբր վառ ծառայ ոչ թաքուցեալ
 Ի ներքս հողոյ պաղանդն առեալ ,
 Լսյի գայն երկամբոյ ճոխացոյցեալ ,
 Քանչաբաւահ ծառայ լինէր :
- 45 Ընդ էր գիտել թղկնաբեանց
 Փառս եւ պարծանո բնդ պարծանաց
 Վստն ունելոյ հովի ինչեանց
 Արգիս զբնաբեալն ի մէջ հովուաց :

- 65 Եւ զի ոչ կայ յայսմ աշխարհի
 Լսու արարչի ինչ այր ոյր բարի ,
 Որ ի լեզուէ շարարանի
 Չար պարտաւ մամբ շանարդիցի :
- 67 Վշտան այն եւ ոչ Հոր իմ Սարգսի
 Լ.զնիւ համբու գործ բարեւի
 Ըզատեւոյ կարսոյ լինի
 Ի վառ շորթանց շարախոսի :
- 69 Ո՛վ ասեցիցան լեզուի անհամ
 Որ թէ կպէս է փոքրիկ անգամ ,
 Սակայն գործէ բողոսմ անգամ
 Ըղմեծ շարիս իբր անբզգամ :
- 69 Որ եւ է հոր գարգ շարու թեան ,
 Եղծ է գանառա զմարմին մարդկան ,
 Ասաւ է , կիզէ գանիւ ծննդեան ,
 Եւ բորբոյի անշէջ գեհեան :
- 50 Եւ արդ բերանիս բլբ գովէին
 Խայնակայր զՍարգիս մեր գովանին ,
 Ի շրշնչել լեզուի շարին
 Ի գաննահաս ագրիս փոխին :
- 51 Որչեւ է իսկայն նրմանէին
 Երբայեցի այց մանկան , ծերին ,
 Որչեւ բզրկնի Ովրաննային
 Ի խաշ հան զգա կառ աշէին :
- 52 Պատմաւս այսբար այսպէս ելոյ
 Չէր վառու թիւն Հովանին բարոյի ,
 Եւսլ քաջութիւն նորին աջոյ
 Որ լրտաակէր գիտկն ի սրտոյ :

- 13 Բանդի Սարգիս բզնէա շաւղաց
 Ուղղադաւան մեր որբոն Նարց
 Բրնթանալոյ յետս ոչ եկաց,
 Կայն սակս առիւր յանդիսակաց:
- 14 Եւ յիբաւի՝ զի՛ էր Ննար
 Սարգսի մերոյ որ զբնէր յար
 Ըցմեր նախնեաց մասեանս եւ Ծառ
 Եւ ընթանալ ի սահ յայնմաս:
- 15 Զի բնթեցեալ զայնս անդադար
 Փորձէր ի՞նչ շնն ճայնչս անյարմար,
 Բաղկեց սնիկն եւ ուղղափառ,
 Ու առի Չօինէր նգովից պատճառ:
- 16 Ըլ մանաւանդ զարժանն առնէր,
 Զճրան նորամաս որ որբոց շէր,
 Ոչ բնկալեալ քանիւ Ներշէր,
 Զի յախմարաց յայնս մուծեալն էր:
- 17 Ըստի, յայլոց որմին նրման
 Ըսեալ ոմանց զառ իմ խառան,
 Զամուշէին գերիմ անպիտան
 Ըսեալ Նոյնին զարարս արժան:
- 18 Ըսչ Սարգիս մեր գովով արթուն
 Ըխառնանով բրձիւն ներշուն
 Երգմ տմարէր զճմաշու չափ իմիւն,
 Զոր արբեալն էր անմբատ թիւն:
- 19 Եւ բոս առն սերմանոցի
 Սերմնն բարի յազարակի
 Տեսեալ անկէն զարմն չարի
 Խօյնի փայլիմ անառի զայն ոչ Նամի:

- 60 Այլ բուպտեակ հասման հնձոյն
Թոր ի ցորեանց գրգյո թրչնամուզն
Չտառեայ կապէր ի խուրհ համբուն
Զոր չոր գրառեայ մառնէր հրբոյն :
- 61 Զարբոյս գոյն թիւն գեղի բաժէր ,
Զահարեկեայս քաջայերէր ,
Զաւարակուսեայս սերտ անգորէր ,
Կո գոգնամիտս յար երանէր :
- 62 Ըգմու կն աշուս իկ մերթ հանգարտիւր ,
Այլ բնդ երկար չերբէր աւտիւր ,
Ընգորտս թիւն հստին եւ իւր ,
Սլասն ալն սիրարն ճրմեայ նեղիւր :
- 63 Զի որ քան զար դատ ներհակաջ
Ընէր յանգէտ բիրտ երիցանց
Կո յանճրչան վարդապետաց
Ի՛ ի սուպս անձանց եւ յիշխանաց :
- 64 Որք զիճէին ոգծառելով
Զառմուննս իրեանց չիմանալով
Կո պանծալին յսխորտալով
Ապակմել սոդոց անարգելով :
- 65 Ո՛վ անիշխան տնտէր ազգի ,
Եղսն կ'իսպառս այնրմ' ցեղի ,
Երբ խոսվու թիւն նարսն խրմբի ,
Ընգ անսոմուն համաձայնի :
- 66 Ըփռնս քրբուտնց ճգտնց մեծի
Ըպանապետնց Լուսաւորչի ,
Կո քաջ սուրբ հարց մերսմ' սեսի
Հեաեւ պաղջ նորսն չաւ գի :

- 67 Բայց յոյժ տաճի կեսաբիւոյ
Հովուաց յաջաց մեծ ամսոյ ,
Որ ի փարախ հասին նախնւոյ
Ըրդ նշմարէ զայլ բնդ այլոյ :
- 68 Իսկ Սարգիս մեր ոչ զազարէր ,
Ի ծովածուփ նստն յոր ինքն էր ,
Ստաւել տեսց որչափ հօնար էր
Խէն եւ մրրիկն անզազար էր :
- 69 Ընցեալ պոսպեւ կրրկին ամաց՝
Սարգիս անախ բոս պաազամաց
Յահան , Վճիկ որ պատրիարդաց՝
Ըն Բիւզանդիա շուեալ գրնաց :
- 70 Որք կոչէին զինչն անգանոր ,
(Գնեղ ի բեանց հանապազօր ,
Ըն նրաւնել Յունաց զոյժ գօր ,
Որ մարտն էր բնդ Հայո գայն որ .

ԵՐԳ ԶԱՐԲՈՐԳ

Այս համարտակ 'զ վնայ թնչ միջաբկեալ
Արարմ' երեւին Սարգ օր համարեալ
Մանկ եւ տնտեսանց շրմար նարակեալ
Անգուտ մեր ազգի եւ հորն զպանեալ :

- 1 Իս արդ՝ ազգ Յունաց՝ առչորեալ խեթի ,
Կիցիւր նախանձու՝ ի զիւեր 'ե ի տի ,
Ըն վայելչու լմեան՝ զոր ունին հապի
Հայր յԱրուստազէմ՝ երկնային շնորհի :
- 2 Ստի նենգ ու լմեամբ՝ եւ զբաւորա բանի ,
Որպեւ յայլ նրա ազ՝ սակով եւ ջանի ,
Ի Սուրբ Յակոբայ վանել զՀայո գանի ,
Հաճել փախալին՝ զայլազգիս ուրախի :

3 Բեբուսազէմ՝ Սուրբ՝ յուրս եհաս ասմեիւ ,
 Կօրից որ Պատրիարզ՝ հանգ երձ իւր Ուխտիւ
 Պաշարեալ յիձէր՝ ապշայիր ահիւ ,
 Ի՛նչ անտի ի Պայիս՝ ժամանէր գանձիւ :

4 Ո՛ր գաղար կայեալ՝ հրնարէր բղձար ,
 Կարի վաստակաբ՝ մրտաք կամակար ,
 Ի գերեւ հանել՝ զբրայարախց զուժար ,
 Վանել վառ Բունաց՝ պահանջմանց զպիժ շար :

5 Որում եւ ազգ մեր՝ յաւճաւ բարերար ,
 Ընդ Պատրիարզին՝ Կահաննաւ յանկայր ,
 Կրտսանիւ նրպասա՝ գործով սգ տակար ,
 Իանիւ համաձայն՝ սակով անհամար :

Եւսո գործ եւ Կակար Վարդապետ Նայեան ,
 Եւ հայր իմ Սարգիս բարսն Սառափեան
 Եւ այլք ի սարբեաց՝ ի բեանց գոստաւան ,
 Ոչ սակաւ սգնիչ :՝ ախաւառց զբաւան :

6 Ընդ էր տեսանել սաւան Բունաց պար ,
 Իւլ զի բնգզէմ մեր՝ մըցէր շարաշար ,
 Յայանի սրտս թեամբ՝ դաւով անդադար ,
 Որքուեալ այսր եւ անդր՝ գոսկի եւ գահար :

7 Իսկ բազուկ շայնց՝ Բունաց յազնեհար ,
 Ոչ տիգաւ , որբով՝ սրպէս ի շաւա դար ,
 Եւսո՛ պարզ իրաւամբ եւ փառաթիւ տրպար ,
 Զամսիթի հարէր զճեղքէն անարգար :

8 Եւսո իկ հասանէր վէճն այն ի կաւար ,
 Հայն յազնէր Բունաց՝ ի բուն նացին վալր ,
 Ընդ բէն հառաւառեալ հրազարտակ , յեա կար ,
 Որով Սուրբ Կակար՝ առ Հայո միշտ մընայր :

- 11 Երուսաղէմի ճրգնոց Պատրիարկ,
Գրիգոր վարդապետ՝ յաւելա մեծայարգ,
Ըն ծախուց զիճիս՝ յիւր զից շրջմայր արկ,
Զոր բարէին անախ՝ ապայ Բարեբարբ:
- 12 Ըյլ թագեալ զայս զէպ՝ ալապէս բնդ ազատ,
Պատմեցից առաւել զայլ իմե համառատ,
Արուժ պատմութիւնս՝ թէ եւ կարճառատ,
Ըյլ բոա պատշաճին է իբրու կարօտ:
- 13 Յաւարոն յայնստիկ ոմանք ի խափլաց,
Ըսանց բանաւոր ինչ պատճառաց,
Զքրկել ջանային՝ յաթոսղն փառաց,
ԶՅօհան Պատրիարկ՝ սիրեալն ի բազմաց:
- 14 Եւ անդ բնդ նորա՝ գրնել ջանային,
ԸջՊեարոս Բիւթիւր՝ յոյժ ազմրկային,
Ար լինէր յեաղի՝ ներհակ գրխափին,
Չահկեցի Ղազար՝ կաթուղիկոսին:
- 15 Պատճառանք որոց՝ յայս ինչ կայանայր
Եւ ի նրգոփել Յօհան հեռանայր,
ԸջՔաղկեդոնիկո եւ Ղեւոնդ սուրբ հայր,
Ալ հալածեալ զայն, որ զՅօհան այնց երթայր:
- 16 Զայս ինչ նայն Բիւթիւր զազ իօկ հրաշակեալ,
Մրխեալ էր յուզեզո անձանց սամկացեալ,
Արժ երկաւէր՝ զազգ մեր ամբոխեալ,
Ի միջի որդի գաղմուկ յարուցեալ:
- 17 Այն զառթար խորհուրդ բընաւ շէր հաճոյ,
Իշխանաց Հայոց Առաքանգ՝ Եւապոյսոյ,
Եւ ոչ անձրնիւր խոհական մարգոյ,
Ըյլ՝ միայն խում զսոժ սամկաց յազոփոյ:

- 18 Ընդ որս էին խնդրմանդ ի յետնաց,
ԸՄԼ եւ այլ եկաց եւ կեսարացւոց,
Որք շահեալ անդէն՝ դամարս դրամաց,
Ըրբեզ թրէին յաչրս խաժայնաց:
- 19 Ըստ վատ խամբ Հայոց՝ տխուհիւրեալ անգամ,
Խորթիւր ի ծածուկ՝ յայտնի յատ անգամ,
Զհօգնուէն զանպատահնս զոգէր զետ շարկամ,
Չայնն սրոյ սարսեալ՝ ցոգայնաց երամ:
- 20 Պակասեալ սրեմն՝ Բահաննէս բարան,
Պատրիարզն Հայոց Հրսովմոյ Նարայն,
Փախստեալ զոգէր զաննն ի ներսնատան
Բարկին Ըռաստեանց՝ սր պերճն էր տեղայն:
- 21 Գրեգոր Պատրիարզն կրաստեմի,
Որ յայնժամ հիւանդ ճրնչիւր ի մահճի,
Սրահալ յոր տանի՝ ի պատգարակի,
Սաժէլ զիտ տսւր անդ յեկեղեցի:
- 22 Որ տմեք խրատիւք եւ ձայնիւ տհեզ
Բուցանէր ազդին՝ զոյրն յոյժ մեծ մեզ
Ըպերախառնի ինն անձանցն անչրքեզ,
Բուցեալ տո Բահան՝ Պատրիարզն անմեզ:
- 23 Ըպայ սօգոսնուցեալ՝ յոյտ ազդին տսւր,
Ի փոխի զոցս Պատրիարզն ձեր,
Ընտրեացի այլ ոք եւս զահիս ի տէր,
Զի չէ ինն հանոյ ազգ խրսովասէր:
- 24 Զայն լրեալ յուզաց՝ փոքր ինչ զրզնան
Ի շոր խորհրդոց՝ դայն որ հետ անան,
Բայց յիւրեանց փոխած անգրէն իսկ զառնան,
Գրգրոսեալ զամբսն եւ եւս շարանան:

- 45 Բեաշ) Է. Բակոր Նալեան Աւարդապետ,
 Եյմանէր յառեան Է. առնէր զայնո մա,
 Կասիլ ի շարեաց, ոչ զոլ զառ 'ս անպէա,
 Եւ յայն իսկ լինէր բան անշահաւա:
- 46 Ընդ' յայտ և հրմաաց Կոստանդնուպոլսոյ
 ինչ զԲորզ Էն անդ' յոխորա ո' ահարկու,
 Կեօտբաղի շալխ' քան զայլ շալս ազգու:
 Ընդ' շահիլ զայնո հարկ ևր ո' սղատածու:
- 47 Վասն այն' Սարգիս մեր' Աւարդապետ ճարար,
 Զաւագո Կեօտբեանդ' յիւր սենեակ Էառ,
 Զոր քաջ համազմամբ' հաճ հաւան արար,
 Հաճել զճամբիւրակո, թողոյ զշար կամառ:
- 48 Կեօտբեանց սերեմն' իշխանաց ժողով,
 Կշէր անդ իւր լրոխն Է. մեղմով,
 Եիւր համբիւրակաց' զանձինն անվերջով,
 Սրբ' ո' Էին ճարպիկ Է. քաջակորով:
- 49 Զարբո յարգութեալ' ապր նոցա խորաւա,
 Երթալ զբառնել Էզ առ մի ի դաւ,
 Զողջ զայն համբիւրակո' սրբ Էին հրաւա,
 Նշյն հրկիզութեան, զորմ ևր զանկաւա:
- 50 Որոց' Է. առեն, խաւաջիւր թալուսն,
 Սերա ո'ամուր բանիւ յունկո առնեցան,
 Ի խոկմանց ժանախց հեռի կալ համբուն,
 Զաւագով լինիլ' Եւհան բարունայն:
- 51 Ըհա' իշխանք մեր' առաջիւր այնց յորդ,
 Քաջ պատրիարդին չեն հակառակորդ,
 Ընդ չէ Էեզ ճահ բնդ շար զոլ հաղորդ,
 Զօնայն Էեզ պատուիւր Է. մեր Ըսաջնորդ:

- 31 Գրեանցեալ նոցա՝ արարին զագջոյն,
 Որ յանձնիւր ինքեանց՝ յիւրեանց ժողովոյն,
 Անց էր անուանել թէ զհարգ ի նոյն,
 Նրապիւր ոյժ, կար, խրոփշաց դասուն:
- 32 Եւեղլ Սարգիս մեր՝ յայնց առ իւր կընեաց
 Զամանս ի հրմաց եւ յերեւելեաց,
 Որք չէին բընաւ կամակից յօգաց,
 Որոց զիւր խորհարգ ոյսպէս պարզ յայանեաց:
- 33 Պատարասաւ եմ՝ առերն ի կիւրակէի,
 Հաճել միտս բազմաց՝ յաւեան քարոզի,
 Նահանջեալ զազմակն, որով ամբօթի,
 Վարժապետն իմ՝ քով եւ ազգ մեր բարի:
- 34 Հարկ է ձեզ ապա՝ զալ ի ժամանուն
 Սուրբ Լուսուածաննի, որ ի Ղուկասարուն,
 Եւ նրառիլ յայնմիկ ջիւր եւ ցան ուրոյն,
 Ի՛ր բազանել լրօթի քարոզի ժամուն:
- 35 Բողբալն իմ՝ անգէն ի վերա ազգիս,
 Բիշելով զարարս՝ զսասաւ երախտիս,
 Զանուն յաջօթեան փորձ վարդապետիս,
 Լայլիք անգ եւ գոյք միաւայն բնդ իս:
- 36 Լիպա գոռափիք մեծ ազապակաւ,
 Լսելով ուր է Պատրիարկ մեր լաւ,
 Տառապանք նորա՝ մեզ վիշաւ է եւ ցաւ,
 Վասնաց արարմանց յախորժիմք բընաւ:
- 37 Եկեցէ՛ ի յայա՝ կացցէ յաթոս իւր,
 Որտասո՛հ հովուեցէ՛ զժող իւրաքանչիւր,
 Պատարասաւ մէք ահա՛, հալածել 'զՔիթիթիւր
 Եւ զիւր համախոհս՝ թէ եւ իցեն բիւր:

- 30 Երգ՝ այս ինչ այսպէս ճարտար ամամագրեալ,
 Բաջող կատարիւր ի պահ ժամագրեալ,
 Կողմբն Գիւթիւրին յայնց յշմ երկուցեալ,
 Իսկ տրիւր չեփեթ ազգիս տապնապեալ:
- 40 Եկա սրայ Բոհան Պատրիարկ արգայ,
 Դառնայր ի յարկ իւր՝ փառքս եւ անբ գահ,
 Բը գովեալ սերտիս՝ զարգիս իւր համայ,
 Լճարէր գնաին, որք էին գրծգահ:
- 41 Բայց կրնքեալ իմ գայս կարճ միջարկութիւն,
 Դարձայն զերբստին առ իմ պատմութիւն,
 Զի մի երկարելս իղլ ձանձրութիւն
 Ընթ երցոցաց գայս պարզ երգերգութիւն:

Ն Ի Ն Գ Ն Բ Ո Ր Գ

Որ միջին յայնչ Թարգմ խմուս
 Ի նախին համն կետարան քաղս:
 Այսինին եւ թարգմ Ենկարանց իսկ նայ,
 Նա իրապութիւնն եւ յայն հետար:

- 1 Եյլ արդ Սարգիս յեա մի տարւոյ
 Ի քաղաքին Ռիպանդիոյ
 Հրաժարիւր ի հովուելոյ
 Զազգ տրամեան կետարիոյ:
- 2 Զոր եւ անէր կամաւ իւրով,
 Զի զրգուեայն էր համբըրելով
 Ընկրթեի անձանց անդով,
 Զորս չէր հրնար հովուել չեքով:
- 3 Քանդի նոցուն անդուլ զերգով
 Օր բոս սրէ մեծ անալով
 Ընհամ բանիւ եւ վաս գործով
 Այլ ի տրանայր նորուն կորով:

4 Դա նրմանէր զայս առնելով
 Նաւաւարի լի հանձարով,
 Որ ի ծրփել տեսայ հսկմով
 Խրնդբէ ծոց Նեղ լրջեալ լայն ծով:

5 Իսկ կետարեանց խաւմը համարէն
 Լը մանաւանդ որ կայրն անդրէն
 Մաղձէր բղնա խոնարհարէն
 Ալ հեռանալ յիւր բուն հաւեն:

6 Բայց որոշեալ էր նա յայնմիկ
 Լ'ա պատճառ ալ ոչ սակաւիկ,
 Ուստի շանտայր նրմա յայնմիկ
 Հրբաժ տրեալ նրաւոր լոխիկ:

7 Եւս այնորիկ իբր յայն մմի
 Ետկոր Նախեանն եւս հօրաժարի:
 Լինել հովի մեծի հոսի
 Կաղատելոյ ճոխ գաւառի:

8 Որ ի՞նչպէս էր այնր առաջնորդ
 Ըյլ նրաւել անց շեղեւ զանկորդ,
 Ուր գրնելով գիւր փոխանորդ
 Լինէր ստորս ոյն կենալց կցորդ:

9 Եայնժամ Եւհան պաարիւորդի
 Տեսեալ զՍարդիս առանդ զահի
 Կամէր գիւնս հովի լիցի
 Կաղատացոյց սնդկա հոսի:

10 Բայց յորեկբան նա հրաժարի
 Հովի գոյոյ նայն փառախի,
 Եւր անգաղար աղմուկ չփոխի
 Լինէր յանհաւա խաշանց ջոկի:

- 11 Այ՛ մանաւանդ յայնքմ վայրի
 Լ՛նկիւրիայ մեծ յաղաքի
 Չորս ժամաւանչք չայլոյ Լ՛ղզի
 Ապին ի ձեռս աղափառի :
- 12 Լ՛յո ինչ տրհամ չէր Ատրդրոի
 Բայց ոչ կամէր նա յայնպիսի
 Երկատու իմեան ժամանակի
 Գոյ զէա երկու ներհակ կուսի :
- 13 Զինչ է իցի ի վախճանի
 Ոչ կամովին այլ յոյժ բռնի
 Զայն յրնդուելի նա զիջանի :
 Ի՛ Լ՛նկուրեայ զէա լեւոյ հաստաւսի :
- 14 Լ՛պա անտի յուցի անկեայ
 Երջանկու իմեամբ աղեւ որեայ
 ՅԼ՛նկիւրիա յաղաքս պրծնեայ
 Ժաման ինէր փառաս որեայ :
- 15 Ո՛ր նա բզկոր հասն աղջունեայ ,
 Լ՛ո հասարակ աջովն արհնեայ ,
 Խճատէր երկուս կողմանս դառեայ ,
 Խաղաղ սիրով : Լանպարաս կեայ :
- 16 Ար սցւով չափ անդ դուն զործեայ ,
 Լաւ կարգ պայման կազմանցն եղեայ ,
 Զանդուսն բերանս առաւիտ փակեայ ,
 Խճոխտայր յուրաչ ոչ պանդիառեայ :
- 17 Լ՛ո առնել զայս նա յոյժ յողնէր ,
 Զի աղափառն է նայն արջէր ,
 Լ՛նդ իրերաց յունեյով ուր
 Խաչանցն ազմուկ ոչ պողարէր :

- 19 Թեւեղէտ եւ զայր խոհեմս թիւն
 Աերեւելի անձինս տեղս ղյն,
 Իսկ յայլ անձինս բիրտ ։ 'անարդիւն
 Թաղաւ արէր անհաստ թիւն ։
- 20 Նա զի յերկուս կողմանս համբուն
 Կային անձինքս յայժ աններհուն,
 Վասն այն զՊրոնի վէճ կող նայան
 Չէին՝ բայց թէ է հայհոյս թիւն ։
- 21 Զի հետեւոյ ճաթ եւ աղս ղյն
 Չարարելով զտառս անս թիւն
 Ի՛ սղեայ զայլ ինչ արմին հանդ ղյն
 Հեռանային յսղիղ ուղս ղյն ։
- 22 Իսկ ուղղափառք կարծեայք զիտուն
 Լուեայ թէ է է ճշմարտս թիւն
 Տայ Քրիստոսի երկու բնս թիւն
 Երբորդ ու թեանն իսկ աւային զՊնայն ։
- 23 Արայ սմանց անհրժառ թիւն
 Երգէր մինչեւ ի մամառուն
 Արեւադայ կաշեայ մամուն
 Երբեւե՛ր Երկնս քնաւ ինն ։
- 24 Աւղղելն զայս մայրս թիւն
 Եթթուն չափսին զբոց ներհուն
 Երբէր յայնց թէ է՝ ուր կայ քնաւ ինն
 Պարա է գնել անդ եւ շէր ինն ։
- 25 Նորմին իրի անդ որ յան դար
 Լինէր չափս թաղմբեաւոր
 Իսկ հանձարեղ զիտին յարդար
 Մերթ յան զաղմուկն էր յայժ հրդար ։

- 25 Բայ յազմբկէն հօտին բոլոր
Որ էր հօգտին վիշտ հոգեւոր,
Դաեւ տենդ իւշ երկամարեւոր
Ճընչէր նորուն կտր մարմնաւոր:
- 26 Սոկայն տշուռ տմենայնիւ,
Եւտ տտծ ելոյ զքաղաքն ուշիւ,
Եայց եւ թեմին գերթ իւրջ հալիւ,
Ուր կտրգ հաստէր յաջ կտնտնիւ:
- 27 Դարձեալ տնդբէն յԱնկուրիտ
Եզիտ բզհտուն արպէս: 'էր նա,
Սիրտ իւր թախտեալ յայնբր վերա
Հաս տշմամբ մահ հարգոյր նրմա:
- 28 Քտնչ, խօրատ, հանճար ուշեզ գրխոյն
Ոչ բուժեալ զախտ հաչմ տնդամոյն,
Է գործ գրնեյ խոկայր խոկոյն
Սուր, հար, նրգով միահագոյն:
- 29 Իւկ մրտածեալ բաւ տրմանւոյն
Ետեա թմէ նոյն գեզ սասակագոյն
Մարթէ էր յեւեյ թիւն տնդամոյն,
Սոաթ կտտէր ի գործ գոնեւոյն:
- 30 Եւյ մտնտաւտնգ արշտփ հնար էր,
Ետնգ թմանեալ զանձինս տնտէր,
Մեկնեալ փրկին սիրոյն պատաւէր
Զերկնի գն ի մի ուր սերա պահէր:
- 31 Եւստիկ և 'այլբփ տառապանգ
Ճընչէր, տոկոյր ճգամբ բազմոյ
Ենգգէմ հոգմոյն սր փոթ որկոյր
Լբիկէր զհոգիին խոյս ոչխարօր:

- 22 Նրփեալ իբրաւ երեւոյ մօտ
Զերթն նաւաւդից յի մըրբկոյ
Դիւեր դիւր նաւ ողջ նաւաւաւեօյ
Հանդերձ իւրեւ ընդ միտանդօյ :
- 23 Ալաւն այն խորհէր որ ի յարէն
Հորաժարիլ իսկ ինչնսրէն
Ելնկիւրիւյ Հագոս ա ինկնէն
Եւ կեալ անչոյիմ տոտնձնսրէն :
- 24 Եւ մինչ այսպէս այս անցանէր
Ի Բիւզանդի^օյ յուր հասանէր
Խէլ Պատրիարկ աեզոյն խոխէր ,
Եւ ախան սրոյ մահաւ իմէր :
- 25 Եւստամ զայս ինչ Սարգիս յաւեր ,
Ի սիրա հարեալ աւագին հնձէր ,
Ըսող հապճեպ աւագոյ յինէր
Ի 'ի կոտանդեան չէն ժամանէր :
- 26 Եւ յիսա տառչ զՍիհան բարուն
Սր Պատրիարկն էր նոյն Պոյսոյն ,
Կանխեալ տանէր արհաւ մահուն
Ի յոխեւանս հանդերձնոյն :
- 27 Ըսյս ինչ էր մեծ կարասաւ Ըզդիս ,
Բայց տաւել ողբոյր Սարգիս
Զիւր մարժապեա յաջն ի սարբիս ,
Սր ոչ եւս էր կենդոյ յաւախս :
- 28 Էր նոյն կարասաւ յիբաւ տրաման
Ընմբիւիիմար մեծ տշխաւաման
Լալեայ , ողբոյ եւ հաւաւձման
Հայոց Պոյսոյն կոտանդ ինեան :

- 30 Զի էրն այր մեծ հանապազոր
 Ղերհուն ճարասար բանիւ հրգոր
 Սրոյ նրման մինչեւ զայսօր
 Այ ոչ եկաց զէա անդ անոր :
- 40 Արդ յեա մահուն ինչուն Պեախն
 Հաճու թեամբ մեր Հայոց Լիզդին
 Ի 'բոա արքունեալ հրամանին
 Յակոր Ղալեան կայնոյր զօանգին
- 41 Որ յազ անելն բզմեծ խիւայն
 Յեպարբութ մեծի առեան
 Լնդ էն նրմա բնկերանան
 Սարգիս բարուն Սեգրոս իշխան :
- 42 Եեալ Սարգիս զօրհորհուրդ սրբին
 Եւյանեալ նորոգ Պատրիարքին,
 Եեա իտոյր յելոյ եւս զէա հոսին
 Կազատիւ իւր զիճակին :
- 43 Լա այս թէկէա նոյն Պատրիարդ
 Լնդ Լնկիւրեալ իշխան աւագ
 Ինն անկեցծ բանիւ զիմակ,
 Լալ նա շօթիւր գիւր աւիղ կարգ :
- 44 Զի նա բարւոյր յառաջ խորհլր
 Զոր միանգամ առնել պարան էր,
 Եւ զոր հոռաառ որոչեալ էր,
 Այ յանդ ել զայն նրմա մարթ էր :
- 45 Կաջեալ ուրեմ Սարգիս անգահ
 Խիզմ մրաւոյ իւր շունեւոյլ զահ
 Լպրիւր անդ էն հանգիտա վրոտահ,
 Կահ լեալ զերկնից յամենայն պահ :

46) Եկեա ամսոց ինչ Եակոբ Նայեան
 Զիւր գառակից բարսնս համայն
 Երբուեալ կարգէր բոս իւր բոսման
 Դէւաւ՝ առաջնորդ յաթոսս պառական :

47) Զորոց ցրեալ խումբ ամենայն
 Ջանալլր բանիւ յորդորական
 Հաճել զՍարգիս ինկ Սառաֆեան
 Ընարեւ ռակո իւր գահ ինչ արման :

48) Զայլս տանէր նա բոս ամանց,
 Զի կառկանէր գուցէ ոք յայնց
 Խիարանեալ բնդ իշխանաց
 Ընցէ յիւրմէ գիւր գահ փառադ :

49) Ինկ Սարգիս մեր խորշիւր ի բաց
 Երնդունելոյ զՕփիճակ հոգուաց
 Դէւա յինկում կկեղեցեաց,
 Զի փորձեալն էր զերկուսն ինկ յայնց :

50) Ըպայլ գիտեալ զմիտս Եակոբայ
 Որ ոչ հաճէր բնդ կայն նորայ
 Ի յաղարին Քիւզանդիայ,
 Լինէր նՕս իրակ Ոսրբ Եակոբայ :

51) Զայլս նոր պաշտան նստիւրակի
 Պարան էր եզրել ի վիճակի
 Ըգմիտնաց, ոց մեծ աշխարհի
 Ինկմով Պօրիդ որ Պատարիարգի :

52) Չուեալ ապա Սարգիս անտի
 Ուահ գործելով ողջամբ կարի
 Երգմիտնիւ շէն հառանի
 Ուր ի Հայոց պատուեալ յարգի :

53 Եւեղ շրջեալ ընդ նահանգն յայն
 Ի շէնս ա՛րի գիւղս յազալս համայն
 Տաւրս հաւաքէր ընդ այլ արդեան
 Իբր զամս երիս ընդ ամենայն :

54 Զոր բերեալ աայր Տեառն Եւկորս,
 Պաարիարդին մեծի Պսլսու :
 Որ եւ յրդէր զայն ընդ նաւս :
 Եկորս ապէմ յեա սակաւս :

55 Ընտի մարհակ գայր վրնարման 1744
 Նորբեալ ձեռամբ իսկ յաակական,
 Կ^օրիգորս արբւղյն վեհանձնս խեան
 Հասանալ կնքով կարմրեցփեան :

56 Այն ալս մարհակ անդէն գրբիւր
 Ի թ^օսին Հայոց հազար հարիւր
 Որ յիննրսուն երբորդ եզրիւր
 Զոր յիս սնիմ ընդ այլ թ^օս գիմս իւր :

57 Ի բաւարեւս այն մարհակի
 Ընդ կրնդիւ ինչ ծովագանի
 Զեռագիբն իսկ յալս նբմարի
 Նորին Եւկոր Պաարիարդի :

58 Որով նա անդ խոստովանի
 Թէ Տէր Սարգիս եզրայրս յարդի
 Հաւայց ինեւ բաշխն անխ երի
 Եկորս ապէմ յաջ Գրիգորի :

59 Զայս ինչ վասն այն առա յիշեցի,
 Զի լեզուն այն պապանեհեցի,
 Որ բարբանջէր թէ փոր Սարգիսի
 Լրցաւ բաշխիւրս սորբ յազալի :

- 60 Ի՞նչ եմք Սուրբոյ չորին ձեռնադիր
Ի նոյն որէ փռլթ :¹ անձանձիր
Տրամանադրեալ զինչս իւր եւ զիր
Հանգ երձիւր Գ^Օնալ յոտար երկիր :
- 61 Ի՞նչ յամառ ան յամին փրկչի
Հազար եւ եօթն հարիւրորդի
Քան ասնեբորդ եւ շորբորդի
Արգմիս ոնիս անգրէն փոխի :
- 62 Ի՞նչաի յեառյ ճեպիւ յոիկ
Չոգայր նաւս ան վէնէտիկ ,
Ուր զազարեալ կայնոյր բնիկ
Չոսարնու իմեամբ աջ ասկասիկ :
- 63 Ունէր բնոյ իւր յայնժամ բնկեր
Չաչակերան յար հոգեակ
Իշխահանէն բարսուն եւ ակեր ,
Որ հեցու իմեանն էր իոկ պատկեր :
- 64 Նոյն էր տեղեալ արմիս ոնալի ,
Պարկեչաւ համեռա ծոցոցայ որդի ,
Վարուքն ազնիւ :² ան աշխի
Ի՞նչ զբարու իմեամբ Գ^Օնու իմեամբ լի :
- 65 Որ եւ յեառյ ի խրանան
Իրիմեալ նրաակր ի վանո յայն ,
Ար Պատարիարցն է ի իլիկեան
Ու զպափառ աջ աշխանաղեան :
- 66 Ար եւ ասպա նա ձեռնադրի
Ի՞նչ հի տեսուչ ու զգեալ հաթի ,
Տիգրանակերա իմ քաղաքի
Որ եւ Ի՞նչիմ իոկ անուանի :

67 Ի՞ր գնալեալ զի՛ր հօան հօփուէր
Տանիւ, սիրով սրպէս պարան էր,
Իսկ հալածանչս եղբարցն անսէր
Փռ ի թով անախ բղնա վանէր:

68 Զոր եւ յետոյ ճանաչեցի,
Ղրսահալ այլ տրտա ըրգնողի
Վեանքս վարէր տաւնճնակի,
(Վանդակեալ այլու մ' հոտի:

69 Ի՞նչեւ ցոյն վայր Խորգիս ծառուոր
Ռացի վերնոյն եւ զայլ գումար
Ընկերաւոց բազմահանձար
Հորահանդեալ էր անդ տգար:

Իբրց մինն էր գաղտաւայի
Իդնատիսս քաջ բարունի,
Ղախ նա իրակ էջմիածնի
Հանգչի՛ր յետոյ մահաւամբ բարի:

70 Եւ այլ ոմն էր մեծ Վեստրեան
Յահան բարուն Լճիմանեան,
Իր եւ տպոյ պատուով արժան
Երկց կարգի՛ր հայոց Թրեմանեան:

71 Խորգեալ էր իսկ նա յԼճկութեալ
Զոմն հարակնճեան Պետրոս տգոյ,
Զոր եւ երկց եւ տրեղոյ
Ի վէնէտիկ սրհնէր ապոյ:

72 Սոյն էր որ զՕկնի բնկերայաւ
Վարդապետին սիրով մեծաւ
Մկղջոյն նսրին աշտարս կամաւ
Ըս ծառայել նրմա վրտաւ:

ԵՐԳ ՎԵՑԵՐՐՅՐԳ

Որ փոքի Սարգսի Կալն յիշատակա
 Կալնի բարձրանալ զպիւսկարա նորայ
 Զանգաննիս առաի տա լիցփռանայ
 Ըն բարձրան զպիւսկն յիշն եւ անկանայ :

1 Ըպաքէն Սարգիս Տերբեալ փառս պատիր, 1744
 Դիւրեալ խիզճ մաւցն շնորհիւ երկնամիր,
 Հեռացեալ իսպառս յիրաց անյարիր
 Վարէր ի վարնէմ կեանս անգործարիր :

2 Ուր նա գրասեւէր գոման ի Հայոց
 Ընդ որս կենակցեալ ոչ Տանէր յոգոց,
 Զի գայներս խաղաղ նրկաւէր ի ծոց
 Եկեղեցւոյ մեր սոգգափառ արգոց :

3 Սակայն սիրա նորա յաւառ գոմարձանայր,
 Երբ երկնայր ի վանս կուցեալ Սուրբ Վարդար,
 Զոր գեռ արնաեւէր զերկն քաջ արբաճայր
 Եւզնիմաստս է՝ արգոյ սարբին Սրխիթար :

4 Որոց կենակցեալ անկեղե սերա սիրով
 Ըստ առնել միմեանց բղկային փութով,
 Որով սփռփիր Սարգիս Տերբեալ ելով
 Զստարութեանն ոչ արբարնջեկով :

5 Նոյն վանաց աղջնին միտքանէր կարգաւ
 Զանէին նրմա շատ սէր յուր անբաւ,
 Զսրոց զոչ լինէր զփութեամբ բաղմաւ
 Եւմեանայն առաւ յորն յարմ Տանգեաւ :

6 Ընդ եւ Եւտաննէս սեպուհ պատուական,
 Բաղաճարաւ բեր արնկայն Սեգրոսեան,
 Պատուէր բզնա միւս սիրով յարգական
 Պարծով եւ բանիւ մրխիթարական :

7 Լիւսայ նա անախ յուզի անկանէր
 Գրնայ ի Հոսմ սրպէս եւ ախան էր,
 Ուր հանեալ ողջամբ յոյժ պատուեալ լինէր 1745
 Բիւրաքանչիւրոյ՝ Լիւզիս սր անդ էր:

8 Կայնմամ կայր յախոս Արարչն Պեարտի,
 Բենեզիկիսոս Պապ՝ սր վերածայնի
 Չորեքատաներորդ եւ Նամպէրդիսի,
 Լսյր քաջ չ' իմաստուն եւ յոյժ անսանի:

9 Զոր ի յայդ սրել Սարգիս վաղվազէր,
 Հանաչեալ բզնա ճարպայոյն եւ ձեր
 Քահանայապետ չ' բնդ հանրական տէր
 Ողջ եկեղեցւոյ սր է ոսրբ մայր մեր:

10 Ընդ սրում խոսեալ իմարզմանչի լեզուս
 Զիւր հանճար նրմա յայտնէր ոչ սակաւ,
 Կորմէ բնկայնոյր տակաւ տա տակաւ
 Պատու տախտի ի ինչ չաք շնորհի մեծաւ:

11 Կեա ամուսն անդ էն կարգել զԼիւ լինէր 1746
 Ի գառ սրբոց բզնիչ խառնէր,
 Ուր նրնջեալ էին սրբաբար ի ուէր,
 Արոց հրաշք չ' անսուն յախարհ սփռեալ էր:

12 Լս տյո տրման էր եպիսկոպոսաց,
 Լսու եկեղեցւոյ ժիւր գառաւ սրաց,
 Կեա գրնման վարաց նոյն երանելեաց
 Տալ յատուկ գրբով բզնիւնի ի բեանց:

13 Կայր սակա իբր ժողով լինէր գումարեալ
 Կեպիսկոպոսաց անդանոր եղեալ
 Կոր հրաւիրանաւ Սարգիս իսկ բազմալ
 Վիճակաւ ի բով այնմ լինէր հաճեալ:

- 14 Ի սուրբ Մարիամ որ Եղիպտոսցոց
Չեռնադրէր ապա դաման ի Հայոց,
Որք ուսեալ էին գիտութիւն գրութեց
Ի փրօփակեմեայ անուանեալ գպրոց:
- 15 Եւրոց եւ մինն էր Եօհան Դաւապահան,
Որ լեւալ Մէրաինու իմ Միջնագիտաց
Ընթերցիւնսպոս ժիւր ազգափառաց
Նփնջեաց ի Համալսեմամանակաց:
- 16 Ըսլ յեա ամաց ինչ անախ նա անդրէն
Դառնայր ազգակի ի վէնէակոյ շէն,
Զի սրոշեալն էր բնակիլ անդէն
Գրեամբք պարապիլ կեալ առանձնօրէն: 1747
- 17 Եւ քանզի Սուրդիս միշտ եւ հանապաղ
Ծառայել Ըղզին չէր բրնաւ նիւղ,
Վասն այն սրունէր անդ իսկ բղաւթաց
Օգտել այնմ յիւր ինչ թէ եւ յոյժ նրուագ:
- 18 Ըսլ նախ հասաել անդ գրպրոց ինչ խակայր,
Եւր գալիարհական հայ մանկանց գումար
Եւր զգափառ հաւատ ի բարս, վարս ճարտար
Եւրաւա արուեստ ինչ մարդել բղանայր:
- 19 Որոց յեղրեյն անդ վարժաւթ եւ զիմաստ,
Եւր խարհ հայրենի գարձեալ գէա բզգաւա
Եւր եղին Ըղզիս յայլ սոս գերթ պատաստաւ
Եւրենել լաւ պատգ եղիցին պարտաւա:
- 20 Քանզի խորհէր նա՝ թէ այլ աշխարհիկ
Կրթիւն եւ ի հաւատ ուսեալ ոսկաւիկ,
Մաճեալ յազգայինս յաշխարհ իւր բրնիկ
Զիւրայնոց բզկամ շահէր գիւր, լըռիկ:

- 21 Սոյնպիսիքս առէր կարող լինելով,
Զեւել եւ մօտաւ առնել յիւրայինս՝ զործով,
Հառնէին յաւեալ գայնս բանիւ սիրով,
Քան զառարեայս մեր ողբ կան ընդ երգով:
- 22 Զի նժման է, կրկնէր, սասեայ ալբ կայծի,
Լա խումբն անասից՝ կուտից տեսախի,
Էւրդ երբ կային յածախս՝ զկան յանդէսս մանցի
Որն հրաւիրուի միտն հրահանդի:
- 23 Քայց ոչն կամօք նորա ոչ յաջողին,
Զի յայն զորն ինչք իւր բաւական չէին,
Լա ողբ յայնմ սգնել խոտաւցեայ էին,
Ուխտադանց եղեայ փոյթ տեղի տային:
- 24 Իսկ սրովհետեւ չէր նրմա հրնոր
Դանդաղ կեանս վառել խորդայ իրբ ախմար,
Չեան արկ ապ կերակր արպարան եւ առա,
Էւ արպել զբրեանս ի մեր իսկ բարբառ:
- 25 Ունէր նա առ իւր մասեանս ձեռակեր,
Զոր շրջիկայ էին յայլոց ի մեր գիր,
Ընյաջող թարգմանք սո՛րս անյարբիր,
Որոց բնթեբցումն էր գիտնաց ձանձիր:
- 26 Զորս ի սրբադրել բաւ սո՛ր մերոյս
Հարկիւր նա գիտել իրբ անտարակալս
Լա գիտալական եւ յաւին լեզուս
Ինչեւ վարժ իլ յայնս հասակն էր անյոյս:
- 27 Եւ ի սրպէս եւ է ի կործնաստի
Զայնս սասեայ փոյր ինչ բաւ իւրսմ կարի
Չեան նամախ եղեայ սրբադրել ձրկախ
Զառ իւր լեայ մասեանս թարգմանեալս յստի:

29 Ընչն է ներածու մե առ ջերմեռանդ կեան
 Սուրբ Գրանչիսկոսի յաջին Սալեզեան,
 Եւ ճրջմարտութիւնն յառիտեանական,
 Եւ երկու յարագչւ սուրբ խաչեչւս իմեան:

30 Ընդ սրս էր եւ մեծ գիրչին Արինակաց,
 Եւ Ղարմանս իմեանդ եւ կամ Աննգանեաց,
 Զսրոյ արժանն ծախս առ Նրմա ախտեաց
 Սահակն ահագին ալլ յիտոյ ձրխտեաց:

31 Եւ ուրպատմութեան զսր շարագրեալ էր
 Խորհնեան յերթագ Մովսէս սուրբ Տալր մեր,
 Սրբիպակս գրչաց խուն ինչ սրբապրէր,
 Ընխարհուցոյցին սր իսկ նորին էր:

32 Արդալն աւղէր իսկ բառ մրտաց բանին,
 Ճախ վիպին մարտոց Սկեբերանին,
 Որ ի յոյն լեզու է ի Լալն մեր լեզու ին
 Շրջեալ էր յառաքալ յիտոյստիբին:

33 Ղառեւ մեծ եւ վաշտ գիրչին Լէֆիմբաւ
 Յարս յառեւ եւ եւս զոյլլ բանս յինչեանէ,
 Բարգէր խաղայեւոյ սր հարկաւոր է
 Ի զբննին անձին սր զեռ մանս կ'է:

34 Բովանդակ սպին ելին տրպագրեալ,
 Պատկերոյս առախոյս սիրուն յորինեալ,
 Նախարանիւք իսկ պրծնեալ մոխացեալ,
 Զսրս իւր հանձնարով էր նա շարագրեալ:

35 Պարեհեալ գրչոյն ինչ բարեգալտական
 Վոչեալ Արթնս իմին աւագախարս իմեանս,
 Ի յիտալացոյց ի բարբառ հայկեալն
 Թարգմանեալ արպէր նա միանգամայն:

- 25 Բաղդ ի սոցանէլ պոյլ պէտպէս աւարակ
Եւ գիւրթ ինչ սրով առնէ ոք կրտակ,
Տրպէր ի շահի միայն գիւր վտտակ
Ըստանդ իւր անուան գիւ շէր ինչ պիտակ :
- 26 Եսլոս գործ մեծածախս եւ տարժանական
Աստեղյով պոյլ ոք ինքեան սգնական ,
Տրքնեալ ի գիւր շրտանէր ի առնէրան
Վշտտակոյ անձին տրգեամբ սեպնական :
- 27 Ըրդ տլոսոյ ի վախեալ գինշո իւր իրր Նամայն
Ի մատեանս ի գիւր եւ ի տրպարան ,
Կրնչիցն իսկ ման ինչ շալք սմալք կերան ,
Բրտակք իւր տպա սգն գատարկացան :
- 28 Եսլոս սակս ի տրպել եւ եւս գաղտըր ,
Եսլոս տրպաղըրեալս յարեւելոս յրգէր ,
Իւր թէպէտ վառառն տլնդ տեղեալ էր ,
Եւս վոյթ գոգն յարծաթ վախել Նրնար շէր :
- 29 Պաշտակայ սրեմն տրծաթոյ սոփոս
Ձալ ոք առեալ տնդ ինքեան ձեռնառն ,
Տաղնապէր իսկմամբ յամենայն ժամս
Ոչ գանայ բզգեղ սրտին մեծ ցասոս :
- 30 Իսկ ի տառտպիլն անձկութեամբ տլոսոյ իկ
Եստարտ մրտաձմանն ոք շէր սակա իկ
Որոշէր ինչոյ իտպառ զօվնէտիկ ,
Ապայ գատնել զՆայրեանեան բնիկ :
- 31 Բաղդ եւ Նա տնդըն ի շոտ շրտալք
Ձալ առ լաւ գրնեւել էր տակաւ տնյաղ ,
Իւր բզգապական գեւ տանէր բզնաղ
Նոյն Բեանգիկառն Նայրապեան տաղ :

- 42 Ստորգիտ յայն քաղաք պատուեցեալ անգրէն
 Ի մեծամեծաց ա՛ ի փոքրեց զառնն
 Համագիւր յաւէժ ի բովանդակէն
 Ոչ մեկնիւ անտի կալ մընալ անգրէն
- 43 Ըսլ որովհետեւ տեսանել ըսնկայր
 Զայնխարհն հայրենի գիւր տյրի ծեր մայր,
 Որ գետ ողջ առ ողջ ի Բիւզանդիա կայր,
 Վշտն այն անգամոր մընալ ոչ խակայր:
- 44 Իս մանասանգ զի ոչ հետ զսրելոյս,
 Ոչ տրպաղրելոյ ոչ քարոզելոյս,
 Օգտել ի բոլոյց բնգ ստարա կելոյս,
 Լեռ ազգ ի բապա զիմէր փութալոյս:
- 45 Վերջնապէս անտի Ստորգիտ եյանէր,
 Ի՛ տառի Լիզուսնայ ողջամբ իջանէր,
 Իստ մըն հայոց տեղս զյս որ յայնժամ մեծ էր,
 Լնդ սաւրազանց բզնա յոյժ յարգ էր:
- 46 Ըսլ յիմէր յամին հազար եթմն հարիւր
 Որ յիսուն հաշարս հետ սանէր բնգ իւր,
 Պատն ապու հոցից յայնժամ քաղաքիւր,
 Ետապ Ոսրբ շարաթ յոր նաեւ չէր գիւր:
- 47 Ըստն հանգիսի ի անի Զտակին
 Ի հրաշակերտ մեր եկեղեցին
 Պատարագ էր նա զանբիծ գառն էին
 Երգով հաւաքիւրստ Լիզգի ծիփին:
- 48 Լիպա յեա տաւրդ ելեալ նա ի նա
 Նաւէր յաջողակ հազմով հաբարեա
 Պեկոյ յԼիզմիսնիա չէն ի վաճառաւ,
 Ուր հառեալ պատասիւր յԼիզգէն ոչ սակաւ:

49 Եւ այն գի ձեծ էր ի հայո իւր անուն,
 Վասն այն ոչ բաւէր անգր յաշաղ նոցուն
 Պահել բաւ այլոց գանձն անտեւ թագուն,
 Ուստի եւ անգրէն յարեցաւ ի նոյն:

50 Այլ գայո ինչ տունէր նա բարի մրազը,
 Ձի կամէր անել զԱզգ իւր քարոզողը
 Յու գղելոց փարախ անմոյար շաւղօղ
 Եղեալ զտան իւրոց գանձն բնդ զբաւանդօղ:

Ե Ր Գ Ե Օ Թ Ն Ե Ր Ո Ր Գ

Որ պատմէ Սարգսի բզկտաւ յազանայ
 Եղնախմբն իւրոց տաղերոց
 Եւ զանկարց բզկտն իւրոց հազանայ
 Եւ պատմաւ նորուն շար պարտանայ:

1 Եմուտ գարձեալ Սարգիս բարուն
 Կրգմիւ տնիւյ յայնց մամաւան,
 Որք ոչ տանին բաւ արժանւոյն
 Եւ սաւորչեան պայծառ անուն:

2 Անդ նա ի բեմ՝ ելանելով,
 Ձերթն ազգափառ քարոզելով,
 Ից Սուրբ Լեւոն շանիծելով,
 Ասիւր յոմանց բամբասելով:

3 Իսկ այլ չէ յանձանց Հայոց տեղւոյն
 Որք տանջաղոց էին ու գղղին,
 Ունկրն եղեալ բանի նորուն՝
 Նահանջէին ի իմիր աւգոյն:

4 Եւս եւ Սահակ պեան ահագին
 Որ առանջնորդ էր անդ Ազգին,
 Առ նախանձու տնւէր սրբաին
 Աւէր գեղարայր իւր գանկային

5 Բանգի Սարգսի համբաւ պայծառ ,
 Կոյն հանճարեզ քաջարարառ ,
 Ձրգեալ առ նա զՆզգիս կանառ ,
 Գոյանայր միշտ հեռից պատճառ :

6 Ըսյ Նա յաշնան այնբոյ տարւոյ
 Ձուեալ անախ յինկո ազգոյ
 Ըս Պարուսա թիւ թանկոյ ,
 Ուր ժամանկոյ ոգի ի կարծոյ :

7 Ընդ անոր իսկ ազգ մեր բարի
 Ընդ գոյն որոյ յեալ հրնայի
 Գուռն գորե ելով սիրով սրբաի ,
 Բարգեալ պատուէր բզնա կարի :

8 Ընդբոյ առաջնորդ էր յայնմ վայրի
 Գէորգ բարուն Հարանգեցի ,
 Սր Պատրիարկ յեալ նախ Պոյսի
 Բեառոյ յայն գահ վսիսի բանաի :

9 Սոյն առ գոյով այր մարգարէր ,
 Բարգայտալար եւ հիւրանէր ,
 Ըս ինքն առեալ զՍարգիս սրբէր ,
 Գործով բանիս պատուով յարգէր :

10 Զայս ինչ յուեալ ունկն ահագնի
 Ըս առեյր հեռն սրբաի ,
 Ընդգէմ Սարգսի իւր գառակցի
 Եւ բոս հոգոյն հարագառի :

11 Սոախ գրբէր առ նախանձու
 Պատրիարկին ճեառն Կակարու ,
 Ինչ ի մտոյ Սարգիս առնու
 Զաթոս գ ի քէն քեզ յեալ վրշտառու :

- 12 Ընդոտ նախ քան բոց տոյն նորին
Ի Քիւղանդիւս յիւր հայրենին
Տուր աքոսորեյ բզնա լրտին
Զի բարեկամէ իւր շիմասցին :
- 13 Քանզի գեազանէյ շիրաւնկ տգանդ
Պատասէր ունին յիւրեանց մեծաց
Նգոսաւսցանեյ ի գահնդ փառաց
Ըջողյն Սարգիս միտոդ շնանկաց :
- 14 Զայս ինչ իբրտ նա լրուեալ էր
Ի մեր Սարգսն մինչ տրեւոյն էր :
Եւ թէկ վաւն ալոր Սարգիս աւանէր
Ընդ Վեորդ եւյ խորհարգ եւ աւեր :
- 15 Սի նախանձաւ մեզ ոց մեծի
Որ ի նախնաւ մեզաջ կայենի :
Եւ տրդ բոցբիւն աղյն տհազենի
Եզրայրասպան կողմէ գործի :
- 16 Ըյ յի վայ յաւէա յաշազկոտին :
Որ սրաղյ հօր սասանային
Տայ բզտեցի յինքեան ինչունին
Ու յիւրեւմէ գահն գեհենին :
- 17 Սակայն ոգջղյն տհազնին բուն
Էր բարաւ բաւէյ նախանձ միայն :
Չի Սարգիս բնաւ շէր գինեման
Հաւնէր իմուցիմ ինչ տա մի գեազան :
- 18 Կտեւ շէր նա նախանձաւ որ
Ըյ ոց փառաց մտաւնդաւոր :
Գործ Վեորդ եւյ աւեր էր բալոր
Եւ ոչ իսրհարգ ազմբկաւոր :

19 Բայց Սահակ զիւր թու զմ սրտալի
 Ընժակ եղեալ էր ի բարձի,
 Եւ ինքն երբ շէր ի սենեկի
 Կարգայր զայն ուր սիրոյ Սարգսի:

20 Զորոյ բանին բզգորութիւն
 Ընձն այն գրբէր Սարգսի թագուն,
 Իւր յրնթեռնուն զայն գրբութիւն
 Եմբսիւր յոյժ խոհմամբ անհուն:

21 Ի հազարդելն զայն Պէւրդեայ
 Սրիթթարիւր բանիւ նորայ,
 Զի ունէր նա ի Բիւզանդիայ
 Հաս բարեկամս յարգիս Հայկայ:

22 Իբոյ կամէր գրբել նամակ
 Եւ արեւոյժ անդ սահանգակ,
 Զի հրակեպեն լինել զիմակ
 Թէ բղկար շահէր Սահակ:

23 Ըստ Սարգիս մեր գեռ ոչ համէր,
 Ի վեր հանել զբանն որ յայտ շէր,
 Ի սաթի գիւլարգ յոյժ ազաշէր
 Զաննել ասկաւ զոր խորհեալն էր:

24 Բանդի կամէր նախ քան զվրդով
 Ինչոնին չոյալ անդ ըն ժամով,
 Եւսնել անպարա զանձն իւր զործով
 Ի՛ սահանին բան քաջ սրտելով:

25 Երբ սակո հապճեպ յուզի անկեալ
 Ի Բիւզանդիա լինէր հառեալ,
 Իւր տա Բակոր ապայ երթեալ
 Փարէր զնովա սիրով լնեալ:

- 26 Իսկ Բակորու պեռին նախան
 Բր առեալ էր զ^օթուղթ Սահակայն,
 Նախ քան Սարգսի անգ բզմաման
 Բարբաբեալ էր մազմն բնգ արեան:
- 27 Վասն այն իսկոյն կամեցեալ էր,
 Դրանն Լճրայի որպէս եկան էր,
 Նշանուցանել զոր լուեալն էր,
 Վանել զՍարգիս որ անմեղն էր:
- 28 Ըսյ Սամուէլ բարունն ադու,
 Բր փառանորդն էր Բակորու,
 Լճրցելէր զայն հարուած հասու
 Ըս փորձել նախ Սարգսին լեզու:
- 29 Լճր ի գիւտի Պաարիարգին
 Ընդարգանս, սէր անկեղծ Սարգսին,
 Եւ բզգրեալ բան ահագնին
 Չարմանք կարնայր զինքն անգրտին:
- 30 Կեա աւարց ինչ Բակոր ծանեաւ
 Չանմեղութիւն Սարգսի գիրտու,
 Եւ բզբարտբն որ զբռեցաւ
 Նայն Սահակայ պաարիւ զբռնաւ:
- 31 Բայց ի Բակոր յաւեա վրնայր
 Ընհասաաա ինչ կապանեք յոր,
 Իբրու Սարգիս յաւեա խեղայր,
 Իբրիւ յիւրմէ զախմուսն յոր կայր:
- 32 Եւ արգ Սարգիս վարուքն ազնիւ
 Ընդ վերբոսին զբռեալ պաաիւ
 Սիրիւր զովիւր չբռիմ անց բանիւ
 Ընծամեծաց փոքեւրց անխիւ:

- 33 Ուր նա յաճախ քարոզելով ,
Ճշմարտութիւնն ոչ գտաւով ,
Զքղեր առ իւր գանձինս յոյսով ,
Ոչքան անուային նրմա սիրով :
- 34 Բարոց որ էր յերկրայն տնկեայ ,
Զարտաւ զելոց շաւիղ կայեայ ,
Ի թիւր կարծեաց զայն փարատեայ ,
Ըծէր ի առջ տնքոյն ազեայ :
- 35 Իս որք էին պարզամիտ տէր ,
Ոչ գիտելով ըզվէպ եւ գիր ,
Ոչ գորտ թիւն գրքոյն կամ գիր
Զարշէին յիսկէն զպատեր :
- 36 Ի տոյնպիսեաց Սարգիս շատիր ,
Ըյժ մանաւանդ գովարանիր ,
Ըպա որ նմա ոչ ներհնէր ,
Ունէր նա զայն ի կոզմին իւր :
- 37 Ըյժ ոչ կարեմ տակ պիտակ
Ըյժամառեայ տնկանց պէտպէս ,
Որոց կային յանգրգնապէս
Ի բարբառնջին էր իբրեւ ծէս :
- 38 Ոչք թէկպէտեւ տեղեակն էին ,
Ի հանապաղ առաւ էին ,
Ըյժ ոչ երբէք հասանէին
Ի գիտութիւն պարզ ճշմարտին :
- 39 Որոց ախորժ էր միայն այն ,
Որ նրգովէր զՔաղկեդոնեան
Ժողով , կանոն , սուրբ հարս համայն
Ի ըզմար լէս ան միանգամայն :

- 60) Եւ որ տնէն կարգայր խակոյն
 Հո ոգմեական եկեղեցւոյն,
 (Յաջրո ոռոցին այն էր գիտուն
 Սուրբ վարդապետ Հովհ. արթուն։
- 41) Ո՛վ կուրուի՞ եան աշաց անձին,
 Որ ճառ որբոց մերոյ Լ. զին
 Զուգեղ պարզ բան չարակոյն
 Զանեալ մեկնէ բոս իւր որբաին։
- 62) Լ. զ ոռոցն ոռոցին զՕ Սարգիս անսեալ
 Ի Հո ոմայ յինքեան զարձեալ
 Լ. զձայնին, զի նա քամահեալ
 Նրդովիցն զայն զահ որհնեալ։
- 11) Լ. զ որ եւ զիւր որդիս համայն
 Համեա, հլու է՝ ուղղադաւան
 Կամին զի նորին բերան
 Լ. զ սանիգէ զեւ Նեաաբեան։
- 44) Քայլք բոս որում Սարգիս էր այր,
 Բազույական անկեղծ արդար,
 Զիրանն յայանէր հերքեալ զճարար,
 Սոսկ բոս անգոյն երբ էր յարմար։
- 45) Նաեւ նա զայն որ արժան չէր
 Լ. ինքն ինչ՝ յանձնեմէր,
 Լ. ի մանտանգ մինչ պաականն էր,
 Բաջ իրաւամբք որհնարանէր։
- 46) Իրեւ ոմանց տոբձեալ անսին,
 Ինչ նո շատէր շար ինչ բնաին
 Լ. զգլմ՝ Հո ոմայ պայծառ զահին,
 Իեւ փառնէ է սա զսէին։

47 Ի՞նչ այլ չէին յայտ բան ներհան,
 Պրնդեայ թէ նա ոչ եւս է ֆռանդ,
 Զի գարն նորա է համարձակ,
 Ի՛ ի մեզ յարի ահա հրաշակ:

48 Եւ յի գի Եակոբ ունէր յինքեան
 Կառկած, մախանք գոր Սահակայն
 Նշմուցեալ էր ստայոց բան,
 Յանկայր Սարգսի բարեալ անուան:

49 Եւ զի ինքն ինչ կամէր զագանի
 Զի Սարգիս մեր երեւիցի
 Զերթ բզֆռանի յաշո ամենի,
 Եւ ինչ հրնար ծրպանայ ձկաի:

50 Եւ յն է՝ սարկէր զի նա յառեան
 Քարոզիցէ զԼսասուէոյ բան
 Ի տուն Նրճնդեան, Պենակհոսեան
 Եւր մեռելոց եւ Պեարոսեան:

51 Զի յայն աւարտ հանդիւար:
 Քաջ քարոզչին էր հարկուար:
 Զուգարդն յայանել մերժեալ թիւր կոր՝
 Եթէ չէր նա այր կեղծար:

52 Բարս բզհոցոյն ելման զիսէ,
 Զերկու կամ մի բնութենէ,
 Ըջմեռելոց բզկեփառ,
 Խոտիլ պարան էր եւ զրսամփոջէ:

53 Եւ յայմիկ թէպէտ Սարգիսն ունի
 Դիւանէր զՅակոբ ոչ գոյ յբրմեզ,
 Սակայն գոյով ինքն հանձարեզ
 Դուռն այն նրմա չէր ինչ ահեզ:

4 Մբահալ ուրեմն իբր ի կրկն
 Յառացեալ առնա մեծահանգն
 Զինուք չայոց զչայո քաջապետ
 Պարակր քարտար սնիւ պետպետ :

50 Չի բռնարանն որ նա գրնէր ,
 Վարկայաթ իւնն որ բանն հասաւր ,
 Եւ գործնակն որ անգ անէր ,
 Զպղն ի մերոց սուրբ հարց բերէր :

56 Բնդ էր գիտել զուրախութիւն
 Ու զգասերաց անձանց աբթուն ,
 Եւ գաղութիւնն երկմահլոյն
 Ինդ թախտութեան յամառելոյն :

57 Հրնար շէր անգ գաղիլ յայոց
 Կորրահայեաց նրկաազաց
 Յամման որբաից պնց բարունեաց
 Որբ պահէին զազգ^Օն բորբաման :

58 Բայս իկ Սարգիս ոչ նախաարիւր ,
 Բայ եւս յաւալ գովառանիւր ,
 Ուստի Յակոբ նեղեալ քննիւր ,
 Զի ի գերեւս ել հրնար իւր :

59 Որպէս եւ ի չայոց կանառ ,
 Զառ յայնց որբ միւս էին յամառ ,
 Զոչինչ գրտեալ աամման պատմառ
 Յարգ էր բնառ սիրով յոյժ վառ :

60 Եւ երբ նա էր քաղաքաւան
 Յեկեղեցի ինչ մեծ Պապոյն ,
 Երամ երամ չալիս նոյն տեղոյն
 Կնային յսել անգ զքան նորուն :

61 Այս ինչ ևս եւս յազնապատկէր
Զերկիւղ, կասկած, հեռն անվաւեր,
Զոր յինքն Գեղոր յար գարմանէր
Ընդդէմ Խորդոի գոր գագա տաւեր:

62 Ի՞նչ տրտախեմն սերման շարի
Զոր Սահակայն բան անաւզի
Գանէր ի սիրա Նալեան պետի
Իրպէս յբմբուն պատարտաւ անդի:

63 Ի՞ր այն ահա արմատաղետ
Վերերեւէր շատ ախղետ,
Իր յեա փայտ աւաղի ծաղկետ
Եւ դառն պաղսփ բեղմնաւորետ:

64 Այլ որպէս զէպ ինի յաճախ
Այնմ որ ի մնայլ նաւ խաղաղ,
Եւր ինկպէս ծաղիկ հայի ծիծաղ,
Այլ մէջն այնմիկ յառաւ այս ձախ:

65 Այսպէս բազմազ ուրն յայտական
Ինկպէս Սարգոի առ ինէր բախճան
Իսկ խեղճն սմանց որ ի մրիման
Պատարասաւր միւս նրմա վրդեան:

66 Եւ արդ իբրտ ի միտ ամին
Սահակ բարունն որ ահագին
Եղբն անդրէն յոյմ զայրադին
Յրեկնէ Գլարդիս բաւ իւր բանին:

67 Գանդի յառաւ միտմ յայտանի
Յրգմիս անխայ յիւրում յարկի
Սինչ բարկացետ էր նա կարի
Առաջետ էր զայս բան Սարգոի:

- 68 Զի եթէլ գու թարուհեայեա
Ի՛ ի Թիւզանդիա պատիւ գրացեա
Եկից անգէն իսկոյն եւ ես
Ըն ի զրկել անտի գլեց :
- 69 Ի գալն ապա անգրբ նորա
Օթեալ ի տան Տեառն Եակորայ ,
Զուր խորտաւայր միւս ի վերայ
Ասրգոսի մերոյ գերթի գերակայ :
- 70 Զի Խարդիս միշտ ծիծաղելով
Զով գալն որոյ ճանաչելով
Զիկուն եւ բանն իւր եպերելով
Ի սրնատիւ գտաւր մեզմով :
- 71 Եսլն բզլարեալ Խահակ բարուն
Ճըշէր գտաւր բոլոյ անարդիւն ,
Զի անարդար էր նոյն գոչին ,
Եւ յանցաւ սրն էր իւր լեզուն :
- 72 Ինչպէս Եակոր էր այնչ տապ ,
Ըսլ բոս աեգոյն էր եւս խորհոյ .
Զի խահեմն էր եւ խափանոց
Եսլա մարտա ման որ չէր չինոց :
- 73 Խառի երկուցն իսկ լեալ խրատատ
Բոլոյ ահագնի սասա ահարկո :
Զար հարկ էր գոյ խորհրոց անս :
Եւս ապիթալեալ բզմեր անս :
- 74 Ըստս իկ Խահակ յոյժ հանդարակ ,
Ըն ի հաշտիլ իսկոյն գիւժր ,
Խոս անալով քիւր գործ անսէր
Ընդրէն գարկեալ Գ՞ Խարդիս սիրէր :

75 Եւ եւ այնքին Սարգիս բարուն
 Ի վէճէակոյ բերէր յիւր առն
 Ըզարպարան, բղաւառ համբուն
 Ըս ի արպել անց գիրս բազմարցին

76 Իսկ այն ինչ անց ոչ չաջողէր,
 Զի արպել առն Բակուր կամէր,
 Զայնպիսի գիրս որ վայել չէր,
 Ըրգելեալ զայն որ շատ հարկն էր

77 Բայա ահաեւ Սարգսի մեր զայն
 Ըրգելն անկարծ արպագրութեան,
 Ըս որոտ գոյ իւրաց համայն
 Եւր յարսզէր ի մամաւան:

78 Արշափ վրտանց բարուն էւ վիշա
 Նիւթէր նրմա այն մերարիւս,
 Ըյնշափ նա միւր գոյանայր միշա
 Ըս գիւկն առն չեղեալ ծոյլ ճիւս:

79 Զի ներհակաց ձայն, երգ, առաից
 Ար նաւագիւր յազատ բաւից
 Զաղղէր ի նա փսիւն շաւից,
 Եւր իսկութեան գոյր շաւաւից:

80 Ըյսպէս զամա ինչ կենցաղ վարեալ,
 Ըյն առնելով մեր իւր սիրեալ,
 Ըս կենակցեալ ընդ արա բնարեալ,
 Ըրբջէր նա անց գովեալ յարցեալ:

81 Եւ առ Սարգսի կողմն որ զան զոր
 Ըս համար սրբաից հանապազոր
 Ընեալ յարցեալ լինէր հրգոր,
 Ընդգէմ սրս չիւիւէր այլ զոր:

22 Սոյն ինչ սրբաթն Տեառն Բաղորս,
 Եր սալբատար սրբաք հաստս,
 Սասաթ նիւթէր զայն առաջու,
 Զոր եւ արար Սարգսի վերջու:

23 Այն է խակայր գաբարանաց
 Սարգսի որ էր մինն յանմեղաց,
 Խակ տանել զայն ի գորս:՝ ի բաց
 Զերկիդ կրէր նա յիշխանաց:

24 Եւ գի Բաղսր վանել խորհէր
 Անաթի գ՝ Սարգիս գոր աչ սիրէր,
 Առան այն բռաւպ գ՝ նա անսաներ
 Դէտս է՝ առաջնորդ գահից տնտեր:

25 Զայս ինչ տանէր Բաղսր գիտաց
 Զի գիտէր ինչ Սարգիս կամօք
 Կանձրն շատ նոյր գոյ բնդ լրծոք,
 Եւ կեալ անգրէն հաստաշանս:

26 Ի յաճախիլ հրատիրման
 Տեառն Բաղսրու եւ համագման,
 Սարգիս խոսիւք գահացական
 Կրկնէր գիւր բան հրաժեշտական:

27 Ի յբնդ աւնիլ Սարգսի գաթնոս
 Գոյացեալ միտ Բաղսր խոժոս
 Զճա բարսրէր բանիւ պղտոր,
 Եւ սր վառն էր ջանիւ բոյսր

28 Քանզի տուր մեծի փոքեր,
 Ինիւր նրկարեալ Սարգսի պատկեր,
 Ինչ էր նա այր աղմբկարեր
 Նոյն ի հաստ եւ պատական:

90 Եւ թէ որքա՞ի նորուն մեծ տապ
Զինքն համոզէր կալ առաւ անկապ,
Զի քարակեայ գրաջէ պարապ
Ըստ ցալ գահիս ինքնին չահապ:

90 Ըստ բան ի Հայոս հապաղելով,
Սարգիս սանկամբն իսկ լրսելով
Ընթախանձուն կրչոս եւս կորով,
Ընտրէր վերջոս գահ ինչ հեպով:

91 Բայեմ՝ վայրի անգէս կային
Մեծ գահը սմանք մերոյ Ըղգին,
Ըստ նա հանէր Խեղեսասնին
Որ կայ յեզեր Պրօպանասին:

92 Երբեմն լրսէր Բակոր Նալեան
ԸզՍարգրո՞ի հանու թեան բան,
Ըստ բերկրանաց որքա՞ի իւրեան
Ու խաւէր նրմա զայս ինչ պայման:

93 Խէլ ես ի քէն յեզէց խնդրակ
Զընարեայ գահիգ տարեկան սակ,
Որ էր Յանկաց մարչիս համակ
Երկու հարիւր եւ մին յիսնեակ:

94 Ըստու գալամբ Սարգիս շուեայ,
Եւթսոս իւր նոր մաման եզեայ,
Ուր ի հասէն լինէր պատուեայ,
Որպէս հովիս քաջ եւ բնարեայ:

95 Իսկ յեա փոքու Եւկսր ժրխաւր,
Զայն հասն անախ Երչոս պահանջէր,
Որում Սարգիս սրբանեայ գրբէր
Ըստ, նախաւս որ փոքր ինչ ծանր էր:

96 Եւ նա զայն ինչ առնէր զսոն այն,
 Զի խոռոմնագանց զբառս բերան
 Լնձին միտմ' տաննական,
 Արու՛մ զայնի շէր պատիբ բան:

97 Զայն թուզիմ Սարգիս տայր նաւասուդ,
 Բայց զազ բնդ փռլիմ զզնայր յեառյ,
 Եւ մինչ խնդրէր 'գարհ նշյն թրզիմոյ,
 Լեալ էր զազ իսկ նաւակն սուգոյ:

98 Ըսեալ Յակոբ զայն թուզիմ զնծայր,
 Զի ի զագուց հետեւ մինայր
 Խոսման Սարգսի որբամբաբար
 Արով բզնա բնկնի զանկայր:

99 Խեղկա որբաիւ բնդ այն բախէր,
 Իսկ արատուս նա կեզնեալ արխրէր,
 Ըստ կրճնեալ յոնգս առնէր
 Զայն թուզիմ ի ան իշխանաց մեր:

100 Բարոց ժողով նա բազմյով,
 Զայն գիր նսգուն յուցանելով,
 Եւ գտնակուն արատուելով,
 Չայնէր ա' ոգրայր զայն տակով:

101 Ո՛վ գութ իշխանէր ազգանդեան
 Դատ արարէր բնդ իս ա' բնդ այն,
 Բարգ եւ պատիւ իմ պետական
 Չերն է ' ազգի մեր ամենայն:

102 Ոգրն, արատուք Պատրիարքին
 Խաբէր գոմնն որ գէա շէին
 Խէ հետ նարին էր մեծ եւ հին
 Ընդ սեպհական Սարգսի անձին:

103 Այլ ոչ պատրէր նոյն ողորդ՝ զճոտայ
 Սրոց յայտ էր խելին Յակորայ,
 Արտմ խելոյն տանն ողբայ,
 Մի լայր, համբեր, տեսչոյ՝ տայայ:

104 Սքրին էին ընդ ամենայն
 Պերճ լճրահամն որ քայլեցան,
 Մեծ Սիմեոնն որ լստաւ բնան,
 Ճախ Մարտիրոսն որ շարանեան:

105 Ընդ որս Կասպար եւ Պաղտատար,
 Սիւնք Սորատանն տանն պայծաս,
 Նոյն ի խանչք արքա բարեգետ,
 Սըր անդ գրանն Սարգսի սատար:

106 Ճեւեալ զճոտա Յակոր Քարպիկ,
 Զի առնէին զայն զտա յաշիկ,
 Եւ ճախէր գիւր ողբն եւ լայիք,
 Էս որսայ անդ գանգէա մարդիկ:

107 Սրգէա եւ իսկ շահէր լայնով
 Զաշտանամբա անձանց մոզով
 Սր ըզմարդ իս պարտաւ ելով
 Էս յարեացի զոչէր չոտով:

108 Ընդ որս եւ այլք ի ներհանաց,
 Բարեկրորն Բազկեզանկաց,
 Կառաշէին ելիւ ի բաղ,
 Սարգ իս գրչոյ իս երկար՝ նակաղ:

109 Ընդ եւ Մաթթոս այր անհատաւ,
 Բայց Սառա՛նք զերակաղաւ,
 Ընէր զՍարգսն հայնի, բարձաւ,
 Գոյ մեղապարտ չ'արեմն մահաւ:

- 110 Բայնմամ՝ Եսկոր մեծ խորագէտ
 Ըսհէր գօղջագար՝ Պետրոսն ըզհետ,
 Եւր հաշտութենէր էին յայն կէտ
 Ի՛ Եպարբոսին վաճառապետ:
- 111 Բորց յանձնեալ զհար ծանարտակ՝
 Խընդրէր տալ զայն ի բուն գոտտակ
 Փոխարքային յայն ժամանակ,
 Եսր տնդարաց կար միայնակ:
- 112 Ի ծանարտակն յայն տնիրա:
 Կրրեալ կային գանկատ տնրա:
 Ըջնարգրու՛ որ հաստտեա:
 Չէր արժանի այնրմ բրնա:
- 113 Եսրոմ Եսկոր իբր ի գիմաց
 Լայց Լագրին եւ ի խառնաց
 Ըջոխարքայն մագլմէր ընդ այնց
 Վանեւ զՈլարգիւ բացլ ի բաց:
- 114 Զոր եւ ժրտէր բանեւ ըգնոյն
 Ետմոցն Մագլայ Նիպրոս կզգոյն
 Զի չար գուգլ սգոյ տեգոյն
 Փղթ ըգտեգի տայցեն մահուն:
- 115 Ե՛վ բորբոյրման չար նախանձու,
 Բր ոչ տուծիւ միայն ցահնու,
 Եւ լրագմար յոյժ միջեւ մահու
 Նախանձեւոյն տնձեւ բնաու:
- 116 Լայա Վագար Պետրոս տային
 Ի գիւնրի Եպարբոսին
 Կիր ծանուցման Պատրիարգին,
 Զոր ձեռնագրել աղաչէին:

- 117 Փոխաբերային բնթեքցեալ գայն
Զքննէր գանկաւն սր բազմագան .
Եւ յաւնդի էր այր խոհան .
Ճանաչէր փայթ գիւղի Յանգորեան :
- 118 Սասախ աւեր երկուց նայուն
Երեւի թէ առ նախանհուն
Պատրիարկ Հեր յայնցանաւն հուն
Դուն էի վերայ Սարգսի սասայն :
- 119 Ըսյաւ է թէ սոյն Սեւադյուսի
Սիրեալ յԱզգ էի բաւ սշ սուր
Ըսիմ էրմա բզմեմ երկիւր
Կորստեայտ զահմ եւ կնգուր :
- 120 Վասն այն այսչափ պարտաւոր
Զայր մի սր արգ առաւ ներկայ ըն .
Բայց զառաւստան մեր պահանջ
Լքեալ նաեւ սր սարգեայն է :
- 121 Երբ ոչն գանկաւ իրաւասցի
Սարգիս ոչ թէ է արժանի
Ըստարանաց ի՞նչ արգելանի .
Ըսյի բազանման կախաղանի :
- 122 Միջնորդքն անգրէն նոյն մաւան .
Համբարեայ վ միարեբան
ԶԵպարդսին բզգբապան
Մաղիթեն առ նա Հեանագրեի գայն :
- 123 Եւ մանաւանդ Պեարսան ախմար
Փոխաբերային յանգրգնարար
Ըսէր այսուիկ , ով ճէր արգար ,
Ըսաւնայցեա վարձ անհամար :

- 124 Եպոս բան առհամ յիմարեւոյն
 Բազիւզ տաշտոյն առ դարեւելոյն
 Լսեւր, զարհ, ձեզ, Սարգսի արիւն
 Ի զերա ձեր յիշի համբուն:
- 125 Զայո առացեալ դատաւորնէր,
 Եւ զգուանգր հրամայէր
 Վանեյ զՍարգիս որ մտանեալն էր,
 Ուր եւ Բակոր կամեցեալն էր:
- 126 Լէրդ ի միւս յառաւառու
 Զայն հրովարտակն որ ահարկու
 Լսեալ Զաւու, մի գրբաւառու
 Նանէր ի շէն Ռեզեաւանու:
- 127 Ուր նա հասեալ զաղվաղակի
 Լսեւր Սարգսի շուեյն տնաի,
 Զորմ զբեալ Դրանն աղբունի
 Լսուաւոր անգ նոր հրամանի:
- 128 Քանզի Սարգիս յեա առարման
 Ինրզեւոյն իւրոյ նախաաւական
 Եւ առ Պոլիս Կոստանդինեան
 Լսա ձեզկեյ զիւր բան ցառմեական:
- 129 Ուր եւ նաւեալ եկաւորի
 Ի Բիւզանդիա յիւր հայրենի,
 Իբր յայն առաւ երեկոյի,
 Կոր իւր զբնիս տանիւր տնաի:
- 130 Սարգիս զՆաւան իւր անաեզեակ
 Իջեաւնէր առ նաւորակ
 Էջմիածնի Սիմոն գեղարդ
 Ուր եւ յեաւոյ ձեռն Պատարիարդ:

101 Բարունա յայնժամ ի Սամաթիա
 Թեկեզեցւոջ Սուրբ Կէսրդեայ
 Բամէր բորաշիւ իջմիսնայ
 Ընհառ գործդն Տեառն Բակորայ :

102 Սաբնդ գայուսա Սարգսի հրքնուէր ,
 Զոր գայն գիշեր առ իւր պահէր ,
 Իսկ լրբահո ոք անապարէր ,
 Պատրիարքին գայն ինչ ազգէր :

103 Բակոր ի նոյն ի գիշերին
 Բացեալ զժերան իւր քրտակին
 Հասնեալ ընդ այլս զՉաւուշպտին
 Ըսնայր զՊատանէն հրովարտակին :

104 Բայ՝ ի միտ առաւ յայգուէ
 Ըյլ ոք Չաւուշ ի գրանէ
 Կարգ իւր կայնույ գայն ուր եւ ի
 Տանիլ անդ ուր միտ Չաւուշն է :

105 Երգ ողն Չաւուշ մինչ բշտապաւ
 Հրովարտակին որինակաւ
 Ի Սամաթիա երթնայր նաւաւ
 Դա իսկ անաթ գայր նաւակաւ :

106 Ի մերձեմայ նոցա միմեանց
 Հուպ նոր գրքան ներկաբարաց
 Չաւուշին փոյլի լրբահոն յայտնեաց
 Սարգիսն այն է գնա կայ առաց :

107 Չաւուշն իսկայն մատնեայն էառ
 Եկիւր իսկ նաւակ բերեալ պատճառ ,
 Ինչ ունիս Դաւ սոսիսն անճառ
 Ընց ի նաւ իմ շոյա անբարբառ :

126 Այսպէս նա գոյն առեալ տանէր
 Ի Բաժնախառն ուր տասնէն իւր էր,
 Ընդ վաղ թնդ վոյնի՝ ձիւ պատարասուէր
 Ընտանի գոյնն ուր պատասէրն էր:

13 Ի պողոտայս Սարգսի գիւղին
 Դաւանախ՝ սմանէր որչա՞ր հարհին,
 Ախմանայ շար գիւղուած նորին
 Զարեալ այլոց իսկ պատմէին:

140 Զգոյն ինչ լլուեայ եւս Սիմանի
 Էջմիածնայ նա իրաւկի
 Խնկալեալ տրամեալ շտաւէր կտրի
 Ընդ գ^Օնալ շիշիւր ի տես Սարգսի:

141 Իրեալ յետոյ գարեգոյն իւր
 Արզէր տա նա սակսօվ՝ հարհիւր,
 Զի յուեայ էր ի՞նչ յայնժ՝ տաւոր
 Ի գրտմնդ էր նա խափար:

142 Նաեւ Վասպարն որ Սարսառեան
 Արցեսոյ տա նա զսմն տննչան՝
 Ընդ հաճեալ բղկամս շտաւէր շեան
 Ընտմրնայ անդ շարն վախաւեան:

143 Զի բարեկամս նորին սղոյն
 Վասն զարծէին միտհաղոյն,
 Ըգտաւ տանի վնտ ի պտտմոյն
 Ապաստրանաց եւ երկախոյն:

144 Եւ այնժամ՝ Սարգիս բզկտաւ շին
 Փարսեայ հաւնաւ բզկտակ բաղկին՝
 Ի զիտ բզկտակն թաւամբսին
 Եւ զետի սակսօվ՝ Վատրիարդին:

- 145 Ըստ Տրնաբ շէր հօնել զայն,
 Որ տնէր յիշի գիւր որովայն,
 Եւ մանտանդ տա փռլթ շրման
 Կայր Չառուին յայն կէտ հրաման:
- 146 Եւ իբր ոգ ցուրտ զՇուրն տնել տա
 Ըստպէս այնքան խաճաղ կաւա
 Կործէր անշարժ եւ անբարբառ
 Ըգտիբեկաց Սարգսի կաճառ:
- 147 Զայն ինչ տնէր Եսկոր վտան պն.
 Զի մի Խարզիս մեր պերճարան
 Եւ պարբոսին ելեալ յառան
 Ուրի արգար գրացի իւրեան:
- 148 Ի վաղջանի գայն հեծուցեալ
 Եկրիվարի անդ հանդերձեալ,
 Կապեն գոտորն շրջմայս արկեալ
 Ի՛րնդ փորով նոյն ձիոյ պրնդեալ:
- 149 Ըստպէս Խարզիս իբր տպերջան
 Վարեալ բազմաց զէժ յանգիժան,
 Ի Հ՞ն եղեռանո լինէր ժաման,
 Խիս Չառուին յանձնիւր յառան:
- 150 Ընդ էր լըռել հոսին բոզոյ
 Խրով ոգրայր զՇուրն տմբ.
 Զոր տա լըռել շիշիւր ոչ ոյ
 Սառաի եւ կամ բանի ոգոյ:
- 151 Ըհա շար բեր որայն տերման,
 Զոր տերմանէր խլթ Սահակայն
 Ի տիրա Եսկոր Պեաին Նալեան.
 Որպէս ի վեր անգր տաւցան:

- 142 Արգարես իմ է շէր ի միջի
 Նոյն նախանձու բանն անաեղի,
 Սարգսի խուն ինչ թոյզի՝ ջատմեայի
 Հառնէր պատածոյ գանձն արժանի:

- 153 Սակայն տեսցես ուսոյ ինչ տալոյ,
 Ինչ գի՛ Բակոր ջաւաք զգջոյ
 Սակո առնելոյն շար յանխրնայ
 Այնմ' որ ինչեան շէր գիմակայ:

Ե Ր Ք Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Ք

Այս հոսն Սարգսի բզմանն պատրին
 ձերբոյնն տառ անգ զանկոյ իմին որտոմն
 ձեռքառնելն անտի իրնաւոր վերին,
 Այս փոսն որ զտանտնն տա իւրս փրկաւին

- 1 Տիրացեալ տալտ Հառն ըն առաջին,
 Մատենաւ եւ կապեալ Սարգսի անձին,
 Կալնոյր զպլն առ իւր բանտեալ առարնին,
 Այս տալր հանգեւեմն նա ինչ առանձին:

- 2 Հրոեղեառնի Հայոց տղոցակ
 Խնկաւ էր նոցուն սիրոյն նըւանակ,
 Բայց շեղով Սարգսի սէան «՝ օմանգոկ
 Ան կառեմ նա պոյն կարգալր յորդորակ:

- 3 Սարգիս գառաջինն որպէս բանակաւ
 Վարդանաւոր ողւով գի շէր պատած արժան,
 Այս գի էր համեաւ եւ բարենքւան
 Խախմեալ պատակտաւ էր ի պատածին յառեաւան

- 4 Իսկ յետ շատ խոկմանց ողջն բոտ աշխարհի
 Խորհեալ բզոտուր բան առ ետարանի՝
 Ներքէ հայտն շաղ իւրոց յիրտի
 Հայրացեալ առ նոցուն կեանն վաղջան բարի:

Լսեա առ որին յոյժ ուրախ լինէր,
 Բիշեալ բզուրք առաւ զանէրն բոփոփէր.
 Եթէ զոր տիւր խորասէ Տէր մէր,
 Ի՛նչ քանի մարդոյ զոր խորասէ նոյն Տէր:

6 Լսուսիկ եւ այլովք բանիւք յուսողիւր
 Բիշեալ բզնրդ ուն առնանց խաշակիւր
 Հալածեցեցոյց գերանին եւ ձիւր
 Ընդորդիւր որբախ առկեալ առնանձիւր:

7 Եւ լսանն արարեալ զանձն իւր Լսառն ծայ՝
 Ըստ ճաղրէր իսկ կորագլուխ կալոյ
 Ըստ աջի կամաղ արարչին իւրոյ,
 Եւ առնիլ որում եւ իղկ պատժոյ:

8 Չառն շն ապաքէն կարի փոխ թարաբ
 Ըսեալ զիւր կապեալն եւ զբողասարաբ,
 Եւ բզՏէր Պեարսո Սարգսին հարկահար
 Ժամանէր նաւս ի Պօղոս շիրաբ:

9 Իւր իջեալն եւալ ի առն ինչ առնուկ՝
 Պահէր բզմանեալն ի խորէ մէ ծածուկ,
 Ըսպատեալ նաւս նաւելոյ յառուկ՝
 Ըստ Ախպրոս կրգգին ուր բանան էր ապառուկ:

10 Ընդրէն Հայք սմանք հանգերէ երէցոյք
 Ըսց առնել Սարգսի փոխալին ցաւոյք,
 Զոր եւ բոփոփեալ միտիթարանոյք՝
 Ըրնուին բզնա կարեւոր կարեւոյք:

11 Տետեալ Չառնին լիտ փոքր ինչ աւուր
 Խէ առնգ առ Ախպրոս նաւ ոչ հանգիպիւր
 Ըստ ոչ բապատել տնգր եւ եւս ի գուր
 Մրաածէր խաղալ առախ նախ այլուր:

- 12 Ի նրմին վայրի նա խեղդն լռուէր ,
Թէ նա ինչ անախ փոյթ նա ելոյ էր
Ըն Ըղմի աշխարհ , ուր նա քնդ հասա շէր ,
Ստի իրայդ մտեալ յայն նաւէր :
- 13 Ճամանեալ նոցա ի լըղմի աշխարհ
Ի պանդ սկի ինչ առնուին թղիւյ .
Սր ցարժեալ Աարդ իս բանաեալ յանխորնայ
Նաւէր շրջմիւնայ զերթ զոյս սրբիկայ :
- 14 Ընդ անոր նորուն բարեկամէ լուեալ
Թէ Աարդ իս բարուն Աստ ափեան գափեալ
Կայր անդ շրջմիւնայ ի կայանաւ որեալ
Չոգային առ նա սրբախ իմախ աղեալ :
- 15 Սրոյ համբուրեալ զածեալ աջ նորին՝
Ընդ նոյն փորձանո իս ցաւեղիւնայ կային ,
Սրում նրպետա , յարգ մասաւ յանէին ,
Ի սիրա նեղեղն մեղմով խոռէին :
- 16 Ըն աշխարհն շարդ էր անդ էն յայնմ ամ .
Վարդ ապեա սմն կոչեալ Նորահամ ,
Սր յաղկեղ անկայ իմէպէա էր շար կամ ,
Ըն յոյրայր թղնա իբրեւ բարեկամ :
- 17 Ընդ իս եւ Սրկրոյն ա զդափառ բարուն
Ընտկեալ ճարպիկ , միս եւ բանիրուն
Սեծ Սրիթիւնայ Նորահար ներհաւ
Շարթիւնայ էր թղնա բանի իմաստուն :
- 18 Ետա է տեղեկաղ իմէ շէ ինչ զրժաւար .
Ետաւոր հանկաղ կոչաւ ոյս յարմար
Ըն ի բանաւոյ հրեարեւ թղմար
Յանի թղմանմա յարգ ելան իս յար :

- 19 Այսպէս եւ Սարգիս եւ ծանօթէ՛քն սղջոյն
Ըցկամն Չաւուշին ու ժիւ արծաթոյն,
Հանէին խոզու, սողի, իրր յայն բոյն
Ըցեանախմ անէինն առ խոտի, բնդ նոյն:
- 20 Ըրդ կաղեայ նոցա անդր իրր տմիւ մի
Ըն Լիւզրոս նաւոյ ոչ գիտեալ նաւի
Նաւ են առ փոսս սր եւ Հոն Լիւզգի
Լսւ որ բոս Տանկաց Սագրոյ Լաւառի:
- 21 Ուր ոխմ եւանեայ ի յարկի միւջ
Ախա բանախիւր Սարգիս յանհուկ ինչ. անգուջ
Որ շեյով Հայոց ի նրմին կրղզւոջ
Կեայր անմբխիւթար իրրեւ յամալունջ:
- 22 Բաւալին նոյսա անդ ունիլ բզնաւ
Իսկ ի գերեւս ել յոյն տյն սր սակաւ,
Զի գոր յԼղմիւսնեա ոչ գրաին բնաւ
Զի հնար էր նոցա ունեյ անդ գիւրաւ:
- 23 Սակայն ի վերայ ոյսր ամենայնի
Կեա բազում աւարոց անդ յանկարծակի
Պաաահիւր նաւ ինչ առ Լիւզրոս կրղզի,
Որով ջանալին փոյթի շու ել անախ:
- 24 Ոչր բնդ նաւաղդին արկեալ սակ եւ գիր
Ըն նաւ ել յայդուէ եղեալ ժամադիր,
Բալոյ ի գիւերի հոգմով յաջող ախր
Նաւն առաքաւառիւր սակն հաշուեալ նանիր:
- 25 Զարթուցեալ նոցա չոյս յառաւառաւ,
Այ բզնաւակալն սր էր սակարկու,
Լսւ ոչ գսաւ երն իսկ գիտեալ նոյն նաւաւ,
Մընալին անդէն սրպէս առաջու:

- 26 Տեա գոյ առաւանսր բղխընամ՝ վերնոյն ,
 Թէ զԴ ամբար բղղիչա մասնելոյն ,
 Կերհակեալ յաւեա զիպոտածոյ նաւան
 Իր ամեյոյ էր զոյն յամբոյց մահանն :
- 27 Ըհա անձրն սր խստաւայտն առնի
 Ըս Տէր Ըստաւաե իւր միշտ յամենայնի .
 Խեղկա եւ մատնի ի ցանկ զաղանի ,
 Ըյլ բստ արնանկի շերբէջ մոտանի :
- 28 Իսկ յայտ միջոցի Սարգսի սիրելիք
 Ըզնիւ ամբարդի : ' այլ անձինք բարիք
 Իբր ի Բիւ պանդի^Օ Էին անսւ անիք
 Իսկիւնք լինէին նրմա ջանիւ լիք :
- 29 Իլք բնոյ (Կակարու խոսէին յամախ
 Համոզեալ բզնա փրկել անյապաղ
 (Կարսորանաց՝ զոյն սր էր այր խաղաղ ,
 Էս որ շէր արման հեծել ի մեաաղ :
- 30 Էսս անդամ անդամ երթալոր առ (Կակար
 Սարգսի ձեռ իւրիմ մայր իբր սակեց զաղափ ,
 Զարոյ նա խիստ սիրա ակաւէր գերթ խափ ,
 Երբ յայտվ խրնդբէր զարդին իւր կսնուպ :
- 31 Ընդ որ եւ երկու գրտահըք իւր համեսա ,
 Վաղ իսկ արամբիք քաջ վարուց պահեսա ,
 Ի՛նչա սղոյ բանիւ եւ ոչ լեզուա հետա ,
 Զամաւրս կակոյեղոյ զիտէին զարհեսա :
- 32 (Կաւս բուն յայնստիկ թաւղիմ զբբէր Գրբան
 Զափու ըն յուսահատ պատմել զանցս համայն
 Իւստի բապտէր նոր պատուէր ինքեան ,
 Զէ ոչ կաւաւրիւր նախկին հրբաման :

33 Սարգիս իսկ զբռնէր իւրոց սիրելեաց
 Ճառելով Նոգա գանձին տագնապաց,
 Լա գերերմանէն եւ զարգելանաց,
 Լա գանբաւ ծախուց եւ զիւր կապանաց:

34 Լաւ եւ Եսկարու յայտնէր առանձին
 Եղջմ մեղազրանալ գանձկութիւն սրբաին,
 Արու՛մ յուշ ածէր զոր գառառաանին,
 Զանմեղութիւն իւր եւ զբռնան նսրին:

35 Սոյն թուովմ Սարգսի լալիւր մօր նսրուն,
 Քեցցրն արառասո՛ք է՝ այլոց բանչ, համբուն,
 Կակքեն սակաւ ինչ տարափոյ հանգոյն
 Ըզկոչաացեալ սիրա նախանձու գերոյն:

36 Սոսաի նա անգրէն զբռնալ ծանարաակ
 ԶԼպարբոսն հայցէր գերթ աշունգ զիմակ,
 Խոսոյ՛ր ըզՍարգիս անշաւուշ է՝ արձակ,
 Ի քիտ միւսն յըջեյ համարձակ:

37 Սոյն ծանարաակաւ Ղազար եւ Պեարոս
 Երթն ային գարձեալ առ նոյն Լպարբոս,
 Ար հաճեալ զՆսոս եւ ըզԵսկարոս,
 Բանա կարգէր Սարգսի ըզբոլոր քիտս:

38 Ըսեալ Եսկարու գոյն գիր արքունեաց
 Սարգիւր Սարգսի ընդ հարիւր սահեաց,
 Արու՛մ եւ զբռնէր բան բափոփանաց
 Տալով յոյս գերծման ողջ յիւր կապանաց:

39 Ղարէին նրմա եւ ըզյլ յո ծանոթից
 Ըզպէսպէս զբռնան միտիթար բանից,
 Սո՛ւ եւ յոսագրիւր յայնց բովանդակից
 Քրբիլ ի մտոյ յողջոյն արկածից:

- 40 Լ'նկալեալ Սարգսի գայն թըղեմոյ ծրար
Լ'նթե երդեալ բողբոս յոյժ ուրախարար,
Զայանէր Չափու շին դարբանեաց լեակար,
Որու՞մ եւս անախ լատաւ կ'ընդիմ ինչ կայր:
- 41 Չափուչն առեալ գայն զերթ պատգամաւոր
Տանէր առ անդունդ մեծ իշխանաւոր
Որու՞մ եւ յանձնէր զիւր կայանաւոր
Լ'ս' պահել անդէն մինչեւ պատուէր նոր:
- 42 Որ եւ յեա աւարց ողջունեալ, զՍարգիս
Ի նստանդ ինեան դարձ առնէր Պօլիս,
Որ եւ բամանէր նամակս գոհալիս,
Գրեւալս ի Սարգսն առ իւր սիրելիս:
- 43 Լ'պա մընացեալ Սարգիս անդ ազատ,
Պակասիւր անձին տրխորս թիւն գանկատ,
Որ յայտ կենակցեալ բնդ յոյնս կէդ եւ գատ,
Պատասխար ի նողունց սիրով յողնառատ:
- 44 Լ'ս' (Կակոր բզնա բոկոպիւր իմկալա
Լ'նծայիւր թըղեմովք բանիւ յուսուէա,
Սակոյն գարմանէր ի սրբաին լուսէա
Իսուն հեռ ինչ սրչէր Սարգսի շահաւէա:
- 45 Իս' ուր յնախանձն այն իմելագրէր բզնա
Ինդոսլ բղձարգիս կապեալ մընաւկայ,
Վ'յաարեալ, պանդուխտ, յիւրոց աարակայ
Ի ծովապատ բանա ցամուխին գիւտ)
- 46 Վ'տան այն յերբ ամանք խնդրէին գիւտի
Լ'ըրեւոյ Սարգսի զերծմոն յեակարն ել,
Լ'սէր, իմէ գեա եւս կայ այլ իմն արդեւ,
Զ'բ' քանտա՞ր բառնալ եւ անհեա առնել:

47 Տեռեալ Սարգսի թէ ոչ կատարիւր
Խստաւմն Բաղորայ եւ սիրելեաց իւր,
Զարմացեալ խեղւոյր եւ գարձեալ թախծիւր,
Զի պատասխանիս թողիմ ղյն իսկ շատնողր:

48 Թէպէտ նա սրբախ կամաց Բարձրելոյն
Բանձնեալ էր գանձրն եւ գոճ ապրելոյն,
Ըսյ զի պարան էր իսկ հպալ գլաւ կելոյն
Դիմէր առ օճան բարեբար մարդոյն:

49 Վասն սրոյ գրբէր գարձեալ իշխանաց,
Զի գերծցեն իապտո գինքն յայնց փարձանաց,
Իսկ բարեկամք իւր ի նոյն նամակաց,
Չառնուին բրնաւ բզմին ի բազմաց:

50 Զի ունէր Բաղոր գոման ի շայսց
Ի նաւ ահանգիստ նաւուց Սախրզոս ոց,
Որք ի խորբոխի յատախց հասելոց
Որանանէին փոյթ յայնց առակուց ծոց:

51 Որք եւ նաւասանաց ասեին յալով,
Թէ ունիք բզմնուցիմ հայկական գրբով,
Շքնորհ առնէիք առ մեզ գոյն փաթով,
Զի բոփոփիցիմք գանձ նոյն իմ բզմով:

52 Զի կայ, կրկնէին, նոցաւն լալազին,
Ըրդ կապեալ յալսորս ի ձեր իսկ կրգգին
Ո՛րք յոյժ սիրելի վարդապետ քեռին,
Որոյ բնդ վազուց մընամք նամակին:

53 Հաւատացեալ այնց անհոգ նաւորաց
Տային գիրս հայկեան նոյն կեղծաւորաց,
Որք յանձնէին գոյնս ապալ շոյաւ՝ անբաց
Ի ձեռս Բաղորս կացեալ լրտակաց:

- 54 Լմացեալ ապա՛յ Սարգիսն հանճարեց ,
 Ինչ ծանօթէր իւր ողջ :՝ ամբարշտ շրջեց
 շատեալ են բռնաւ գիւր գիրս առ ետեց
 Ինչ գէժ ողին ախաի եգիտ իսկ բզզեց :
- 55 Նա զի ինքն բնդ յայնս անդ բղկեանս վարէր .
 Ուստի միտմ' յայնց բզթաւ զիմ = իւր յանձնէր ,
 Ար զայնս եզրօր իւր ի Պոլիս յրզէր ,
 Եւ նա աեարց իւրեանց անդ էն բաժանէր :
- 56 Նամակը օրհնութեան եւ քաջ համագման
 Լի զիսպար վճատաց շար պանդրխատութեան ,
 Ձոր Սարգիս գրէր առ մի մի իշխան ,
 Հարժէին յայնքոս ուրն բնկերական :
- 57 Արաց շեւ ժուժեալ եւ եւս ի յրսել ,
 (Յակօրու ճարեալ զանվրճար արգել ,
 Ընկելին ջանիս քարակ քարաւորել
 Առ յողջ աքոսրից բզՍարգիս փրկել :
- 58 Ղազար, Պետրոսն իսկ յայնժամ՝ զբզջացեալ՝
 Ալ եւս անուային իրրեւ բզխարեալ
 Բանիցն (Յակօրու զոր գրաին կեդեալ ,
 Ուստի յայլ իշխանս յինչին յարեալ :
- 59 Նայն նաբին իշխանց ժողովեալ յայնժամ ,
 Ինչ գերծման Սարգիս խորհեալ համակամ ,
 Ինչ են (Յակօրու :՝ այն վերջին անգամ ,
 Ինչեալ պատճառ անս ապա առ այն զիւր կամ :
- 60 Իբախպեալ (Յակօր յորոշեալ բանից ,
 Նայն քաջահամբաւ պերճ ամբարշտից ,
 Ի ներսուսս ինչպէս յինչ արխարայից ,
 Եւլ արտասու մեծայր նոցա կամակից :

41 Ար եւ վաղ բնդ փռյթ յարքսանեաց անախ
 Զեռամբ Գլադարսւ նաեւ Պետրոսի
 Խրնդբէր զերծման զիւ սաղբեայ Սարգրսի:
 Ար եւ յընտրհիւր նմա չեշտակի:

42 Նաեւ յայնա աւարս զՍարգիս կարգէր նա
 Ըջքեպիակսս շալոց Կոյ սկեայ:
 Զոր եւ հասաւր յայն նոյն իսկ փոխադայ
 Հրարգարտակաւ որպէս սրէն կայ:

43 Բակար գայս առնէր ոչյն զիտմամբ եւ եիւ,
 Խեւ ալլար երթեայ Սարգիս վարդապետ
 Այ եւս ի Պոյիս զբացի նորուն հետ:
 Զի Զօրաց Նախանձուն զեռ առնէր բղձեթ:

44 Բեռ որոյ Բակար յար պարեհաւոր
 Գրբէր Սարգրսի պատմա իմեամբ բոյս:
 Արս Ժ առաջէր զարքսանեաց շրնորհ:
 Ար առ զերծմանն էր եւ հոգսու թեան նոր:

Զոր եւ յարգորէր սաշ զսրծէլ անախ
 Ըն Կոյ սկեայ ուզոգ ուզակի:
 Արս, տսէր, մընայ համն այն տնաւ անի
 Ի համբարեի զաջ նոր համա իղ քաջի:

45 Ընկայեայ Սարգիս նոյն ծրար ի զգլոց
 Ընդ որ եւ իմա զգլոս ինչ ինխանաց մերոց
 Ընթ երցմամբ սրոց տածիւր որբախ իւրց
 Գահս իմ ին ձանեայ Ճեռսն արարածոց

46 Ըպա հանգերէեայ անգէն առ նրմիւ
 Ըրթեայ ի պալատ իրաւարարին:
 Բար պատճէն զերծման հրարգարտակի:
 Ըրթեակել տայր արհանադրէն:

- 60) Լա՛ր զերծման նորին կատարեալ, համբու՛ն,
 Լա՛ւեալ անդ անոր բարեկամք ողջոյն,
 Երթի՛ւոյին առ նա ի խորեղակցութիւն,
 Չորոց զոհ լինէր բանիւ յապցրազոյն :
- 61) Լա՛ւ յանդի ի գիր անձին ազաւաման,
 Բանյա՛ զլա՛ւ գնկիոյ բրնու : ոչ, զբաւան,
 Սխտն այն շերթալոր նա ի յազալորն այն,
 Ըս՛յ հապճեալ գիմէր առ շէն կոտաւնդեան :
- 70) Ո՛ր հասեալ նորա սիմէր առ մօր իւր,
 Ո՛ր առ հրճուեմեանն լալոր եւ զողջ ոջիւր,
 Եւ ողջազուրմմօր որդւոյն բզմալլիւր,
 Խորուցեալ յերկինս զօհուեմիւն փառաբիւր :
- 71) Ընդ շէն յորչա՛ նորին : ' անձն իւր երզակից,
 Նշանսիմք, սիրելիւ, ողջ արեւակից,
 Ընդ զերծման նորա զիմնք յապցրալից,
 Երկինն որբաի լեզուա խորեղակից :
- 72) Ընդ Ուրդ Ուրդիս թէկալեւ էր տրախալի,
 Ըս՛յ վրաւնդ, ճրդ անչա՛ եւ վիշաւ պատորի,
 Ուրչա՛ աւեւեալ էին իրբեւ տաբի մի,
 Ներդեւեալ էին զիւր կորով կարի :
- 73) Ո՛ւսաի զազալէր դաւաբա ինչ ի տան,
 Չոր ի աեռունել անձինյ բազմազան
 Երթի՛ւոյին առ նա բնծայիւյս արման,
 Ըս՛ որ լըզէր իոկ Եսկոր զիւր փախան :

Ե Ր Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Ք

Ուր արաւանակ գողտէն արաւից
 Ուրդաի 'տայտայտ' նեղ աչ ամենից :
 Եւ զաւրախութիւն իւրոց անմեթից
 Ընչան անգրեւն յաշխարհս այս արեւմտից :

- 1 'Վարձեալ անդ թէն վանեալ Սարգիս
 Ե կոտաւնդեան պալտ առ Պոլիս :

Ողջ գրաւանէր զիւր սիրելիս,
Զսրտ շեւ յսւտայր զիանել յաստիս :

2 Որոց պաամեալ զանցեալ շարիս
Վերառաւ զիւր փառս զսհայիս
Բայնմ սր պահել ըզվաւայիս
Ի մէջ վճարանգաց սոյն աշխարհիս :

3 Եւս զիւրելոյ զանձին կարիս
Բռեալ ընդ իւր յիւրոց զժամիս
Եւ յայգարել ի մէջ Եզգիս,
Զսրտ համարէր յայգարելիս :

4 Եւ յի նախ զԲաղսր մեծն ի սարքիս
Որ սաղբեալ էր զինքն ի սոնասիս
Ողբունէր նա զեր յամ զարգիս,
Բէ եւս թրեալ ընդ թրնամբս :

5 Եւնդ էր զիանել զսգրն եւ յայիս,
Զբղբումն եւ ջաւ երեւելիս,
Զսր փրգեւի սիրտ Պաարիւրգիս
Բաշտ ամենից ասնէր յայանիս :

6 Եւ սոյն աւելի աւսարանիս
Ճեւղս գարնէր զսրտվայիս,
Զսրոց եւ զաշտ արասուտայիս
Եւ ըզխակմունս զարմացմամբ լիս :

7 Զի անդ Բաղսր բաղկաւարան
Նախ յամ զըկելն իւր արաւայտն
Եւս ցեալ թէ ի ինքն էր մեղսաման,
Քաւել հայցէր զանձին զսրծան :

8 Եւ յնմամ Սարգիս ներսդ զթիւան
Մոռանայս՞ զիւր շար արկան,
Խաղեալ նրմա զերթ սգոյմուն,
Գրեկէր ըզնա համբուրաման :

- 9 Ըյսուիկի հասեալ ի կատարան
Դրժպրհու թեան նախանձաման ,
Նքսաւր Եակոր միշտ ամբթխան ,
Սարգիս հանգչէր յազմ գերապանն :

- 10 Ընդէն Սարգսի որբաին հարան ,
ԸյՅակորայ ոճն եւ բան ցան ,
Փորձեալ իրբու գիւր պիտակ ասն ,
Բուժիւր նոքոր ցանն եւ խոցուած :

- 11 Վասն այն անգ նա ոչ եւս յուշ ան
Զպարտութեաց իւրոյ գիպուան ,
Ըյսի մանաւանդ ի մէջ էան
Ուրախ զորոյց պատմեալ դառ ասն :

- 12 Որ եւ հայցէր սրբաիւ զԼստուան
Խափանել միշտ գայն ինչ հարուան ,
Որ կայր վտան իւր նեղաց կազման
Ոչ յրգեալ գայնո իրբեւ անկան :

- 13 Ըպա թոպեալ ԳՅակոր Նախան
Զոգայր սրբաիւ ուրախական
Ըն Ըրբահամ մեծ Ըմիրայն ,
Որ ի դարմէն էր գուլիւան :

- 14 Ըյս այր շրգեգ քաջ անհման ,
Մեծահամբաւ յազգս այլադան ,
Ճարտարամիտ եւ խոհական ,
Սիւրէր ԳՍարգիս յաւ անխափան :

- 15 Որ եւ լեալ էր ձայն ազգական
Յորդորակաւ յունկս ամենայն
Ընդ Սարգրի փայլի ազատման
Էւ առ նորուն նեղաց զրգման :

16 Առյն հաշարնկեր էր նախնական ,
 Վաճառ տղետ Պապարուն այն ,
 Որ Պեհարտիւ առ փոխաբայն
 Նեղզուց Սարգսի լինէր բերան :

17 Զար առ դարձոյն սաղբողական
 Նա պարտաւ էր յայտ յանդիման ,
 Զար եւ դարձէր յոյժ գողջական
 Փառտիւ գորեղ եւ խրդմական :

18 Ընհեայ բզնա չահէր զհամայն ,
 Կրտսեայ ինքեան գողջն համաձայն ,
 Իրանի ցհետկոր առնէր հաւան
 Ըն կատարեայ Սարգսի գերծման :

19 Ըն աշխպիտի այր գովանի ,
 Բարեպապարա եւ պառուելի ,
 Ինձէր Սարգիս գուարճայի ,
 Հարստութանի շնորհակալութի :

20 Որ ողջունեայ զճոպաւ փարի ,
 Կրճեայ բզնա բերանայի
 Որն զհոհաթեմար յոյժ արժանի
 Վարսն ջանից սիրոյն սրբաթի :

21 Կեանայ երթալը նա առ մի մի ,
 Կովեայ բարունա , ինչեան յարգի ,
 Որք լալագին չ' սրախալի
 Փարթն զինքեամբ համարութի :

22 Ընդ սրբ եղեն նրմա յայանի
 Բարբիշ , մաանիշ յամենայնի ,
 Ներեայ գրխով տնպաամի
 Զանդեայս առնէր անյիւնի :

- 23 Զայնս որք անհոգ գրաւն կարի
 (1) Գնեւ ինքեան յայնմ աքսորի,
 112 մեղացիւս զերթ անմարդի
 (1) Բնէր բանիւ ոգնւնայի:
- 24 Իսկ գառնազաց ինքեան բարի
 Կանձու, ջանիւ եւ սիրով լի
 Շնորհակցայ եղեայ նա աի
 Հայցէր նոցա վարէ վրճարի:
- 25 Եւ հա զՍարգիս որ մաւնեայն էր,
 121 կապանաք յաքսորս շրջէր,
 Տէր Եւ Երարիչ իւր մարգառէր
 Խճաւեայ փրկէր զի սիրեայն էր:
- 26 111 սա Նախանձն բղնա վանէր,
 121 մահա իմ բանաի մաւնէր,
 Ընդ վերբասին գարձուցանէր,
 Խրնամե 121 կնից զի անպարան էր:
- 27 Զայն՝ զոր եղբայրն հրգսր Եւ անէր
 Գաւով, սակով վրաւարանդէր,
 11 էրն սաւառց ոգնեայ զերծէր
 Ջանիւ գործով՝ զի զբրկեայն էր:
- 28 111 միանգամ գայն զբրպարաւր,
 121 գայլո կեզծեայ բանիւ խաբէր,
 Խէլ նա հերձուան Եւ աղմկիչ էր,
 Ընդ ամայէր զի այնպէս շէր:
- 29 121 որ միջնորդ մաւնու լմեանն էր,
 Զբզմամբ սրբաին բարեխոսէր,
 Ըն գոխաբարայն՝ զոր եւ հայցէր
 Զերծ էլ բղնա՝ զի սողաւայն էր:

- 20 Որ մեղաւարտ է նա զոգէր,
 Ի՛ տրժան մահու իսկ ահաանէր,
 Զաջն համբուրեալ մեղա՛յ զոչէր,
 Լայր եւ զոչլայր՝ զի անմեղն էր։
- 21 Իւկակա Սարգսի տաղնայ ա՛ յքոսր
 Վիշա եւ շարիք վրաանգաւոր
 Զ՞նա ատնջեցին զերթ՝ պարտաւոր,
 Ըսլ զորժեն արդ եւս պատաւաւոր։
- 22 Ընու՛ն նորին համբաւաւոր,
 Զոր առ յայանել արտաւաւոր,
 Զ՞նա փանէին իրր յանցաւոր,
 Ըսժժ հրաշակի եւս փառաւոր։
- 23 Եւ սր յանձանց նախանձաւոր
 Իրնդ թիւր մընալ կալանաւոր
 Ի բանա ինչ զարչ եւ թիւնաւոր,
 Ըրդ է նոցսն եւս մաւաւոր։
- 24 Զոր եւ սրակս վրչաաց կ՞րաւոր
 Ի՛ բոփսփանաղ տրժանաւոր
 Որորվ յարգիւ առանձնաւոր
 Պաաս են անձինյ հազարաւոր։
- 25 Քանզի իւխանյո առաջաւոր,
 Եւ ամենայն ոյս մասնաւոր,
 Տեւեալ թէ շէր նա բրժաւոր,
 Վրտան նրմա նրպատաւոր։
- 26 Որում նաեւ զարդիւնաւոր
 Քսրտ բնծայեն սրբաի բոլոր,
 Ըս լրնուլ զիւր պէտս հարկաւոր
 Որով լեայն էր պապատաւոր։

57 Լէրդ յեա աւուրց Սարգիս անդրէն
 Էեայ տա Բակոր՝ յայանէր անդէն
 Հարստ արեւ հրաշակարէն
 Եւ զ ոկիդ տեսչաւ թեւէն :

58 Զոր եւ մաղմէր եղբայրօրէն
 Խոպուլ տղորիւ անբոյժօրէն
 Զինքն յայն Պոյիս առ անձնօրէն
 Ըն անց զահի տղատօրէն :

59 Իսկ Պաարիարքն Եակոր առան
 Ըր բարբառ եայ իշխանօրէն՝
 Հայցեր բղնա բնկերօրէն
 Իեւ ոչ մեկնի յայն պաշտանէն :

60 Իր եւ անէր անկեղծօրէն,
 Իեւ ի մնայ ի Դրբանէն
 Ըն ի սակս քոյ զիւր յատկօրէն
 Իցնէն հօտից հոգւոյ թեւէն :

61 Ըպա չէ ինձ փոյն չ' օրէն
 Խառի ի Դժբան արդ զայն գահէն,
 Ըն թմ' ժառանգ եա գեթ յայն օրէն
 Ի՛նչեւ ջամ մի զայն հոգւօրէն :

62 Ըն այն Սարգիս հնազանդօրէն
 Հաճեալ լաւ էր բղհրբաժեշան,
 Ի՛ ինչն ոչ մեկնեալ ի մեծ Պպսէն
 Հոգւոյ իւր նոյն հօտ յիւր փոխանէն :

63 Ըն զի աշուր կոյա փնտաւոյց
 Ըն իի՛ եղեն ծանր բախուց,
 Պշանն այն Սարգիս տարապարտուց
 Կայր ի նեկոյ բաղու մ պարտուց :

- 44 Ի վրձարեյ զայն ի մնաց/
 Հանէր նա զանձ ինչ գործմոյ ,
 Եւ գիշերն ածեալք ի վէճակոյ՝
 Կային առանց վաճառելոյ :
- 45 Ձայն ինչ լուեալ Ըմիրայից/
 Ի Խորգրու որ պարապից ,
 Խնդրեն , յիւրմէ զհօտիւ ծախից/
 Ըրարելոց սակոտրորից :
- 46 Ըզնայն հաշիւ առեալ նոցայ/
 Տային ի ձեռս Տեառն Բակարայ ,
 Իւրչ պահանջմամբ հաճէին զհա/
 Վրձարեյ զայն լուիկ նրմա :
- 47 Բայս անաշառ պարզ գառառաան/
 Քաջ Ըրբահամն , որ Քուլէլեան ,
 Մեծաւ տիրով լեալ յողնաջան՝
 Մեզկէր Խորգսի գրեկանս , աղթ , գեան :
- 48 Խէկպէա Բակոր բնդդ իմանայր/
 Պատին այնմիկ , որ էր արդար ,
 Ըյլ իշխանաց իրա պառնոս/
 Վարձէր բզնա փոյթ խրդնահար :
- 49 Ի սախ Բակոր հատուցանէր/
 Խորգսի՝ գոր ինչ եւ ծախեալն էր ,
 Իր եւ գոտիւն հարիւր ածաւր/
 Զոր ի Քիսս այնմ յբզեալն էր :
- 50 Խորգիս սրեմն ծախն բնկալեալ ,
 Եւ զիւր պարապն աղջ վրձարեալ ,
 Հանդէր մրալս անդորրացեալ ,
 Մեծ գահայթիւն Տեառն մատուցեալ :

- 51 Իսկ նուիրակ Սիմոն ասորին,
 Սր ասուեալ էր փսիս Սարգսին
 Զսոսկիս հարիւր յօր աքսորին,
 Չսնէր նրմա գայն գրչեանդին:
- 52 Զորմէ Սարգիս մեր փսիսաս
 Խեւեղեա էր միշտ շնորհակալս:
 Ըստ հարկեալ իսկ ամառն ուշոտ
 Սիրէր բզնա գերեմ ձանարկու:
- 53 Ըրդ Յակոբու բոց նախանձան,
 Սրով կիզիւր Սարգիս բարուն,
 Շիջեալ իսպառ ի սիրտ իւր բուն՝
 Ըս թէ էր Սարգսի անդորբու թիւն:
- 54 Սասի ոչ եւս ասողարար,
 Ըստ մանասանդ սիրելարար
 Խողջ ասար Սարգսի կալ, կեալ զաղար,
 Սր եւ նոյնն իսկ ինչին զանկալր:
- 55 Զոր եւ թողոյր աղատապէս
 Յեկեղեղիս ի կիրակէս,
 Նաեւ յալլ ասնա մեծահանգէս,
 Քարոզ կարգալ յաւէա իւր յղէս:
- 56 Ըստ իկ Սարգիս անբողիմանալր,
 Զանցեալ շարիս ողջ մեռ անալր,
 Ըս Պատրիարքն յաճախ երթալր
 Սիրով նորին դուարնանալր:
- 57 Նաեւ Ղրբունէր ապարանից
 Ըգջանապեան Ըմիրայից
 Բաց կալին միշտ ելաւմբաից
 Սարգսի մերդ զսատահալից:

16 Ի՞նչ երկնային բոլորանշխեաց,
 Իբր զայլը անպարտ մատնեայ Դա՛հմաց
 Զերծ կազուցեայ յոգ՛ջ վրաանգաց
 Ճրնչոցս ասնէր իսկ՝ ողորման :

17 Եւ որ զբրկեայ զանձն արախած
 Զի անմեղն էր եւ երկիւղած,
 Անամբ նեղին որ արդ զբխած՝
 Հանէր անգրէն յաթոս փառաց :

18 Եւրդ Խորդիս իբր յեա մի ասուոյ
 Խոցեայ զԼ՛իծոս Լո՛ւղակեայ՝
 Հրամատարիւր ի հովու ելոյ
 Փախանորդիւ բզհամն որոյ :

19 Եկեալ նա մերթ ասնէր բզկալ
 Ի մամաւան Սուրբ Կէորդեայ,
 Ի՛ երբեմն ի յարկ Տեասն Եակորայ,
 Եկեղեցւո՛ւ լ՛ստուածաւնայ :

20 Նաեւ երիւայր յաճախակի
 Եկեղեցիքն Լուսաւորչի,
 Իւր կայր շիրիմ՝ հոր իւր մեծի
 Տեասն Եւհաննու Պատրիարդի :

21 Կարէեայ շողայր յազոթաասուն,
 Իբր հօրեչտակաղ պեռաց յանուն,
 Եորս քարոզէր Սուրբ բան վերնոյն
 Լուծեայ հոգւոյ օգուտ անհուն :

22 Լուս էրն անգամ՝ քարոզատու
 Լ՛արամնիկ լ՛ուկիւսաբու :
 Լու յայն ատնարս իսկ էր խօրատու
 Իբր ի նեղուցն են սեաւ ծոգու :

- 65 Ընդունա զամա ինչ քարոզելով
 ԶԼուսազալ սիրտս բոստանալով
 Ի սէր Ըղգին վայելելով՝
 Վարէր նա կեանս յոյժ ապահով :
- 66 Բայց ո՞վ տատեացա այլայլու թեան ,
 Եւ ո՞վ մարդ կան փափախա թեան ,
 Եւրս ոչ պահեն յերջանկաւ թեան
 Ի մից պահու զայր պիտեւան :
- 67 Քանզի տհա մինչդեռ զբնծայր ,
 Խարդիտ ի սէր Ըղգիս պայծաս ,
 Ընդէտր սմանք աղմբկարար
 'Արող վրասաց լինին պատանաս :
- 68 Նշխին համբուն էին յաւելի ,
 Յորս էր շմբուն Յահան սափա իշ ,
 Քիւրիկեցի Խափւն զբոժիշ ,
 Եւ Սեծմանեան : ' այլքա մարտիշ :
- 69 Եւրաց էր զյուխ սան եւ զամակ
 Խկեմանքն կորստամակ ,
 Իսեռ Խանա էին յաւելա համբակ
 Ի՛ս յգոտորաց միշտ հանգստակ :
- 70 Ընուն սոցին էր աննըշան ,
 Իսկ պաշտպանեալ կոյս ջափեւեան ,
 Երեւէին յաջ տխրեան
 Խաւժամբոժից յաշրս միայն :
- 71 Զինչ եւ իղէ զօրիս յաղարայից
 Խարդսի մերոյ անգորայից ,
 Զերէն գեանաց , բրդաղ , ճանծից
 Գործեն տաղաւակ եւ զրդաւայից :

- 72 Սուրբն բամբակ միւտ գրնային
 Ան լրսել լան զաջ զարոպին,
 Զոր Աարգիս մեր բոս պատշաճին,
 Յեկեղեցիս կարգայր Աղգին:
- 73 Բայց սչ գիտալ զՕհնտս սեղեղայ՝
 Այլ բարասն ինչ նրչմարելոյ,
 Զի պատճառ անս կայքին յետոյ
 Ան բզկարգիս բամբակելոյ:
- 74 Որպէս եւ իսկ զՆա բարէին,
 Ըստ սպարելոյ շար բանաբերին,
 Ի հրապարակս եւ տաւրնին
 Զարամեկնեալ բարան նորին:
- 75 Ան աւանի տունել բղնա
 Աւելին նախ՝ իձէ եկեր նա
 Զսղջոյն բգրաւիս լուրր Ատկորայ,
 Զոր բոսեալն էր յԸջմիս ոնիայ:
- 76 Եւ իձէ յատար միսմ՝ Աարգիս
 Աւելր, յատէ աւան բզմիս
 (Կատարս պահոց յամեն տարիս
 Ըան բամբակել գրնկեր մարգիս):
- 77 Կանելն սրղլ իձէ գտնաւ սխտան
 Ոչ բանայր գոսն արդարս իձեան,
 Կամի տունել անպէտ, խստան
 Բջպահն Աղգիս մեր Արամեան:
- 78 Եւ իձէ յատարս տղոս հալից
 Եւ այլ պահոց պարանկեւից
 Զէ իձէ վերայ հեղոյր խահից,
 Եւս եւ սրեկոց խարսվածից:

- 79 Զհառն ասացից զոռային թէ՛
 Սարգիս ասկա՛ զոյա փրտանկէ՛,
 Գաղկեղանիսոյ յաւառ սիրէ՛,
 Լուսաւորչեանս գարշիս ասէ՛:
- 80 Սփիւմբ լ՛ ալլա՛վ յանհամ ասիւք,
 Ընդարգանքսոս սուրբոյ բարոյք,
 Հա՛ծ՝ անէին բարեկէլ բանիւք,
 Ջանասն Սարգսի որ անէր շուք:
- 81 Բանքս ազնաւանքս էին համբուն,
 Յականջո՛ւ անէին՝ որ էր զիսուն,
 Ալլ Յակսբու խոր լրաս թիւն
 Ընէր սրբէր լեզուս նոցուն:
- 82 Որում Սարգիս ասէր մինչեւ,
 Խեղ լուս կալովդ մի լինիր թեւ,
 Սոյն հաշտաց յանթիկ ներքեւ,
 Զի մի գոչմամբ փառցին եւ զջրեւ:
- 83 Որպէս եղեւ իսկ բղկրնի.
 Երբ նոյնյո կրցան բնդ Բալուսեցի
 Տէր Մանուէլ ի՞նչ փայտի
 Ընդզէմ նոյն իսկ Պաարիարգի:
- 84 Ալլ զի համբու Սարգսի զարձեալ
 Լինէր անգէն յաջ հրոշակեալ,
 Վասն այն Յակսբ նրաւէր լրահալ,
 Լուսաթեղ թի՛ն անուան գովեալ:
- 85 Եւրմէ թէպէտ հեռի՛ն արմատ
 Սարգեալ վաղ իսկ մրնայր բացատ,
 Իսկ ել անտի նոյն տակ ծայրատ
 Խոզեալ ի ն՞մին զիւր ծայր ինչ ծայրթ:

106 Եւ նոյն հասեալ Քաջեալ մօտեիկ
Լորսզ փառաց Սարգսի քաղցրիկ՝
Եւնէր անդրէն յայն տէրա լընիկ,
Եւ բողբոջիւր իսկ սահաւիկ :

107 Ուստի թոյլ տայր նոցուն բրդդեւ,
Չառ իւր Սարգսէ իսկ բողբոջեւ,
Ար եւ հաւնէր բոնա կօշեւ,
Հանգէպ նոցուն :՝ այլոց դատեւ :

108 Տարմն ապաքէն ճրպս անդ բրդդաց
Չհաւալասանն մօտեւր գատաց
Դատաւարին կրնդ դատարաց
Կրրսզ թոսոց նորուն մեղաց :

109 Ըւսոյ արդեան աւարց պահաց
Ըյլ սոյ գարդի բարուց, վարուց,
Արպէս ողբայր ի վաղընջուց
Սինն ի հընաց քաջաց դատուց :

110 Ընդ երբ յայն դատ կողմն ամբաստան
Ի Սարգրսէ փատախ սնայն
Խընդրէր բոբաշին Երստագման,
Բազմեալքն անդէն տէր գործանան :

111 Ինչպէս Բահար բարուք գիտէր,
Ինչ նա վաղ իսկ վրնարեալ էր
Ըլաւարտըն որ Սարբ Շիրմին էր
Ըյլ ի շրջմիտ եղեալ լընէր :

112 Չի ոչ կարծէր թէ տակաւին
Սնէր Սարգիս յիւրաւ մէն ին
Չընկալման գիւն՝ որ Կրթորին,
Բոր կայր գիւր, կնիք իւրն առանէին :

93 ԼՆՂ մանաւանդ զերթ գտաւոր

Լճեր Սարգսի ոչ յանցաւոր,

Պատառխանի տալ փաստաւոր

Գաւառապիցն իրաւախորհ:

94 Բայնժամ Սարգիս ժրպետել զիմզ

Գաւառորին չուրջ զերեւոյր

Յանեալ զայն իւր գործանալեւր

Լճեր նրմա հառաչանուր:

95 Միթէ Ը սոյին են առաջնորդ

Սուրբ Բակորայ, կամ փոխանորդ,

Որք բնդդէմ են ինձ ազնաւամբ յորդ:

Լճդ բացեալ են բերան, կակորդ:

96 Լճդ եւր շէ՛ յայտ յում աւրու թեան

Գոյն զայնմանէ զիւր վճարման,

Զոր ետուր ինձ կընդով յա՞ն յայն,

Եւր յանձնեցի չեղ աուրորն զայն:

97 Ետմալ Լճոն Քեանն Բակորու՝

Բանիւ Սարգսի ո՞նէ բնի ետնու:

Զայն ինչիմ վճարման անդ յու ի յու,

Որով Բակոր գամի՞ն զգ ենու:

98 Որ եւ սրտանեալ չարախօսից

Կրօ փէր զայնրո նախաւալից,

Ի՛ր րզնդն առնէր զայն զանկաւից,

Զի ողջն էր ինկ զուրպարաւից:

99 Զորո զանց առնեմ ի յիշելոյ:

Լճ ոչ եւ եւս ապագապելոյ

Զքնիմ երցոյրս տյորր երդոյ

Լնհամ բանիւր նոյն ժողովոյ:

100 Լսե անդ բողոքաւ դատ բարունեաց
Քահանայից եւ իշխանաց՝
Փորձեալ բզուռաւ նոյն յանդրդնաց
Ընտանեն զայնս թրչնամտնաց :

101 Երբ եւ տեսն Պատրիարքին ,
Դրնել տալ զայնս ի բանաւ ի թիւն ,
Իսկ զայնով այնց անդրդում չին՝
Կապանէր նա պատմել զճնոթին :

102 Կակոր Նալեանն յայնժամ ապա
Հարկէր զայնքս զոչել մեղայ ,
Զի տեսանէր թէ բաժնոյն նոցա
Լին տնայ , պատիւ , սին , բայ :

103 Եր եւ անդ էն զՍարգիս պատուով
Հայցէր ներել նոցա սիրով ,
Զոր եւ տանէր Սարգիս փութով
Ընտան ինն՝ զայն տանով :

104 Սուպատուղբն խաղալ , խաղալ՝ ,
Կրնկոյնակալս յեցեալ մրնալ ,
Զի յայն կէտ կոր յամակ նորալ
Կեցմամբ այնց անդ կայր զիմակալ :

105 Կայնրմհեալ նոյն ջակ լոբբից
Պարագրուի իս՝ երկիւ զալից
Եկնան էին ամօթալից
Իրենէ եւ Սարգսի յբստու երանից :

106 Զորոյ կէտն եւ տպա գրաթ
Զքնջտհաւաւ սողոս կեցի ,
Ընդէն բողոքաց ժանտիւզ զիպի
Ընել զայնդոյն զիմակ բղկնի :

- 107 Նոյն Գանուէլ գերթ իմաստակ
 Գանգրգնեալ էր երբեմն անյաղ,
 Կրբել քարուր, նախառ, ծանակ
 Մրխիթարեանց զբոսց զիւտի:
- 108 Իսկ զիպեալ նա սերա սաւր զբրշի
 Ճոռ ոմարան հայր Մրկբաշի
 Խոցիւր ի սիրա քառ գիշտաշի,
 Ար ընդ վրդի գինու հաւաշի:
- 109 Ընդա զսւր գ սրծ նոյն խելաս ի
 Հասաւեր բզհին բանն տաւկի,
 Ինչ շամբուչ է սր ներհակի
 Ընդ վեհ հասն գինքն յամենայնի:
- 110 Ընդ յեա սրոյ Սարգիս ի դառ
 Նորաւեր վրասահ, հանգիստ ա՛ւ ազառ
 Ի մամառան՝ սր ի Պայատ,
 Տալով Ըղգին քարսդ, խորատ:
- 111 Կայնրմ վայրի հայր իմ եւ տէր
 Յեծա ջանիւ աշակերտէր
 Ըշհոգ եւ որ սրգեակնս, սր էր
 Քաղցր Կարսթ իննն սասանեաւեր:
- 112 Ար մահանս տմբ կոշիւր Պեաան,
 Իշ քառ ալլոց իսկ Պեաանեան,
 Ինչպէս քառ իս յար պիտեան,
 Ախրան եղբայր եւ պատաստեան:
- 113 Ար եւ սրգի էր նազելի
 Բարեպաշտան Կահանիսի
 Տամբ եւ թաղիւ Սամթի խոցի
 Ի Կասանդեան մեծի Պայրի:

- 114 Սոյն պատանեակ հեղաբարոյ,
Համեստ է՝ ունակ պերճ հանճարոյ,
Ու գողարիւր յառանելոյ
Ընդդարձութիւնս, վարս լաւ կեւոյ:
- 115 Որպէս եւ իոկ բարեւոյ ուսեալ,
Ըստ քաջ որդւոյ գրողատ տարեալ,
Հօրն հոգեկան յաւէա գովեալ,
Ըսնէ բզնա գահ եւ բերկրեալ:
- 116 Թելպէա զովիւնակ բարունական
Խոկոյր ունել նա յեա ուսման,
Ըսյ հաճութեամբ զերին կոչման
Կարգիւր ի գառ աշխարհական:
- 117 Եւ որ յեաւոյ գերեմ աշխարհիկ
Ի գործ գրնէր անգ յիւր բռնիկ,
Ըս յայլ յաշխարհս ոչ սակաւիկ
Զանձինն հանճար գովութեամբ ձեզ:
- 118 Ըստ այլ բոգատաւ արգ գրտանի
Ի Քիւզանդի^օա յիւր հայրենի
Ըմանանցեալ կամէր իրկնի,
Զքաղեալ ի գործ արդար շահի:
- 119 Եւ արգ Սարգիս յեա ինչ տմաց
Իրեմեալ նբաւէր հանգարտակեաց
Ի Վալաթի^օա բոա իւր կամաց,
Ի ժամատան մեր հայկազանց:
- 120 Ուր ի տաճար Սուրբ Կ^օրիկ որի
Ըգգի մերսմ Լուսաւորչի
Քարոց կարգայլ բոա իւր ծիւի
Եարգեալ յԸգգէն սիրով կորի:

- 121 Զարնու պահու (Կակոր Նախան
Հիւանդացեալ տխախ մահուան
Նորաւեր ի սակա ազդի փոխման,
ՅՂօկի տարու վանս Սաղիմեան:
- 122 Ուր եւ Սարգիս բաւակ երթալը
Ըս բոփոփել զէշրայրն անկար,
Որու մ եւ իսկ սիրելարար
Հանգ երձեալն խակալ ծալն ապր:
- 123 Զոր ի զ^հաւենելն առ անձնացեալ,
Զարարան սնի ի յաւն անեալ,
Համարակեր յշմ խրդնացեալ,
Զի զէթ մեացի սերա զզլացեալ:
- 124 Ուր եւ անդ էն ի մէջ բերեր
Մատենան նորին՝ զոր արպետին էր
Ընդ զէմ ազդաց որ արժան չէր,
Ընդ որս ինքն իսկ զազա անհաճ էր:
- 125 Որպէս յայտ է անձանց սմանց
Խել նա զայս բանս ոչ շարադրեաց
Ընդ զէմ բանից ազգափառաց
Բայց իմ է հոճիմ Հայոց բազմաց:
- 126 Ըս այս (Կակոր տալր պատասխան,
Խել տպեալ եմ արդ մի մտաւան,
Ժամամբ տից ո՞ր ազգի ից բան,
Յոր ազգափառ բազու մ բանչր կան:
- 127 Որու մ Սարգիս կրկնէր անդ էն,
Խել կամար յայնմիկ նշնալէս պարզ չեն,
Որպէս ի միս գրեանոց յայտ են,
Յորս անպատահ չք յոչնախ ին են:

129 Այլ ահա եւլ թէ ունչս առնելով,
Զիւր զերջին գիւրջս բաւ թուելով,
Պատասխանէր պատճառելով,
Սարգիս յոռւր հառաչելով:

130 Այլ փառամոյ հիւանդ սրբախ,
Ար թէկզկտեւ գիտէ յայտնի
Զանձին վրասանդ ի միւս կենի,
Բայց գեղ շառնու գիւնարգի:

131 Եւս այնորիկ իբրեւ անէր
Ախան Բակուրու՝ որ ժահարեր,
Եւրդ սրտկաւ այլոց հանէր
Եւսորել Կահին գոյլ մեծ ի ուր:

132 Եւսորմամ ապա Բակուր սերախ,
Եւր Սարգիս մամբ բանի,
Կայնույ զԱթոռն ախորժ սրբախ,
Լեւոյ Պատրիարք տեղայն յարգի:

133 Իսկ Սարգիս մեր հրաժարմամբ,
Սինչեւ ապայ մեծու երգ մամբ,
Եւսանէր նրմա սառն գոթեամբ,
Զուլ կամիլ գոյն բնդ նոյն բեամբ:

134 Եւսոր իբրեւ յայտնէր նոյն բաւ
Սամուս Էլի եւրս բերան,
Եւսոր այսպէս անի կամման
Աղբալր Սարգիս զէմ յանգիման:

135 Այլ յեղ Եւս Բակուր հեղ տրեղայ,
Զոր այլք երգ մամբ հերբեն,
Կալար գոյ գոյն սրպէս ազահ
Զամբս յալովս՝ զորքս ներկայ:

- 125 Եւ այն բան նորին Սարգիս բարուն
 Աստեալ ըզնա ի կոծ ելոյն
 Մըխիթարէր անդ ըէն խկոյն
 Ըսփոփելի բանի։ ներհուն։
- 126 Ի վաղջանի Կակոր ծիւրեալ,
 Իրբոս բրունի հաճեցուցեալ,
 Ըսփոփեց որ բարուն գովեալ,
 Նարգէր ինչեան յաջորդ ընտրեալ։
- 127 Ապա Կակոր բարունի
 Իրբոս երկուց ամառց ըզկնի՝
 Ի հանդ երձեալն յատեալց փոխի,
 Ըն աւալ համար իւր բսակդ չի։
- 128 Եւ մինչ թաղելու նորին մարմին
 Ի գամբարանս Պէլոյդուն,
 Ըն նէր Սարգիս ի նոյն վայրին
 Սրբեղարար զօգովսան նորին։
- 129 Եւ յիւրաւի Կակոր Նայեան
 Էր գրբոս տախի մեծաց արժան,
 Եւ ինչ չէր լեալ փառազ մարդ կան,
 Եւ Ըն իմասդն գերի հուման։
- 130 Զի առ պահել միշտ ըզգահ իւր,
 Կար անկասկած վայելել զիւր,
 Ի սէր Ըզդին ա՛ ի փառս իւր,
 Ընզ լաւս վստ իոկ խոսնել հարկիւր։
- 131 Ապա եզնի մարգահաճի,
 Սրբոյն փառս այն աշխարհի
 Ի վեր գառն քան զփառս երկնի,
 Ընքն հրաշակեալ սրբէւ բարի։

140 Ըյլ արգ Կրիգ որ նոր Պատրիարք
 Որ ձօնեալ էր յար Սարգսի յարգ
 Ոչ պատառիեալ նրմա նոր կարգ
 Ինչոյ արար նրաեալ յիւր նախկին յարկ :

43 Զոր եւ պատուեալ սիրէր յաւեա ,
 Կոչեալ բոնա հայր : վարդապետ ,
 Որո՞ւ առնէր զօնան եւ պետ ,
 Զի գիտէր թէ շէրն այր անպէտ :

144 Իսկ յետ իբրու միոյ տարւոյ
 Հայ երիցունչս Ղալաթիոյ
 Սարգոսի բանից ոչ եւս հաճոյ
 Պարտան գործ են նրմա յետոյ :

145 Զի Սարգիս միւս ի քարոզին
 Ընդ այլ խրատաց առէր Լսգգին ,
 Խոտատվանիլ նոյն ձեւաւրին ,
 Որ է գիտուն նորացնին :

146 Ըս այս բերէր իսկ օրինակ ,
 Ինչ անփոյթ է եւ անգիտակ ,
 Որ առ բրժիկն^Օ հերքեալ զ'գիտակ ,
 Ընտրէր զանվարմն եւ զանտեղեակ :

147 Լսպա որչափ է աններհուն ,
 Որ վտան հիւանդ , խոցեալ հոգ : ոյն
 Մերժեալ բգի՞նամ յաւ շի ներհուն ,
 Լնփորձ բուժիչի հաճի գեղոյն :

148 Եւ զի յոգունչս այնց երիցանց
 Լնկիբիթ , անհաւ էին գրեանդ ,
 Լնգոն բոկբոկէր հեռանալ յայնց ,
 Ուստի վերէմ նոցան փայլեալց :

149 Եւր Եւ տպաբոս մեծ մասին
 Ի տան իմիր զազա խրմբէին,
 Իւր շարախոս գիր կնքէին
 Էս յրգել զայն Պատրիարքին:

150 Եւրով զՊարթիզաբ մազմէին շատ
 Զի տրտացէ գին՝ յեանս ազատ
 Երգել զՍարգիս անտի բացատ
 Բարձեալ յին՝ յեանց զԼ'զգին զանկատ:

151 Զի տաւին թէ նա զՍեդ յար,
 Ժողովոյց եան ցուցեալ յիմար,
 Քրտարնջեմով Ըզզն անգագար՝
 Պախչի ի մէջ, զի եմք տիմար:

152 Եւեայ մեկնեալ ըզմիտ Խարզոխ՝
 Գրեմ թէ նա այսուիկ կամի,
 Զի խոտաւումն հօտ մեր լիցի
 Էս կաթոյիկ յահանայի:

153 Նոյն երկցանգ զանգատ, բողոք
 Էս եալ ի տան յայնմիկ կին ոյ,
 Եկեալ յայանէր Խարզոխ անհոգ,
 Նոյն սուգ հրդոյ բոցն եւ բորբոց:

154 Եւրով Սարգիս շատ տատղեալ,
 Էս մամարաքն իսկոյն իջեալ,
 Զոր եւ կերպի հարցափորձեալ,
 Էստա զէր անգ զայն գաւ հիւսեալ:

155 Ըպտ փութով կոչէր տա իւր,
 Ըզճէր Եսհանն ար մեծ կոչիւր,
 Եւրմ եւ իսկ նոյն բան հաւախիւր,
 Խնկալաւ նա չէր փրչեալ յայն հուր:

156 Եկեալ Նստեալ ժամ պաշտօնի,
 Ժամերդու թեան երեկոյի,
 Ամբոխս՝ իշխանք նոյն առնաբի,
 Հաւարէին ի որսահի:

157 Երոց Սուրդիս ի տուն կռէր,
 Զանձինս սմանս իրաւաւէր,
 Որոց պատմէր որ զիպեայն էր,
 Եւ թէ զԲզայն բռնուցեայն էր:

158 Զայն յուսեալ նոյնք՝ զայրանային,
 Ողջ երիցանց բապառնային,
 Վանեալ անախ բոյորովին,
 Զեկն յերիցանց անց իրնգրէին:

159 Իսկ որբախց ալնց բարկութիւն
 Փոխէր մեղմով յանց որբութիւն,
 Իւր չ՝ երիցունք Նստեալ Նամբուն՝
 Խրնգրէին փայլթ բզմոցս թիւն:

160 Զազմուկս ապալ ողջ Նանգաբէր
 Պատրիարգին խաղաղաւէր,
 Իւր բզմարդիս մըխթթաբէր,
 Եւ երիցանցն ու ժգին սատաւէր:

161 Ի նոյն ամի յերասազմայ
 Երթեալ Նստի ի Բիգանց խայ,
 Ընդ բորունս ղին Բովակիմայ,
 Աւգ Պատրիարգ Իւր բ Բակորայ:

162 Աս որ կացեալ եւս վեց ամիս
 Ի Կոստանդնուս ազնիւ Պոլիս
 Զաաւեալ անախ բոս իմ որբախս՝
 Նգոսաւ ի տան Նարազաթիս:

165 Ի՞ր լազմամեայ ժամանակօք
Բռնակ եղեալ էր անդ կամօք,
Հանդ երձ այլովք տրեմակցօք,
Եւ տահմային մերձաւորօք:

166 Ընդայ յառաւ ազաւ հացից,
Յեա յրոնջյա զժրան քարօղից,
Շատ բարունեաց Ըրամենից,
Ատրտէի Սարգոյի առից:

167 Զի յրտէի համբաւ նորին,
Քաջաբարօզ զօյ ի բեմին,
Ճարտար մեկնիչ բանի փրկչին,
Խեղամբաօզ պարզամիտին:

168 Իստի բռնակ ես երթմայի
Յեկեղեցին Լուսաւորչի,
Ըն յսեւ անդ զժրան քարօղի,
Զօր տրտազբէր բերան Սարգոյի:

169 Նովաւ գրտեալ իմ՝ ժրիթիմար՝
Նրանօթմացայ Սարգոյի ճարտար,
Ընդ որ յաճախ բնաւաներար
Երթմեւ եկ լեալ՝ խօսէի յար:

170 Իսկ ի գարնան փրկչին ամի,
Հազար եւ եօթն հարիւրօրդի
Վաթմունն եւ վեց եւս բղկնի,
Ընտկերօթի այնմ ուխտէի:

1766

171 Ի նշնն տարւոյ շարժն տհազին
Ըրտառոտ Սարգոյի ապարանին
Փնջեալ՝ խառնէր բնդ խիճ՝ փլանին
Ի վէճեր Խան կօշեալ տեղին:

170 Զոր եւ թէպէտ ցաջ Սարգիս Ռբ
 Ռոյութիւն վաճառ եալ էր ,
 Զբաց եւ գինն իսկ առ եալ էր ,
 Լալ ի կորուստ այնց յոյժ տրտմբ :

171 Արց գրնագն էր Տիբացու
 Գիտուն Գէորգն ի կեսարու
 Ար ի շարժին յայն ահարկու
 Զքնջմամբ մտանեալ լինէր մահու :

172 Եայնքմ վայրի Սփեռտ բարուն ,
 Բաջ Ռասենցի ճէր Կարս թիւն ,
 Լնցէն անուամբ չբքով վայրուն
 Իբնու իրակ իջման տեղւոյն :

173 Ի նոյն ամի պարա էր նրմա
 Գալ բրնակել ի Ղազարթիւյ ,
 Լն բռակ բաշխն իջմիտնայ
 Ի մամառան Լուսաւ սրբայ :

174 Բայց յարկ նոյն իսկ ազսթառան
 Գոյով երկուցն անբաւական ,
 Կախոյր Սարգիս գոյլ սթարան
 Ի Միջագիւղ վայր դու տրճական :

175 Եկեղեցին գեղջն այն պոյնտա
 Անունելով Ռարբեաց գաղար'
 Լնգ իբարգեամբ Պաարթարգն յար
 Վարձէր աուն ինչ Ռարգսի յարմար :

176 Ար յամարան նարին ասարսյ
 Սարգիս երթեալ նրաւէր հաճոյ ,
 Լն որ եւ հա յես մի ամաղ
 Գաղար կապայ առ մարդելոյ :

- 177 Բեռ վերնագոյն կոչման շնորհի
 Իր արտը գիւտ արժան Սարգսի
 Բայտիկ պարտեմ մեծի ջանի
 Իմ Պետանեան հարազատի :
- 178 Ո՛վ Նոյն տուր երանական ,
 Բոր ողյն Սարգսի մեր բարեջան
 Համբակ լինել զբառ պատկան .
 Ըստ երկնային արժարինման :
- 179 Ըս Նոյն իմ հազար իմ խաղաղ իւն
 Սրնաց տնհաւ եւ աննեքհուն ,
 Ըս ծախս իմ եան անձին իմ բուն ,
 Սակոյն հոգիս գրաւտ արթնուն :
- 180 Զի ողյն բարուն խոհեմ :¹ ուշիմ
 Կառնելն ինչեան գիւտ մրտեքիմ
 Զարթոյց ի զնոյ ըզհոգի իմ
 Զար աննել կիրթմ ընր Կովակիմ :
- 181 Ըս անձնացեալ տպա Սարգսի
 Ի միջագեղջ բաւ իւր որբաի
 Բարոզ կարգալր տնդ ջանի լի
 Ի կիւրակէտ : Եստ բաւանի :
- 182 Ընդէն կոյին տունջ ի իմանալ ,
 Ըմիրայից երեսելեալ ,
 Իր բերտ սիրով որբաի ի բեռնց
 Տային նրմա չոյ : Եարգանաց :
- 183 Իւր մանաւանդ գարմ Զպանեան ,
 Ի իմնննն որ Ըստտրեան ,
 Ի պլլ ոմանջ Նոյին նրման
 Զանէին միւտ նրմա օհան

184 Ընդ ա' Լճամեանց Պէշիկտաւի
Ոչ ունելով կեկեղեցի՝
Պային լռելի զճարագ Սարգսի,
Եւ կտատարել բոլորաւ կրօնի:

185 Համբուն նորին միշտ լինէին
Մեծ միտիմէ աբ Սարգսի անձին.
Ոգորմուք համբ յեկեղեցին,
Եւ յարգ անոր իսկ տառերնն:

186 Երբեմն երբեմն անախ Սարգսի
Երիտեայ չքէր ի մեծ Պոյիս
Ըստ սղոնելի գիր սիրելիս
Եւ յայդորելի գաւազս Ըղղիս:

187 Այսպէս վարեալ նա գիր կենցալ
Քարոզելով միշտ անդ անդ ալ,
Վայելելով յազգ իսր յամեախ,
Ընցուցանել զաւուրս ուրախ:

188 Ընդ նա երից ամաց բղկնի
Ահա մարգելոյ գիր բոս կարի
Հաճուիմ համբ նոյն Պատրիարկի
Ճալր ինձ բղկարդ քահանայի:

189 Ըստ ինչ գիպէր յամին հազար,
Յոր եօիմն հարիւր վախճանն համար
Խորով իննիս իսկ կրցեալ՝ կալր
Ահա Ըղղիի բոս հին տաճար:

1769

190 Զայն սր Հայոց եկեղեցին
Մուտն ի վերայ Լուսաւորչին
Ընդ բազմազան տանջանա նորին
Ախտատկէր բոս պատշաճին:

- 191 Էկայն իսկ առ ուր արհնէր գիտ նա
 Կրթանաւ որ կամ տրեղայ,
 Տալով վեղար, փիլոն ապայ,
 Ըստ մեր ծիսի հին եւ ներկայ:
- 192 Գառնուն իմ կարգ ես եւ Արդիւ
 Դէմ յանդիման խրժրեալ Լզգիս
 Չանխնայս միշտ գորհնելիս,
 Չընգունելայս նրդովելիս:
- 193 Ըստ ինչ իմ կղէտ ներհակ թուիւր
 Զարդի Հայոց տարածանց իմ իւր,
 Ըստ Արդիւ մեր հերթեալ բղձաւ,
 Զուգորդն առնէր բերեալ փառս կաւ:
- 194 Եւ յետ երկից ամսոյ անգին,
 Արկէ Հայոցս է կարգ չ' օրէն,
 Տայր նա պատուէր ինձ հանրաբն
 Քարսզ կարգայ բարանորէն:
- 195 Ըրդ յետ ամաց Ախմէն յարդի 1771
 Կաթն գիկսն Լճմիւսն ի
 Խորհէր առնել զ՞նա իւր գահի
 Ինձ նուիրակ ի չէն Պալսի:
- 196 Զայլս կամբ իւր նախ հազորդէր նա
 Վարդապետին Զայրաբիայ,
 Մերթի նուիրակ Լճմիւսն ալ,
 Ըրդ Պաարթարդ Բիւղանդիայ:
- 197 Իրաւ՝ գրբէր խօսիլ թագուն
 Ընդ Սասաթիւսն Արդիւ բարսն,
 Իրանելով զ՞հաճոյս նորսն,
 Ըստ մրտածեալ իւր խորհրդոյն:

199 Որ եւ յաւուր միում յայանեալ
 Սարգսի մերոյ զԿատաւէրն աւեալ՝
 Մագիմէր բղնա գի չամեցեալ
 Էմեմն աւնացու գայն պաշտան փայլ՝

200 Իսկ Սարգիս մեր մեծ գահաւթեամբ
 Հրաժարիւր անկեղծութեամբ
 Բառնելոյ եւս իւր ձեռութեամբ
 Զայն գորն՝ որ էր յի աշխատամբ։

201 Էհա մի տարւոյ Սարգիս աւեալ
 Զանկարդութիւն ինչ արարեալ
 Ի յերիցանց անդէն եղեալ
 Սասաւէր նոցա յոյժ նախաւեալ։

1172

202 Սոց փորձեալ բոսաւ նոյնն,
 Համեալ զամեն նոյն ամբօխն՝
 Կանկաւ գորեն Պատրիարքին
 Վշտն արարմանց մեր Սարգսին։

203 Եւ ի Կորիդոր քաջ Պատրիարք
 Բնեալ նոցուն գորբաւ անկարգ՝
 Տայսք նոցա նախաւա՝ անարգ
 Հարկէր զՆոսա տալ Սարգսի յարգ

204 Սոց եղեալ ամբօխի
 Պատառաւեալ զիմազիմ գանկաւթ՝
 Սեղալ զգամմբ ի յաւանի
 Կարաւ յինին ներման Սարգսի։

205 Եւպոյ Սարգիս շեղեալ անփայլի,
 Սակա տանելոյ անձին իւր գալի՝
 Խոկոյր սանի գերթալոյ փայլի
 Տրիտանէից յաշխարհ աշխարհ։

205 Դեռ պայտ թնկպէտ խորհէր յոգջ կէտ ,
 Ընդ բարազմանք շարին յաւււտ
 Զայտ մրտաւծաւ ձե ի բ փրբկաւ էտ
 Ըրգ ելէին՝ պործեալ տնպկտ :

206 Բաց յարգ ելաց նորին դրապմանց
 Ջեւեալ մարտն իսկ Ջաճկաց Խաւաղ՝
 Խաւփան լինէր ի բոց խակմանց
 Ինոց ցունժաճառ կայն ի բ գրբեանց :

207 Ընդ բազմիցս իսկ նա յարգորի բ
 Եկնէն , յայլոց յարող սիրի բ
 Ըն խրդել յարն՝ որով կապի բ
 Գիւրեղ տնգրէն խիղճ մրտալ ի բ :

208 Խաւի գարձեալ խորհրդաճէր ,
 Զեղիցն անախ ճարն որունէր ,
 Զխորոց գրբեանց վաճառ պիւրէր ,
 Էւ գրգրազման ի բ նաւաղէր :

209 Էւ պայտ խորհուրդ ի բոյն մրտալ
 Ետյանէր յայտ տա՛ ի բ մրտաբմալ ,
 Երոց սգախի բոստ ի բ կամալ ,
 Էղեալ ինչն յ՝ ի բ ոգջ յրտակալ :

210 Ըպալ ձսնեալ չեոց ի բ Խարդ ի-
 Ըջտան ի բոյ կա՛հ կարաւիս՝
 Փոխէր պինջս ի բ ի ճոյլ սակիս ,
 Եր պալարն էր նորին յառախո :

211 Երոյ լեռոյ գրտեալ ինչ յառա
 Ի Խորսիլիւյ նաւ սգ պաւառաւ ,
 Ինեւ հանգ երձ գաղտ բայց բզպառա ,
 Դաւ էր հալմով յոյժ բարեբառա :

918 Այս ինչ անդէն մեզ յաջողի բ
 Բամին հաղար եւ եօթն հարիւր
 Եօթնանասուն ա' երկու բնդիւր
 Սեպտեմբերի քսան ա' ինն ասուր :

919 Եկա քսան եւ շորս ասուրց նաման ,
 Սղմար որտիւ յոյժ հրքճուական ,
 Ի Մարտիկայ եղար մաման ,
 Կահ յեալ զընկնից յիտերան :

Յ Բ Գ Ժ

Արժ ցալուան ասու Սարգսի անդատի .
 Եւ չի անդախտինն եւ մարտան փառնի
 Ձալարացու մարտին . տանկն զգրտան
 Լու ման ընդ իմ-զման քսանի ասուի

1 Խրնամն երկնային Սարգսի պաշտպանի ,
 Չորդի կամեցեալ զիւրեյ մատաց խիզ՝
 Կահնդէր նրմա որպէս նրպասաիչ
 Եսողգափառ անդրէն յարիւ , կեալ անխիզն :

2 Ինչպէս եւ Սարգիս իւրով յարողի
 Ընեալ էր յողունս յողգափառաց իժի ,
 Ըյս յաւաղեալ իղձ իւր աշն շահի ,
 Եանկայր յողգաթեան զիւրս զիւան , աղթի :

Աստի խառնկղէր զայսմանէ յանախ
 Ընդ չայոյց բարունս եւ ի խանն խաղաղ ,
 Զի հեանեւոյին ջանի անդանդաղ
 Ըսանալ ի միջոյ զանաեղեաց շաղախ :

3 Արդ զընէր միւս աւաց ասաջի
 Զողգափառ հաւատ մեր Լուսաւ որչի ,
 Եւ հեանեւոյց նորին իսկ շաղի ,
 Զընկեղեցւոյ մեր ձեւ , կարգ ասղախի :

- 5 Ընդ սրտ եւ մտաւամբ յաւցանէր նայան
Զոմանց նորահնար յաժմանս անկայուն,
Որ շէր ողջամիտ վարդապետութիւն,
Եւ չար Լսորոսց, Կանանց թիւրութիւն:
- 6 Զսրտ եւ համոզէր բանիւ անդադար,
Նշանակեալ եւ յայանի ի ասան՝ ի տաճար,
Կրթիւնով՝ անդամոյք որոնել ըզնար,
Եւ որտոս զեաց որբել զերզս մեր, զիրս եւ Եւսո:
- 7 Կանչեալ ի՞նչ տանց սոյն որբրազբութեան,
Կանչեալ իրաւամբ ու զգտփառ բերան,
Մեղադրեալ զԼեզդ մեր ի խորչ եւ յաւեան,
Հերձաւած անուանել բնդ իւր յամուսման:
- 8 Իսկ սոյն բան Սարգսի միայն սակաւաց
Շարժէր փոյլիմ եւ ջան՝ ան տարապարտաւք,
Զի ուր ոչ կամի գործել ջան յաղանդ,
Ընդ զոյինչ կարել ասանել փոյլիմ փոխանդ:
- 9 Ի մերոց թեւեղեալ բազուս մի տանեկին
Իսն նորին բոսողոյ զոյ հաստատելին,
Ի՞ ի մեզ թիւր յամանց մոծեալ փորձելին,
Եւ յ որբրազբել զոյն անփոյլիմ յինելին:
- 10 Զի կեղք տա ահին, ոմանք տա փառաց,
Լսոց բնդ պէտպէս ոին պատմատանալ,
Որպէս ասաջնորդ զբանել զոյր կորուց՝
Միշտ ի խորիւրտաւ մընային անկան:
- 11 Զոյն տեսեալ Սարգսի յինէր յոստահաւ,
Լսոյն բնդ նոսին յաւեալ անանջաւ
Պատահաւէր ի զոյն մրտալ իւր արտաւ,
Լսեալ ի վրտանդ զիւր տմբիմ հաստաւ:

- 12 Ուստի բզկատախւ փառս առ Հասարակ
Հերբեալ Հեսանայր յաշխարհէն բռնակ
Աս եզրեյ կեանն առա յարտաից պիտակ
Ազգափառս թեմամբ Հանգարաւ Համարձակ :
- 13 Ահա տրս ինչ էր եզականն պառնաւ ,
Որ ստէ գործեյ ապր Նրմա անպառնաւ
Առ դալ գորդութիլ յայս կազմանա խաղաւ ,
Կեալ եւ մեռանիլ արպէս ազգափառ :
- 14 Հասեալ ապաքէն Սարգիս մեր Հանգիսա ,
Ի Սարսիյեայցոյ մեծ նաւաՀանգիսա ,
Զաւարա քառասուն կայեալ անգ բգնիսա ,
Նոյն պանդրխտութեան Հաճ է թէլեւ խիսա :
- 15 Ասեալ ինեւ իսկ յետոյ անտաւառ նա
Վաճանէր յԱնթիպ, անախ ի Վեհաւայ
Ընդբասին ի շէնն սր կոչի Բիդայ ,
Ուստի փերջապէս տառ ի Նիգաւնայ :
- 16 Վայսաւա մեր արեմն եղեւ յայս տմաբ
Գեկանմբեր տմայ յաթ եւ տաւն տաւր
Ասա Սարգիս մեր նախ բզկազար կայնայր
Ի մեր ժամատան բառ Հաճաւ թեման իւր :
- 17 Վազարեալ մեր յայս չէն բազմափառնա՝
Հարջ բղմալ իսկոյն բայսէր բզկար
Ասալն բռնակեալ Հայոց մեր կտնաւ
Վարդանդա մեծաւ եւ սիրեյարար :
- 18 Թէպէտ ոչ խակայր Սարգիս բռնաւ ին՝
Ընցանեյ բնդ այս յազալ փերբասին ,
Այլ տա պաշտեյ զՕսն ծրնրնդեան փրկչին՝
Խառկա փղբ տաւրց օթէր աւարապին :

19 Եւստ ասնի ծըննդ եւան նա երթալ խորհէր ,
 Ի Հրաւժ քաղաք՝ ուր սրահեալն էր ,
 Լնպրիւ յանդորբու որչափ հրնաբ էր ,
 Ի՛ անդր իսկ մեռանիլ եթէ կամէր ճեառն էր :

20 Լ՛յլ ով անյարնին տրբամաղբու թեւան ,
 Ի՛ անհասանելի երկնից հաճու իմ եան ,
 Իբրնդ զէ՛մ Խորդսիս չ՝ տլլոց բոպատման՝
 Դիպիլ որսէր առտ նսրին վաղջան :

21 Զի յեա աւուրց ինչ խաթաղեալ նսրուն՝
 Թալանիւր ի նրմին ախա ինչ հին իմ աղուն ,
 Իբ ուղորդու իմ եան շարւմամբն իսկոյն՝
 Խառակաղեալ՝ ճրնէր բղկարիտ մարմնոյն :

22 Լս. իմ Լպէա նոյն ախա անդրէն գիւրտնայր
 Ի ձեռքն զեղոց կիտառ սղջաբար ,
 Լ՛յլ յեա խուն աւուրց զարկեալ զայրանայր ,
 Ի՛ դմ բապեղանեաց տլնմ՝ ոչ շատունայր :

23 Խոտի օր յան դօր ախան աճեալ կարի ,
 Եւսին յաջորդի ի փեաբբվարի
 Լ՛ն փոխել զոգ ասն բոտ աւոճաւց բանի ,
 Զայլ ինչ յարկ կալնոյր լալսմիկ յաղալբի :

24 Լ՛յլ անդէն նաեւ հիւանդ ու լի ին իւր
 Օրբսա օրէ միշտ խուճապմամբ անիւր
 Իբոյ աեւեալ դանձն ի վրտանդ տրխիւր
 Ի՛ առ ունիլ բարի վաղջան պատարասախոր :

25 Լնպա իսկ եւ իսկ զբղջմամբ անքառակ
 Խորբ Հաղորդ աթեան աւոճոյր բղիւսչակ ,
 Ընդ փերթին ոճման բղէիւ հոդունակ ,
 Լրտբեալ նաեւ շեւտիւ գիւր կրտակ

26 Այն պատրաստութիւն հագույն եւ մաքմելոյ
 Ընդ սրբէր բզնա բառիս սերա յաւազյ,
 Զեղան առի բարեաւ խեղալոյ բառարայ
 Ընդ գերկնից բզգաւս յար ժառանգելոյ:

27 Այլ այս ամենայն հանգերձանք պատկան
 Քրքիսառնէի՝ առն խոհական,
 Խեղկաւ էր Սարգսի յայժ բոգոգական,
 Ընդ այլ առթէր սրբախո հարսած թախտական:

28 Ըրգարեալ գիւրգ հընար էր հիգիտ
 Ընտնց հար իմում ուրախ կեալ յառախո,
 Որ յառաւորեալ բզմիսաւ եւ գոգիտ
 Տընաւաւէր գրթով գիմ համայն կարիտ:

29 Որ եւ ոչ առնէր ինչ պայս ամենայն,
 Վասն անարժանիս ժրտաճանաւ թեան,
 Կամ արկար անձիւս արբանեկութեան,
 Ընդ բառ բընածին սրբախն բարութեան:

30 Որով սիրէր գիտ գերթ հայր բարերար,
 Ինչ եւ չէի միշտ սրգի կամարար,
 Կամ պաշտոց նորին մրառք զամակար,
 Եւ կամ յոժարիչ համբակ հարկահար:

31 Ընկաւ որ յորէ անեալ սգույս ցաւ,
 Տագնապեալ անկն իմ պաշարեալ վրշաւ,
 Ի՞նչ ամենհի ալեւոյ թախտաւ թեանց անբաւ,
 Տառանեալ առկայր սրպէս ծրփեալ նաւ:

32 Ինչ յետ առաջի ինչ գորութեամբ գեղոյ
 Հետ անայր վրաանկ մահուն հարսածոյ,
 Ընդ գառնայր անգրէն նոյն յետ մի ամոյ
 Վրշառանգել բզնաւ մառնել գիտ ցաւոյ:

- 3 Իւստի կրկնէր նա հանդերձանս հագոյն ,
 Բանձնեալ զանձրն իւր հոծու ինձան վերնոյն ,
 Զգրէն իմասանայ բուզասէր մահոն ,
 Լս զինչն ազատեւ ի պանդրխտելոյն :
- 34 Բայց բազեզանեաց ոգտաւ իմեամբն ազգաւ ,
 Ներհոն բովբէկաց հոգոք ի՝ բապտոս ,
 Վերբասին բզհեա աւարց սակաւու ,
 Խեղմնայր անգրէն ախտ նորին հաւատ :
- 35 Լսաց յեա տուորց անձն իւր գորանայր ,
 Լխան որոյ խուն ինչ իրր անկարանայր ,
 Լյլ երեմն երեմն անգրէն բազասնայր ,
 Զապրեցաւ զանեւ թգնա առտ յամայր :
- 36 Լս զի հասեալ էր դարնան եզանայ ,
 Լս շրտսմ չոգայ կարծեալ ընգանայ՝
 Շամոզէր թգնա սրբաին մեծ փափալ ,
 Լրթալ մեա անիլ յայն Կոյրայրազալ :
- 37 Կատարան յայնստիկ ի Վնէլտիւյ
 Պարան Կովհաննէս Բեդրոսեանն արգոյ
 'Երեւալ նրմա իմագիմ ազնունի տիրոյ՝
 Խաչրէր զի գոնապլ յայն շէն ի մոտոյ :
- 38 Իր եւ զրեւալ էր նրմա յայլ անգամ ,
 Լցնոյն բան փախմով ի՝ բոտիպմամբ յայնմամ՝
 Խինչ նեղիւր նարին խախտեալ անգամ
 Վյատանգաւ մահո վրչախ յարամամ :
- 39 Լսեալ Խորդի զայն երկրորդ ինուգիմ նարին՝
 Շակիւր չոգայ նախ ի շէն Վնէլակին ,
 Լյլ բոտ բովբէկաց զընձման եւ բանին
 Խնայր առտ ի սակա ուգոյ վրատանդին :

- 40) Ար եւ կամեցեալ կառաք չբռնեալ .
Փարձել զախախն զօր եւ զանձին կորով ,
Գրաւանէր զիւր զաւ առաջին կըշտով ,
Եւ բարձրանցակ առնէ իւր անկորով :
- 41) Այն փարձ իսկ լինէր յայտնի ինչ պատճառ
Սրնալոյ շորա յայտ քաղաք իսպառ ,
Ուր յաւաւ արկար եւ շերբէք կայտառ
Սերձէր յիւր շերբմ շաւ զաւ յայտ պայծառ :
- 42) Ըստ զատ ի Հայոց նա միտիմարիւր ,
Յատարազանց իսկ սբք զային առ իւր ,
Ընդ որս եւ բրգեւի քաղաքիս ամուր
Եւ փախան ճեւշին թիգոյի թմբ իւր :
- 43) Բազմանցակ նորին տփոռամամբ մեծաւ
Պիտէին բղնա պատեալ տաղնապաւ ,
Ընդ որս խոսէր ինքնին յայտ սակաւ ,
Իսկ ի պահանջել հարկին թմբ զմանաւ :
- 44) Բրժիչէր յարկբարան աչ ճանաչէին
Բարեպէս բզաւ Սարգսի անձին ,
Ըստ տակաւ տակաւ փարձեալ հաստեցին ,
Գալ ջրբզոգաւ թիւն որբաի «¹ այն յայտ հին :
- 45) Արք եւ տաւին իմէլ պատճառեալ է
Ի նա նոյն ախա շար ի արխաւ թմեւ ,
Եւ տառապանազ մեծէ իմեքէ ,
Ար զարեան նորին պաղյա վրբզովէ :
- 46) Ըստ իկ երեւէր իմէլ նորին տքսոր
Նաչակ մահաւ իմ եւ վրաանցաւ որ
Եղեալ էր պատճառ կարի զորաւ որ ,
Նոյն հիւանդաւ թմեան շար եւ իմիւնաւ որ :

- 17 Արեւ վրձն իւր յայնչ պոյ տնրումելի,
 Եւ միայն գեղալ տանձամբ բրժբշկի
 Կարել կեանս վարել միւս բաւ հիւանդի,
 Էպրեւայ տնձկութեամբ ի համառօտի:
- 18 Զայս ինչ ի նպունդ Արգիս իսկ յուեայ՝
 Եւ արտատրել զինքն տնգար գրեւայ՝
 Կրթեալին զիւր յայս յաշխարհէս բարձեւայ
 Խորհէր գտնանդ փառս բարեաց խոստապեւայ:
- 19 Էդդ երբ փորձէր նա թէ Լ տա իւր վաղջան
 Հասանելոց Լր բաւ վերին կոշման,
 Խուչէր ունիլ զիւր մարմնայն առաջան
 Էտյս մեր հոյակապ սուրբ ազնւարան:
- 20 Եւստի վաղ բնդ փոյթ զիւր կրտակապիր
 Ի վերջն յալիսի ջրնջեւայ տնձանձիր
 Խորհրդածուիթեամբ, ուշիս, կամբ, միւր
 Վրէժը նոր կրտակ եւ եւս մեծածիր:
- 21 Երբ կարգէր նա բնչից իւր ժառանգ
 Զեկեղեցին մեր՝ որ յայս իսկ ցաղալ,
 Եւր մըւտամտաղոց հասակը պատարագ
 Վտան հագոյ իւրոյ բաւ իւր հին փափագ:
- 22 Զարոյ տարեկան բզպատարագիս
 Ինձ ապրուստ կարգէր բաւ տեւեւայ կենիս,
 Վարձեւայ պարտական զիս յայս առճարիս
 Զանել պատարագ վտան իւր յոջ տարիս:
- 23 Նաեւ իւր բնչիս կերակր պատուիրէր
 Զաւագ խորան սոյն Եկեղեցոյ մեր,
 Զոր յրնտիր կրնոց յարինել, տուր,
 Ի պատուանդ անէն եւ մինչեւ ի վեր:

- 54 Աս հետ զբոց հաս մի ։¹ աղնիւ ինչ սրկի
 Աս պատարագիչ Եպիսկոպոսի
 Կաղմել Տրամադէր իւրում ժառանգի
 Ընդ այլոց տրոց տընանկաց ապիւ ։
- 55 Գարեհալ քեռց իւրոց ի նշան սիրոյ
 Խոզոյր բոցս մար խուն ինչ գրամոյ
 Ի՛ ինչ ի յիշատակ բոս սրբաի իւրոյ
 (1) ժաւր զիւր գրեհանս զբոց հաստ բոս կիսոյ ։
- 56 Եպոյ զիւր ժառանգ մերս ազօիւ արան
 Կրտակաւ իւր ատնէր պարտական ։
 Տալ մատուցանել Տանդ իսիւ ի հոյն
 Վասն իւր պատարագս յամին բոց քրտան ։
- 57 Եհաղ կամբը՝ զի մարմին իւր մեռեալ
 Կաջակոցման գառ աանարիս պրննեալ
 Կանիցի տապան ծիսիւ մեր կնքեալ ։
 Կափարթիւ կրնով կրնքեալ հա սրհնեալ ։
- 58 Առն վերջին իւրոց կամաց յայտարար
 Կրտակաւ կացոյց կրտակակատար
 Զ⁶ Եյս վեց ուլիւ էին յայնժամ գործաւար
 Խարմեաւոր իրադ յայս մեր Աուրր աանար ։
- 59 Այս թագում խորհիլ զընթե երցոց վիպիս
 Ըղմեծութենէն աաղնապի սրբաիս ։
 Զի արդարեւ ողջ գրտւան կրտակիս
 Փրզկեցուցեալ սիրաս՝ խոցէր զիմ ազիս ։
- 60 Ես ուրան յայնտիկ Տանէր Տրաման
 Գեթամբարե մեծ Գուրս երկրիս Խոսկանեան ։
 Այս հետ յազադ այս կաղմել Նոր աապան
 Աս թագել զ⁶ մեռեալս ի մէջ ժամատան ։

- 61 Իսկ տեղւոյն Հայր փռլի՛մ մի ծանարտակաւ
Խնդրեալ ի նոյնոյ տղերամամբ մեծաւ
Ընկալեալն բզննորհ յատուկ հրամանաւ
Ըս ինչպէս զՍարգիս ընդ մեր տաճարաւ :
- 62 Ահա որոյ Սարգիս պատու իրէր ինքնին
Երբեք պատրաստել բզփոս տապանին ,
Որ աճաք յառաջ կազմ առնէին
Ըսպատէր նորուն հոգւոյ անսխին :
- 63 Ըսպոյ զայրացեալ անդրէն ախա Սարգսի
(Նոց ստատաւ ամենան ՚ ի Սեպտեմբրի՝
Ճրնչէր բզնա միշտ ջերմիւ ինչ կարի
Խել եւ մերի՛ն հանգչէր ի մամ գիշերի :
- 64 Այնքո՛ւ միջոցի յամեն շարաթաւ
Խոտաւժանութեամբ եւ զբզմամբ ազգաւ
Հաղորդիւր ի տան միշտ յառաւստաւ
Սուրբ մարմնով ՚ տրեամբ փրկչին կենսատաւ :
- 65 Ի վերջին տաւրս սոյն իմ վարդապետ
Բազկատարած յեալ՝ օրհնէր զիս յաւաւ
Ըս ծառայելոյն նրմա ջոյն իսկ կէտ ,
Խնդրեալ ի ճեռանէ ինչ վարե շահաւաւ :
- 66 Ար եւ խորատաւ քաջայերական
Համոզէր զիս յար յիւրում հեծնութեան
Հեռեւօք յինեյ տապիւնութեան ,
Հեղթիչ արնառեազ , մերժիչ մարութեան :
- 67 Ըստու ինչ եւ այլովք ազգոյ յարգուի
Խելպէտ աճաքէր գանձն իմ յի վրդաթիւ ,
Ըսյ զբնիւ յիւրմ բզտրտ իմ խնաթաւ
Ընդխաբչ զործեալ՝ յընդր տղեաթիւ :

69. Նա անգ ի մահճի իւրում մահաբեր
 Բջրաբերարս իւր բերանովն որհնէր,
 Եւ վընասողաց ինքեան ազօթէր,
 Զամենն Աստուծոյ իրնամօղն յանձնէր:
70. Եւ իկպէս գտն է ամենայն մարդկան
 Բիշտատին եւ եթ կենաց զբրտման,
 Եւ յի դադար իմն է այն ի յիշողութեան
 Լստուածապաշտից՝ իմաստնոց համայն:
71. Սբար Բանաշխով զինքեանս մահացու
 Կիսեն իմէ դատտիս ինչոց են վերջու,
 Ստտի զփառս ունիս յասան ի բարհու
 Էնտ ճեմման նոցա բնզ ուն զփայլանու:
72. Ստտի հոգացեալ զանձնէն ոչն ժիւր այր՝
 Ճռնչեալ տառապեալ տրտիսեմբ տակայր,
 Բաւէա քաղցրաց էմ անտրտունչ մրնայր,
 Հոգ ոչն փրկելութեան բղձալով բղձայր:
73. Եւ յպէս անցուցեալ գտարս իւր վերջին,
 Փառս յաւէմ տրեալ կամաց Արարչին,
 Ներու մե ի քաւչաց հայդեալ ի մահճին,
 Լնայր աւանդել Աստուծոյ զոգին:
74. Բաւարա ամենից բոա կոշման վերնոյն
 Սբարհեալ, ո՛հ, առ նա որհտի մահուն՝
 Իրզէր բղձաղկապ զանգուածոյ մարմնոյն,
 Բարասոր բնկրդմեալ զանձն իմ առ ցաւուն:

- 75 Այսուիկ փոխեալ նա առ անեղ իւր Լն
 Որպէս ամենայն մարդկան և որէն,
 Թողոյր զիս որբ առա թափուր ի շնորհէն,
 Չուրկ յոտս իւր կալցյ յողջոյն ինքեռնէն:
- 76 Ընդ անոր որպէս հաւատա իմ եւ յոյս
 Որբափ անդորրեն զես անդրն հոգւոյս,
 Դրանեալ և փող իսկ հոգի նորին լոյս
 Ընհասն զբթաթեմամբ ծայրագոյն բարւոյս:
- 77 Այս ինչ զկող ինէր ի մէջ գիշերի,
 Յոր եղբիւր նախկին որն Հակամբերի,
 Ի կառարածի նախնի յառարդի
 Առաջնոյ մամաւ աւաւրն երկրորդի:
- 78 Դիական Սարգսի ծիծաղ կերպարան
 Տեսողազն որոյ յակունսն ևր նըշան
 Թէ փոխիւր յատեալաց նա զուարճ, հաւան
 Ասնելով յինքեան բիծ ինչ խրդնական:
- 79 Իսկ ի յառանալ նոյն առաւօտաւ
 Լորկորդի ամսոյն յաւաւր շարախնաւ
 Լոյխակապտեան դարդարեալ զարդաւ
 Դրնիւր գին ի նաչ ևեսամբ երկոյս:
- 80 Չոր եւ բաղմին նախ ի տան նորին,
 Ուր հաւատաղեալք իսկոյն խմբէին,
 Վառն հոգւոյ նորին հանդիսա հալղէին,
 Ետարժաթեռնէն համայնոց բաւեղնչին:
- 81 Ընդայ ի ճաշաւ մամաւ բովանդակ
 Հայոց ՝ տոյսական խմբեալ զամառաակ
 Վառնեալ զինաւորազ ՝ երկցանց դասակ
 Դիոյն թափորի հանգ երձէին կարգ:

- 12 Նոյն որդաստեօի յուզարկման թափօր
 Խեհաւ հանգիսիւ բոկրեայ զայն օր՝
 Զամբօխ քաղաքիս որ շատ բիւրաւօր
 Հաւաքէր ինկոյն ի մի վայր բոլոր։
- 13 Բազմախորմեան հանդէսն այն արխուր
 Խաչիս խաչվառաւ ջահիլք յառաջիւր։
 Հաւատացելովք մարակաք հեռելիւր
 Եւ Ուխտի մանկամբք գեղականն եղբիւր։
- 14 Դագաղն այն բարձիւր անդ ի թափօրին
 Երկնատառանդից երկցանց յաւին։
 Զօր վառեալ զին օրք շրջապաւնին,
 Եւ մօմեղինօք Հայք բոլորէին։
- 15 Խումբ յառինացի կրօնաւորաց,
 Եւ քահանայից ոգի Ուխտի մանկանց,
 Եւ աջն իմաց լեալ Հայոց երկցանց,
 Երգէին զառ զառ բոս երթի իւրեանց։
- 16 Հանգիստյարգար եւ թափօրիս պեա՝
 Եւր այն Գեղարգոյ Տէր Հայր Արարպեա,
 Իր Հայոց տեղւոյն ժողովրդապեա,
 Եւ սուրբ Տաճարիս մեր հանգերձապեա։
- 17 Իսա ունէր բնդ իւր բնկեր։՝ երգարան
 Ըջողեարսս բարունն՝ օր Աստուածայեան։
 Եւ զիս՝ օր էի յայն հանգիսարան
 Եւ յոյժ արբամահազօրգ փրդձկեալ լալեան։
- 18 Ընդ մէջ բոցալաւն հօգւոց հանգուցեալ,
 Ըսա ծիսի մերում ոգրանայն երգեալ։
 Իարգօի զազաղաց նախնիքաց եղեալ,
 Կրկնայր ի ձեռս բզկերանս լուցեալ։

- 89 Ըյոպէս հանգերէեալ թափօրն ողորտի
 Ընթանալոյր յաւշիկ յաւժ ըստ կարգի
 Ի մեծ հրապարակ յաւազ փողոցի,
 Եւ յալլ. պողոտայս տյորբ քաղաքի:
- 90 Բեառյ յազարկումն այս կախնալոյր զազար
 Հանգերէ զաղաղաբ յայս մեր սուրբ առնար,
 Եւ ըրգմարան ինչ ջահիւք պատարաստ կալր,
 Բարոյ վերայ նալն հանգ սցեալ մընալր:
- 91 Ըպալ ձօնէ անգ պատարագ ի հայն
 Ժողովոց ապեան Ըղղիս Ըրամեան,
 Եւ յեաղն ասնէր հայնիս ողբական
 Իտյոր մեզք հանգերէ պաշտօն հանգրոտեան:
- 92 Իսկ բնդ երեկոյս նորին իսկ տար
 Ընդգրէն յայս առնար բազմութիւն խմբիւր,
 Եւ զոթ ճեառն ի մէջ սակս նորա մաղմիւր,
 Քահանայաթագն ամբողջ կատարիւր:
- 93 Վերջու ի զարգու յայնց մերկացուցեալ
 Մարտի պատենչք մարմինն ամփոփեալ
 Ի Դիր հանգոտեան խրնկեալ եւ օրհնեալ
 Հանգչիւր սաղմոսեալ,՝ ափսոս կարգացեալ:
- 94 Ընդ բնդ իւր պատեալ կապարտ թաղիւր,
 Կրկնակի լեզուաւ կարն վկայ վարաց իւր,
 Եւ աստէն շեշտիս յինէն շարաղբիւր,
 Եւ յիտալացի բարբառ թարգմանիւր:
- 95 Ձայն թարգմանութիւն սնիս յոյժ յարմար
 Քաջ Մարտահայեան ճէր Պետրոսն արար,
 Եւ էր աստ Խարդօի խոստովանահայր
 Բարոյ ասան իսկ մեզ միշտ կալաբ զաղար:

96 Իսկ մինչեւ ջայն վայր ի հանդէսն յայնմիկ,
 Ոցբաղեալ զսրծով սղբայի լըռիկ,
 Ընդ երապայծաւ Հայրն իմ երջանիկ,
 Եւ զորոյ թե՛նէս խորհեալ սակաւիկ:

97 Զխ ներկայութիւն նորին դիական
 Ինկզկա հարաւածէր զոգիւ արխրական,
 Եւ ի վաշտ բափփէր փայր ինչ յայն տանան,
 Խրովքս պատարէի եւ զսրէն մանկան:

98 Բայց նայն ահունջ իմ յարժամ կարուսին
 Զառարկայն սրով անդսրեալ կային
 Իսկոյն արաասագս սաինս ձայն տային
 Ընկերբոսանէլ զբխսս զբխսս վին:

99 Ըսաւ էր ահաանէլ ըղփրդնսկ սրախ՝
 Իբ յարգեալ հապնեպ ջաւ եւ կրակիծ յիս,
 Հարեալ խոցտանալ զալարեալ դադիս,
 Զխարց յարաատուաց վրասկ սուկէր զիս:

100 Ինկզկա նայն աագնապ շ' անձկութիւն սգոյս
 Տայր զիս երեսիլ զերթ արկար շ' անյոյս,
 Եւ ի զիաւղք վրչաաց իմ աառապելոյս
 Ոչ մեղադրէին զիս որպէս անաս:

101 Զխ ահաանէին զիմ ջասոյ պատճառ
 Ոչ գոյ մի միայն այլ բազմահամար,
 Եւ ի կարուսա հորս բարունոյս պոյնտա,
 Խրոյս իմին անձինս յայտ երկիր սաար:

102 Գարձեալ կայս սրպէս անգրչս իս անդամ
 Զերթ անդեկ նաւակ անաերունջ, աարաւամ,
 Ընչեղսկ, անկախ, համբակ յարժամ,
 Ըռանց խրատայի եւ անբարեկամ:

- 103 Դասեւ պանդ ախտ կայս ի մէջ ալլազանց,
 Ընծանօթ ախտ իսնա անգւռոյս բռնակշաց,
 Ընհրմուսա գոյն իմ կողմանցրս լեզուաց
 Կենցաղավարման, ծիսից ա՛րարմանց:
- 104 Իլոյնք եւ նրմանիւր սոցին բովանդակ
 Ղիւթ թէ լին սրբախոցաւ առ հասարակ
 Իւսախ բանասոր փառախո համարակ
 Իղբալոյ յալով զիմ գասախարակ:
- 105 Եւ թէ պէտ անգւռոյս Լորամեանք շրջեց
 Մբիւթիմ արէին զիս բանիւ համեց,
 Ըստ զրբոյց նոցին շէք գեղ ինչ գորեց
 Ըստ մեղկեյ զազկատ, բուժել զիմ քաղցկեց:
- 106 Ըստպէս գասախո ինչ մարմնբեալ սրբախ
 Եղբակ ինչ հայնեալ, Հարս՝ ափսոս կածիւ,
 Կամաց Բարեբեղոյն տեւեալ փառս պատիւ՝
 Ընդ սրբէի զիս նսրին իսկ շիրմիւ:
- 107 Բրպէս եւ առնեմ ցայսօր բզնոյն բան,
 Միւս ծառայելոյս յալս մեր ժամառան,
 Իւր բափսփանք իմ նախագասական՝
 Է գեթեթմանիկ Հարբս գամբարան:
- 108 Ի վերայ շիրմին կափարջի վիմի
 Վերատառախ թիւն ինչ ի նրմին վալորի
 Շարագբեալ յինէն յանդակիւր բզկնի՝
 Ի գովեստ ազնիւ բարսունոյս քաջի:
- 109 Սարգսի բզպատկերն իսկ կենդանագիր
 Ղրկարել ետաւ առա նախ փշրազիր
 Իւր յեառոյ գարգուք Տեւշի մեծագիր
 Օրինակեցաւ ի գրբէ ընտիր:

110 Այլն կենդանադիր բարունսդս պատկեր
կախեալ կայ գործով յաւանդատան մէր,
Արով իբր յաւալ գիտեալ զիմ հայր, աւեր՝
Դարմանեմ առ իւր՝ յիս վաղ իսկ յեալ սէր:

111 Պատկերս այս սփռեմ եւ հօր իմ շիրիմ
Հասակցին առանն ցայսոր բոնիտ իմ,
Այ ներկայով ինձ Փարիզս աւշիմ
Հոսամայս՝ այլ շինից գոյ բնիկ մբաերիմ:

112 Առանսոր ահա յեա բազում ամաց
Երգել կամեցայ վեպ վարսից կենաց,
Աւրդիս բարունսդս եւ Հօր գերազանց,
Իւր եւ անհեթեթ սնի համբակաց:

113 Եւր եթէ գրացել ոյր բառս պապէս
Զինչ ինչ որ յայլ վեպ արգելար չէ այնպէս
Նայն չէ սրաւթիւն այլ որդալի պէս
Մոռեալ կայ իմ երես յայս վեպ յանգործէս:

114 Զի թէկուր բզնա բանիցս երգելոց
Առեալ եմ յբառոյց յորոց եւ զբոց,
Իսկ անորդալն է Տէրն արարածոց,
Այ ներկ յաւալ սրգալից մերոց:

115 Ապա եւ գիտնաց յանկեզն ներմանն
Յասամ իմ ոչ իսկ գրելիմ եւ առանն,
Ար յանգզեցայ շափարանսրն
Երգել զերգ Հօր իմ աշակերտսրն:

Ե Ր Պ Ը Ք Ա Ն Չ Ի Ն

Քառեն անասնեմ . զոչ ինձ պարս . արմ
 Խոտիչ . յառիւղեմ՝ զենչ ինչ . եւ . զենչն .
 Գէթ ընթերցող չ . իմ . համարապէն .
 Նշանիցնն զո՞վ զոչս՝ եւ . զանախ ամեն :

1 Լնրդ՝ Երնեայ եմ ի իմ^ոս ին փրկչի :

Հապար եւ եօթն հարիւրորդի :

Քառ ասնեւորդ . եօթնեւորդի :

Ի միջագլատ հաւ պ ճիգրիտի :

2 Լնյն է յԼմիթ շէն հրաւակերա :

Ար եւ ասի ճիգրանակերա :

Լնդեայ յեռւոյս նախ աւակերա :

Ար նոյն Լմիթայ էր հոփաւապեա :

3 Նշանոգ յառ եկեայ ի Քաղիւղ :

Ի բուն իւրեանց իսկ հայրենւոյ :

Բրնակէին անդ բոա մարդոյ :

Սրտաբանդւոյ շ^ոտաարտաւոյ :

4 Քանդի Սեպու հ իշխանը Կորդեայ :

Արջս տիրէին եւս Քաղիւղեանդ :

Չխնեայ յաւէմ ընդդէմ միմեանց :

Բ^ոնակա ասնէին տաբաղրնայ :

5 Հայր իմ կռիւր փռննց Սահակ :

Սայրս Նաւրաթնեանց Մարթա դաւակ :

Լրկաւքն իսկ յաւ բարուց սւնակ :

Չորս զոփեյ ինձ իմէպէա շէ հարկ :

6 Չի Քաղիւղեանց յայտ է համբուն :

Ինչ Նաւրաթնեանց եւ փռննց ասն

Չխաւրդ էին յար բարեասն

Լն բնչաւեա եւ դարգարուն :

- 7 Դետե՛ Բաղոբ՝ պապս մայրական ,
 Որ բարսնն էր բզճեա մահաւան ,
 Կրնո՞ջ իւրոյ սակաւամեան ,
 Լէր առ աջնարդ հաւին Լմի՛ցեան :
- 8 Սա մինչ Թազէչ շէր յանդարբու ,
 Որդւո՞վ իւրով Բարահամու ,
 Դրսաւէր ի վանս Սուրբ Եհաննու ,
 Վերաճայնեալ Լմի՛րդ ոյս :
- 9 Ո՛ր նա Դ՝ որդին բզճեա սոսման ,
 Ըզկորդ , Վեդար եւ գաւազան ,
 Ի միասին արժանեանան ,
 Ըսնաւ ի առնս հանդիսական :
- 10 Ընաի տպայ սոյն երկորին ,
 Եռ խաւ երկնային յԷջմիածին
 Ո՛ր նրա իրակ զոյգ կարդէին ,
 Մեր տպանից մեծ աշխարհին :
- 11 Եզրեալ նոցա պաշտօնուն զայն ,
 Կարճեալ ի վանս աեղոյն իջման ,
 Կախ՛ս զիկոսն որհնէր յառեան ,
 Եզիտկոպոս կից զերկոսեան :
- 12 Որք եւ անաի յեա ինչ ամաց ,
 Ըստ բազմանաղ որախդ իրեանց ,
 Եռ խաւ գրնային որբոց աեղեալ .
 Ենթոստղէմ շէն որիւրայեաց :
- 13 Ո՛ր Կրիդ որ յաջ պատրիարք ,
 Ճանաչելով նոցուն տոհմ , յարկ ,
 Ըսնէր նոցա յուր , շքեաբհ յարդ .
 Կարգեալ յիւրոց բարսնեալ կարգ :

- 14 Ի՞ր եւ զհետին բզհեա փայտաւ ,
 Զայդ նբոխակ սուրբ Բակորու ,
 Կարգէր յաշխարհա մեծ Մտկոմու ,
 Եւ մանաւանդ Լամբարխանու :
- 15 Եկա վաղջանման Գործիչարի ,
 Ընդն երկոքին հայր եւ որդի ,
 Գրնան ի շէն Կոռսանդ ենի ,
 Եւսուրս Բակոր պատարիարդի :
- 16 Լնդէն նոյնին մարդամբեայ ,
 Լս մամանակ մի դադարեայ ,
 Տեսան Բակորու ծանոթացեայ ,
 Ի նբմանէ յինին պաասուեայ :
- 17 Ի՞ր Կարապետն որ սրվածի ,
 Լպարանից խաղաւորի ,
 Տայր բզքայր իւր հարազատի ,
 Պապիս Բակոր վարդապետի :
- 18 Ընդն սա եղեայ յետոյ միջնորդ ,
 Կարգիւր պապ իմ , անդ աս աջնորդ ,
 Շինին Լմիւնայ յայնմամ պերճ յորդ ,
 Պետրոս Գորգոյն կաշեայ յաջորդ :
- 19 Լս ինչ յինէր իբր յայն տմին ,
 Երբ բակրսայ նախ աս աջին ,
 Եանդէ աս զիտել զՅոյս արեգին ,
 Լնդ մար իմամ յանգրայ զբրկին :
- 20 Իսկ յետ իբրս հրնդ իղ տմայ ,
 Հաւն իմ Բակոր զախմասն յանձնեայ ,
 Լսրտհամաւ որդւոյն կամայ ,
 Հաւանա իմ եամբ ի բող խաւանի :

- 41 Բեա սահաւոս պապոս ձերունի,
 Ի վանս աեզւոյն սր Արդրնի,
 Բարեբաճայեաց Աստուածածնի,
 Ի հանգերեւայն անգրագոթի:
- 42 Ապա շքեւայ Արբաճամու,
 Երթի տյր ի շէն Աստանգրնու,
 Ուր յանուն իւր յեակար ասնու,
 Առ հոգնու եւ գիմ Ամգ տյ ածու:
- 43 Ապրմամ վայրի, գառ ազաշեան.
 Աղէքոանդրս սր Ինի գանգեան,
 Ասթու գիկոան Արարատեան,
 Արւելք անտի աս վայրն իջման:
- 44 Ուր եւ բնդ իւր ասանէր անգամ,
 Ղնդ գոկիւյ յազար յայնմամ,
 Միքեոթո իմ Յէր Արբաճամ,
 Զերթ ու դեկից եւ բարեկամ:
- 45 Ընտի յեոթո գառ ի վեհէն,
 (Ամիթ) յաղար գարեւայ անդրէն,
 Պատու իւր յուջոյն իւրմէ հաւն,
 Գաջ եւ հրակոզ հոգն ի գորէն:
- 46 Նա գի համեստ մայր իմ Մարթիա,
 Խոյեւայ յաստիս դիս եսթնամեայ,
 Փոթեւայ էր աս կեանս մըշտակայ,
 Զարգանայի աս յեոս ապա:
- 47 Այս մինչ էի իրր եսթնամեան,
 Ալարմեայ վոյր ինչ յրնի՞ երջարան,
 Բրնակէի ես յոթնարան,
 Արբաճամու յեոս ոյս արման:

- 25 Լ'նդ եւ ի բերձ վանո Լ'ըղընդդ,
 Ը կառէի յրնթեանսդ,
 Ը բ եւ զբոյիւր եղև յեանդ,
 Կառաւ յիւրմէ եկեղեցւոյդ:
- 26 Լ'պայ բղղկառ հոգւոյն վճարեալ,
 Փոխիւր յաստեալ հայր իմ սիրեալ,
 Ը ու զգամահան եր իմագոյցեալ,
 Զի ի նեղոց կայր պակոյցեալ:
- 27 Ըր գաւառս իւր միւս համբարեաց,
 Լ'ըղասնս թիւն կառ փորձանաց,
 Լ' մեծ ոռոգոս միջնոց իսաց,
 ԶՎերջին բամակն լեզւոյն փորձեաց:
- 28 Ըեանդ յեւ իս յամին հազար,
 Ըթիւրն հարիւր որ միանայր,
 Լ'նդ վաթի՞նն երորդ երբորդ համար,
 Գրաս իւր մահոս չապրեալ յամայր:
- 29 Լ' զի վաղջան ողն իմ յեւոյդ,
 Գիւղիւր ի վանս իսկ Լ'ըղընդդ,
 Ը սաի իմագիւր մերձ հոր իւրդ,
 Լ'նդ առ զբրան եկեղեցւոյդ:
- 30 Լ'ն զի յեւ իս զբիւլ սրբաին,
 Գառախաբակ զասա իմ անձին,
 Գլանն այն գանունն հարսոյ յարկին,
 Եեռցեալ՝ առ ի զճեւոյդս Լ'ուրաին:
- 31 Լ' նոյն վայրի հեղն Յովակիմ
 Ըր էր նմե իրակ ի գաւառն իմ,
 Ը ուր Յակոբայ որ ի Խաղիմ,
 Գոս իմ ցոյցանէր ի վերայ իմ:

Ե. Ետք եւ յարէր զիս յիմ՝ նահանգ ,
 Սուրբ Բաղայրին տեւական փափաք ,
 Ետքմէ եղև իսկ Սարկաւադ ,
 Ի Վաճառեալս մայրաքաղաք :

Ո. Ընդ որ յետոյ անասաւ ելի ,
 Եւրաւազէմ՝ յախա սուրբ չիբմի ,
 Ի՛նչաթի ի մեծ Պաշխա եկի ,
 Որպէս ի վեր անդր ասացի :

Իրանիս մէջ գտնուած քննագրոյն յար եւ նման
 Բլլալուն ի վկայութիւն կը ստորագրեմ իտեւ գիւա-
 նապետ

ՈՐԹՈՂՃՆԻՍ Է. ՊՈՂՍՈՍ Է. ԻՍԼԱՀԷԿ Վ. ՍԻՆՊՈՂՆԷ,
 12 մունիս 1906 Միացեալ Մեծոյնեան

ՎԵՐՋ՝

Բ.

1720—1775.

ՍԱՐԳՈՍ ԱՐԶԵՊ. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ՆԻ ԻՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

1720—1775.

ՍԵՐԳԻՍ ԸՐԺԵՊ՝ ՍԵՐԵՖԵԸՆ

ԵՒ ԻՒՐ ԺԵՄԸՆԵԿԸ

Տեղեկութիւնք:

Իշրբ Բարգէն Վ. ի հրատարակած «Յովհաննէս Կոչոս Պատրիարքի կենսագրութիւնը» (Վիեննա 1904) կարգացի, մատգրութիւնս գրուեց Կոչոսի աշակերտներէն Նշանաւոր անձնաւորութիւն մը, Սարգիս Վ. Սարաֆեան, վաղուց նանսմ գրեթէ միայն իր հրատարակութիւններովն, երբ մանաւանդ անոր մանրամասն կենսագրութեան գոյութիւնը կը ծանուցանէր թանասէր վարդապետը (էջ 202, 218): Ընտարակոյս շատ նոր տեղեկութիւններ ամփոփան պիտի ըլլար սոյն կենսագրութիւնը՝ Սարգսի եւ իւր ժամանակին գէպտերուն վրայ:

Ըստ կենսագրութիւնը կը պահուի Ընտանեան Յարգելի Միտրանութեան Միջազգի (Վ. Պոլիս) վանքը: Իմ խնդրանքս՝ եւ թարեհած՝ թոյլաւութեամբ աշուումիս Գերապոյծաւ Ըրրահոյ՝ Գերջ. Միտերեան Լ. Ռափայէլ թ.

վ. ի. վանքին արդիւնաւոր Մատենադարանապետն ու Գիւմնասիանը՝ Գեր. Հ. Իսահակ վ. Սրբապետն, յանձն առաւ. որչն կենսագրութիւնն ընդօրինակել եւ ապագրութեան սրբագրութիւնները հազաց ամենայն խղճմամբ թեթեմք կենսագրութիւնս հրատարակուեցաւ * Հանդէս Բնասրեայ. ի 1906, 205, 250, 325. եւ 1907, 7, 47, 76, 109, 169, 195 Էջերուն մէջ :

Ոչն կենսագրութիւնը ապագրութեան տարու ժամանակ՝ դիտարկութիւնս էր ինծի մատչելի վաւերագիրներով տնոր ստագրութիւնը փորձի տակ ղենի, եւ Սարգսի հեա՝ նաեւ. ժամանակակից եւ կենակից հայ կաթողիկոսայ եկեղեցական անձնաւորութեանց յանի մը հասին կեանքն հետապատել, ի լոյս հանել ինչ որ ծանկուած կտր տյա մասին, Սարգսի եմ՝ որ կտրող պիտի ըլլամ՝ առաջիկայ աշխատասիրութեան մէջ շատ նորութիւններ, շատ անձնաւորութիւններ ներկայացընել, միշտ յեցեալ վաւերագիրներու, բայց պատմական չոր իրողութեանէ տնդին՝ խորհրդածութիւններու, կամ անձնաւորութիւններու տառնց անցնելու :

Եւս նպատակաւ աւքի առաջ ունեցայ շատ վաւերագիրներ, եւ յանի մը ապագրութիւններ, որչտի միջավայրս կը ներէր :

1. Բնասնեան (Յարգոյ Միտրանս) թեան Գիւմնաս. Մատենադարանը մատչելի եղաւ ինձ՝ շնորհիւ Գեր. Հ. Ի. Սրբապետին, ինչ որ տյառեղէն յապեցի, առաջիկայ գործիս մէջ կը նշանակուի՝ * Գիւ. Բնաս, եւ * Մանգրն, Բնաս :

2. Իսաաիիայ Լիվոսնոյ քաղաքին կաթողիկէսայ Հայոց Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Դիւանը 73 կտոր վաւերագիր գտնուեցաւ Սարգիս Ընթերց.ի վերաբերեալ, զոր եկեղեցւոյն Գեղյ. Սեծաւոյն՝ Գր. Նր. Վ. Պաշտպանեան ամենայն ազնուութեամբ իմ տրամադրութեանս տակ դրու, եւ Սարգսի գերեզմանի մասին պէտք եղած տեղեկութիւնները ասուելու Գործոյս մէջ կը նշանակեմ՝ Դիւ. Լիվ. 2.

3. Վենետիկի Մխիթարեան Բարգոյ Միաբանութեան սգնական Մատենադարանապետ Գեր. Հ. Մկրտիչ Պոսսւրեան, տգնիւ միջնորդութեամբ Գեր. Հ. Լեւոնաս Վ. Տիրսյեանի, հաճեցաւ Սարգսի առ Մխիթար Ընթոյ գրած ինը նամակներու սրինակը պրկել, եւ անոր հրատարակութիւններէն հինգին վրայ տեղեկութիւններ տալ ըստ խնդրանացս, Գործոյս մէջ կը նշանակուի՝ Դիւ. Մխիթ. Վենեա. 1.

Ըստանդ իմ մասնաւոր շնորհակալութիւններս կը յայանեմ վերոյիշեալ Գեր. Լեւ. Նաւորութեանց, որոնք ամենայն հոգածութեամբ օգնեցին ինծի եւ գործոյս կատարելութեան գիտաւոր սաատրներն եղան:

Տպագիրներէն գործածած, համեմատած եւ ուղղագրած եմ՝ .

1. Չուլի-ն Հ. Ս. Պատմ. Հայոց, Գ. Հար., Վենեա. 1786, Գործոյս մէջ նշանակուած՝ Չամչ. 1.

2. Ուշագիշտ՝ Մ. Վ., Պատմ. Հայոց գաղթականութեան... ի Լիվոնոյ... Վենետ. 1891, Նշանակութեամբ՝ «Ուրիշ» :

3. Տաշտեշ Վ. Յ., Յուդայի Նախքէն ձեռագրաց Խառնեղարանին Միտիմարեանց ի Վիեննա: Վիեննա 1895: Նշանակութեամբ՝ «Տաշեան» :

4. Բլաշտեշ Վ. Վ., Հայ-վենետ. վենետիկ 1896: Նշանակութեամբ՝ «Հայ-վենետ.» :

5. Բաթաթէշ Լրանտ, Կ. Պոլսոյ Հայերէր Կիրենց Պատրիարքները, Ընդարձակ Օրացոյց տգրային Հիւանդանոցի, Կ. Պոլիս 1901, էջ 77—258: Նշանակութեամբ՝ «Ընդ. Օր.» :

6. Բաթիշ Վ., Կիւրէսէրեան, Կոյսա Յովհ. Պատրիարք, Վիեննա 1904: Նշանակութեամբ՝ «Կուր.» :

7. Նոյն, Արշտաակարան Գրիգոր Պատրիարքի Պատմաճեան, «Բանասեր» Փարիզ, 1905: Նշանակութեամբ՝ «Արշակրն.» :

8. Բլաշտեշ Բենգր. Վ. Կր., Համառոտ Պատմ. Երկրաստան Կաթողիկոսաց, Վենետ., 1906: Նշանակութեամբ՝ «Բղեյսանդրեան.» :

9. Նոյն, Համառոտ Պատմութիւն Եպիսկոպոսական Ըթոռոց ի Պատրիարքութեան Կիլիկիոյ: Վենետ. 1906: Նշանակութեամբ՝ «Բղեյսանդրեան Բ.» :

Նաեւ 10. Բաթիշեշ Ստեփ. Եպ., Պատմ. Կաղապարի Տայ Կաթողիկոսայ Տասարակութեան, գրութեամբ՝ 1810, բնդարձակութեամբ Բուարիլեան Կրպա. Եպ. է 1882 ի Կ. Պոլիս Հայաստանաճ. կերէն, ձեռագիր: Նշանակութեամբ՝ «Բ. Կեր.» :

11. ՍԵՐԳԻՍ ԳՊԷՐ Սարափ Բովհաննիսեան
ազգային պատմութեան վերաբերեալ քանի մը
ձեռագիրներ, գրուած 1760—1807. Գրողը
ազնիւ թարեկամն Մեծ. Տր. Ա. Էֆ. Խորոզ-
մեան արամազրութեանս թողոց: Ար յայտնեմ
իրեն խորին շնորհակալութիւնս: Նշանակուած
է՝ Սարգ. Գպ.:

Առնցմէ զատ անցողաբար գործածուած
ապագրութիւնք, զի անց եւն նշանակուած են
իրենց անգը:

Սարգիս Աբրեւ. Սարափեանի կենսագրու-
թիւնը մտնուածն է ահա՝ 1789ին ռաւանաւոր
գրած է իր ձեռնասուն աշակերտն Բովհ. Ա.
Նուրաինեան, որուն մի միակ սկզբնագիր սրի-
նակը կը գտնուի ի Գ. Ի. Անա., ինչպէս Նուր-
աինեանի ուրիշ գրութեանց եւ նամակաց գրե-
լուն համեմատութեամբ ստուգած եմ: Գոր-
ծոյո սկիզբը զրտն եմ զայս, ամենայն ճշգր-
ութեամբ, միայն տները թուագրած եմ:

Աշխատասիրութեանս մէջ պահած եմ
այն բնագրին առան Նրգերու կամ Գլուխներու
թաժանումը, պատմական կէտերն ամբողջ, լու-
րով անոր խորհրդածութիւններն ու պատողու-
թիւնները: Անոր աւանդածներն բնյարձակած
եմ ուրիշ աղբիւրներէ, եւ ժամանակակից հայ
կաթողիկէայ եկեղեցական անձնաւորութեանց
վրայ կենսագրական տեղեկութիւններու պատ-
շաճի զետեղած եմ: Եթէ ասով պատմութեան
յնթադրն երբեմն կ'ընդհատի՝ ուրիշ տնձանց
միջամտութեամբ, այն պիտմամբ կ'յաճ է: Վա-

մանակակից հայ կաթողիկեայ մէկ քանի ան-
ձանց եւ դիպաց վրայ աւանդուած եւ մանաւանդ
անծանօթ մնացած անդեկուծիւններն ամփոփեյ
ուզած եմ. որոնցմէ դեռ շատ ունիմ, խնդած
ուրիշ ժամանակի վերաբերեալ գործերու մէջ
աւանդուելիս:

Կենսագիր Նուրախեան Յ. Վ. իր մասին
մանրամասն անդեկութիւն կուտայ իր այդ գոր-
ծին մէջ՝ «Երգ առանձին, բաժնով, զորոնկ
այտակարար համառօտեմ»:

Յովհ. Վ. Նուրախեան ծնած է 1747ին
Տիգրանակերտ, հայրն էր Սահակ Քոտեանց,
մայրը Սարթմա՝ ծնեալ Նուրախեան, որոնք
իրենց ծննդավայր Բաղիշէն գաղթած էին՝ Կոր-
դուաց (Քիւրահերու) երեւոյն փախչելով, Ննուպն
հայրուստ եւ բարեհամբաւ էին: Կովհանէս
եօթնամեայ էր երբ մայրը վախճանեցաւ, իսկ
հայրը փախճանեցաւ իրի 1755ին, որ դաւա-
նութեամբ ուղղափառ կաթողիկեայ էր, բայց
նեղւաց փախէն ծածուկ կը պահէր:

Կովհանէսի մօր Սարթմայի հայրը՝ Կա-
կոյ Նուրախեան քահանայ էր, եւ իր զեռաւի
կնոջ մահաւանէն ետեւ, Բաղիշու խոռոփութեան
ժամանակ, իր Բարսեղամ որդւոյն հետ Բմբու-
լու Ս. Կովհանէս վանքն առանձնացաւ: Հոն
թէ ինքն եւ թէ որդին առում առնելէն ետեւ՝
միասին վարդապետական կարգ, զաւագան եւ
գեղար առին: Կեսոյ երկուր Նշմիածին ուխտի
գացին, եւ միասին նուիրակ դրկուեցան Եղուա-
նից աշխարհի: Սոյն պաշտօնը յաւ կատարեցին,

եւ ի գարձին՝ պաթոզիկոսն երկուքս մէկտեղ
 Լապիսկոպոս ձեռնադրեց։ Քանի մը տարի ետքը
 միասին Երուստղէմ՝ ուխտի գացին, ուր Գրիգոր
 Շղթայակեր Պատրիարք (րնար. 1716—1749
 Փետր. 12 †) մեծ պատիւ եւ բնդունելութիւն
 րրաւ իրենց, եւ զիրենք իր Լապիսկոպոսաց դա-
 տուն մէջ առաւ։ Քիչ ետքը Պատրիարքը զի-
 րենք Ս. Եփեսոսայ Նուիրակ կարգեց ռուսական
 երկիրներու, մանաւանդ Աթառիսանու։

Գրիգոր Պատրիարքի մահուանէն ետեւ՝
 այդ երկուքն, Տայր եւ որդի, Եակոր Նալեան
 Պատրիարքի որով (15 Փետր. 1741—1749,
 Մարտ 26 †) Կ. Պոլիս գացին, Պատրիարքէն մեծ
 պատուով բնդանուեցան եւ քիչ մ'ատեն Տոն
 մեացին։ Բնտեղ տրլանի պալատան ռլմէ պա-
 րապետ իր քոյրը Եակոր Լպ.ին եզրար տուաւ,
 եւ ոնոր ազգեցութեամբ՝ Եակոր Լպ. Առաջնորդ
 անուանուեցաւ Քիզրանակերտի, իրրեւ յաջորդ
 Առաջնորդ Պետրոս Լպ.ի։ Իրր Տինց տարի
 ետքը ծերունի Եակոր Լպ.՝ մողովորդեան Տաա-
 նա թեամբ ամբողջ իր որդւոյն՝ Արրահամ Լպ.ին
 յանձնեց, եւ Արղնի ՔարձրտՏայեաց Ս. Բո-
 աուածածնի վանքն առանձնացաւ, ուր քիչ
 ետքն աւ Բոտուած սխտուեցաւ։

Արրահամ Լպ. քնաց Կ. Պոլիս եւ Քի-
 զրանակերտի առաջնորդութեան Տրովարաակն
 առաւ։ Նոյն միջոցին (1754) Կ. Պոլսեցի Բգեք-
 անդր Նորընտիր Կաթողիկոսն Ղարապաշեան
 Կ. Պոլսէն Եջմիածին կը մեկնէր. Տեան առաւ
 Արրահամ Լպ.ն իրրեւ բարեկամ եւ ուղեկից։

Ն. Դոկիա իրարմէ բաժնաւեցան, եւ Արքայապետ
հասաւ ճիգրանակերտ: Ինչ աւարի լաւ հոգուե-
լէն ետեւ՝ 1763ին վախճանեցաւ Արզնայ վանքը,
եւ եկեղեցւոյ դրան մոտ՝ հորը քով թաղուեցաւ:

Յովհաննէս մօրը մահուանէն ետեւ՝ իր
քեռւոյն՝ Արքայապետ Ն. Կ. ին խնամոց տակ էր,
եւ երբ եսթ տարեկան եղած առնէն հայրն ալ
վախճանեցաւ, Արքայապետ զինք քովն առաւ, եւ
Արզնայ Բարձրահայեաց վանքը Յովհաննէս
ուսման կր պարապէր եւ զպիւր եղաւ: Արքա-
պետ մահունէն ետեւ՝ թողուց Յովհաննէս իր
հորը՝ «Քսեանց» մականունը, եւ քեռւոյն՝ «Նուր-
ախեան» մականունն առաւ, վրան զի քեռին իր
հոգեւոր եւ մարմնաւոր դատախարակն եղած էր:

Այո միջոցին Նրառազեմէն ճիգրանակերտ
նուիրակ եկած էր Յովակիմ Ն. Կ. Բանաքեռցի,
որ վերջէն Նրառազեմայ Պատրիարք եղաւ
(2 Յօ. 1775—1793 Սեպտ. 25 †): Յովակիմ
գլխաց այո որը պատանւոյն, հետն առաւ, Գաւ-
մաթոսի մէջ Խարկուտ գ ձեռնադրեց, եւ Նրառ-
ազեմ տարաւ: 1765ին Յովակիմ Ն. Կ. իրրեւ
Քեռւոյն Նրառազեմի՝ Կ. Պոլիս եկաւ, հետը բերաւ:
Յ. Նուրախեան ոտակուագր, որ վեց ամիս անոր
յով մնալէն ետեւ՝ զատաւեցաւ եւ բնակեցաւ
եզրօրը քով, որ շատ աւարիներէ վեր իր ազ-
գականաց հետ Կ. Պոլիս հառաատուած էր:
Աղուհացից օրերը շատ վարդապետներու քա-
րոզները լսեց Յովհաննէս. բազմաց նաեւ Սար-
գիս Բէրբեպ. Սարափեանի քարոզներուն ներկայ
ըլլալ, որուն համբաւը լրան էր՝ իրրեւ տնւանի

քարոզիչ եւ մեկնիչ Ս. Գրոց, դիւրուսոյց պար-
զամատց, Եղեշաննէս սակալ Ղալաթիոյ Ս. Գր.,
Լուսաւորիչ կ'երթար քարոզի, որով ծանօթա-
ցաւ եւ քարեկամացաւ Սարգսի 1766ին գար-
նան խնդրեց Սարգսէն, սր զինք իրիւն. աշակերտ
քոյն առնու. Ամիս մ'եաքր՝ Միջագիւղ Սարգսի
յնակարանն հասաաաուեցաւ. միջնորդութեամբ
Պետանեան վարդապետի, Հոն երեք ասորի աշա-
կերանքն ետեւ, հաւանութեամբ Գրիգոր Պա-
արիարին՝ Սարգիս զԵղեշաննէս քահանայ ձեռ-
նադրեց 3 Ապր. 1769ին ի անի «Մուսն ի
Վիրապն», եւ նոյն սրբ կրօնաւար կամ արեղայ
բուս տալով «Վեղար» փիլոն տպայ. Ըյս ձեռ-
նադրութեան մամանակ բալար ազգին առջեւ
չփշաատկուեցան ծանօթ նշովքները, եւ անրն-
դունելիները (ձաթեւացի եւն), Քսա սովորու-
թեան՝ երեք ամիս ետը հրաման աուաւ Սար-
գիս, որ Նուրաինեան քարոզէ:

Եղեշ. Վ. Նուրաինեան 1772ին Սարգսին
հեա Խալիա գնաց, Սարգսի մահուանէն ետեւ
Իփոտնոյ հասաաաուեցաւ, 1789ին անոր կեն-
սագրութիւնը գրեց, ինչպէս նաեւ անոր տա-
պանագիրը: Անի ռաանասր նամակ մը (Դիւ,
Ընտ.), գրած 3 Մայիս 1790, առ Սահի, Վ.
Ընթանաիւհան, Եպ. Ախալքիսայի, շնորհաբեր
ի Հոռո (1785—1795), որով կը ծանուցանէ,
թէ Զաղայեցի խոճամալ Սափար մեծահարուստ
շնորհաստանէն Իփոտնոյ եկած է, եւ Նուրաի-
նեանի հետ կրօնական վէճեր բնելէն ետեւ՝ հա-
մովամբ կաթողիկէ հաւաարն բնդունած է:

Նուրաինեան մեռած է 56 տարեկան՝
 6 Փետր., 1803ին, եւ թաղուած ի Վիվոռնոյ,
 Բենի կտակ մը, որով Վիվոռնոյ քաղաքին համար
 քանի մը բարեգործական արամադրութիւններ
 ընելէն ետեւ՝ ոտացուածոց ժառանգ կը գնէ
 Կ.Պոլիս ընակող իւր եղբորորդին Մուրաա
 Նուրաինեանը, իսկ գրքերն ու գրութիւնները
 կը թողու Վնառնեան Միաբանութեան վանքին
 (Դիւ. Վիվ.), ուր եւ կը մնան Սարգիս Այգր.
 Սարափեանի գրոց հետ, զորս ժառանգած էր
 Նուրաինեան վ.:

“ “ “

Վշխատասիրութիւնո անշուշտ պիտի ըն-
 դարձակէ քննառէր, եկեղեցատէր, պատմագէտ
 եւ հնախա ընթերցողներու ծանօթութիւնը,
 եւ հոյ կաթողիկէոյ հոռաբակութեան Ժ.Ը.դա-
 րու նշանաւոր մէկ քանի եկեղեցականաց կենոա-
 գրութիւնը ծանօթացընելով՝ ապրին նոյն մասին
 հետզհետէ կապմակերպումը պիտի ներկայա-
 ցրնէ:

1.

Սարգսի ծնունդը, պատմականութիւնն եւ աշա-
 կերութիւն Յովհաննու Կոլոտի:

Բննցի Այեթոան կամ Բղէթոանգր -տը-էն
 (յումայափոխն) 1698ին Կ.Պոլսոյ մէջ ամուս-
 նացաւ Պոլսեցի Խաղուհոյ հետ: Խաղուհի
 իւր անդրանիկն ի Կ.Պոլսո յղանայէն ետեւ՝
 երկուքն ալ գործով Ազրիանուպոլիս փոխա-

Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Սարգիս վ. Իւկթիւ-
տադրւոյն հետ :

Չափահաս ըլլալէն ետեւ Սարգիս՝ սակեր-
չութեան արուեստին աշակերտեցաւ : Սակայն
ասկէ համ չառնելով՝ աւելի եկեղեցական ուս-
մանը հետեւիլ եւ քարոզներու ներկայ գտնուիլ :
Եւս ժամանակի Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքն
Բովհաննէս Բաղիշեցի Կալոս (նստած 9 Սեպտ.
1715, ըստ Բարդէն վ. ի անդ, էջ 173, Նոսն. 2 :
Սարգիս դպիր Բովհաննիսեան իւր մէկ ձեռա-
դրին մէջ կը գնէ Սեպտ. 7) իւր հիմնարկած
դպրոցին մէջ աշխատողներ կը ժողովէր եւ
կ'ուսուցանէր : Սարգիս այս աշակերտաց զար-
դացումը տեսնելով՝ արեւելի անունը դասակցիւ-
սակոյն հայրը՝ որան մի միակ արու գուսակն էր
Սարգիս, բուցարձակ բնյգիմացաւ ասոր : Բայց
յետոյ տեսնելով որ անկարելի է զինքն ետ կե-
ցընել՝ վերջապէս հաւանեցաւ, եւ Սարգիս
2) տարեկան ազնիւ պատանին, որ արդէն իւրեւ
դպիր՝ Սուրբ Կարգի շորս փոքր աստիճաններն
բնդունած էր, խանութն ու սակեղէնները ծա-
խեց, գոյացած դրամին կէսը դարձուց հօրը՝ որ
դրամագլուխը դրած էր, միւս կէսն իւրեւ իւր
փաստակն անձին պահեց, եւ 1719ին մտաւ
պատրիարքական դպրանոցը :

2.

Սարգսի վարդապետ մեռնադատիլը, քարոզչու-
թիւնը, Կեսաբիոյ Առաջնորդ ընտրուիլը, Ս. Կարա-
պետի փանքին պարտքն չառնեցանելու նամար մընչեւ

Առանա Եւ Քերիս Նուիրաւաւարութեամբ շրջիլը, եւ
 Եպիսկոպոսանալու իամար Կարնոյ վրայէն Էշմիածին
 ուղեւորիլը.

Սարգիս այս պարանոցին մէջ ինք զինք
 ուսման առաւ ամենայն եսանդեամբ, եւ երեք
 տարի եւ յիշ մ'աւելի հոն մնալով՝ պատակից-
 ները պերաղանցեց, 23 տարեկան (1722) ձեռ-
 նագրեցաւ Կիսասարկաւազ եւ Ըւազ Սարկաւազ,
 եւ երեք տարի ետքը (1726) քննութիւն առ-
 լով՝ քահանայ ձեռնադրեցաւ եւ նոյն տն՝

Ինկալեալ վեղար՝ ոլորոշն Ընառնի
 րսա ծխսի ազգիս՝ կըրօնաւորի,
 մըսեալ Ընդ լծով՝ վանական կարգի.

Ըննուհեաեւ աւելի եռանդեամբ առառաւ
 ծառանկան ուսմանց հեանեւեցաւ, Ս. Հարդ
 գրութիւնները կարգաց եւ մասնաւորաբար քա-
 ռոգութեան հեամոռա եղաւ, Զարի մ'ետքը՝
 1727ին Կոյոա Պատրիարք զինք անձամբ բար-
 ձրացուց վարդապետութեան փոքր եւ ծայրա-
 գոյն տասիճաններսւ, Սարգիս վ. յիշ տանէն
 նշանաւոր քարոզչի հոչակ հանեց Կ. Պոլսոյ մէջ,
 թէ մեծամեծները եւ թէ հասարակ ժողովուրդը
 դունդադունդ իր քարոզները մահկ ընե-
 լու կը փութային եւ զինք շատ կը մեծարէին
 մինչեւ իսկ Կոյոա Պատրիարք իր զբաղմանց
 պատճառաւ անձամբ քարոզելու միջոց չունե-
 նայսն՝ զՍարգիս վ. իւր տեղը Բարդղէ
 կարգեց:

Նոյն միջոցին Կեսարիոյ Ըստֆնորդը մեռած
 Ըլլալով՝ Կ. Պոլիս հաստատուած Կեսարացիք

յանուն իրենց քաղաքին կոչուա Պատրիարքին ներկայացան եւ՝ «կարի ստիպմամբ եւ մեծ ազաղակաւ» Վարդիս Վ. իրենց Առաջնորդ զնել խնդրեցին։ Սակայն կոյտ շուգելով կրկուիլ իր ֆարոզէն՝ ընդդիմացաւ կեսարացւոյ եւ հրտմայեց որ ուրիշ մը զնեն։ Կեսարացիք գրգռուած՝ աղերսագիր գրեցին Երուսաղեմի Գրիգոր Շքղթայակիր Պատրիարքին, որ կոյտի պատնկերն ու մտերիմն էր, որպէս զի ասիկայ միջնորդ ըլլալ եւ քկոյտ համոզէ։ Գրիգոր Պատրիարք կրեց կոյտին, որուն կոչուա շկրնալով ընդդիմանալ։ Քվարդիս Վ. ընտրեալն՝ Կեսարիոյ Առաջնորդ տնուանեց 1730ին, եւ տրքունի հրովարտակ հանել տուաւ։ Սարգիս Վ. քանի մ'ամիս ետքը մեծաւ շքով «Լաւակ» (Կեսարիա) գնաց, հետն ունենալով իր մեծ պատակիցն Բակոր Վ. Նայեան։ 1731ին Կեսարիա հասաւ եւ ընդունուեցաւ մեծաւ հանդիսի։ Քանի մ'ամիս ետքն ալ Նայեան Վ. ետ դարձաւ ի Կ. Պոլիս։

Սարգիս Վ. շատ քոհ բուա Կեսարացիները, Կեսարու Ս. Կարապետ հին վանքը պարտքերու տակ ընկճած էր։ Սարգիս Վ. սոյն պարտքը ջնջելու համար սկսաւ պարտիլ եւ ժողովրդէն կամաւոր առ բր ժաղովել։ Այլեւայլ տեղերէն տնջնելով Ատանա եկաւ, ուստի ի Բերիա (Հալէպ), եւ պէտք եղած դրամն հաւաքելով՝ իւր աթոռը դարձաւ, պարտքը վճարեց։ Քիչ ետքը Կ. Պոլիս գնաց՝ Էջմիածին երթալու եւ եպիսկոպոս ձեռնադրուելու համար։

Սարգիս վ. թէ և Պոլսոյ Կոլոս Պատրիարքէն պէտք եղած ընծայագիրն առած, եւ թէ՛ Երուսաղեմի Գրիգոր Պատրիարքին, յանձնարարականը, ճամբոյ ելաւ: Կայոս Պատրիարքն յանձնեց իրեն նաեւ՝ «սըկի՛նն ոսկեայ, գեղեցկապաճոյ՛ճ եւ անդամանդեայ» զոր ընծայ կ'ընէր Էջմիածնի եկեղեցւոյն: Ճամբան ընկերացաւ Լ'որոս՝ Տամ վ. Կրեատցոյ, որ Խրակիւյ Ռեզեսանի Ռոսոս(թոյ) Ըռաջնորդն էր, որ նոյնպէս Էջմիածին կ'երթար տխախ: Լ'րկուքը միասին Կարին հասան, ուր Սարգիս վ. քանի մ'ամիս մնաց. իսկ Լ'որոս՝ Տամ վ. ճամբան շարունակեց, որմէ ետեւ Սարգիս վ. ալ Էջմիածին հասաւ:

Յ.

Սարգիս վ. Էջմիածնի Սինոդին մէջ Աքրամատ Կրեատցի Եպիսկոպոսը Կաթողիկոս բնորոյ կու տայ: Կեսարիոյ Էքրեպիսկոպոս կը ձեռնադրուի եւ «Ընդունալի» անունը կ'առնու: Ըթոգը կը դառնայ 1735ին. եոյն տարին Կ. Պոլիս կ'երթայ եւ կը վերադառնայ: Ժողովուրդը կը նահապետի իրեն Կաթողիկոս ըլլալուն տմար, 1737ին Կ. Պոլիս Կ երթայ: Էքրեպիսկոպոսութեան կոնդակին բնադիրը, Կաթողիկոս ըլլալուն պատժառն ու ժամանակը: Ղուկաս վ. Խաբրեքդցի եւ իր 19 կառք մեծահասոր թարգմանութիւնները լատին հեղինակներէն՝ Սարգիս վ. 1730էն յառաջ Կաթողիկոսայ, իրեն նամար 1732ին եւ 1740ին գրուած ձեռագիրք 1743ին Կաթողիկէ դաւանութիւն յսած է ի Հոռմ:

Սարգիս վ. Էջմիածին կը հասնի 1734ին աշնան մէջերը՝ երբ Մշեցի կամ Խաչապցի Լ'որոս՝ Տամ կաթողիկոսը մահուան անկողինն ինկած էր եւ քանի մ'սրէն (11 Դ.Ե.) մեռաւ: Դոր ըն-

արութեան համար փութով տնհոգս գումարուեցաւ, որուն մասնակցեցաւ նաեւ Սարգիս Ա.՝ Ասիկայ Սինհոդականաց ընտրելի ներկայացուց Վերահամ եպիսկոպոս Կրեապին, Խրակիոյ առաջնորդը, որ տակաւին Էջմիածինէր եւ ուխտը կատարելէն ետեւ մեկնելու կը պատրաստուէր: Սակաւն սինհոդոսականներէն ոմանք հակառակեցան ըսելով՝ թէ Վերահամ սաար է, Էջմիածնի միայն չէ, եւ մնաւ նուիրակութիւն բրած չէ. այլ թէ եւ կ'ուզէին զՎերահամ, բայց նախ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքին իմացընել կ'ուզէին: Սարգիս Վերահամու ընդունակութիւնները գովեց, ընտրութեան փութացածն պէտքը ցուցուց՝ տեղւոյն յազարական գեպորն յառաջ բերելով, եւ խոստացաւ որ ինքը սոյն ընտրութեան հաւանութիւնը կ'առնուի. Պոլսոյ Պատրիարքէն, իւր վարժապետէն Ժողովը հաւանեցաւ, ընտրեց զՎերահամ, եւ Վերահամ Կաթողիկոս սնուեցաւ Նոյ. 24/ն: Բաջորդ օրը նորոնձայ Կաթողիկոսն զՍարգիս Ա. սնեց Վրդեպիսկոպոս, եւ անձամբ անունը դրաւ «Շնորհալի», Ըստ ամէնր գրուած են եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան վկայագրին մէջ, որ «յառակնիք է եւ մեծագիր»:

Սարգիս Վրդեպ. ձմեռն Էջմիածին անցուց եւ յաճախ յարողեց իւստն բազմութեան: Բաջորդ տարին 1735/ն գարնան դարձաւ իւր թեմը, եւ նոյն տարին Կ. Պոլիս գնաց, Բովհ. Կոյսա Պատրիարքէն եւ Ժողովրդենէն սիրով ընդունուեցաւ, եւ դառնալով իւր թեմը, ժո-

չովոյցեան հոգեւոր պէտքերուն անխանջ խնամաւորութիւնը եւս իրենց առաջնորդը՝ Բագկեփոնիկ եւ աշղափաստ վարդապետ թեան հեանելու է, եւ իրենց մէջ մեծ հակառակութիւն յուզեցաւ իրեն յէմ: Սարգիս Արքեպ. երկու տարիէն՝ 1737ին Կ. Պոլիս մեկնեցաւ ըստ հրամանի Կ. Պոլսոյ Ապֆհանէս եւ Երուսաղեմի Գրիգոր Պատարիարքաներու, որոնք զինք կոնչեցին՝ Յանսց հետ խնդրոյ մ'առ թիւ իրենց սգնելու:

Ընթացած Աթոքիկոսի տուած յիշեալ հայկոպոստ թեան վկայական կանգակն, որ Սարգիս Արքեպ. ժամհաւանէն ետեւ իւր կենսագրին՝ Ապֆհ. Վ. Նուրաինեանի քովը կը գրուուէր, այսօր կը պահուի Վիեննայի Միսիթաւրեան Հարց Ստանադարանը (Խ. 563, 8աշիան, էջ 1031): Ըստ երկայն կանգակն (77 տմ. երկայն 42 տմ. լայն) շատ շքեղ գրուած է եւ երախտերանց մանրանկարներով զարդարուած: Կանգակին գլուխը դրսեւորուած է Ընթացած Աթոքիկոսի կնիքը, զոր կը բառնան երկու հրեշտակներ: Հոս յատուկ կը բերենք կանգակին բնագիրն ամբողջ, գլուխը զնելով նաեւ Ընթացածայ յնրոյն նմանաւորութիւնը՝ պատկերաւոր:

Աստի հազար եօթն հարիւր եւ երեսներորդ երորդի. Համարպոստ թեան՝ ըստ մեզ մարգարեայի թանին. եւ ի հազար հարիւր. ու թուոն երորդ երորդի թուահաշու թեանս աղինս Ընթացածի: Աստանեանն ճոյեմբերի (ըստ համոյնցոց) երկուց տասանց. եւ մուհնգից: Եւ ըստ հայապնեայցո՛ր ի Տրէի, տասն եւ եօթն. Եւ՛ ի Յիսուսի Բրիտանոսի

ձառայլ. եւ կենսատառ Վահագրանի նորին Պաշտօնեայ : Ճէր Վարաճամ առննայն Հայոց Սաթուղիկս : Բթա ապալ, որբոյն ինպէսի Ըստառիւն. եւ Հորն մերոյ որբոյն. Գրիգորի Լուսաւորչին : Եւ ապապաճ. երկնահանգէա եւ Քրիստոսանկար Գահին անպարտելոյ : Որբոյ Լուսաւորչին. Որեւ՝ տեղեալ եմ ի բարեգոյնի կոյսոյն Սրիաւ : Եւ աշակերտ. Մեծի (Յովսէփայ) Ըստաւ ածարան Վարդապետի, ի Ճէր հանգուցելոյ :

Ընտրհիւ եւ սղարմաթեամբ բարեխնամաց Ճեաւն (Յիսուսի եւ հաճաթեամբ Վառնաւոր Հոգւոյն ճշմարտի : Ըստ ինպրոյ առննայն ժողովրդի հան, եւ հաճայն յաշանայից, եւ իշխանայ Մեծին Ահարարի : Դաւ եւ թաւ յաճարական կամաց, եւ հաւանաթեան, բարեմընտիկ, եւ Սրապան. Մեծի Պաարիարգին Աստանդնաւոյնոյ : Բեաւն (Յահաննէս Ըստաւ ածարան եւ Վերա հաննար Վարդապետ Երուս մերոյ : Զիւր հոգեանուց, եւ թիւապուն որդեակն, եւ ի մանկութեանն աշակերտեալն. զՃէր Սարգիս. Վարդապետն. զվարմն ի գիտութիւնս Ըստաւ ածարանաւորան, եւ զհմաւն ի մակայութիւնս սովեհաւականս (չոր փորհի իսկ գիտեմէ) : Բարեբաղտացալ ի գեւապաւտի. տաւիճան Ըրհի Լոպիսկապատութեան : Ի վերայ Մեծի Բթաւն. Որբոյ Վեանդեայ, որ ի կապագովկացոց Ահարարի : Եւ հոգարարեալ. եւ աշխոյս Որբոյն (Յահաննէս Մկրտչի Գամբարանի, եւ նորին հրաշագործ նշխարացն, եւ ալլ՝ պէտպէս որբայնութեանց. որքաւ անգ կան հաւաքեալ. ի պաշտօնութիւն եւ ի պարծանս ազգիս մերոյ Վաւն որոյ գիտեալ. եւ տկանաւեալ երգիւմ, թէ յորան թախանձանոյ. եւ մասանոյ ինպրոցին Ահարարան Իշխանոյն. ի մեծապատիւ յեղործին իմէ : Գիւր հոգեանուց Սարգիս Վարդապետն : Եւ եւս՝ թէ Երաւաւար. եւ մահաւոր գրեալ յղեցին ի Սարբն Սարգիս՝ տաւ սրբակեցաց

թեան. ի Հայոց համարողութեան ԱՃ. ՆԳ. և
 ի նոյնմբերի. ԼԳ. Իսկոյն յետ անդամն իմ. ի
 միասմ ասարն. ի նոյն նոյնմբերի ամսոյ. ԻԼ-
 յասար ասնի յաշիտնեայ, և վասիյուհայ. ի մէջ
 Լճիկիսդ իտակ սրբանոցի Արքայ Եջմիածնի. ի յաւ-
 ադ խորանուսմն. ի ներկայութեան ամենայնից
 Լիպիկոպոսաց. և յոգնակուսակ ժողովրդաց.
 բարեբացոյցի ի դերագատի Լուսիճան Լճհի
 Լիպիկոպոսութեան, զՏէր Ասրդ իս Լուսուածարան
 Վարդապետան. ի վերայ բոլոր Լիսարիոյ Լանկոյն
 դնա միայն. Լճիբանիկ իմոյ Վեանայբութեան.
 Լի ի մամ. Արքայ Դմմանն իսրոյ. ի մէջ այն ուր-
 սագնիկ յաւանին. ի ներկայութեան բազմոյ ունից
 Լիպիկոպոսաց. և ժողովրդաց. Պաակուսարեցի դնա
 նորացոյն մանանուսն իմամբ. բոս արդեանցն.
 և բոս արմանուսբութեան. Լիպիկոպ զնա՝ Սար-
 դիս Ընարհայի. վանն շնարհարուդն. և յոր-
 դաստա Արքայ յարողութեանն. և այլոց ար-
 ցանցն. դոր փորհի իսկ դիտնի, նա և յայտ և
 ամենայն ումիւր Վանն արդ յայտնի յիցի և և
 ամենայն հոյկական տոհմից. արք ի Վաստա. ի
 Վարդար. Կասան. և ի Վիգորեայն՝ կայր բնա-
 կեայր Լուսուածարան. և բազատարող իսրոյ
 իսրհոյց Զեանն Վարդապետաց. Լճիկուն ակամբ
 դիտայ Պանծայի Լիպիկոպոսաց. սրբանուէր. և
 երկնահարուէր Բեանայից. Լիգդարուից. և հա-
 մնաակնեցող ուրկուսաց. Բարեպ խաշին.
 և յրիտասարդ ևայ Լիպիկոպոսաց. Լի ամենայն
 Զեանն փիմակ պաւսանից. և ևկեպեղական
 յիմանց Դասն. Լճիկասպեղուն և զդիլիս յիգ-
 նարեղուն. Փարիմ ամաց. Զարատարան. և յա-
 անախուս Լիպիկոպոսաց. Լուսուարիմ և իրաւա-
 դաս Նանուսիւրաց. Լանճարուհայ. և իմաստան
 Վանն ականաց. Վայնիւրակեպ. և ակնուանկար
 Լճուսաստարաց. Լիգդակիւ. և նոյնաշտպ
 Վանն ողաց. Բիւրա բնոյ ևրես. և վասուակումն

Հաղագործաց: Դուաղկեալ ալեւք, եւ փաստադարգ
ձերոց: Պարկեշարնթաց, եւ ուղղազնաց երթաւ-
սարգաց: Աստարաւնամբա, եւ Հպատակարարս
Մանկանց: Արկի գազարգ, եւ Համեստացսյց Աս-
նանց: Այս առ Հասարակ ամենայն յամենայնի, ի
գանապան իրա հետեւելոց, եւ ի պէտպէս գործա-
նաթիւնս բնթացոցաց: Ըստ ի բարքանչիւր ա-
խորժակոց, եւ կարի, եւ բոս աստիճանի, հաս-
տացելոց ի Տէր մեր Ախոսա Քրիստոս Աստուածն
ամենայնի: Ազանց, եւ սերից Աշտմենականաց
Հալկազանեայց:

Քանզի, որպէս երկնային իմացական Վահա-
նայապետութեանցն կարգ: որք են եւ երեակ
Վահանայապետութիւնչ, ունին (բոս Արքայն Պիո-
նիսեայ) զասաջին, զմիջին, եւ զվերջին, զի որով-
հետեւ Արքայան կարգ վերանայնին, ի հարկէ
պարտին ունիլ զասաջին, զմիջին, եւ զվերջին:
Արոց ասաջիւքն՝ միջնոցն, եւ միջիւքն, վերջնոցն,
մատակարարեալ հաղարդին զաստուածային Աս-
տուայրութիւնն: Արպէս յայանարանորէն Աս-
տուածարանէ Կազաթն Աստուածարանից, ի գիրս
երկնային Վահանայապետութեանցն: Այս նմա-
նապէս եւս՝ որպէս արէն է աշխարհիս, զի իշխա-
նութիւնչ մարմնաւորք անգրանցանեն ի հարց աս-
արդիս: Այս եւս՝ որպէս յայանապէս աւետանեմք ի
յանսխալ կարգս գործսյ բնութեան, զի վերինչն,
եւ պարզչն, ներազղ են, ի ստորնայինս, եւ ի բա-
զաչբեայն՝ զներգործութիւնս գոյադականս: Ըստ
այոց արինի, եւ յաւկապունիւ, եւս՝ կարգասարս-
թեմք, ի Արքայան Արկեղեցիս Վահանակաթ
սփասն, եւ աստուածն, Աստուայրութեանց, եւ
յնորհացն աստուծոյ ի վերնագունիցն, առ ստորնա-
գոյնան, իբրեւ թէ ի գլխոյն, առ ստորագրեալ
անդամն վերահեղեալ: Ըստ աւրանի քնարեր-
գունի: Արպէս իւր զի իջանէ ի գլխիս, եւ ի միսն
Ահարանի, եւ ի մարտացն իջանէ ի գրապանս

Բ՛զգեաաաւ Նորաւ Սր եւ յայանագոյն խոկ երեւի .
 զի բաա բազգաաաւ թեան երկնաւորացն . եւ մերս
 եկեղեցական կաաարողապետութեան կարգ աեաաւ
 նիւ եւ Ղալին Նշոյլք ճաաագայթեալ երեւի
 յերկրաւոր Բա՛հանայապետութեան Սրբազնա-
 պետութիւն . Ներմարմնաւորութեամբ Սրգոյն
 միածնի . Սրսմ եւ գրէ իմէ . զեր երկնապանծ
 գաաւ մերս զինաւորեցեալ եկեղեցւոյ կարգապե-
 տութիւնն . զի բաա Առաքելոյն Պաղոսի՝ յեկեղեց-
 ւոյ ուսան զբազմապաաիկ զեմաաաութիւնն . Սր եւ
 յաւէաագոյն աարածաւմ ի Բրիաաուէ սկզբնաւ-
 սրեալ . մինչեւ ջոյսար . եւ ջյաւիաեանիս վախ-
 ճան Ներգործի յամենայն ազգ քրիստոնէից .
 աւանդսրէն պարզեմամբ միմեանդ . բաա կարգի
 յաաաջացելոց . յարմանաւորութիւն Առաքմանի .
 եւ պաաաւոյ . Ի վեհագոյն զլեւոյ տնաի սկեալ .
 մինչեւ ի Նառի ոպաաաւսրան . Աւրգ՝ վաան որոյ
 վերջապէս կրկին գոյս ծանկր ամենեքին . զի
 բազմաի . եւ զբազում երկամբք ծնեալ գաւակն
 Պաաարիարգ Աւրգապեա Սգրբա մերոյ . զՆէր
 Սարգիս Ընորհալի Աւրգապեան Սրբազնագործե-
 լոյս ի կարգս Սպիոկոպոաութեան . Եւ եղալ
 իբրեւ զճարգ ի վերայ աշաանակի որոյ եկեղեցւոյ
 յուսաաւ լինել ամենեցուն ոյր կարաաին . եւ
 Առաջնորդել որոց պիաոյանայ . Խաաակ զաաա-
 Նաիոն . յուզգութիւն ածել զյաեցաւորս յան-
 գիմանել զոյ եկեալուն յերկնս ճեառն . Նաա-
 աաակ զգոյթակգեալան . կանգնել զգլորեալան .
 Եւ որ ինչ վայել պաաաեմին իւր . առնել
 աաանց երկիւղի . եւ ժանճրանալոյ . Սի ոք իցլ որ
 ոմա Նաիաաակ կալցլ . կամ բնգ զիմակ երեւեոցի .
 Զի զկոյ ի աա Նաիաաակոգլ . մեզ . եւ Բրիաաաի
 Նրամանին եւ Նաիաաակք . Ապեալն ի սմանէ
 կապեալ . եւ արձակեալն . արձակեալ . Առա քրիս-
 տոսի Պաաաւ իրանին . Պաաաւ եոցի . եւ բնկալգի
 յամենեցանց . իբրեւ . զՊաաաանեալ Բրիաաաուի . եւ

սիրեացի որպէս գծառայ նորաւ Զի տրւանի է
 մշակն վարձու իւրաւմ Դոկ սո մշակ երկնաւորին
 է. ապա արեմն առաւելարար պարտի բնգունի.
 բաւ արու մշայել երկնաւորին Ըրպէս զի դոյք
 ի պարտաց պերճանիցիք. եւ սա՛ բաւ քանդարա-
 շա՛ն ծառայիցն պտակի ձեզք հանգ երկ. մշակ ա-
 ռանց ամբթոյ պտեալ. ասելով յՏէրն. ահա ես՝
 եւ մանկունք իմ պոքս ետուր չիտ Ըստի եւ յիցէ
 պերճանդմայլ բարբառան. իմէ մաս յարախու-
 իմ ինն Տեառն քոյ. ըստ անդեյսվ զանդրաւ եր-
 ջանկութիւնն. որ ի քրիստոս յիստոս ի Տէր մեր.
 որ է արշնեալ ի բնաւից պոյից. եւ յամենայն
 էից մշանջենաւոր փառաւորութեամբ. յաւի-
 տեանս յաւիտենից. ամեն:

Վրեցաւ. Եպիսկոպոսութեան վկայաւ.

կան գիրտ. ի Վերադա՛ն Ըթսոն

ամենայն Հայոց Եթմա՛ծին. ի Ուշ.

ԼԻ. իմ սա՛ջ փրկչին Կերայ:

Կարելի է որոշել՝ ոյ թոսականէն սկսեալ
 Սարգիս Բլայեպ. յարած էր կաթողիկեայ
 փառապետութեան եւ հասարակութեան. ո-
 բովս կը կոչուէին ոյն մամանակ «հետեալք»,
 ծայթք. հերձուածողք. ախթարմայր կաթողիկք,
 քոանք. եւն:

Շատ հասնական է որ արդէն Կոյտի
 պարոյին մէջ սկսած էին իր մէջն արմատ քիւլ
 կաթողիկէ փառապետութեան սերմերն: Կոյտի
 գրական գործունէութիւնը՝ (Կոլոս, էջ 34 —
 61) որ եւ ինչն իսկ հարածուեցաւ «փառն ծա-
 նաւելոյ նորին պնճմախաւթիւն եւ հաւեւելոյն
 նմա» (Յիշատակարան, էջ 153), բնականապէս
 այս արգիւնքը յատա՛ջ պիտի բերէր իր ուշա-
 կեւտներէն զէթ ոմանց վրայ. փառն զի անվկայ

իր քաջ թարգման Ասկան վախ, որ խար-
րերդցի Արարհամ Կասպարեանի որդին, էր եւ
նա շուտայ շատաւոյ տարածման Ուրբանեան
Դպրանոցին աշակերտ, թարգմանել կա տար-
յաւին եկեղեցւոյն շանաւոր եկեղեցականաց՝ Բի-
սուսեան կրօնաւորաց կրօնական գրքերը: Բարգէն
վ. (Կոյսա, էջ 55) ըստ շանեւ վ.ի (Պիլի-
Պատմ., . . . Կղմի. Կ. Պոլ. Գ. տպ. 1782) յառաջ
կը բերէ Կոյսաի թարգման՝ Ասկան վ. խար-
րերդցւոյն թարգմանաթիւնները, զորոնց շա-
կերտի մէջ յառաջ կը բերեմ, վրան իմ
կարմանէս յաւելուածներով:

1. Կիրքն կենդանեաց եւ կամ Օրինա-
կաց ի տասն հասարս բաժանեալ, որոյ մի մասն
նախապէս էր թարգմանեցեալ ի ֆիէմ ի նոյնոյ
Ասկան վ. է, եւ զձեացեալն կատարեաց ի
Կ. Պոլիս, Ըստ գիրքն 1750ին ի վենետիկ
ապագրեց (12×19) սմ. երկիջեան, էջ 1—XX
եւ 1—1093) Բարդիս վ. Բարաֆեան իր անձնա-
կան ծախսով, թէպէտ Բահայ վ. Ընդին խոս-
տացած էր ծախքը առլ, բայց յետոյ զուգած: Ըսոր
ձեռագիր մէկ սրինակը կոյ ի մատենադարանի Ո
Իջմիածնի (Կարենեանց, Սոյր զուգակ, Խիֆիդ
1863 էջ 230):

2. Կիրքն Ըստուածաբանութեան Սկս.
Թոսի համառատեալ ի Բովհանիսի Կարրիկ-
րեան, թարգմանուած 1729ին ի Կ. Պոլիս, բնդ
հոգանեալ Ո. Կարապետ Եկեղեցւոյն որ յիս-
կիւտար: (Կը զանս ի Տէգղ Բատենադարանի
ի Կ. Պոլ. Կոյսաթիւ, Ո Կոստանդն. 37×24

ամ. մեծաթեամբ, 1081 երես) և 1792ին րնգարինակութիւն մը ի մտանդաբանի Ս. Էջմիածնի (վարենեանց, անդ, էջ 7):

3. "Կիրք ևսթն խորհրդաց ևկեղեցւոյ",

4. "Կիրքն որ կոչի լուսաւորութիւն խառնափանթեան", թարգմ. 1725ին. յԱղգ. Մատենադարանի ի Կ. Պոլ. և դը գտնուի նաեւ Էջմիածնի այլեւայլ սրինակներ, ըստ վարեն. անդ էջ 41. "Կուխմասի վեպենեան՝ լուսաւորութիւն խառնափանթեան .. թարգմ. ի Ղ. Վ. Է խորրերդցւոյ. ":

5. "Կիրքն որ կոչի Ընտառ այլաբանութեան, յերկուս հասարս բաժանեալ", շեղինակ՝ Հերոնիմոս Լաւուռեթս. Աղգ. Մայրնի սրինակին ճակատի թռական 1733. Եղատակարանի թռական՝ 23 (Յունիս 1740), և Եղատակարան Ռ. Կր. Գահանայի 29 (Յունիս 1744 էջք 1826: Իսկ Էջմիածնի սրինակն երեսի նախնականն (վարեն. էջ 3) "Ընտառ այլաբանութեանց բոլոր սուրբ գրող մեծադիր և շաղապիր երկու հասարգրեալ ի թուղթ բամբակի, գրիչն անյոյս, բաժանեալ է յերկուս հասարս, արտրեալ է Հերոնիմոս մականուանեալ Լաւուռեթոս Չերմաւինսիոյ կրօնաւորէ ի կարգէ Պենետիկտոսի, և թարգմանեալ է ի Լատինականէ Վսկառ Վ. և Խարրերդցի. ի թռին Հայոց ՌՃԿԸ 1728 (հայ թռականին կը համապատասխանէ՝ 1719!) տառքին հասարն թարգմանեալ, երկրորդն ՌՃԶԶ 1736, (1737!):

6. *Վերջին իմն որ կոչի Պաամու թիւն սրբոյ երկրին, յերկու հասորս, թրգմ. Վուկաս վ. ի գործակցութեամբ Սաղաքիս Կարի. թուսկան՝ 10 օգ. 1725, Բ. Հար. էջ 547, Բ. Հար. 534. յԱզգ. Մագրնի:

7. *Գիրք իմն որ կոչի Խաթէութիւն աշխարհի, յերկու հասորս, թրգմ. Խապերենէ, Բ. Հար. թրգմ. 1730, Բ. Հար. 1734, Կոյոս Պաարիարք 1729ին արդէն իբրեւ թարգմանեալ կը յիշատակէ զայս (Կոյոս էջ 188), Վիեննայի Միփթ. Մատենադարանին թ. 635 շեռագրին մէջ ոչս գործոյն մասին կ'ըսուի, թէ է *Հարապրեցեալ ի Խէսկոյոս ճէննար տէ Վիխայ եպիսկոպոսէ, և Բ. Հասորին Եփշատակարանին մէջ՝ *Վերջին այս, որ կոչի Խաթէութիւն աշխարհի, ևն ք հասարգ. զմինն աւարանցի Բոսա ծով, որ է Բ. Հասոր. և զմիւսն թարգմանեոյ ևմ' նորին սգնութեամբն իաալական լեզուէ... սմանկութեամբ և Կոյոս Բոս հաննէ եպիսկոպոսի և պաարիարգի մայրաքաղաքին Կոստանդնուպոլսոյ միջնորդութեամբ Գանդրա առտուածարան վարդապետի և եպիսկոպոսի աշակերտի Նոյնոյ վեհալուստեր պատրիարգի, ևս Վուկաս շնչին վարդապետ Խաթմերդցի որդի Բորահամու ի առհմէն պատարեան, յորջորջեալ թարգմանի, Նոյնոյ պատրիարգի, թուին Գրիսատի 1730, ի մամանակի ապոսամբշտցն ալլազգեաց րնգզէմ իշխտնին ի րեանց, (Հանդէս Բամարեալ. 1907 էջ 224):

8. "Գիրքն այն որ կուի քերմեռանդ կեանք", Բարգէն վ. ասոր մասին ուինչ կը յաւելուի: Ըստ գիրքն է "Ներածումն առ քերմեռանդ կեանն Արքայն: Դրանչիակոսի Կալեզացւոյ, թարգմանեցեալ ի Տալիականէ ի Հայս, ի Ղուկասու. վ. է Խորհրդացւոյ, զոր Սարգիս վ. Սարափեան ապագրեց ի վննեաիկ 12 Մարտ 1748, որոյ մասին վարը:

9. "Գիրք իմն քորողութեան ի վերայ ամենայն կաւակէից բոլոր տարւոյն":

10. "Փիլիսոփայական գրեանք Ազգութան կուցեցեւոյ, այսինքն Ը. Հատորն որ է Լոմիգա, եւ Բ. ն որ է Դիդիգայ. իսկ Գ. ն եւ Վ. ն որ է Մեթաֆիզիգայ եւ Բարոյական, որք թերեւս ոչ են թարգմանեցեալ, այլ են կիսակաւարք: Զոր յետոյ Հ. վրթ. վ. Ըսկէրեան ամբողջապէս թարգմանած եւ ապա՝ է ի վննեա. 1751:

11. "Փոքր գիրք իմն ի վերայ Հայր մերին": Տե՛ս վարը Սարգսի Հրատարակութիւն 1760! "Նրազկոցիկ":

12. "Ըսլ իմն գիրք նոյնչափ վասն գղման եւ ապաշխարութեան":

13. "Ըսլ մասնաւոր իրաւողով", որոնց կարգ են կը համարի Բարգէն վ. Ե. Գ. Մադրնի "Ներկրթումն ապաշխարողի. Խալեբէնէ, թրգմ. 1 Սեպտ. 1732. եր. 177. եւ "Պարտեզ հովուաց. եր. 552: Սակայն առաջինը պիտի բռնայ՝ "Վրթութիւն ապաշխարողի. զոր Սարգիս վ. Սարափեան նորապէս թարգմանած է իսաւրեւն եւ ապա՝ է վննեաիկ 1751/ն:

Ասանցմէ զսա զուկաս վ. ի թարգմանաւ թիւններէն ծանօթ են ինծի նաեւ հեռեւեալք, զորոնք Հաննա եւ Բարգէն վ. չեն յիշատակեր եւ վերջնայս բաղձանքին հմեմ. (անդ, էջ 47, ծան.) այսակեղ կը դնեմ:

14. "Այսպիսով ազգայնաբանութիւնը... գրեալ ի Կ. Պալիս ի զուկաս վ. է ի թուին Հայոց ՌՃՊԶ 1747: (Կարեն, էջ 2:)

15. "Մեկնութիւն զհաւասարաց եւ նրկորդ սրինաց, ի Բովհանէս դպրէ ի թուին Հայոց ՌՃՂԸ 1739. թարգմանեալ ի զուկաս վ. է Խարբերդցաւոյ, (Կարեն, էջ 144:)

16. "Պատմութիւնք երկուց մասանց յաշխարհի Ամերիկայի եւ Աֆրիկայի, թարգմանեալ ի լատին լեզուէ ի Հայ ի զուկաս վ. է Խարբերդցաւոյ ի Կ. Պալիս, յամբ... ՌՃՀԶ 1727, (Կարեն, էջ 22:)

17. "Մեկնութիւն Բալանութեան արբոյն Բահանու, հեղինակութեամբ Նոր Կոստանիոսի Կոստանիւան ի լատինայ... թարգմանեցեալ եղև ի լատինականէ լեզուէ ի հայկական բարբառ ի զուկասու վ. է Խարբերթացաւոյ ի խնդրոյ ճեպոն Բահանիսի Բաղիշեցւոյ, (Ջաշեան, էջ 569—71), Տե՛սալիւ երկսին 343 թուով:

18. "Կոստանիոսի Մեկնութիւն թղթոյն Կորնթացւոց, հաւանական թարգմանիչ զուկաս վ. է Խարբերդցի (Ջաշեան, էջ 772—3:)

19. "Ղրբուկ իմն վասն Ղաթասահմանութեան արբոյն Խոսմայի Հրեշտակաւորն վարդապետ, զոր բառ խնդրոյ Սարգիս վ. Սարաֆեանի

Թարգմանեց Ղուկաս Ա., եւ զոր Սարգիս ապառ-
 է ի վենեաիկ, 26) Յունիս 1748 ՝ Էփեմերաէ,
 գրքին ետեւ իւրեւ. Բաւելում:

Գիտամամբ ընտրուած այս գրքերուն ըն-
 թերցումը պէտք է որ հեազհետէ ազդէր
 հաւատալեաց վրայ եւ կաթուղիկէ վարդապե-
 տութիւնն ընդունելի ցուցընէր ասումնաւոր
 ընթերցողներուն: Սարգիս Ա. Հոռայ Ս. Բա-
 հանայապետին ներկայանալէն ետեւ՝ 27 Նոյ-
 1745ին Հոսմէն առ յարեյիշատակ Մխթթար
 Երայն գրած նամակին մէջ, զոր քիչ ետք
 պիտի հրատարակենք, կը գրէր թէ "Ներսէս
 Տէր-Քէօօնի ինչ չորս-Քէօն, մեղրարարիս եւ ռեա-
 նածորան գոլն սահանց կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ
 Մար մերոյ, բայց արդենիս փորձառութեամբ
 իւր ի յաղբեր լիութեան ճաշեցի զամենաբարձր
 փափկութիւն նորին... Ըստանսր եղկելով զիս
 աւագ կարգացի զինէն, որպէս երբեմն Սուրբն
 (1) Գոստինոս, զի յերեկոյն նանեւ, եւն: Ըր-
 դէն յառաջ քան զառաջնորդութիւն Կեստ-
 րիոյ՝ որ է 1730, պէտք է որ ընդգրկած ըլլայ
 կաթուղիկէ հաւատքը, քանի որ իր թեմայ մտնե-
 լուն պէս ոկատ. սոյն վարդապետութիւնները
 հեազհետէ յայանապէս քարոզել նաեւ ժողո-
 վրդեան: Ըսոր կը վկայէ Ընտանեանց Մա-
 տենագարանի մէկ ձեռագրին (Թիւ 41) յիշա-
 տակարանը. այն է՝ "Որա Պետրոսի Գոմինի-
 կեան կրօնաւորի Գիրք դատաստանաց Թարգ-
 մանարար հաւայեալ, զոր գրած է 1740ին
 Սարգիս Ա. ի հետեւողներէն Ըստատեառ Եր-

քահանայն, որ կ'ըսէ. «Յիշատակարան... Յիշեցէք... զկոստանդնուպոլսեցի վերիցս երանեալ Տէրն Սարգիս Ընորհալից Ըստուածաբանութեան քաջ բարունապետն: Ար մեծու յասով եւ ինքնայտար կամօք եւ եւափափազ սրախ՝ եւ ջերմ տիրով ցանկացաւ եւ ետուր գրել զսա՝ աստուածային մարգարախ՝ զոր Տէր Ըստուած բարեաւ փայելել առգէ ընդ երկայն ուսուրբք: Հուսկ յետոյ՝ անանցն ժամանեցէ ընդ երջանիկ առաքելոց՝ եւ երանեալ հայրապետացն զաստուորեսցէ: Ի թուոյն փրկչին (ԳԳԳԷ ԴԶԶԶ) եւ ի թուահաշու թեանս մերում ՍՃԶԻ: Նեսամբ կեսարացի մեղսումս... Ըստուածաւուր երէցս... յիշեցէք... զվերոյգրեցեալ գրաջ մեծ բարունապետն մեր, որ զառնացեալ ժամանակիս բերմանց՝ ներշնչեալ եւ արասքին կրից, գոր Տէր Յիսուս չահնչիջանելի պահեսցէ ընդդէմ հերձուածուպս եւ հերետիկոսաց, անսալթաքելի եւ անպրպակելի ի ծոց սուրբ եկեղեցեաց եւ ի պարծանս հայաստանեաց...»

Վաս ի թեանս մեր, վաս ընտրահամ Բարձրեանի՝ ի յիշկիոյ հայ կաթողիկեայ Ըստուածաբանին կաթողիկոսին խաբիրէն ի նսագրութեան մէջ (Վահրէ 1862, էջ 68) կը յիշէ, որ Սարգիս վաս իրր 1727ին Ընտրահամ Բարձրեանին, որ արն առին Բերթոյ (Հալէպ) Ընտրապետական էր, հաւասար զաւանտութիւնը առած ըլլալ: Նոյն ղէպքը կը յիշեն Սեպուրյան Սեպուրյան վաս (անդ, էջ 134) իրր 1740էն ետեւ հանդիպած ի խրանան, եւ Ընտրապետական Ընտր, վաս (անդ,

էջ 16) որ 1737ին ի Բերիա հանդիպած կը
ղնէ: Երեք թուականներն ալ սխալ կ'երեւան.
վասն զի Սարգիս վ. Կեսարիոյ առաջնորդու-
թեան ժամանակ միայն՝ Ելքեպ, ձեռնադրուե-
լէն յառաջ, զնաք Բերիա 1732ին, որ ժամա-
նակը կրնայ հանդիպած ըլլալ սոյն դէպքը
Սարգիս վ. այն միջոցին Ետանա ալ գտցած է.
ինչպէս վերն ըսինք, եւ անշուշտ ինքն է հե-
տեւեայ Կիլիսիականին մէջ յիշուած Սար-
գիսը (Յանդրն. Լնտ. Խիւ. Ի. 12) Խեկնու թիւն (Յով-
հաննու Լ. Ետարանի ի Դր. Տաթեւացոյ գրեայ
„Ետանա ձեռամբ (Յարութիւն գրէի ՚ի հայ-
կաղեանս թուականի ՌՃՁԷ (— 1732) ապրիլի
ԻՎ սրն... ի խնդրոյ զեռարողորջ Սարգիս վար-
դապետի եւ եսամեծ բարսնի, զոր ստացաւ
քսա իւր հալայ ստացուածովն եւ իւր անձին
„Կիլիսիական... Դոյնին շարունակութիւնն է
„Խեկնու թիւն զուկատու Կ. Ետարանի Իգնա-
տիոս վ. Է. Կ. Կիլիսիականը նոյնպէս (Յարութիւն
թիւն գրէին „... ի խնդրոյ նորարողորջ ծաղկին
Տէր Սարգիս վարդապետին Կոստանդնուպոլսոյ
իւր անձինն քոր Ետանա ընդ վայելումն
արասցէ... գրեցաւ ի թուարեթու թեանս մերում՝
ՌՃՁԷ (— 1732, նոյեմբ. ամսոյ ԺԷ...)

Սակայն իմ ձեռքս գտնուած պաշտօնաւ-
կան մէկ թղթոյ համեմատ՝ Սարգիս Էտանայ
Եկեղեցոյ դատնութիւնը պաշտօնապէս գրով
առած է 1743ին, երբ Զմիռնիոյ մէջ Երու-
սաղեմոյ համար նուէրներ կը հասաքէր: Սար-
գիս Ելքեպ, ինչպէս պիտի տեսնենք, Կապիս

Վիզոնոյ քաղաքը վախճանած է. և իրեն վե-
 րաբերեալ գրութեանց ծրարը կը պահուի նոյն
 քաղաքին կաթողիկէայ Հայոց եկեղեցւոյն
 պիւնը: Այս գրութեանց մէջէն հեռուեալ
 իտալերէն սկզբնագիր վաւերութեան զիմը (Գիւ.
 Վիզ.) նոյնութեամբ կը հրատարակեմ: Հոգմայ
 Հաւատոյ Տարածման Ս. Ժողովոյ գահերէց
 պարպինայր կը գրէ 17 Օգոստ. 1743ին առ
 Սարգիս Արքեպ. Ի Չմբուռիա, որ Ս. Գահա-
 նայապետը և Ս. Ժողովը մեծապէս ուրախա-
 յած են, որ ինքր թողովով մոյտրութիւնները՝
 հաւատոյ պաւանութիւնը առած է Չմբուռոյ
 Առաքելական փոխանորդ Բ. Girolamo da
 Peramoին ձեռքը, և թէ քննուած է այն մա-
 սին զրկուած վաւերութեան զիմերը, թէ անոր այս
 բարի սրինակը շատ լաւ ապաստութիւն պիտի
 ընէ և պատգ պիտի քերէ անաւարակոյն և ն.
 Ահա այս նամակս՝

Mio, Ill^o e Buco, Mons. come Fratello.
 Per le man del P. Girolamo da Peramo
 Vicario Ap^o. di cotesta Cella avendo la
 Santità di N^{ro} Sig^a e questa S. Cong. rice-
 vuti i documenti, co' quali V. I. abbandonati
 gli errori, e la Scisma della sua Nazione ha
 professato e professa la vera credenza, la
 Unione colla S. Romana Chiesa madre e
 maestra di tutte le altre, e la dovuta sugge-
 zione al Romano Pontifice Capo Visibile della
 medesima e Vicario del Fondatore di essa
 Christo N^{ro} Sig^a Ha la S^a Sua non meno

che questi miei R^{mi}. Colleg^{ti} provato piacere non ordinario si per la particolare di lei unione, che per il frutto, il quale può questa arrecare presso cotesti suoi Connazionali, i quali e animati dal di lei Esempio, e persuasi nell' intelletto dalle efficaci Sue insinuazioni, deve sperarsi che saranno per seguirla in un'opera così santa. Nel congratularmi pertanto seco a nome anche per parte di S. B^{no} e di questa S. Cong^{na} non solo della intrapresa vera credenza, che del campo spazioso, quale se Le offre di rendere frutti abbondanti nella Vigna del Sig.^o posso assicurarla dell' attenzione particolare, quale si avrà sempre della di Lei persona, e delle sue convenienze; e prego perfino il Sig.^o che perfettam.^e la prosperi.

D. V. J. Roma 17. Agosto 1743.
 Gio: Fr^{el}. All^{mo}
 V. Card. Ati. Pref.

Filippo Mann S. S.
 Mons. Sergio Arciv. Armeno
 di Cesarea Smirne
 Հայրէջք All' Illmo. R^{mo}. Mons.^o Fr^{ello}
 Mons. Sergio Arciv. Armeno di Cesarea
 Smirne.

4.

*Մարգարի Ռաբանությունն ինչ զբուսացի Կոլոս
 Պատրիարքի վրան ուղղափառությունն կը խնայանի*

Սարգիս կը խաղաղօրէն մոզովորդը Եւ կը վերանաւա-
տառէ զԿարա ի Պատրիարքութեան ընդդէմ Պատրոս
Քրիթիք Ա. ի

Այնք կ'աշխատէին Արա սաղեմի Ս Ասկա-
րայ վանքը Հայոց ձեռքէն առնալ. Կարա եւ
Կրիկոս Ըղեմայակի Պատրիարքները "Սիւն-
կըղմ" (1866), Ասկար Դաւեան եւ Սարգիս՝
գործակցութեամբ իշխանաց յաջողեցան (Յոյները
եւ մղել Դաւն միջոցին (1737) Կ Պոլսոյ ժողո-
վողներն ուսման Կոյտը Պատրիարքութենէ հա-
նել կը ջանային, բսկյաք թէ Կոյտա Քաղկեդոն-
նիկներն (ու զդաւաւները) եւ Ս Ասկար լէր
նգովեր եւ ամենց հեռուսղ Հայերը լէր հալա-
ծերս Միւնիս իսկ եկեղեցւոյ մէջ անար վրայ
յարձակեցան սոսերայ եւ բրոյք, եւ կ'աղէին
զինքն սպաննել՝ "գաւն ճանաչելոյնորին զճճմար-
տութիւն եւ հեռուերոյն նմա" ("Քիշաաակա-
րան" էջ 189): Ու գեցին զինքն հեռացրնել եւ
տեղս զնել Պեարտա Քիս թիւրք, սր Եւաղ Քաշ-
կեցի Վապար Կաթաղեկութիւն ալ հակառակորդն
եղաւ: Քիս թիւրք աւամիկ ժողովարդն իր կողմը շա-
հաւ էր, որունց մեծամասնութիւնը կը կապմին
Կեսարացի հայաւ սաներս Պահանջեցին սր Կարա
հրաժարի Կոյտա վախկաւ, գաւաւ եւ հարաւս
Բոստանեղ տունը պահաւառեցաւ: Կրիկոս
Ըղեմայակի, սր Կ Պոլսոյ հիւանդ կը պաւկէր,
ինչոյնչոր եկեղեցի ասանի տունս մահաակալի
գրայ, եւ քաղցր րանիս գրեմը եւ կեցրնելս
ջանաց ալս ապերախաւութենէն ընդդէմ Կոյտի,
եւ սպաննացաւ: Եր եթէ Կոյտը հանեն Պա-
տրիարքութենէ, ինչն ալ կը հրաժարի ժողո-

վորդն ըստ երեւթիւն քիչ մը հանդարտեցաւ, սակայն քիչ ետքը դարձեալ ընդդէմ ելան Արշաւի: Ասկորդ Ա: Նախան յեկեղեցի ոչ խօսեցաւ անպաւաւ: Ա. Պոյաւոյ մէջ այն տանն Անտարացիներն տրիշներէ աւելի յոխորաւ, ահարկու եւ ազդու էին: Սարգիս ասոնց մեծամեծները խուցը հրաւիրեց, եւ զիրենք շահեցաւ, եւ անոնց ձեռքը ռամիկն համոզեց ետ կենալ այս ստահակութենէն, քանի որ իշխանք եւ Սարգիս Աւաջնորդն այսպէս պատշաճ կը համարին: Այնուհետեւ Սարգիս միաբանեցաւ անոնց հետ, որ յաջորդ յիրակին դում գաւառի Խ. Ասատ ամածնի եկեղեցին քարոզ խօսի, եւ աղփին այս վիճակին վրայ ողորաւ տանն, իրենց ալ լան, եւ ապա պղծացեալ պահանջեն, որ իրենց պատրիարքը Ասիականն Արշաւն է, եւ Վիթի թի կը մերժեն: Այսպէս կը կտաարաւի եւ Արշաւ փառք կը վերահաստատուի:

5.

Մարգրիտ 1738ին Կեսապիոյ Էթոսն կը յաւաքի Պալատարեանն Պետրոս Վ., Սմիտ ոչլու Սթանն Սթա-
կոպոս ի Դադաւաիս կաթողիկեայ կ'ըլլան Կեսապ
օղլու Նզիւս Վ. Դադաւապի կաթողիկեայք շորս եկե-
ղեցիներու կը տրսնն: Սարգիս 1735 1740 Սաւ, Դորդ
Կադաստիոյ, իր լմխապրը Լեզնենն Ստեփ Սալ. ի եւ
Նէրգի Եիբնն ոչլու Լոգմէս կաթողիկեայ նախկոպոս-
ներու կենսապարտխնը, տապանապիրը, եւ Դադաւաիոյ
կաթողիկեայք. Վրթանէս Վ., Նէր Սարգիս, Լաւոյնն
օղլու Պետրոս Վ., Պիպլոնի օղլու Լոգմէս Վ., Լլլաւ-
մէրտի ոչլու Սոգմէնէս Վ., Սմիտ ոչլու Տէր Սաւակ,
Կարապետ Վ. կաթողիկեայք Էթիթիք Պետր Վ. ի
Դադաւաիս. Սէնտէր օղլու Կէորդ Վ. Սարգիս Կադա-

տիւոյ տառաջորդութենէն Նրամարականը կու տայ Նոր-
քնարք Պատրիարք Եպիսկոպոս 1741ին, ԼԵՈՎԵՆ
Վ. Պիպլեոման, Կարճնցի Էքսովքէ Վ., Պատրիարքեան
Պետրոս Վ. Լուսնորդ Պաղատիւոյ, Իւր արեքը: Նաչեան
Պատրիարքի նախնայն ընդդէմ Պաղատացի կաթո-
ղիկեայց. Նիկոմիդիոյ Լուսնորդ Լեթանաս Վ. Լուսն-
նորդ Պաղատիւոյ, արքայանք եւ մեծ նայ կաթողիկեայ
եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց Լուսնորդի ազգու
Կարապետ Վ.: Սարգիս 1742 1744 Նուիրակ Երուսա-
ղէմի Զմիւռնիոյ թեմին մէջ. 1744ին Զմիւռնիոյ վրայէն
վճենտիկ կ'ենթայ: Սարգսի աշակերտ Թովմ. Վ. Զմիւռ-
նիացի, Եպիսկոպոսկոստ Լուսնայ, Կենտազրութիւնը
Գր Վ. Բաղինտան, Երկնայ, Կարնայ, Զինադորի: Ի
Լուսն. Կ Պոլսնցի Թովմ. Վ. Եւրստեման Ստեփ. Վ.
'եւայց: Սարգսի աշակերտ, Պատրիարքի Իգնատիոս
Վ., Կենտազրի Թովման Վ. Երթմանեան, Պաղատացի
Էրթմանեան Պետրոս Վ.:

Սարգիս Կ. Պոլիս տարի մը մնայէն ետեւ
1738ին Կեսարիոյ աթոռէն կը Նրամարի՝ "ան-
կըրթ եւի Կեսարացւոց. լնթացէն զգուած թէ-
պէտ Կեսարացի, Ի զուր կ'աշխատին Նրամարա-
կանն եւ առնել տալու: Այսպէս Սարգիս 1731
— 38 Առաջնորդ էր Կեսարիոյ, որուն Նամեմաս
ուղղելու է զ. Եր. Տրդատ Կայ. Պալիանի կազմած
"Առաջնորդական յաջորդութիւնը Կեսարիոյ
II Կարապետի մանուց" ("Իւր զանդիտն" 1906
թ. 3073), որ Սարգսի յաջորդը՝ Աւետի-
Կաթիսկոպոսը, անշուշտ Կոլոսի աշակերտ, առաջ-
նորդ կը զնէ 1734էն սկսեալ:

Նոյն միջոցին Բակոբ Նալեան եւս կը Նրա-
մարի Կապատիւոյ աթոռէն, թէպէտ եւ Բակոբ
միշտ Պոլիս կը նստէր, եւ Կապատիւ Իոխանուրդ
մը կը զնէր, որ էր Երուսաղեմայ միարան՝ գա-
ղասացի Պետրոս Վ. Պատրիարքեան (Զամեան,

824) Ընդ Պահաաւարեան վ., որ Ումիտ օղոտ Սիմէն Կաթակոպասին հետ նոր եկած էր Լճմիածնէն, ծանօթ կաթողիկեայ էր (Ըգերեան, 32), եւ նախորդ առաջնորդ Մեծ Մովսեսին սրինակին հետեւելով՝ ժողովրդեան երկու կողմը միարան պահեց: Ըսոր սրերը գաղաապի կիւլապ սլէտ Կղիա վ., կաթողիկեայ միսիոնար, ծպտեալ՝ Կաղաաթիա եկաւ, եւ յիշեալն ինքզինք յայտնելով՝ Ս. Զոգի եկեղեցւոյն մէջ քարոզ առաւ, ժողովուրդն իրարմ քաժնեց, եւ երկու կողման միարան հաւանութեամբը՝ կաթողիկեայ մեծամաննութիւնը; որս եկեղեցիներն առաւ, եւ միւս կողմն երկու եկեղեցիները (Ըգերեան, 33—4, ջամէեան 813): Պահաաւարեանի մասին ընդարձակագոյնս յիշեալք:

Էրբ Բովհաննէս Կոյտա Պաարխաբ այս լուրն առաւ, ուզեց որ Սարգիս Կաղաաթիոյ առաջնորդ ըլլայ: Սարգիս աննելով որ հոն ալ ազգին մէջ կրօնական խռովութիւններ կան, ապափառք քապին չորս եկեղեցիները գրաւած են, եւ թէպէտ այս փրջնոյն չէր ահաճեր, ոսկայն չէր ուզեր երկու կաւակցութեանց ալ հակառակ գործել, հրաժարեցաւ ի սկզբանէ վերջապէս գիջաւ, յանձն առաւ եւ ուղեւորեցաւ ի Կաղաաթիա, որ ժողովրդենն փառայրնյունուեցաւ, եւ զիրենք յորդորեց իրարո հետ սիրով ապրելու: Կաղաաթիոյ իրարո հետ կրօնական կոխներ կը մղէին, վասն զի՝ «հաթմեւ աջույ հետեւողք», «չարչարէին զասառաւծութիւն», իսկ ապափառաց մէջն ապեաներ

կարծեւելով որ երբ «յնութիւն» բառն արտասանուի, միշտ «երկու բնութիւն» պիտի ըսուի, նոյն իսկ «Ընկուսական, ի մամուրդութեան մէջ» ի դէմն Ըմնատարք Երրորդութեան երգուած «Երեք անձինք»-ին կը կցէին «եւ երկու բնութիւն»։ Սարգիս շատ աշխատեցաւ զիրենք հաշտ պահելու, խրատելով եւ սորվեցընելով։ Ըստանալ Սարգիս երկու տարի տենդէ բանուեցաւ յետոյ թեմբ պաշտելու ելաւ, եւ Կաղատիա դառնալով՝ քաղաքը նոյն պատակածան մէջ գտաւ։ Կարձեալ ամենայն ճգամբ աշխատեցաւ զիրենք հաշտեցընել, եւ տեսնելով որ իր երեք տարոյ աշխատութիւնը չկրցաւ զիրենք փոխել, եւ նոյն միջոցին Պոլսէն յոր տեսնելով որ Կոլոս Պատրիարք մահացաւ հիւանդ է, 1740-ին փութաց ի Ա. Պոլիս։

Սարգիս Արքեպիս ի Կաղատիա անցաւ յառ արեւուն վրայ Ընկերեան Ստեփան Եպ. հետեւեալը կը հաղորդէ, (էջ 94—95, իմեպետ մամանակագրական սխալով, փոխանակ կոչուաի՝ Ասկոր Պատրիարքի հրամանաւ Կաղատիա գացած կը համարի) «Երբ ուղղափառները Կաղատիոյ շորս եկեղեցիները գրաւեցին, եւ տախկայ Ա. Պոլիս ըսուեցաւ, Ասկոր Պատրիարք Սարգափ ողջու Սարգիս վարդապետը յրկեց Կաղատիա։ Իբրեւ փոխանորդ եկաւ Սարգիս Ա., անսու որ գործերը տակնուվրայ են, վաճար ընտելոյ վարդապետներուն գրեթէ ամենքն ուղղափառ, ինչպէս նաեւ շորս եկեղեցիներուն ճէրտէրները, նմանապէս մոլորութիւնը համարձակու

Թիւն առած է Մեծ Մովսէս Վ. ին քարոզներէն, Միւս կողմանէ Հայերը կառողած են եւ կարելի չէ դապել, սոսաի սկսաւ քարոզել, եկեղեցիներու մէջ ուղղափառներու. զէմ խոսեցաւ, մէկ կողմանէ մեղմացընելով (կէսը աաղը վերէրէք, եւ հակառակ կողման մարկու թիւնն իջեցընելով, բայց երբ ահաա որ անսգութե, Պաաթիար ին գրեց,

"Պաաթիարքն ասիկայ ահանելով՝ բարկացաւ, Գոնէն հրովարտակ մը հանել աաաւ, Հրովարտակին մէջ գրութե էր, Սեւագրութիւն, Ժահանայր եւ ժողովորդք, հաշտ բլլան Սարբաֆ սլլու, սեւագրիին հեա, եւ անոր հրամանին հակառակ գործ շղործեն շորս եկեղեցիներու. բանալիները յանձնուին Սարբաֆ սլլու. Սարգիս սեւագրիին. եթէ Ժահանաներէն բնդ զիմացող բլլայ՝ մարտքն անլլեն եւ եկեղեցիէն արաաքսեն, Բայս հրովարտակն երբ Կադաաիոյ աահնին աւջեւ կարդացուեցաւ, կոխ քսասաակացաւ, ուղղափառներու Նշանաւորներէն Չն հոգի զաշայէն շղթայի գլուեցան, եւ շաա նեղութիւններէ եահւ՝ 16) քսակ գրամ աալով ալաաեցան:

"Բայս կսիւէն եահւ. Սարգիս Վ. ահաա որ Կադաաիոյ մէջ հանգարաա թիւն պիաի շղանէ, մէկէն պիաի բամբասուի, ուրիշէն պիաի խածաաի, կամացուկ մը թալուց Պոլիս գնաց, Բեաոյ Լարոպա անցաւ, շաա մնաց Հոմ եւ Վեննեաիկ, Ժանի մը գրքեր ապեց, ինչպէս Էֆիմիւրէ, Խորինացոյ պատմութիւնը, Բեաոյ Պոլիս դարձաւ. Հայոց մէջ ապրեցաւ. բայց ներքին

Հանդարտութիւն չդանելով եւ նպատակն չհասնելով դարձեալ Վիֆոռնոյ գնաց եւ հոն վախճանեցաւ 1776ին (ուրիշ՝ 1773ին)։ Սարգիս Վլին խաակցութիւնը շատ ընտիր էր, եւ Հայոց մէջ անուանի քարոզիչ էր։ Քանի մ'աշակերտ ունեցաւ, եւ անմեղ ինք սորվեցուց ուղղափառութիւնը։ Բռնեցմէ մէկն է հեղահոգի Բովհաննէս Երզնկացոյց, որ նաեւ Գալաթիա եկած է։

Եւստեղ յիշուած Բողերեանին եւ Մեծ Սոփոն Վլին վրայ աւելորդ չէ քանի մը աւելեկութիւն առնել։

Բեհեմէն (Բոքերեան, Բեքերեան, Բֆեքերեան, Բրկարեան) Սահիան Վլ. Գաղատացի, աշակերտ Սրբանեան Գալատնոցին, 1794 Սեպտեմբ. 17ին Կ.Պոլսոյ Բոսթանյան փոխանորդ Սֆեհայեան Սահակ Վլին սքանկուն անուանեցաւ ի Հոռմաշ՝ իրաւամբ յաջորդութեան։ 18 Սեպտ. 1797ին Կ.Պոլսոյ մէջ Երզնկացոյց ձեռնադրուեցաւ։ Կղզիդիոյոյոյոյ տնտեսով, ի Բովհ. Վլ. Բղարեան Բրհեպիսկոպոսին Համբար, որ Սարգիս Բղարեպիսկոպոսին աշակերտն էր, (որուն վրայ յիշ մը փարր) 1804ին յաջորդեց Սֆեհայեանին, 1806ին Խոսկուեցաւ հրաժարիչ, 1820ին Պոլսոյ Պատրիարքին միտմտեան նպատակաւ գումարած ժողովքին մէջ գանուեցաւ Մխիթարեան Հարց հեա, եւ 1821 Սեպտ. ին վախճանեցաւ։ Հրատարակած է՝ 1 Գրքուկ որ կոչի Եկղրունք բնական գիտութեանց, Հոռմ. 1796։ 2 Տառադ կիւն մատածական տուաւ երանելի Կղեմէս Հայ-

բապեաին վարդընըն իւզէրինէ, Խրիեա 1796,
 3. Ելա՛հըն ազիզ քուլա Բէսփարճեանց ճէր
 Կոմաաա քահանայրն վարքը, Խրիեա 1798,
 Բ. ապ. Կ. Պալիս 1862, 4. Սուրբ Բաաաաժա-
 ծինին մէսթառերի վարք, Եազուար թիւըք
 աիլինաէ Ս | աեփանա | Վ. | արդապեա | Ե. | վթե-
 րեան | Ե. | պիսկոպոս | աան, Խրիեա 1810,
 5. Սաեփան Եպ. Եվգէրեան հազրէթլէրինին
 քէնաի էլեազարը իլէ թէլէլիֆ օլունան հիթեայլէ,
 Սէնէ 1810, Եշպու հիթեայլէնին սուրէթինի
 ալբըլարը Կարապեա վթգ Բաաբէլեան, 1882
 Բաաաաժապաա, Վերջին բնդօրինակութիւնը կը
 գանուի իմ քոփո:

Յէրշէ ԸՆԴԷՆ օլլա- Մ-Է-Է- Վ. է մասին (վերն
 էջ 182) կը գրէ 2ամէնան (էջ 813), «Նաաէր
 ի սփին ժամանակի (1734—5) առաջնորդ ան-
 կիւրիոյ գաղաաացոյց մոփսէա վարդապեա շիրի-
 նեան, եւ խնամքը գհսա իւր ողբամիա վարդա-
 պեաութեամբ եւ խոհական մասը, եւ ջանայր
 պահել զժողովուրդն ի միութեան, ուստի եւ
 յիսթն եկեղեցիս գաղաաիոյ ոիրով կային
 երկայանչիւր դասը ժողովուրդոց, եւ ինչն մոփսէա
 վարդապեա հառեալ ի ծերութիւն, եւ առեալ
 բանի, եւ գրով գուղիգ դաւանութիւն հաւա-
 աոյ՝ վախճանեցաւ եւ թաղեցաւ պաաառով ի
 գանա Ս. Բաաաաաժապին, Բ. Ս Ը իրինեան Մոփ-
 սէա Վ. Սիմոն Ս. մուսեան Եպիսկոպոսին, ուրիշ
 եպիսկոպոսի մը, շարս ծայրապոյն վարդապեա.
 ներաւ. շաա մը միաբաններու եւ ամուսնացեալ
 քահանաներու եւ ոչ սակաւ ժողովուրդեան հեա

Կարձած է ի կաթողիկէ հաւատն ձեռամբ մեր
 և. իսկոք Մուրաանանի, կրասերն ի շորից
 շիմնադրաց մերոց, եւ և. Սահակ Տէր-Քարսե-
 ղեանի, կը գրէ ինձ Անառնեան Միաբան Կեր.
 և. Իսահակ վ. Արապեան, առնյով Անառնեանց
 Կիւանէն, Մովսէս վ. ի մասին շատ մանրամասն
 կը գրէ Բագերեան Եպիսկոպոս (էջ 86—92)
 Կոր հոս կը համարուեմ. «Կաղատիոյ Լսաջ-
 նորդն Կարապետ Եպիսկոպոս Զէյթունցի երբ
 1726 Փետր. 17ին ի Կ Պոլիս Էջմիածնի Կա-
 թողիկոս սծուեցաւ, Կաղատացի Մովսէս վ.
 Շիրինեանը, զոր հետք տարած էր Կաղա-
 տիայէն, Եպիսկոպոս ձեռնադրելէն ետեւ՝ իս-
 նիո Չիի աբբունի հրովարակով՝ Կաղատիոյ
 Լսաջնորդ գրկեց, Մովսէս վ. գիտնական,
 Եղեցիաբարոյ, Բաջարոյ, Ժողովրդառէր մէկն
 էր, եւ մտերիմ բարեկամ վրթանէս վ. ին, որ
 կաթողիկեայ էր եւ Եկեղեցի Նքրեպիս-
 կոպոս եղած (անս քիչ մը վար), Կաղատիա
 հասնելուն պէս ջանաց կաթողիկեայ եւ ոչ կա-
 թողիկեայ ւայերն իրարու հաշտ պահել, առա-
 ջիմներուն առաջնորդ Տէր Սուքիաս Երանային
 հետ (որ Կ. Պոլսոյ Լսաբեկական Դուիրակին
 փոխառնորդն էր) շատ սիրով վարուեցաւ, եւ
 կաթողիկեայցի սրէ պիտ ծնեցան, Տէր Սուքիաս
 Մովսէս Եպիսկոպոսին ձեռնադրել տուաւ Մալ-
 ման սղլա տիրացու Պետրոսը, որ ուղղափառ էր
 եւ Երուսաղէմ տեսած, ձեռնադրութեան տան
 սովորական նշով յեները շկարդացուեցան, Լսոր
 վրայ շատ եկեղեցականներ ուղղափառ եղան,

ինչպէս՝ Պիպէոնքի օղու Մովսէս վ., Ս. Թա
օղու Սիմէն վ., Բլաւհովերտի օղու Յովհ. վ.,
Ս. Թա օղու Տէր Սահակ, Թինթին Բսլան օղ-
լուի Գնոջ եղբայրը Կարապետ վ., որոնք վանքը
կը նստէին, եւ ուղղափառ աներու մէջ պատա-
րագ կ'ըսէին։ Հայերը գրգռուեցան, Ընտելոր-
դին վրայ վազեցին, ան ալ զիրենք հանդարտե-
ցրնելու համար Տէր Սուքիասը փխռնազուրկ
բռաւ, եւ խրատեց որ խոհեմութեամբ վարուին,
եւ յիշեալը Տէր Սուքիասին ներեց։ Ընցելու
վարդապետներուն եւ նուիրականներուն թոյլ շէր
առար որ եկեղեցին քարոզեն, այլ վանքը կը
հիւրընկալէր, եւ սղորմութիւնն ինքը կը հաւա-
քէր, ձեռքը կա առար, կը ճամբէր։ Ընտելս
առաջնորդութեանը վերջին տարին՝ Պետրոս
Քիթիւր վ. իբրեւ նուիրակ Կաղապիտ եկաւ։
Մովսէս Լպ. թող շատաւ որ քարոզէ եւ խոս-
տացաւ որ ինքը նուէրը կը հաւաքէ. Քիթիւր
ոտք կոխեց անշամբ կատարել եւ կռուակը ար-
ցաց. առաջնորդը կռուակն առաւ պատուեց եւ
կրակը նետեց։ Քիթիւր կառաւ՝ Ս. Սարգիս
եկեղեցին գնաց եւ Մովսէսին դէմ սկսաւ քա-
րակել. ժողովուրդը զայրացած՝ վրան յարձակե-
ցաւ, ծեծեց, եւ Քիթիւր հազիւ կրցաւ ինք
զինք Կաղապիտէն դարս նետել։ Մովսէս ինք
տարի առաջնորդութիւն բռաւ եւ երկու կողմը
հաշա պահեց։ Վերջին տարին՝ 1735ին Տէր
Սուքիասը կանչեց. խոստովանեցաւ, ուղղափառ
դու անութիւն տուաւ, եւ եսթն եկեղեցեաց
ժողովուրդեան ծանոյց, որ Բեհ պահուց մէջ Ս. Կր

Լուսաօրշի անին, շարաթ օրն, Ա. Կր Լուսաօրի, եկեղեցին ժողովին, որ եւ ժողովեցան Գաղափարի գրեթէ բոլոր նշանաւորները, Եւն ամօրը նստաւ եւ երկար քարոզի մը մէջ՝ արտասուագին աչք Տեօհեւայն ըսաւ. «Պիտէր իմ ոչխարներս որ Լսաուած զիս ձեզի Տոմիւ կարգած է, ձեր առջեւն ինկած պէնդ արարողութիւն կ'առաջնորդեմ, Սրախ մէջ հոյս մի կայ, ի վաղուց բոլորքած, բայց ես առոր ճառագայթները զայսոր արդեւեցի, հիմնոյ ժամանակն է արձակելու. Եւս հարն, սուրբ հաւատքի, սուրբ եկեղեցւոյ հարն է, ձեզմէ շատերը գիտեն ինչ կ'ուզեմ՝ բաւ. չգիտցողներս ալ շատ կան, ես պարտիս կատարեմ եւ զատաստանի սրբ պարաական շննամ. Ընդմեջական սուրբ եկեղեցւոյ հաւատապաճին շատ ապացոյցներուն փրկութիւն չկայ. Եւս հաւատքին սիրոյն՝ ի հարկին պէտք է ամեն տեսակ նեղութիւն, հալածանք եւ մահ կրել, եթէ կ'ուզենք փրկուել. Ժողովուրդեան մէկ մասն ուրախացած, միւսը պարմացած լռութեամբ մտիկ ըրին եւ ձայն մ'անգամ չեղաւ. վստն զի շատ կր յարգէին առաջնորդը:

Վսկէ ետքը փոքր պնաց, եւ հոն քանի մ'օրէն անկողին ինկաւ. խցին մէջ Տէր Առքիաս պատարագ կ'ընէր եւ կր հաղորդէր Լսաջնորդը. Եւս միջոյին Աւրանեան Գպրտաան աշակերտ Մէհտեր օղու Գէորդ Վ. իրեւ մատրունապետ գաղղիական հիւպատոս Միւսի Փարիի, Գաղափա եկաւ եւ հիւպատոսին քով իջեւա-

նեցաւ (էջ 37)։ Սոփակա վ. ասոր ընդ հոնրա-
կան խոստովանելը եղաւ։ Ե. Խոշակ եւ վերջին
(Ծու.Մ առնելով՝ Զաակին սրերը հոգին Բա-
սուծոյ աւանդեց։ Բայս գոյժը բոլոր Գաղաա-
ցիները սասանեցուց. ամենքն առանց զտնագա-
նութեան վտեր դիմեցին, եւ աջո համբուրեցին
անշնչացեալ առաջնորդին, զոր եպիսկոպոսա-
կան զգեստներով ակոտը թաղմեցուցած էին։
Բայնուհետեւ մեծաւ հանգիստութեամբ թաղե-
ցին զինք՝ վտերին ներքին դրան յով, եկեղեցւոյ
դրան մօտ, դրսի Ե. Բասուածածնի խորանին
առջեւը, եւ վրան մարմարեայ մեծ կափարիչ
մը դրին, տապանագրով։ Մինչեւ ջայտսը իր
գերեզմանն ուխտաւեցի է ժողովրդեան եւ մեծ
հրաշքներ կը պատմուին։

«Սոփակա վ. «Մեծ Սոփակա» կոչուեցաւ,
վասն զի ուսեալ մէկն էր եւ սրանչելի կը յա-
րողէր։ Ըստ զեղեցիկ ձեռագիր ունէր. ընդ-
սրինակած էր գեղեցկագիր՝ Մեծին Բայկերտի
Բասուածարանութիւնը եւ Սարգիս Ընորհալոյ
Մեկնութիւնը։ Ըստ աշակերտներ ունեցաւ,
սմտելի իրեն հաւատքին հետեւող։ Բաւթնորդու-
թեան երկրորդ տարին վաղըր նորոց եց։ Եւ իստ-
եւ Ե. Գառաստնչա եկեղեցիներն սծեց։ Վաղըրն
եկեղեցական թանկագին սպասներ շնորհեց, եւ
ուրիշ մեծամեծ գործեր կատարեց։

Բայս նշանաւոր անձին տապանադրէն կ'ի-
մանանք, որ Սոփակա աշակերտ էր Գաղատիոյ
Բաւթնորդ Զէյթունցի Ստեփաննոս Եպիսկոպո-
սին (1670—1694, †-1700), 29 Բարիլի. ճա-

վախճանեցաւ: Ըզզն պակար վ. Նալեան Պա-
արիարք բնարեց (15 փետր. 1741), աւրու-
թեան հրովարտակը արուեցաւ, եւ Յակոբ վ.,
Բեռ Եպարքոսին առջեւ Պաարիարքական ինչն
հապաւ, որուն ներկայ պանուեցան Սարգիս վ.,
եւ Սեղբոս իշխանը: Յետոյ Սարգիս Յակոբ Պա-
արիարքին մատուց իր հրաժարականը Գաղաթոյ
աթոռէն, զոր Պաարիարքը շատ ընդգիմանալն
եաւ: սախպուեցաւ բնդունիլ:

Սարգիս Երրեպ երբ 1740ին Գաղա-
ախալն Պոլիս եկաւ՝ իրեն Եթոռակալ թողած
էր Մովսէս վ. Պիպէ ոճեանը: Նոյն սրերը Գա-
ղաախա երկու միախմար եկած էին, մին Կար-
նեցի Գերովրէ վարպտպեաւ, իսկ միւսը՝ «փա-
թերա», մը, որոնք Ս. Գառաասունը եկեղեցին
իշխանեցան, քարոզներ առին եւ պարձեալ
մեկնեցան: Ասոնց թէեւ Եթոռակալը չհակա-
ռակեցաւ, լայց ժողովրդեան մէջ խռովութիւն
լնկաւ, եւ շորս եկեղեցիք կաթողիկեայց ձեռքն
անցան: Այժմ կաթողիկեայք Եթոռակալին խոս-
աացան որ զինչ Եռաջնորդ անսանել պիտի
աան, եւ ախպէս կառավարութեան ձեռքը չորս
եկեղեցիներուն պարձեալ ախրացան: Տէր Սու-
րիաս Պոլիս պնայ պարման պանելու, իրեն հե-
անեցան Պահաասուր Պետրոս վ. եւ Սիմոն
Կախկոպոս: Ասոնք պաղղիական պեսպանին միջ-
նորդութեամբ յաջոյեցան հրովարտակ հանել՝
Մովսէս վ. ին Եախրնէ արարման, որ սակայն
ճամբայ չեղած մեռաւ. իսկ Գաղաաթոյ փաշան Գա-
հրնկէց ընել առին. եւ Բ. մէ աճի Էփենաթին

միջնորդութեամբ ստիպեցին Ղաջևան Պատրիարքը, որ իրեն Ղառաջնորդ անուանած խոգման վ. Խառամարտիկանի տեղ, որ գնաբրու մէկն էր եւ գաղտնիքով փակուր կը նստէր, Պաճատուր Պետրոս վարդապետը դարձեալ Ղառաջնորդ լինէ՝ Պատրիարքն Պաճատուր վ. ին սպասնացաւ՝ որ եթէ երեք Վժռաները շփշէ Պատարագին մէջ, հանգիստ պիտի լիւնայ. պիտի (շամբ. 825, Ա. գեր. 96—104) :

Պաճատուր վ. ին հետ Սիմոն Եպ. Բամանեան եւ Տէր Խոսրոս վարձան Պապատիւ, երկու կողմանէ սիրով ընդունուեցան, եւ երբ յաջորդ արն Սիմոնեան Եպիսկոպոս՝ Ղառաջնորդին հրամանաւ Պատարագի մէջ երեք տիմուաները յիշեց, պարբ. եւ մոպմարդի խորուցին գոբա ելան եկեղեցիէն, եւ ստիպեցին Ղառաջնորդն, որ ալլ եւ շփշուի Ղաջևան Պատրիարքի սաստիկ սպառնալիքներ պրեց, բայց քանի որ ոչ էր Ղառաջի Եփէնաի, չկրցաւ բան մ'ընել, երբ 1744ին Ղառաջի Եփէնաի մեռաւ, Պատրիարքը նոր հրովարտակ մը հանեց, եւ Նիկիոսիոյ Ղառաջնորդ Վժռանաւ վարդապետ խոսա Գերմանով Պապատիւ զրկեց, Վժռանաւ վարդապետ տեանեկով որ զիկը մօտի լին բներ, բանաարկեյ եւ Սիմոնի բերդն արարել տուաւ՝ Պաճատուր սղոս Պետրոս վ. ի, Սիմոն սղոս Սիմոն Եպիսկոպոս, Սէհաէր սղոս Գէորգ վ. ի, եւ աշխարհականներէն՝ Խեյքան սղոս Սիմոն աղա եւ կորսորդ շամի Խոսկարբ, շամի Պէրաշախ, Իփրիմ սղոս Ղառաջի լիւնպի, վար-

գերեւ օդու Սահակ, եւ Թասփիրճի Սահակ
 Տէաէ: Կաղապիտ մեազած էր միայն շատարձր
 օդու: Կարապետ վշտն ալ վերջէն բռնուե-
 ցաւ: Բանասերկուեցաւ, փախաւ վենեաիկ եւ
 հոն 1789ին վախճանեցաւ (Վ. գերեւան 111) —
 112): Բարսեղեանքն աւաններ կար Պոլիս
 զրկուեցան, ուր Պահատուրեան եւ Սէհակ-
 րեան վարդապետները վախճանեցան առաւ-
 ւելանքէն: Իսկ Սահակեան Եպիսկոպոս Հոռոմ
 փախաւ (շամշ. 826), 1766ին վենեաիկ էր
 (Հայ վենեա 344), 1767ին Հոռոմ շուշ-
 նապրիւ կարգաւեցաւ եւ 1774ին ի Հոռոմ
 վախճանեցաւ եւ թաղուեցաւ Ս Սարիամ
 Եղիպտոսի եկեղեցին:

Ժամի մ'ամիս ետքը (Յակոբ Պատրիարք
 իւր դասընկերները յոգէն ցրուեց մէյմէկ տեղ
 Ընտնուորդ զնեյով զիրենց: Եւ Սարգսի ալ
 առաջարկեց որ ուղած ամբոն բնարէ: Սարգսի
 յանձն չառաւ: Ընտնուորդ թիւն, սակայն տես-
 նեյով որ Պատրիարքը Պոլսէն իւր հետանալու
 կ'ուզէ. Եւրոս սաղէմի Ս. (Յակոբ ալ վանաց նուր-
 րակ եղաւ, եւ Կրիկոր Ընթալապիս Պատրիար-
 քին թղթովք՝ Զմիռնիոյ վիճակին մէջ մողոս
 վարարու թեան ելաւ: Զմիռնիոս հասաւ 1742ին
 եւ իբր երեք տարի ալ վիճակին մէջ շրջելով՝
 առբերելով ժողովեց բերաւ Կ. Պոլիս եւ յանձնեց
 (Յակոբ Պատրիարքին, ի փոխարէն բնկալագրի:
 Յակոբ անմիջապէս յրամն Եւրոս սաղէմ՝ զոկեց
 եւ 1744ին Կրիկոր Պատրիարքէն բնկալագիրն
 քնդունելով՝ Սարգսի յանձնեց հառաւառական

մը, որով կը մերժուի Սարգսի հակառակորդաց
յրապարտութիւնը՝ իբր թէ Երուսաղէմի դրամն
կորդած ըլլայ:

Սարգիս հասաաաականն առնէն ետեւ՝
գործելն եւ ինչքերը կարգի պնելով՝ որոշած
էր Երուսաղէմէն ի 1741ին ամառը Զմիւռնիա
մեկնեցաւ, ուր ինչպէս վերն ըսինք: 1745ին կա-
թոլիկեայ հասաաղ դաւանութիւնը առած էր,
անկէ ոչ շուտով եւ գաղանի վեներականաւ
կեց, ուր եւ հասաաաակեցաւ ուրախութեամբ:

Հեան առած էր իր աշակերտն հեղահոյի
Բովհաննէս վարդապետը, որ Զմիւռնիացի էր,
ազնիւ եւ առաքինի վարույր եւ քաջ զպիր:
Եւս Բովհաննէս վ. Բղարեան ունի ձեռագիր
ընդորինակութիւն մը՝ Խոփմալի Աթոռնադոյ
Գիրք հսկն խորհրդոց եկեղեցւոյ գործի Հոռմ
իւր 400 տարի հնութիւն ունեցող յիշակ
մ'ընդորինակած է վեց ամսոյ մէջ՝ սկսեալ
20 Մարտի 1748. այս սրինակին վրայէն յե-
տոյ 1775ին քետր. 25էն մինչեւ (նոսա 22
ընդորինակած է ի Հոռմ Գրիգոր վ. Բաղինեան
Եխաբղիսադի վրահայն, որ եւ կը պահուի Բն-
տոնեան Հալց Մասնադարանը ի Կ. Պոլիս (թիւ
ՃԲ. Բաղինեան ծնած է 1749ին, 1783ին
Հոռմ հայերէնէ ուսուցիչ եւ Բաաքեղական
թարգման էր, 1815ին ձեռնադրիչ Բաղեղ
եղաւ տիտղոսի՝ Կարնոյ, 1833ին եղաւ Միա-
րան Բնտոնեան վանաց, եւ վախճանեցաւ
1836ին ի Հոռմ: Հրատարակած է փոքրիկ
տետրակ մը (23 էջ) 1794ին ի Հոռմ՝ Դրրա-

զան ճեառն մերոյ Բենեդիկտսի Ժ. Դ. Սահմանադրութիւն, թարգմանեալ ի հայ, Գրած է նաեւ վկայական 1796ին ի Հռոմ տպուած * Սկզբունք բնական գիտութեանց, գրքին: Ունի ձեռագիր ընդորինակութիւններ եւ նամակներ (Դիւ Էնա):

Սոյն վերջին ընդորինակութեան յիշատակարանին մէջ Բաղինեան կը գրէ. * Օրինակն ցաւ սա ի գաղափառէն Բովհաննիսի Բիւզանդիացւոյ արժանաւոր քահանայի մականուամբ Դուրսունեան կոչեցելոյ, Կ'երեւայ թէ Բաղինեան կը շփոթէ Կ Պոլսեցի Բովհ. Վ. Տուրսունեանը, Զմիռնիացի Բովհ. Վ. Ըղարեանին հետ, ինչպէս յայտնի կ'երեւայ վերջնոյ խոսքերէն, որ նոյն ձեռագրին մէջ իր մասին տեղեկութիւն կու տայ: Բովհ. Վ. Տուրսունեան 1773—1780ի միջոցներուն լիփոնոյ էր (Սուդուրը 139, ինչպէս նաեւ 1787ին, որ յայտնի է բռնով: Մենոփեցւոյ մէկ ձեռագրին (Մաս Ընա. թիւ ՀԸ.) յիշատակարանէն: * Ընդ գիպս օրինակեալ եղեւ ի լաւ եւ սրբագիր սրինակէ, գրչութեամբ Գէորգայուրուճեանաստի Կ. Պոլսեցւոյ ի թուականութեանն Հայոց ՌԵԼԶ. (— 1787), ի մարտի ԺԸ ի թագաւորեալ քաղաքն Կ. Պոլիս: Եւ անտի վերտախն սրինակեալ եղեւ ձեռամբ նուաստի ուրուճեւրեղայի տուրսունեան յովհաննէն կոչեցելոյ ի մեծէն Պոլսոյ ի վերոյ գրեալ թուականութեանն Հայոց ի Սեպտեմբերի ԺԸ ի լիպուոնա (Իփոնոյ) աւագ գրասկան քաղաքի:

Արեւելոյն ձեռագրին մէջ Բովհաննէս Վ. իր մասին հետեւեալ տեղեկութիւնը կու տայ. «... Ընդ ես ամենանուսաւ ծառայ ճեառն Բի. առաքի, եւ յեաինս սպասաւոր նորոյս Սիւնի Առ. թուղիկէի մօրն իմոյ Հռոմէականի անյաղթելի Պետրոսեան Վահին, Բովհաննէս Ըղաբիայն կուսակրան արեղայս, եւ աշակերտ ձեռնասուն ճեառն Սարգսի Ընորհալոյ եւ Ըստուածաբան վարդապետին Ա. Պարսեցւոյ եւ Ըրհիպիսկոպոսին Աեսաբիոյ, մինչ էի ի Հռոմ, յամի ճեառն 1747 Բույխ ամսոյ 7, կարգեցեալ ի Սրբոյ Ժողովոյն ի վերայ փրփականաւոյի դպրատան եղեալ աղայոցն Հայոց, առ ի յուսուցանել եւ վարժել զընթերցմանս հայկականի լեզուի: Այլ պատմէ փրփականաւոյի աշակերտաց հեռագրատունը պարտած ժամանակ՝ կր տեսնէ այս գիրքը, որ հին տասն գոնայ վանքը գրուած էր, թարգմանուած 1325ին Բովհ. Երզնկացի կամ Նործարեցի վարդապետին եւ 1705ին Ստեփանոս Վ. Լեհացի փրփականաւոյի նուիրած էր. եւ որովհետեւ գրածնէն գիրք տուն տանիլ արգելուած էր, Բովհաննէս Վ. կր դիմէ առ Վրթանէս ձեռնադրիչ Ըրհիպիսկոպոսն Աեսաբիոյ, որ եւ Ս. Ժողովոյ քարտուղար Մանսիւնիօր Լեւ. քար Ղիյսլայի, ձեռք բռնեց, ԺԱ. Բահանաւոյ պետէն հրաման կ'առնու տուն տանելու եւ ընդարկեալէն: Եւ Բովհ. Վ. 1748էն ետեւ որչափ Հռոմ մնացած է մեղի ծանօթ չէ: Ընդ նուհետեւ ի իրանան գնաց եւ հաստատուեցաւ Զմեառա վանքին մէջ: Ընտանի Վաթիկանայ

Հայոց կաթողիկոսն՝ Մխչայէլ Պետրոս Գ Կաթողիկոսն 1755ին Ս. Գեղարքայ Տրամանակի գիւղին Բմբայ Տիգրանակերտի Բրքեպոս. Անանագրեց եւ 1758ին հետը Հոռոմ տարաւ (Բղերոս. Բ. 11) ուր կաթողիկոսին հետ ելկու տարի մնալէն ետեւ՝ դարձաւ հետն, մնաց ի Բերիա (— Բղերոս. էջ 28 եւ Բ. էջ 45 շփոթմամբ դատ անշ մը կը դնէ՝ Բովհ. Վ. Բմբայի Անանագրեցաւ ի վերայ Զմիռնիոյ, որ նոյն անուն է միւրին հետ՝ որ է Զմիռնիոյ, Անանագրեալ ի վերայ Բովհ. — Բեառոյ, անշուշտ 1755էն ետեւ՝ երբ տեղւոյն ի ծածուկ հայ կաթողիկոսայ Բրքեպիսկոպոսն Բրքահամ Նուրաթիեան՝ Բովհ. Վ. Նուրաթիեանի մարեղարայն վախճանեցաւ, Բմբ գնաց եւ քիչ մ'առնն հետն հոգուեց, Սակայն հակառակորդ ժողովարդն իրեն դէմ հայածանք հանեց եւ գիւղ վատեց, Բովհ. Բրքեպոս այս միջոցին գտնուած պիտի բխայ ի Կապատիա, ինչպէս վերն յիշատակեցինք, Բնու հետեւ հաստատուեցաւ ի Ա. Պոլսի եւ այստեղ վախճանեցաւ, Մահուան խուսկունն անձանւթ է, սակայն ունիւք իր մահին քունի մը տեղեկութիւններ, 1785 Մայիս 1ին Ա. Պոլսոյ հայ կաթողիկոսայ կղերն Եղբայրութիւն մը հաստատած էր՝ հայ կաթողիկոսայ եկեղեցականի մը մահուանէն ետեւ՝ անոր հոգւոյն համար Պատարագ մատուցանելու, Բոլոր տակը՝ ուրիշ երկու եպիսկոպոսներու հետ կը ստորագրէ նաեւ «Յոհաննէս ազարիան Եպսկոպոս Զմիռնագի, Դարձեալ Բովհ. Բրքեպ 1797

Սեպտ. 28ին ի Կ. Պոլիս գրած է վկայական մը, որով կը ծանուցանէ՝ թէ ինք՝ Բովհ. Վ. Բգա. րեան ի Զմիռնոյ... արհիեպս. Համբայ... եպիսկոպոս ձեռնադրեր է 18 Սեպտ 1797ին Սահպան Վ. Բագերեանը, որ Կ Պոլսոյ հայ կաթողիկէից Բոսթրեական փոխանորդ Ստիլիան Սահակ Վ. ին՝ Օգոստ վերաբն էր, ինչպէս վերն յիշեցինք։ Բոս վկայագիրը կը պահուի Վիեննայի Մխիթարեանց մատենադարանը (Տաշեան, 1033)։ Բոստահեան երկար ապրած պիտի չըլլայ, վասն զի այս առիթ արդէն 75—80 տարեկան կար։ Բագրեանդրեան Բ. (էջ 12) կ'աւանդէ թէ Բովհ. Բագրեպս 1770ին Բոսնիա 22ին Կ Պոլիս վախճանած ըլլայ, որ սակայն ամբողջովին սխալ է, ինչպէս ըստ անհերքելի տուրանի է։

Սինդի, այս մասանակ Սարգիս Բագրեպիսկոպոս արիւ հանճարեղ շատ աշակերտներ ալ հրահանգած էր։ Բանցմէ մէկն էր Գագաւ տաղի Բոնտախս Վ. որ Էջմիածնի նուիրակ ըլլալէն ետէ ըստի մահուամբ վախճանած էր 1789էն յետոջ։ Գարձեալ Կեսարացի Բովհան Վ. Բրիմանեան, որ յետոյ Խորինասի հայ կաթողիկէայց երէց եղած էր։ Բոսր մահուան մասին՝ Խորինասի այ կաթողիկէայ Դնիքեցեւոյց զբոյն մէջ (Թղթիհ 31ա—34ր ԺԶ, Տաշեան, 924) կը կարդանք՝ Բամի Տեառն 1781, 30 Հոկտ. Բաւոր երկրչարաթի ի ի կէս մասն ուսումն փոխեցաւ առ Տէր ըստի եւ երջանիկ մահուամբ յառաջագոյն ընկալեալ գտն։

նայն սուրբ խորհուրդս եւ զպապական ներողութիւն վեր. Բովհաննէս վ.ն Երիմանեան, առաջին գաւելան ժողովրդեանս Հայոց գննի միոյ եւ կէս ամի հիւանդութեան իւրոյ կռնցելոյ սեւ գեղնացաւ ի ասն պարսն Գրիգորին Հէրմէթեան, որում եւ զամենայն ինչս իւր նմա եթող կաակաւ, թէպէտ եւ սակաւ ունէլ գաւառ նմաւ Եւ ի 31 հոկտեմբերի յերեկոյին ընկերակցութեամբ ամենայն ժողովրդեան Հայոց եւ բազմաց այլոց ազգաց, եւ ընկերակցութեամբ Եզրայրութեան Արքայն Անտոնի Պատուացւոյն փառաւորապէս բերեալ եղեւ յեկեղեցին մեր սաղմոսիք եւ որհնութեամբ, եւ գննի բազում ազգից թաղեցաւ առաջի աւագ խորանին Արքոց Մարտիրոսաց ի գերեզմանին Սինսյ Կայոյին հրամանաւ նորա. եւ թիւ ամսոց սորա 76: Եւ սա ղեսայացի եւ աշակերտ Սարգիս վարդապետին: Եւ Հ Ղուկաս Սիմանեան եկեղեցւոյն վկայեմ:

Դարձեալ Գաղատիոյ մէջ հրահանգած էր Եօթեկճեան Պետրոս պատանին, զոր վերջէն ղենեաիկի մէջ (1747—1753) յահանայ եւ վարդապետ ձեռնադրեց: Ըյա Պետրոս վ. վերջէն սիրով ընկերացաւ Սարգսի յայտորս՝ անոյ ծառայելու համար, ինչպէս վարը պիտի տեսնենք: Պետրոս վ. 1772ին վենեաիկ էր:

6.

Սարգիս ի Վենետիկ. Հոռո՛ք երթալու պատրաստութիւնը, առ Մխիթար Արքայ գրած ինք նամակներուն օրինակները Սարգիս ի Հոռո՛ք Հոկտ 1745-1747. 1745 Նոյ. 20ին Հաւատոյ զաւանուիթիւն կուտայ, կը ներկայանայ **Բանեղ. Ժ.Ի.** Զաւանալապետին: Վրթանէս Վ. Ստեփանեան, Երքեպ. Կեսարիոյ, Չեռնաղբի: ի Հոռո՛ք, Կենսագրութիւնը: Զէյթունցի Ստեփ. Եպ. Սաւլը, եւ Զէյթունցի Կարապետ. Եպ. Ընախորդը Գաղաւթիոյ: Կաթողիկոսութեան սկիզբն ի Գաղաւթիո: Պր. Երքեպ. Եղեսիոյ, եւ շ. Յովս. Վ. Ստեփանեան, Երքեպ. Եղեսիոյ ի Հոռո՛ք. Շ. Մկրտի: Վ. Լեւանեան: Սարգիս ի Հոռո՛ք ձեռնադրութիւններ կը կատարէ, Սրբազոյցման ժողովոյ մէջ կը գտնուի: Յովհ. Վ. Դասալաս, Երքեպ Մէրտինի. Էկնցի Մինաս Վ. Փերուզեան. Երքեպ. Զմիռնիայ Կաթողիկոսայք: Սարգիս Երքեպ. ի Վենետիկ. տպարան կը հաստատուէ եւ 18 կտոր գիրք կը տպագրէ. Սահակ Երքեպ. Ընալին: Սարգիս տպարանն ի Կ Պոլիս, եւ նոյնին ներառարժի ոտեն փլատակներու տակ մտալը: Սարգիս 1769ին ի Կ. Պոլիս կը նրատարակէ «Ժողովոցիկ»: Սարգիս ի Հոռո՛ք, Լիփոնոյ եւ Զմիռնիո:

Սարգիս Երքեպ. 1744ին ամառուան վերջերն Վենետիկ հասաւ, եւ աեղւոյն կաթողիկեայ Հայերէն սիրալիր ընդունելութիւն գտաւ, եւ աեանելով որ առնքն ուղղափառ են, մեծապէս սերտաւացաւ: Ըստ կը հրճուէր՝ երբ Ս. Ղազարու վանքն երկմար, «զոր դեռ արնտեսէր զերթ քաջ Երբայ հայր յոգնիմաստ, Լարգոյ՝ ոարրին Մխիթմար:

Մխիթար Արքաճօր հեա կենակցելով եւ Մխարաններէն շատ սէր եւ մեծ շօք գտնելով՝ շատ կ'սերտանար եւ կը մխիթարուէր, եւ զայս մեծ գոհութեամբ կը յիշէր մինչեւ կենացը վերջը: Վենետիկ էր նաեւ Յովհաննէս Սեպուհ

(Սարգիս Արարիկ) և Սարգիս Բաբայան, որ զՍարգիս բանի և պարծով կը միտիմարէր ու կը քաջալերէր:

Սարգիս Ա. Պալմէն մեկնելուն նպատակով՝ նեղութեանէ փախչիլ է: Հանգիստ փնտռել չէր: Առաքելական մեծ դիտաւորութեանն ունէր. 1. Նախ ուխտ ունէր Հոմ Երթալու: Արարիկ Վրիտ Բաբայան զԵրթալուն, և Արարիկ Բաբայան զՀանապետութիւն իւր հպատակութեան թիւնն յայտնելու: 2. Վեներաբելի մէջ յատուկ ապարան մը հաստատել կ'ուզէր ու զգալիաւական գրքեր տպելու էր ազգին մէջ ատարածելու համար: 3. Վեներաբելի մէջ կ'ուզէր աշխարհական փառամարան մը հաստատել, ուր հայ պատանիները ու զգալիաւ կրթութեան ատենելով՝ երթան իրենց բնակավայրը և կ'աշխատեն իրենց քաղաքի բնակիչներուն: Այս պիտաւորութեանց մանրամասնութեանը անհնար ալում:

Սարգիս Արարիկ զԵրթալու ատարի մը Վեներաբելի մեայ՝ հաստատուած ըլլալ քաղաքին մէջ, և Հոմ Երթալու պատարաստութեան անհատ կանխաւ հրաման ինքրեւոյժ Ա. Պալմէն: Այս նպատակաւ իւր Արարիկական պատարաստութեան ձեռնադրութեան վկայականը յատկանշելով թարգմանել տուաւ: Արարիկ Սարգիս մէկ աշակերտին, և այս և ապագայ ատիկաներով Արարիկ Սարգիս հետ թողնակցութեան թիւններ ունեցաւ: Այս նպատակներով թիւն, կը պահուին Վեներաբելի Արարիկ Բաբայանի: Հարց իրանատուներ, զորոնք տեսնելու համար յատուկ պիտի բերեմ ամբողջական: 28 Ապրիլ 1916 թուական:

կոմս Կ.Էր. Լ. Լեւոնյան և Լ. Տիրոյեանէն ինքդաւե
էի ընդարկեալեալ թիւնը, եւ իւր ազնիւ միջնորդ
ութեամբն՝ Կ.Էր. Լ. Սկրաիլ Պատարեան ազ-
նուտ թիւնն աւելցաւ յիշեալ ինը նամակներուն
ընդարկեալ թիւնն եւ Սարգսի քանի մը հրա-
տարեալութեանց վրայ աւելեալ թիւներն ըլ-
լաւ 1906ին ուղարկել ինձի:

Լուսաշին նախագիծը ընդգրկելով (ՊԻՆ, ՄԻԴԺ,
ԱԶԵԽ) հետևեալներն է

Տնտեսն Տնտեսն Բիթիխարայ, Տերսուր գրա-
ջիւղն էս պոստի յիւղ Էքսուճոր քաղաքի, տնայնի և գե-
րաւորն և քաղաքացիի վաշտազանն, զՏնտեսն-
սիսն Իղլուզն յայդ սիրտի ի մտայնիս:

Ահա որդի, խանարհարաբ ինչքեմ ի քո մեկ
քուսկը բախեամ՝ Հայրու իմ ենե, պի բնդ այս փոշի եր
սգին անուպրի պի քեզ մամանեղեայ պեպիակապառաւ
կան վկայականն իմ, հրամայեցես անպրամ իյ ի
մերային լեզու է ի շարապրու իմիւն շատանական
բնդ տեբամբդ կեկելով ամամբ հմուտ պունի կզրարբ
բայց Գանու պապեմ՝ որքան եւ մարմն իջի իմարդ
մանչի պանաքիկ՝ հարապատեի պանդ բանեցեայն ի ք
ի բզին նախապ աշտովարի, որքան եւս բանն՝ աշխատե
ւա բառն, բայցաւս իմեամբ ամանց բնդ գեմ ար
հեաաթի պատանեցեայց առաւ իյ, եւ բառից, Աղի իմ
ի պեկ պմամն նորապնին տեսա իմեան Աբրդ մայու
գոյն պիւռայտացի ի Հոամ, Այ պի՝ յայնմամ պտա
նիքն անպանոր կարգի իմարդ մանչի ասեկ՝ արպեւ
պատանի տատանոր, պարզի բն իմ իր իմե է ի պմուա
բայ տնից, Այ պի իմեպեւ ճամաշեմ իակ, ի ձեան
պայպիսեայց իմախան ձամայց՝ յաւեւ ձամերայիմ լի
նեքն իմ՝ Աերապայցմ տաւ իմեանց, Ատկայն ներեպ
մեմ տաւ իմիւն երկայնմամ իմեանց, որքան եւս
այս, պի տախիլ պիւ լինեի համար ձեպ՝ ոչ յան
պարզն իմարդն իմիւն այլ իմամարկա իմեանց քայց

Հայրենականաց հանգէնն շափազանց, որոց գտանիլն անճանաչ՝ ապերախա բարուց և ցուցակ, քան որ շէր գոհակազդն բնկենումն բարոյականութեան:

Աբդ իգէ թէ և, Ամենապետ իսկանու թիւն ճեառն՝ կամեացի առ իս առել գոյս բան, թէ այն քան աշխատանք թարգմանչին վարկարարգի եւ ի գերեւուն և: Քանդի ի սեամս Աբրոյ ժողովոյն ու: որ և, որ հարցախնդիր լինելոց և զվկայական և քամմ, մինչ քոյզ գեարգու թիւն յայտ իսկ և ամենայն ու: մեք՝ լու ի լու եւայլն: Բարուք վարկանիմ՝ գոյզ բան ճեառնդ առ իս, բոլոյ ճանաչել եւ իսկ մանրմոս թիւն քոյոյ հանձարեզու թեան, թէ նաեւ այս եւս և ի բարուքազունիցն, գի գտանիցի որ յիրականութիւն կասկածելիս՝ ի կոյն անաարակոյս: Զիրազմիցս՝ կարծելին՝ կարելի եւ առնապատուելան եկեղեցւոյ, մանաւանդ թէ՛ զգուտն իս յոյլոյ գնառուց ճանաչելն՝ տրանց վսեմագնէից և՛ ոգեն փորձառու բնագէտայն:

Աբրհամեա, թէ զկնի թարգմանեղեալ գոլոյն, և եւագրելով համանշանիցեա համահաւասար գոլոյ թարգմանեցելոյն՝ առ այն յորմէ թարգմանեցաւ, յսփարելի իմն առնեա որքան առ իս, գի եւ ոչ այն փոքր շնորհ համարեցեալ լինի յայտ թմ: Աւ որպանիցս կրկնապատկեցի ի գերափառութեան և քամմ՝ առ ճառայն ճեառն այսպիսիք չիբք բարերարականք, գրեթէ այնչաանիզս բողմապատկեցի եւ առ իս վերանանաչումն պարտականութեան առ քոյզ երախտիս, բնդ որովք մեամ՝ պարտաւ որեղեալ բոս ամենայնի:

Ատրդ իս Աբրեպակ:

Կենարիոյ Կապուգովկեան

Համի ճեառն 1745 ի Սեպտ. 5 ի Աճնէցիոյ:

Այն ինչպէս նաեւ. յաջորդ նամակներուն
Մխիթար Աբրահամ գրած պատասխանները չեն
գտնուիր Սարգսի թղթոց ծրարին մէջ ի խփռու-
նայ: Սարգսէն սենինք յաջորդ երկրորդ նամակը՝
նոյն տարին գրուած առ Մխիթար Աբրահայրն
(Դիւ. Մխ. Վեննա.), որ կը խոսի Զմիւսնիսյ
Բաւնարդ Սահակ Ահագին Աշխատկոնսպոսին
տպագրել սեղան մէկ գրքին վրայ, որոյ մասին
ընդարձակ պիտի գրենք Սարգսի հրատարակու-
թեանց շարքին մէջ:

Գերայարդիւն խառն յոռմ Ռիճուսին ինչպէս
ի Ռէմ:

Գիտակ լիցի Աբրահանց իմ Հայր, զի յերե-
կեան աւարտս ին հառուցելոց գրեանց՝ մինն էր
ողջունագիրն Սահակայ վարդապետին, յորում
գապագրեցմանն (Օրինակաց գրգոյն գրագումն աղեր-
սելաբար գրեալ էր առ ին, գորոց Եանուցանել մի
բառ միջէ Տեառնց ի Հեռն գրոյ իմիք՝ առ երկարո
աւարածի, եւ մանաւանդ որպէս պիտոյն է ոչ բա-
ղալայախ: Առաի կարտաի այոմ, զի ի մէջ ոսկաւ
միջոցին այոմիկ՝ փոխաբերապէս խորհրդակցիցիմյ-
րնց երկարո գիրակութենն գայումանն, որովհետեւ
ի պատարասի է ոյանայն փոռաին գէպ յայնկոյո
յերկու շարաթի իս: Նա եւս զի փութացուցեալ է
վերոգրեցեալ պեան՝ վոսգիւ գրել զպատասխանն
գրոյն: (Ապագոս որոյ՝ եթէ կարելի իցէ յուզարկեա-
ցեա այոք ի քոաներորդ ժամաւ զպարբայն վանաց,
զի գայով իմ յայգր՝ խոսեցայց ընդ Տեառնց իմոյ,
առ ի համահամբոյր գիտաւ որոյ թեամբ գրել պա-
տասխանաւարն, լինելով քոյող յաւնապանի
պերնափառ սթեամբ ի պարծանն իմ նուառառու-
թեան

Սարգիս Աշխատկոնսպոս Կեռ.

1745 ի Հոկտ. 2 ի Վենեցիայ:

Այն Հոկտեմբեր ամսոյ մէջ Սարգիս Ար-
քեպիսկոպոս՝ հեան առած վերն յիշուած Թովհ
Վ. Բարեկանը մեկնեցաւ ի Հոռոմ, ուր հայ կա-
թողիկեայ ազգայինք եւ Հոռոմոյ Եկեղեցւոյն
առաքնանաւորք շատ սիրով ընդունեցան զինքս
Այնաւոր 21) Նոյ (ն. ր.) 1745 թուականով՝
Հաւատարմութեան Ս. Ժողովոյն Դատերիցուն
կողմանէ թուղթ մը արուեցաւ իրեն (Դիւան
Լիւփանդի հայ եկեղ. արով կը ծանուցուի՝ թէ
Սարգիս Արքեպիսկոպոս Հաւատարմութեան
Ս. Ժողովոյն առջեւ ծնրադրեալ՝ առած է
Բրեւեկեայց համար սահմանաւոր հաւատոյ
դատանութիւնը եւ արձակում առած, հետեւա-
րաւ կրնայ ֆահանայութեան եւ Արքեպիսկոպոս
ստեմեան առնել իշխանութիւնները գործադրել:

Նշեմբեր ամսոյ վերջերք՝ Հոռոմ հասնելէն
առան որ հարք, ներկայացաւ Բենեդիկտոս Ժ.Ի
Արքադան ֆահանայապետին, եւ թարգմանի
ձեռք խոսեցով՝ շատ սէր եւ պատիւ ընդունել,
ցաւ: Սարգիս անձամբ կը ստորագրէ այս ունկն-
դրութիւնը Նոյ. 27ին Հոռոմն աւ Միթիթար
Արքայ գրած նամակին մէջ մեծ սրտնշագծով:

(Առաջ կը բերեմ աւ երրորդ նամակին
(Դիւ. Միթիթ. Վիշեա) սրինակը:

Տեսնուած: Միթիթարայ զերմտ ամբողջութեամբ
զ... ի... Արքայ... կ... ի... ի... ի...
... ի... ի... ի...

Ընդունակ քոյին աղօթից նպատակ թեումբն,
զկնի առստնդ առաջ քարերառարէն ժամանելոյն
մեր ի մեծա Հոռոմ, առ ի յանդիման իննի երեւոյց
շնորհալեաց ծալրագնդի ֆահանայապետին, նաեւ

առ ի համբուսեից զսառ նորին արքայանս, զնոցայս յերկնականագոյնն պաշտան նորին հրաշակերս: Արեւի տեսանելն զիս ամենամեղս, արամադրեալ զինչն տարածմամբ շնորհածարան բազկույ ի բոց, համահամգոյն առ ետարանականի չար, պարանաղափար գոռ տնայր պատեցաւ զյլիսով երկրորդի անասանիս՝ զիմ ամականաւ ողջացութեանս: Անէր ծնգբախւ յայնմամբ քառս Վրդին գրհակ նարս ի վերայ զյիսյ իմոյ, եւ գրոջ նարս պատեցեալ զինեւ: Բրդ անշայր իմ զերամենար, ներհմտա իմ համբ զիսէի իսկ յառաջնմէ, մեղրարս զիս եւ սեռնաւնարան զոյն սահանց կախմտ գինկէ Կկեղեղոյն: Մոր մերսյ. բոլրդ տրդ ենիս փորձառս իմ համբ իբր ի յազրեր իս իմ հան ճաշեցի գտմենալաղոր փափկութիւնն նորին, Նաեւ ոչ բաւականացաւ երեւելին ոյն Վրս ի Կկեղեղոյն ի այնքանն զգոռնս, եւ ի ողջամբ բնկոյմս: Դս իւր՝ զկայ առ նաւարս իմ ինտ իրակեցեալ: Ասիւ եւ ի յատեկզ նշանն իւրոյ յոր. զազեզ սիրոյ, երկցս՝ զպազախն իւր՝ գմեղստաւոր համբուսեալ: Ինպիսով արդէն ի բաղ՝ երկարս իմ հան աակո ի գրեի, զհալեցմոսն նորին գերաթրալիս, եւ խառակցս իմ ինտ տմենալաղորսն եւ արգապանս: Կտաանար ելկեկսով զիս առաջ կարգացի զինէն, սրպէս երբեմն սուրբն Վրստաինս, զի յերեկոյնն ծանեալ եւ տլլն: Աստի սերեմն, ի մեծութեմն հիւսցմանս ի լոս եկեալ, եւ ի սգոս յափերերանս իմ հան մեացեալ, շանիմ զոյս ինչ բնաւ երբէք զիւր իստեյոյ, եթէ ոչ յետ ճանաչելոյն իմ զիս հոգ եւ մխիթր՝ ասեի: Վրհնեալ է եւ օրհնեալ եկեղի ճեր ի պարգեւս իւր:

Վերջապէս, յայտ ասնել Սրբազանի Հայրս իմ հան յոսմ գոարեւ գրեցեկացս՝ ոչ է վերջանալիս: Ի՞նչ համբակն այն սառահակ, եւ տեսմ իսկ իմէ սառամբակ, զոր յամենեկիք ինչ առ ի ասանել ի Հոսմ, զոր եւ բերեալ տառ քառս սակարկս իմ հան, եւ ես յամենեկի պատեկբուհան պարան Վրհանի:

տին : Իսկոյ յեազնայոյ այն ութն սոկւոյն , աակաւին
զնայոյ ժ . լիարէի շափ յինէն : զիտելով եւ զայս ,
զի ածան պրծանէր : Եւ է նարդենիս առա' պարաւ
պետի ի կրթուսն լրբեն : ոյ ցոփութեան , ի զայն-
թակցութիւն տեսողաց , զորմէ զբելոց վարկանիմ
պարան Բահաննէն : Նաեւ , վարկեմ թէ ինքն եւս
սչ կամի մնալ առա . այլ լինելոց է շուտական զէպ
ի խկուռնայ , զի եւ անդանօր եղելոց մերապնէից
եւ այլոց ցուցցէ զինչ ինչ զոյն իւր : Որ եւ առեմ ,
շնորհք ճեառն զդատապետացէ զնա . Ըմն :

Առաի յեառյաղիկ ամենից զբելոց մեծաւ
սիրով զսղոյն մատուցանեմ , համասիրելեաց իմաց
եղբարց , սրբ մեռացեալ կան ի ծոց սրբաւայիդ ,
պերմացեալք տեսականաւ եւ զարծնականաւ զու-
րութեամբ , սրայն սրայն' բոա պաաս ոյ , եւ բոա
աստիճանի : Եւ յանձեմ զիս ի զերամուչաւ ր ազօթս
համեղրայրս իմեան ձերսմ մնայով բոա ամենայնի
պատրաստական ծառայ ծառայիցց Ըսաս : ծոյ

Սորդիս Ընդեպս . կեր .

Կամի ճեառն 1745 ե . ի Նոյեմբերի ամսոյ 27,
ի Հոտմ :

Քրիստոսի Նշնդեան եւ Նոր Յարւոյ առ-
թիւ * Կամի ճեառն 1746 ի Յունվարի 1 յ
թուականաւ շնորհաւորական նամակ մ'ալ գրած
է (Դիւ . Սիւ . Վենեա .) առ Սիւրբար Արքայն ,
բարձր իմասաներով եւ ճոռմ բանի . սկիզբր
գրած է հեռեւեալ սաանաւորը .

Արիւսեանույց	Բաղնիսդիսակ	Արքատեղոսմ
Ռարկոքապէ :	ԸրմատացեալԱար	Ընչաքմոսմ
Համնոյ պուգօր	Ըղատագիւոյ	Բախիմ սիւսմ
Ռարատարմ	Բախիսիսմ	Գերկատարմ
Գրօմիւ մարտր	Ռեղդապաւմ , եւ	Արքատեղմ
Ձիք բամ զքիզ	Մոսմեմար ալր	Իմատարմ

Առաջին երկու սիւներու զլխագիրներն ընթացիկ՝ իսկ վերջին ուսանող վերէն վար կարգարով կ'ունենանք՝ Աբրալ Հայր կուէ Սարգսի, Սոն Նամակին վերջը կը յաւելու, «Վարանէս Բարեպտկոսպոս ալեմպիկ Հօրէ Իմմէ Սրբազանէ, շնորհակալ եմ ըստ ամենայնի, զի անցր քան զոր կարծիւրն՝ ողջամբ ընկալաւ եւ սիրով զգուեաց զմեզ, Նմանապէս եւ զՍտեփաննոսէ Ասաուածարան վարդապետ եղբօրէ մերմէ ասեմ»։

Այս ԱՅԴՆԷԻՒ ԲՐԵՒԴԻՒԹՅՈՒՆ վրայ, զոր Սարգիս յաջորդ Նամակներուն մէջ ալ կը յիշէ, հետեւեալ տեղեկութիւնները ժողոված եմ։ Դունած է 1661ին ի կեանքիս, մականունն է ՍԵՒԷՆԷՆ (կոնգակիւր 10 Խորա 1738, Կիւ Անտ.), աշակերտած ի Գաղատիա Զէյթունցի Ստեփանոս վ.ին, որ Սուլէ կը կուէր մագն ու մարտքը ընտելեցրեալ համար, եւ որ 1670էն մինչեւ 1694 Գաղատիոյ Առաջնորդ էր, որմէ ետեւ Զէյթուն մեկնած եւ հոն վախճանած 1697ին. վրթանէս Գաղատիոյ վանքին միարան ըլլալով՝ Էջմիածնի միարան եղած էր։ Ստեփանոս Զէյթունցւոյ յաջորդին ժամանակ, որ էր իր ազգականն Կարապետ վ. Զէյթունցի (Եկաւ 1726 փետր. 17ին ի Կ.Պոլիս Էջմիածնի Կաթողիկոս սնուած, Տաշեան 341, «Երեւակ» 1860) ձեռնադրութենէն ետեւ Կ.Պոլսէն հաւատակութեան թուղթ մը գրած է Ինքնովկենտիոս Ժ.Գ. Քահանայապետին փափազեան իգն. Ար. Եկա. Պաամ. Եկեղ. վ.նեւտ. 1848, էջ 933

4)։ — ուղղափառութիւնն սկսու ի Գաղափառ
 Հայոց վանքին մէջէն, նոյն իսկ հասանութեամբ
 Կաթապետ վ. ի։ Դաղափառացի կաթողիկէայց
 3() Գրեթէ 1717 զբաժ մէկ նամակէն կ'իմա-
 նանք, որ կաթողիկէութիւնն սկսած էր
 հոն հասարակութիւն կազմել 1717ին, եւ
 1717ին արդէն իբր 40() կաթողիկէայ Հայք
 կային, որոնց կ'այցելէին Խոթմար Բարաճօր
 աշակերտք, ինչպէս Հ. Բովսէօ վ. Պրուսացի
 կը յիշուի 1716ին։ Ինչպէս անկէ շատ յետոջ՝
 Խեղդն վ. Դառապսեան, Սարաւեան Դպրա-
 նացի աշակերտն եւ Բերաթի հայ կաթողիկէայ
 առաջին Կպիսկոպոսն (1708ին ձեռնադրուած),
 1686ին Գաղափառ դպրած եւ հոն եկեղեցա-
 կաններէն եւ աշխարհականներէն յանի մ'ան-
 Նէյք շահած էր։ Նաեւ Բերաթնէն կաթողիկէայ
 մէկ քանի վարդապետ եւ արքայք, եկած
 էին եւ կաթողիկէութիւն կը սարգեցընէին
 որոնցմէ դատ կը յիշուին նոյնպէս, Բնառեան
 Խաւրանութեան Հիմնադիրներէն (1707ին)
 Հ. Բակոբ վ. Խաւրաւեան (1740ին Կպիսկո-
 պոս Բերիոյ եւ 1749 կաթողիկոս ճանն Ղեյի-
 կիոյ) եւ Հ. Սահակ վ. Տէր-Բարսեպեան (1740ին
 Կպիսկոպոս Քիլիսի)։ Բնոնք հետզհետէ իրենց
 վաստակեցան վանքին միաբաններէն Գաղափառացի
 Պահաաուր աղու Պետրոս վ. Գաղափառացի
 Տէրդի Շիրին աղու Սովսէս վ. Սահայեցի
 Բովհաննէս վ. եւ մանաւանդ Կեսարացի Վրթա-
 նէս վ. Ը։ Բնոյն վրթանէս վ. արդէն 1705—6ի
 միջոցին Պոլիս գնաց, եւ անկէ Էջմիածին՝ Կե-

սարիւյ Բէքեպիոկոպոս ձեռնադրուելու: Ինչպէս ինք քահանայ ձեռնադրելուն առթիւ առած մէկ կոնդակին մէջ (16) Մարտ 1738, Դիւ. Բնա.) կ'ըսէ, Կեռարիւյ Կապպադոկիացւոց Բէքեպիոկոպոս ձեռնադրուեցաւ յԷջմիածին 1706ին Բղերսանդր կաթողիկոսէն (ուրեմն ուղղելի Բղերսանդր Զուղայեցւոյ կաթողիկոսութիւնը՝ սկսեալ 1706—1714 Նոյ. 12): Բազմեղան, էջ 55, 84 սխալմամբ կը դնէ ձեռնադրեալ Բսառուածաաուր կաթողիկոսէ: Եւ ինչպէս ինքր յիշեալ կոնդակին մէջ կ'ըսէ, եպիսկոպոսութեանը 15դ տարին Հոռմ գացած է: Ուստի 1706—1720 Բոսջնուրդ եղած է Կեռարիւյ (ըստ այսմ՝ ուղղելի է Տրդատ Կաթիկոպոսի ցանկը՝ Իւիդ. 3073, ուր չեն յիշուիր թէ վրթանէն եւ թէ Կարապետ Կաթիկոպոս Կեռարիւյ ՝ Հայ, վ. Ենեա. 343) որ 1743ին ի վ. Ենեաիկ էր:

Եւր 1714 Նոյ. 12ին Բղերսանդր Կաթողիկոս Զուղայեցի կը վախճանի, կ'երեւայ թէ վրթանէն Բղերս. անոր յաջորդին բնառութեան համար Էջմիածին գացած է: Վասն զի յաջորդն Բոսռուածաաուր Համաաանցի 7 Մայիս 1715ին Կաթողիկոս բնառուելուն ետեւ († 16) Հոգաւորներ 1725)՝ Մեր վրթանէն Բէքեպ. ը Կ. Պոլիս նուիրակ դրկած է: Բայս մասին ձեռքս կան վեց կոնդակներ (Դիւ. Բնա.) 1. Բնթոտական կոնդակ Բոսռուածաաուր Կաթողիկոսի՝ ուղղեալ ի Կ. Պոլիս նուիրակ գացող եւ Մեռն տանող ՝ Տէր վրդանէն Բոսռուածաաւան վարդապետին.

որ է աջ բազուկ մեր եւ նեցուկ սրաի իմոյ
 նաեւ վազեմի բուն բարեկամ մեր. և Կաթողի-
 կոսին կնիքը կը կրէ ՌՃԿԴ (= 1715) թուա-
 կանը: 2. Կոնգակ Առառածաատւր Կաթողիկոսի
 18 Փետր. ՌՃԿԵ (= 1716) թուականաւ,
 առ "Ղայսարաւ եղեալ դուլկեար վարպեանե-
 րաց որ կայք բնակեալ ի յաստածոյ սրհնեալ
 մայրաքաղաքն Կոստանդնուպօլսի", յորում կ'ըսէ
 թէ "մեր սիրելի որդի վրդանէս վարդապեան,
 որ է սեփական ծննդական եւ ռննդական ձեր
 առառածոյ սրհնեալ քաղաքէն", և Պոլսոյ նուի-
 րակ կարգած է եւ հեաք ռուրբ մեռն զրկած,
 եւ զիւրք կը յանձնարարէ ըսելով՝ "թօփրաւ
 զայրաթի քաղեցէք, եւ անոր թեւ թիկունք
 ըլլան": 3. Անթուական կոնդակ Առառածաատւր
 Կաթողիկոսի, ուղղեալ Կ.Պոլսոյ վէշիւ Խան
 եղեալ Արեւելեան եւ Արեւմտեան վաճառա-
 կանաց, որոնց կ'ըսէ թէ Էջմիածնի համար
 սահմանուած գանձանակին մէջ ինչ որ գու-
 մարուած է, յանձնեն վրթանէս վարդապեան,
 որ իր նուիրակն է: 4. Կոնգակ Առառածաատւր
 Կաթողիկոսի, գրեալ 30 Մարտ 1717ին առ
 մեծամեծ Կ.Պոլսոյ, որով կը ծանուցանէ, թէ
 "զսիրելի եւ զհոգեւոր որդին մեր զՅէր վրդա-
 նէո Առառածաբան վարդապեա, նուիրակ զրկած
 է ի Կ.Պոլսո, եւ իրեն յանձնեն նուէրներն եւ
 Էջմիածնի գանձանակին գրամեկրը: 5. Կոնդակ
 Առառածաատւր Կաթողիկոսի, գրեալ ի Թիֆ-
 լիզ 5 Հոկտ. 1717ին առ վրթանէո նուիրակ
 ի Կ.Պոլսո, որով կը հաստատէ վրթանէոն

Նամակ ընդունած բլալը, կը խօսի առնելիքներու վրայ, կը ծանուցանէ Լէւքոթանոս վ.ը Լճարկէրու առաջնորդ եպիսկոպոս ձեռնադրելը, եւ վճիթանիսին կ'ըսէ թէ Ս. Եւթոսը զառնայ լի արդեամբք: Ե. Կոնդակ Ըսառաւածաառք Կաթողիկոսի գրեալ ի 6 Հոկտ. 1717 առ "խաամպօլու նուիրակ վճղանէս Ըսառաւածաքանութեան վ. եւ Հարապաս ս. Եւթոսոյն, եւ առ վէրիլ եւ պանձապեա մահաեփի Կարապեա, որով կ'իմացնէ թէ Աեպրեցի Մարաիրոս վարդապեան, որ Հինգ ասորի նաիրակ էր եւ Հինայ մեռած է, ամենեւին դրամ դրկած չէ, եւ բաց ի Կարնէն նաեւ ի Կ.Պոլիս սաացուածք ունի, զայն գրաւեն եւ զրկեն:

Վճիթանէս Լճրեպ. 1720ին արդէն Հոռո՛ւ էր, ուր պապած է կամ Կ.Պոլսէն, կամ Եջմիածնի վրայէն, եւ թերեւս ինչ աւրած է այն թոյլ լի Հոռո՛ւ, սրոյ մատին Ատեփ. Ասլլա իր ժամանակագրութեան մէջ (1717) կը գրէ՝ թէ "Ըսառաւածաառք Համատանցի . . կաթողիկոսն Լէւքոթանայ . . գոլով ուղղափառ" գրեալ առ Կղեմէս Փափն զթուղթ Հնազանդութեան իւրոյ, եւ զմեծ պապսանս Առք Եկեղեցւոյն Հոռո՛ւայ", Ըստեղ պաշտօնապէս կ'ընդունի վճիթանէս Լճրեպ. կաթողիկէ Հաւատքը, եւ 1721ին Կղեմէս Ժ.Ս. Քահանայապետէն կ'անուանուի (երկրորդ) Չեռնադրի: Եպիսկոպոս Հայ աշակերտաց Վարդապետ Հոռո՛ւայ, իրեւ յաջորդ 1721ին փախճանեալ Պրիպոր Լճրեպիսկոպոսին Եպիսիոյ, որուն արդէն փոխանորդութիւն կ'ը-

ՎԼԻՄԵՐԻՒ ՄԼԻՄՆՈՎ, ՈՐՊԵՍ ԶՈՒՆԻՔԻՍԻՆ.

ՄԻՆՉԵՒ ԺԵՄԵՆԵՆՑ ՆՄԷ, ՕՐ ՄԷԼՈՒՆ.

ՎԼԻՄԵՐԵՆԷՆԷ, ԵՄԵՑ ԵՐԿԵՆԻ ՅԵՍՍԻՆ.

ՅԷՄԻ ՏԵՐԵՆ 1761 Ի ՈՐԵՐՏԻ 3.

Մինչդեռ Սարգիս Լճրեպիսկոպոս Հոռմէր, Ս. Ժողովո տեանելով որ վերայիշեալ զբժանէա Լճրեպիսկոպոս ծերութեան պաաճառաւանկարով էր ձեռնադրութիւն կատարել, Գա՛հերէց Կարպինայն ուղեց որ Սարգիս Հոռմ՝ Ժնայ իրրեւ (Գնական ձեռնադրիչ։ Սակայն Սարգիս ինկրեց զինչ ազատ կաջուցանել, վասն զի ինչ պիտաւ պութիւն ունէր ապագրական եւ առաջելական գործերով ազգին լուսաւորութեան աշխատիլ, ինչպէս ինքն 1773ին առ Ս. Ժողովն գրած նամակին մէջ կր յիշէ։ Եւն առնել Ս. Ժողովոյ Գա՛հերէցն շնչուաւոր 1746ին Սարգիս Լճրեպիսկոպոսին նամակ մը (Իիւ. Իիմ) գրելով՝ կը խնդրէ իրմէ, որ նամակ գրէ այլեւայլ անդեր, ինչպէս նաեւ. Մինաա Լպիսկոպոսին, որ վննեաիկ Սիսիթարեանց վանքը կը բնակէր իրրեւ ձեռնադրել, եւ ներկայացրնէ հայ կաթողիկեայ վարդապետ մը (որ չբլայ նարայարձ), որ տնեւնայ պահանջուած յատկութիւնները, եւ գայն ձեռնադրել ասն իրրեւ (Գնական Լպիսկոպոս զբժանէա Լճրեպիսկոպոսին, եւ իրեն որոշեալ ամսական մը կապեն։ Եւն (Գնականն եւ յետոյ յաջորդն եղաւ՝ Ենառնեան Սիարան Հ. Կաթուի վ. Սաեփանեան՝ (կամ՝ Եւրպոգեան, Եւճէմեան) որ շնչուաւոր 1741ին ի Լիբուան՝ յեկեղեցւոջ վանաչ Կիառա Գրիգոր Լճրա՛համ՝ Պեալա Եւ. Եւ-

ծիւեան կաթողիկոսէն ձեռնադրեցաւ տիագորսիւ
Եւքեպ. Եղեախոյ եւ 1750ին Հոռոմ Օգնական
կարգուեցաւ:

Սահպն Սարգիս Եւքեպ. ցորչափ Հոռոմ
էր այս փոխանորդութիւնը կաաարեց: Եւսպէս
7 Դեկա. 1745 թուակիր թղթով (յիւան Լի-
վոսնոյի Հայոց Եկեղ.) Հոռոմայ փոխանորդ Կար-
դինալ Եպիսկոպոսը հրաժան կու ապ Սարգսի՝
ըստ ինդրանաց Ս. Ժողովոյ, որ Գպրաաան ա-
շակերա Բովսէփ Պարխուաար եւ Բովհ. Գրաի-
չեան (Craicion) հայ կաթուղիկէ պաաանի-
ներուն շորս փոքր աաաիճանները աայ, Գարձեալ
15 Դեկա. 1745 թուականաւ՝ (Դիւ. Լիվ) որ
Գպրաաան աշակերա Բովհաննէս Դաապասի եւ
Բովս. Պարխուաարի երեք սուրբ աաաիճանները
աայ, սրանց առաջինը 1768 Եպրիլ 30ին Մեր-
աինի Եւքեպիսկոպոս անուանուեցաւ: Ս. Գահէն.
21 Բունիս 1768 ձեանադրուեցաւ ի Զմմաո
Սիբայէլ Պեարոս Գ. կաթողիկոսէն, 22 Օգոստ.
1769 հրաժարեցաւ աթուէն եւ աարիւ մը
Հոռոմ երթալով 3 Եպրիլ 1773ին վախճանեցաւ
եւ թաղուեցաւ: Ս Մարիամ Եգիպաացի եկեղե-
ցին: Սնի ձեռագիր բնաիր երկասիրութիւն մը
"Մեկնութիւն հանդիսաւոր Պաաարագիւ, .
գրուած 1767ին ի Հոռոմ (Մաա. Բնա.), Դոյն-
պէս 11 Օգ. 1746 թաականաւ (անդ), որ Ս
Մարիամ Եգիպաացի եկեղեցւոյն մէջ քահանայ
ձեռնադրէ Սահպան Բովհաննէսեանը: Ինքն ալ
1773ին գրած վերոյիշեալ նամակին մէջ կ'ըսէ
"Կարաինալ Կարաֆա . . եա ձեռնադրել մեզ.

զերիս քահանայս եւ զերկուս տարկաւագունս ի յեկեղեցին Հայոց, յորոց մինն էր Մանսինեօր Գասպասն, որ է այժմ՝ այդր։

Հեռեւեալ (հինգերորդ) նամակին մէջ առ Մխիթար Լ. Բարայ (Դիւան Մխ. ղ. Ենեա.) կը յիշատակէ սոյն ձեռնագրութիւնը եւ ուրիշ տղային գէպերու պարագաներ։

Տիտոսն Տիտոսն Միքիմաքոս Գնդատփայլ վարդապետի, եւ պիւրմիստոս Լասաւսամարտի մեծի, եւ միսազնէից պարծանաց յաղի՝ մոսխրմայ ըմփոյնմ՝ զՅիսաստակիս սղոյնմ, իմի՛ կնիւմ քո ի Տէր։

Թեւեւ մարակեցեայ ի հարկեցացչէ ստեպանաց կրիդո սիրոյ՝ որքան ի յանցելումն այնքան ի միսումն շարաքնոյ ի վարանս եզլ քանիդո՝ առ ի գաանել թերեւո զնիւթ իմն յարմար, անթիւ որով մարթանայլէի վեհանձնութեան յոյ, զանէ իբրու սոսկ ողջունագիր լիցի գրել, ազագու բաւատելոյ աննշանաց որաիս միայն սր առ ձերգ գեւրափառութիւն։ Բայց ի բոա սրաի իմոյ ոչ գաանելն իմ՝ զայնպիսի առարկայ ինչ՝ շուրջ զորով երկարիցէի չբխմամբ գրելի գիտելն։ Բաւական վարկայ փոխանակ առարկայի փոխարինել զոէրն իմ պարզ, եւ զիցան իմ՝ Գեւմեանդ, որ առ որբազան անձնդ, եւ առ որբազանային անձինն սր բնդ յեւ։ Եւ կամիմ թէ վարկցէ քոյդ զերամեծար հայրութիւն զգրելն այսորիկ յարաբիցի առ յեւ, ոչ վասն այլոյ ոնիցէ իբաղ, եթէ ոչ սակս պարզագունի սիրոյ՝ որով սիրէ զհայարիցո արմանիդ սիրոյ եւ գորիեցեայդ ի Տեառնէ սիրով մատնակամաւ։ Եւ զհայտն մանէն, զորարդէն լիեայն սպասունայեզր՝ փախըիկն Հայոց բոա անուան, եւ բոա զորոյն համանման (կակօրկոյ)՝ հայածն գեկեղեցին՝ լուսոյ։ Զի՛նչ առեմ. Տէր Բիստոս զգառաութիւն առցէ այնց անմաադ, որ զոյդ կտառեցեայ զայլդ ի

յարջէն իւրմէ խրաեցայցեալ հանիցեն ի հրապարակս եւ ինչեանք ի բացեալք եղեն, շքեղիկս ձեռնալով, բոտ բանի ճեասն ՅԵՏ. 20, 12, Մանաւանդ թէ յայն ասէ, զի պարծան թէ զայն իոկ արարին:

Եւ զմերն զիարդութիւն յանձնիցուր ի յԱսասան՝ ազոթիւր սրբոց իւրոց զի ի յամենայնից կողմանց շնորհիւ ճեասն զյանդ արբութիւն անիմր: Եւ ի յանցեալմ Վերականգնի զվեցերորդ աստիճան Սարկաւագութեան ետու: Իօյլնու երկու որդեկացն, այսինքն խոստաց (Եօհաննիսին եւ Պէրիտ ասրենց (Յովսէփին: Եւ յայտ յաւատակս սրբապաշտ վասն ազատելոյ զձերունի (Եօհաննէս վարդապետ հայրն մեր ի յայն աշխատահան զսրճառութեան: Բանդի արդէն նա զբարսր պատեհեցան պատեհազմելով զընթացի իւր կատարունակեալ է, եւ յասամ թէ յայս հեանէ կայ եւ մեայ նմա արդարութեան պատկն, եւ այլն:

Վերջապէս բնաւից միտկրանից եզրաբց, ի Արքանդիւղ յոյր սրբառնելոց, բոս իւրաքանչիւր աստիճանի սղոյն մատուցանեմ: Եանձնելով զիո ի յազոթն նոցին, սրեմ բոս ամենայնի պարտական, եւ պատրաստական ծառայ ձեզ ծառայից Վասասանոյ:

Արդ իս Երեւելիսկապոս Վեսարիոյ

(Յամի 1746) ի Փետրով 12, ի Հոգմ:

Եւ եթէ զիւր ինչ եկեալ իցէ, եւ կամ այսու հեանէ զայլց վասն իմ ի Վ. Պոյսոյ, յաստով առ իս առաքելն՝ աղաչեմ:

Եւ յ 1746ին ի Հոգմ հինգ երանելի անձանց սրբապաշտան հանդէսը պիտի կատարուէր, եւ ամէն կողմանէ կաթողիկոսայ եպիսկոպոսներուն կարծիքը կը հարցուէր: Արքայան Բահանայապետը հարցոյն նաեւ: Արքայի կարծիքը,

որուն պատասխանեց Սարգիս հայերէն գրութեամբ մը, եւ ըսաւ բաղձանազ ֆաշանայապետին Սարգիս իւր հայերէն գրութիւնը կարդաց համապատմար հանդիսական ժողովոյն մէջ: Եւս հայերէն գրութեան մէկը եւ լատիներէն թարգմանութեան սրինակն ունիմ (Կիւ. իմ.), որուն կոնակն իր կենսագիրն Նուրաինեան (Յովհ. Վ. ին գրով գրածն է "ՎՃիտ ատեալ ի գերիմասա եւ յոգնահանճար շնորհապարտ Սարգսկ Վ. է եւ Սրբեպիսկոպոսկ Կեսարիոյ ի սրբադոյցման երանելոյն փոյ ելլաւ ի կալսէն Կալու ճինաց": Եւ հաւայս գրութեանց սրինակը:

Ով Լեմնագերայան՝ որբագոյն Լույր, եւ երեսելի գլուխ գինու արեգելոյ Սրբայ Եկեղեցոյ, Զի որովհետեւ գանազան առաքինու իմ ինչքն երանեղելոյն Իսիակի զմարինկոյ յահանային, ի կարգէ Սրբոյ Սրանշիսկոսի Վարդաճինաց եղելոյ, Նաեւ սրանչերայարծու իմ ինչքն նորին իմարց իմիկ երկբայութեան հաստատեցեալք եղեն ի ձեռն ճմարատապաւսմ ապագրութեանն, որ առա ի Լուսմ: Ապագոս որոյ ամենայն կերպիս վայելէ, եւ պատկանի զի սրբութեան ձեռ սկսանիցի ի սրբադոյցման զնա ի պայծառութեան Սրբոյ Եկեղեցոյ, եւ ի յագուս հաստապելոց: Եւ մանաւանդ արման իսկ համարիմ ի յոյսպիսում ժամանակի առնել զայս, յորում ռատակապեալ է ի յարեւելեան կողմունո՝ հաղածանչն ուղղափառաց ի ձեռաց հերետիկոսաց, եւ հերձուածողաց: Քանզի ունիմ յոյս ի բարեբալն Լուսուսմ, եւ ի բարեխաւսութեան երանեղելոյն աշնարիկ, զի որպէս նա՝ նահատակեցաւ մորախրատ, իմեամբ վրան ուղղափառ հաստադն, ի ձեռաց հերետիկոսաց: Նշնովկա ազոթիւ յաշարին գագտրեոյին հաղածմանչն ի յուղղափառաց, եւ եւս ի յագգէն

Հայոց՝ Այլ եւ հերեականք եւ հերձուած սգ-
գարեցին ի ձոց, եւ ի յստինս Սբբոյ եկեղեցւոյ, առ
ի լինել մի Հօա եւ մի Հովիւ:

Սոբորիս Ազեքանդրեան, Աշխարհականոս
Կեսարիոյ Կապազակեան Հայոց:

Beatissime Pater. Quum virtutes, mar-
tyrium, et miracula Beati Fidelli a Sigmaringa
Ordinis Fratrum minorum Capucinorum Sa-
cerdotis jam sint apud Sanctam Sedem com-
probata, sicut ex Compendio typis edito, et
mihi per fidum Interpretem Armenice redito
colligitur; haesitandum minime puto, quin imo
aequum, justumque censeo, ut a Sanctitate
vestra in Sanctorum albo descubatur, his prae-
sertim temporibus, quibus Catholicae fidei
Cultores, ac mel praecipue gentiles Armeni,
a schismaticis et haereticis in Oriente saevis-
sime exagitantur, Futurum enim confido, ut eo
inter Sanctos relato atque invocato, qui ab
haereticis pro Fide orthodoxa mortem susti-
nuit, et persecutio heterodoxorum cesset, et
ipsi etiam heterodoxi ad sinum matris suae
Romanae Ecclesiae revertantur: atque ita fiat,
ut unum sit Christianorum omnium ovile, et
unus Pastor.

Sergius Alexandri Armenus

Caesareae Cappadocinae Archiepiscopus.

Այս մասին ինքն եւս յիշատակութիւն
ԿՇՆԷ 28 Մայիս 1746ին առ Մխիթար Արքայ

գրած (վեցերորդ) նամակին մէջ (Դիւ. Միւ. Վենետ.), որուն մէջ յիշատակութիւն կ'ըլլայ քանի մը հոգւոյ կողմանէ իրեն դէմ եղած թշնամութիւններու մասին, որուն ինչ ըլլալը չաա յայանի չէ:

Ընտանեան Միարան Լ. Պոդոս եւ Լ. Պրի-
գոր վարդապետներուն 20 Յուլիս 1746 թուա-
կանաւ Կ. Պոլսէն իրենց Մեծաւորին ի խիսնան
գրած նամակէն այնչափ միայն կը հասկըցուի,
որ Սարգսի այստեղ յիշած «երկու ախաակիր
ընկերակիցքն» են՝ երկու կաթողիկեայ Եպիս-
կոպոսանք, Եթանա Իսկ. Մէրասեան եւ Յակո-
բոս Մեսրոբ Երքեպ, Քեահճեա Երապեան, պոռն
նայն միջոցին շոտ կը գանուէին իրենց ձեռնա-
դրութեան անվաւեր ըլլալու խնդրոյն լուծումը:
Ա. Ժողովքէն ընդունելու համար Եւս երկու
անձանց վրայ սրիշ. ասթիւ ընդարձակ կը գրեմ:
Ըհա նամակագիրներուն խոսքը. «Սարգիս Եպիս-
կոպոսին կողմանէ այժմ շոտմայու մէջն հրա-
ատարակեն երկու անձիկն որք նախ ձեռնադրե-
ցան նախ քահանայք յեաղյ հպիսկոպոսք երիցս
անցամ՝ յեա ձեռնադրութեան մնացին գորկ
յեպիսկոպոսութենէ եւ նու աստուգոյն ի մէջ քա-
հանայից մնալով, այսպէս եւ այժմ սկսան զայլս
վիրաւորել այսպիսի կատակական բանիք. այժմ
շուարեալ է Սարգիս հպիսկոպոսն. այսպէս ասես
Վհհալու ստերին (այն է՝ Երրահամ կաթողիկե-
սին) մերսմ թէ այս է յեա ամի միոյ հասանե-
լոյն ըստամպոյ ճամբեր է բերեր է իւրեան կռ-
ղակ մի յեա բերելոյն սչ հաւանելով նայն կռն-

դակին թէ ոչ է գեպեցկացուցեալ կամ ծաղկեցեալ զեղսրէիք վասն այսմ պատճառաց. զրեցոյց մին կոնդակ որպէս որ կամի այժմ ։ Որչափ կր հասկընամ այս երկու անձինք, որոնց ձեռնադրա թեան կոնդակներն իրապէս անվաւեր էին. կասկած յարուցեր են Սարգսին Արքեպիսկոպոսական կոնդակին վրայ. վասն զի Սարգիս իր նախկին անպաճոյճ կոնդակը շահունելով, նոր ծաղկեկար կոնդակ մը բերել առած է եղեր, որպիսի է իրոք այժմ իմ վերն յառաջ բերած կոնդակը ։

Իսկ սրբապետական հանդիսութիւնները, կրասորագրէ (ու թերսրդ) նամակին մէջ, գրեալ ի 20 Օգ. 1746. Ըհա վեցերորդ նամակին սրինակը ։

Տեառն Տեառն Միթիթարայ վեհաժողովայ գեր. զգտնութեամբ իմ մայրացի սէր եւ ողջոյն Սիսուս. սալ իր

Չգիբ վաճառահ հայրութեանց իմ կէտէ կանխաւ առընկալայ. որով եւ զպարունակեցեալն ի նմա գլուխաբարութիւն ծանեալ ։ Քաջայայտիչ կարեմ արգէն բաղորոշել իմ հիմ արգենյ իղէր այս, որ ի համապատասխանին այդքան յամբոցայ, յազազա որոյ եւ գիբ գարմացայ. ուստի եւ առ ինչս վարկայ իմ է մասացայ կամ ամարդացայ ։ Որոյ գնեբումն բնց այլոյ ներելեաց նիւթ ոչ՝ իմաց պակասութեանց ի ձեռն շրթանց գրչի իմոյ՝ խոնարհարար ոգուհեմ ։ Դեւ եւ յեա այսորիկ զկրիցն իմ վէպ՝ քոյց մահբան իմ եան յաւ առնել կամիմ համոռսախը. Վանդի Սահփան վարդապետ եղբայրն մեր՝ հրապուրեցեալ ոչ գիտեմ իմ յորպիսոյ ոգւոյ. հանգերէ երկու տխտակիր բնկերակցոյն, զեւթեւորա իմն խորագոյն մրճոյ որա-

Եւայր Նենդուխեան՝ բրել կամեղաւ, առ ի խաբարաւանել զմեզ զահաճութեամբար։ Բայց մինչ յետա (բոս սրտմ յամախ պատահէ Նենդուղաց) ընտել կամէր զնա անձամբն, վասն կարճ զայլոյ հասակին ա։ բաւականացաւ ի յնուլ։ յանդի յան զգլխի ի բարերադաւ բազմաւ կոնդնուա։ Սակարչն ցաւիմ եւ զայնպիտեաց փառաց։ զի բաղ ի սեւերեռաւ ինեանց զայլ իմն ինչ ոչ կարեն արդիւնաւ սրել, որ եւ ահա զարդիւնս փառապետց իւրեանց (խեղց վրէժխնդիր լինելոյ իմ) վիշակելով վաշակեցին։ Եւ չէր արժան վրէժխնդիր լինել, զի բարերաբք զտանեցան ինձ՝ շարերարեյսմն իւրեանց, եւ ինքեանց, յարմ զգաււանային՝ այնմ պատահչիւնն՝ «Որոգայի՛՛ք նոգա փրկեղան եւ մեք»։

Բայց ի բաց ինպիսով զանպիտոյս վեղո, զպիտանաւար զգալոյսցից Յնասնդ։ Վանդի Արքայան Բահանայագեան վերադառնալով Յերուսի ի Յանիսի 7 ի յաղարա զԼնդեաին յապագասցեալ զերանեցեալս որբաղուցանելոց է ուրոյն ուրոյն փառաւորութեամբ մեծուա։ Որոց զհաւատախ պատմաւ ինեանց զապաղբաւ ինիւնն ի կազմանէ որոյ ժողովոյն երեւ առ իս Սոմսինեւր Սամանին, զի եւ ես (որպէս եւ այլքն եպիսկոպոսաց) շարաղբիցէլի առ իւրեանցի բորադուցանելի երանեղեալս յարմար հինդ կերպիւ Ըրպոս հայտաեաւակ համահասաւաւ ինիւն, եւ ի զէպ ժամաւ բնիկեանս յաւ ի զԼայերէնն եւ, եւ զյաւանեւրէն ինարգմանութիւնն այլք, ի մէջ մեծի հանդիսի, ի ներկայս ինեան Որբայանի Պապին, որք եւ պատրաստեցան իսկ։

Ըստ եւ ինդրի ի Լայրութեան չաւմիւ, զի եփէ զէպ ի աեղս զայլոյ փելկերին ոչ զաանիցի ի աեղո, յանմեւեղեա ի նա առ ի բերել ինձ զմինչեւ յայլմ ապաղբեցեալ աեաերան բաւարոնին, բայց զիտեա զի մինչ եւ չքաա առաւն եւ ու ինն աեաերն

ունիմ առ իս, որ է երեւ' 354: Եւ վերջապէս ա-
զերսեմ, զի եթէ զգիւր ինչ բնկայնսն վառն իմ'
վազդիւ առ իս հասուցես. եւ եթէ ի Պոլսոյ ձեռնէ'
պատկան միզ գիտելոյ, ունիցիս լուեալ քնոր, ի
եանուցանել միզ գայնս մի վերջացիս, այսու եւ-
թագրութեամբ' եթէ կամօցի բարեհաճութիւն
հայրութեան քոյ: Ար եւ լիցիս ոզ? յաւապու-
նիւ գերապատութեամբ, հանգ երև քոյային կրո-
նաւորս, ի պարծանս բոլոր ազգի մերոյ, նաեւ իմ:
Ար եմ ամենանուսա ծառայ ծառայիցզ Տեառն,
Սարգիս Արքեպիսկոպոս Աեաւորիս Ապապ ովկեան:

Եւ մի Տեառն 1746 ի Մայիսի 28 ի Հռոմ

Վարչին ալեծագրիկ Մանթինեօր Այգառնէն ե-
պիսկոպոսական սերա սիրով ոգնունէ զհայրու-
թիւնզ բնզ քեզ եզելովք հանգ երև:

Ահրարիչեալ խարդաւանաց վրայ կը խոսի
յաջորդ (եզմներորդ) նամակին մէջ ալ:

Գնդաւմիծարհիւս Տեառն Տեառն Միսի/Մարաշ,
Երրայի, միծաւ յարգութեամբ ոգնում բժժայիսցի

Զառ միզ վերակրկնեցեալ զԱթուռաւանգ
Ոգնիւնզ յարգելարար բնկայաք վերաին սրախու-
թեամբ: Բայց թէ բնգէր իցէր այնքան անգա-
նեզում պատասխանելոյ նախկնդոյ ոգնունագրի,
ծանեար թերեւս առ Գերապալծառութիւնզ ի
28 Մայիսի գրեցելոյ գրոյս: Իսկ գլարացելոյ փո-
թութեան բնզ գլմ ինձ' ոչ գրելոյ փառսքն է
այս: Զի նեաք աղայց էին այնք վերջ, եւ ես այն
հիւանդութիւնն ոչ էր ի մահ: Այլ եւ զսեղիցզ
որհնեցեալ' այսպիսեալ անախարհելեալ բանի մի
գուցէ ապակացուցից, որպիսեաց ծածկելն՝ քան
գլայանելն բազմապատկորէն լաւագունեզ երեւի:
Եւ թէպէտ Վարչոյն Միւսապոյ, սակայն այն էր
որքան առ այս, զի լուայ ի Մանթինեօր Ահկրթա-
րէն, թէ գրեալ իցէր նմա գլումանէ նեղական
անցից, եւ պատժոց գէպ առ նոսա եզելոց: Ուստի

նաեւ հարկ եղեւ ինչ ի գրել՝ զի դիւզին Ծանոցէ :
 Քաղց զի եօթամբէ շարաթուք յամենայնեւոց
 եմ գլխաւաւանն, եւ կամ թէ վառն բաւածանց
 յաւառնելոյն այգր Տեառնդ, հաւատաւաւ գլխի
 առաջեալ եւ ի կարծիս այս, իբրեւ թէ եւ կարծե-
 ցեալ ինչեմ գլխաւաւանն համառոտն զայ ամ-
 բառաւանդանցն այնոցիկ, զոր մի արաւել Տէր, եւ
 քաւ լիցի ինչ այս մ Կերպարաւի շաղբ՝ սին իմե
 կարծեալ կցորդել զգերաւարդութիւն քա ի հա-
 մարի ալնայիսեաց գաւառնագաց : Անգագա որոյ,
 որպէս հալլութիւն յաւառն իս, հանգաւնարար եւ
 որդիութիւնն առ քեզ ազաւել յոյժ, զի ի բաց
 բարեկցեալ գալնայիսի աւարակալ կարծիսն զմենք, որ-
 պէս եւ եւ ի բաց բարեկցեալ էի եւ եմ գհետանել :
 Այլ եւ վերջապէս, յաւառն հրահանել եղեւ հ-դի
 իմ ի լեւին գաւառքինեցմանն աւարութեանդ, որ
 եւ աշխ մեր ի լոյս լիցի, եւ Տէր գաւարդ ի գլխոյ
 մերոյ աւարակալութեան մի առնուցու, եւ զմերոյ
 աշխառնակի բնդ գրաւանաւ մի թաւաւացել, ա-
 ջնեալ մի գաղութին ի լոյս քա, եւ առաւ քեզ
 զկեանս երկարութիւն յազուա եւ ի պարծանս ազգի
 մերոյ, ամեն :

Նաեւ բնաւից եզրաւոց միակրօնից ի որո-
 նոցի այգր համարնակեցելոց, ոգիւնահիւսն թրով
 աշխ ի լոյս առեմ, վառն առ ոգիւն թեան Տեառնդ :

Արարիւ Ավետարանգր Արարիւնկաւոյս

Կեաւորիոյ Կապագովկիոյ

Ամսի 1746 ի Առնիսի 11 ի շաւաթ :

Արհիւնաւոր Գրգանել եպիսկոպոսն, սերա-
 թիւով ոգիւնն եւ ոգիւնաւր զգերաւարդութիւն,
 զաւով եւս բնդ իս արաւաւկից զարեկեկեմանս
 թեան Տեառնդ :

Նամակիս մէջ յիշուած Արհիւն Մինաս, ո-
 սուսն վերն ալ յիշատակութիւն եղաւ : Էր

Եկնցի, փերուագեանց անէն, Զմիւռնիոյ Երքե-
պիսկոպոս Եսաջնորդ 1736ին վենետիկ գնաց.
կաթողիկէսէյ հասարկ ընդանցաւ, Կիիթա-
րեանց քով հաստատուեցաւ իրրեւ ձեռնադրիչ
Եպիսկոպոս, 1737ին վանքի նկեղեղոյն Ս Են-
տանի խորանը շինեց մարմարէ, եւ 21 Դեկտ
1757ին վախճանելով՝ նշին խորանին տոջն
թաղուեցաւ: (Ելիշան, 343, ճաշեան, 471) տ-
խորասեան, անդ, 364—5.)

Հռոմէն ուրիշ երկու նամակ եւս գրած է
առ Կիիթար Երբահայրն, որոնց ասաջնոյն մէջ
վերջիլիւս սրբաջուցման ստորագրութիւնը
կ'ընէ եւ կը ծանուցանէ թէ ի մասոյ վենետիկ
պիտի վերադառնայ: Եւս երկու նամակներուն
սրինակները կը գնենք:

*Տղայկամուպէս գնորմաթի գտամեցելոյ Հայ-
րուլիկամի արժամապատուոյ մատուցի բովակույթ
սիրտուս ուլիկամի ուլոյն փրկաւաւս*

Եւ միզ նուիրեցեալ ողջոյնդ հայրական ի
ձեռն յալիսի 2 գրեցեալ պարտիզ՝ ուրախու-
թեամբ ընկալաք. եւ հետեւեցելոց պատգուցմանդ՝
բոտ գրելոյդ տեղեկացաք. ելով գահունակ գրա-
րերարոյ մարդտաթիւթենէզ, դու գեղ առ միզ
ցուցանելոյ ոչ ընտա երբէք վերջանաւ: Զպա-
տրիարդին Հայոց զպատանային հայածանադ, ծա-
նեալ էաք, եւ ծանեալք, որոյ վասն եւո՝ ի կառ-
կած ի վարանման կոյ հոգացողութիւնն մաադ իմադ,
թէ գուցէ այդ պիտիք որոտմանց յալթմանք ի
վախճանի դարիւն առնրեւիցեն, ի վոյ եւ ի եղուկ
ազգի մերոյ տառապեցելոյ: Նաեւ զփառաւեց-
մանն գեղեցաւ կրիցզ՝ դու գրեցեք ի հոգի եւ ի
մարմին բերկրեցալ. եւ յուսամ թէ մինչեւ զարդ՝
բոտ բալորին ընտջնեցեալ իցէ՝ բարեխոսութեամբ

ախրու հոգին մերոյ, Զգեղապան՝ վայելչաթիւնն
 զինն: արեցելոյ եկեղեցւոյս որ արկաւ: զի բն: ի
 սրբազան ցանկին զՀնգեանն սուրբսն ի տանի գլխաւոր
 Վապակոյնն՝ թէ եւ ունիցիմ զՁիշէրանինն յեղա-
 ճոս ամսվայ, ոչ կարեմ նաեւ բոս փոքրագունի
 մասին անսել Տեառնդ: Քանզի եթէ զբել կամե-
 ցայց զսահհոսն զեղապանն սխեռել Վախոյիս
 տարիականի, մեզոյ տակաւին զբելի բազում ինչ
 զարմանափայլի փնտայլ նորին, զօրիսրգայց, եւ
 զմանկանցն առաջատար, զպարուց եւ զայլչախայից
 նուցին: Ընդ որս եւ մեք անարժանագոյնքս կցոր-
 ցեցայ: Սրեմե, ու Հայր իմ զերապառախ, եթէ
 ստորինն այս եկեղեցի տալանեալ, շքեղապանն ի
 զեղափառ սխեմար զերապարգ եղեալ է, արդեոք
 զորպիսիս ամենագոյնչիս ունիւց իցէ զփառան
 Ընդբանկացն եկեղեցի, եսթնասանգեանն խորան,
 Սինն վերին, յազմագն եկեղեցի եւ վայրն երա-
 նական, միանգրն հասալանաղ, որոյ մասան-
 զատոր յինելոյ՝ Տէր Ախաւ տրմանի տրասցէ
 զՀայրդ սրբազան, հանգեմ որդեկոյ մալբապա-
 նիւք, կցորդեաց եւ զիս Տէր ձերին ազօթիւք բնդ
 ձեզ, ամեն:

Նաեւ եթէ զտեաեբան բաւարանի քոյ, ոչ
 իցեա տուեալ ումեյ: մին: եւ ջարդ առ ի բերել մեզ,
 ծանուցանեմ Տեառնդ այսու հետեւ: չապ, զի եթէ
 Տէր կամեցի մինչեւ ջրու մե Սեպանմերի ամսոյ
 ելանելոյց եմ առախ՝ առ ի զալ տոգր, որ եւ Տէր
 Ախաւ տգոթիւք ձերսվաւ աջնարդեացէ մեզ բոս
 կամաց ի բոց, Վալն:

Վալնից սրբակրան եզրադ համազու մարեցելոյց
 ի յայց միկ սրբաբանի, բոս տրմանապառն սխեմ
 ի բազանչի բոյ, սէր եւ սցոյն համանալ իրեմ:

Ասորդիս եպիսկ. Անտարիդ Ասպագովկ:

(Կամի Տեառն 1711, եւ ի Գոսաւ ի 20 ի Հոսմ

Լ'մենապայծառ ծերունի վարդանէն Լ'բ-
հիւպ.ն յաւեառիւրով ողջունել զգերայրդ ու թիւնդ,
հանդերձ քոյոյնով քոյ :

*Բազմաւ զերազանցականաւ Ռատկեղոս յձամբ
պիտմացելոյ Քեառն Տեառն Միթիթարայ Ըրքայի
մեծի, եւ տեսականութի Ընտնեալն Իսրայիլ, մանաւ
մաւիթեացի յարպագեղուն սիրով ուղևոյն տէրու-
նական :*

Կրեթէ ողբան մերձին առաջը՝ մանապար-
հորդելոյն իմ ցկոյ առ այդը, այնքան աճին առ-
իւ առաքանքաւ յարապակածի կրթցւալ, այն զգամ
թէ մանաւանդ թէ ծագի ի խանդադակ-թէ բոլոր
անտանելոյ զգերամեծարելիք քան զայլո ըտրեկամ
ըտրերաբոյն : Արդ արժանաւորին արժէ ողբան առ-
իւ անգր քան զտղութիւն : Իցլ թէ՛ թերեւ
արժանազայց տղ-թիւք Տեառնդ : Զնորագունից
չունիմ ինչ գրելի առ քեզ, եթէ ոչ զայն միայն՝
թէ որբ մեղ-քն զորհունապէս կամի բառնոյ
գեկնակերութիւնն յաւառն պահոց, ի յոյզ-
փառաց տղի մերոյ, եւ այն ազգազգունի Տե-
քրէթի պապականաւ, ի դելունն ազնայ մերոյին
միախոնարաց, եւ ազադակողայ թէ նշան յայտնա-
գունի ու զգափառութեան՝ և ևկնկերութիւնն
յաւառն պահոց : Ընդ եւ եթէ կամեցի Տէր,
մինչեւ զրոյնն ամոլոյն աշտրիկ ելանեմ աստի, իցլ
թէ ծովային մանապարհաւ Ընթանայն : Եւ եթէ
ունիցի Լայրութիւն քո՝ ողբան պապական առ իս-
կատարելի զպաշտան ինչ, վարկեալ թէ՛ հրամայելն
քո զայն ինչ ազատարար, և ինչ մեծ ուրախու-
թիւն, եւ եմ պատրաստ բոս ամենայնի ի կատա-
րել, ողբան կարեմ՝ Վերջապէս, կարեւ զայլո ու-
պիսութիւնն մեր վերախմանայ ի գրտերեւ այն-
ման, որ յառաջեաց վազազոյն քան զմեզ, որոյ
եւ հրեշտակ Տեառն լիցի ու զեկից, ի պահել զնա
յամենայն մանապարհաւ իսր : Ընչ :

Հանուրդ եղբարդ միակրօնիդ, ողջշն եւ սէր
բնծայեմ ի Տէր:

Սարգիս Աբրեպիոկոպոս Կեոսարիոյ
Յամբ Տեառն 1746 ի Սեպտեմբերի 5 ի Հոռմ:

Սարգիս Հոռմն շմկնած՝ Ապաշխարութեան Ս. Թողովքէն 2⁹) Յունիս 1746 թուականի թուղթ մ'առաւ, որով նոյն Ս. Թողովոյն կողմանէ արտաքոյ կարգի խոստովանահայրն կը յայտնէ թէ Սարգիս Աբրեպ. անձամբ Հոռմ գալով, Ապաշխարութեան Ս. Խորհուրդն բնորոշած է եւ մեղքերէն արձակած: Այս ապեալ լատին բնագիրը (Դիւան խփոռն, Հ. Ե. Եկ.) կը զնենք այսակց. հաստապուածները ձեռագիր են, եւ ամբողջը պաշտօնական կնիքներունի:

Universis praesentes litteras inspecturis
salutem in Domino. Nos infrascript. Sanctis-
simi Domini Nostri Papae in Basilica Prin-
cipis Apostolorum de Urbe Poenitentiarum
Extraordinarius

Sergius Alexander Archivscovus di
Cesarin Capollocia Armeno

Limina Beatorum Petri et Pauli, ac Sedem
Apostolicam personaliter visitantem, et ad
Poenitentiae Sacramentum humiliter recur-
rentem in Sacramentali confessione audivimus,
et a peccatis suis, Apostolica auctoritate,
injuncta et Poenitentia salutari, absolvimus.
In cujus rei fidem praesentes litteras signo

Collegii Apostolici Poenitentiariorum signatas,
et propria manu subscriptas, ad humilem
ipsius supplicationem, gratis concessimus. Dat.
Romae apud S. Petrum anno millesimo
septingentesimo quadragésimo 6 Die 29 mensis
jovni Pontificatus Sanctissimi D. N. Benedicti
Papae XIV Anno 6

Fr. Antonius W.

Ord. S. Franc. Ref.™

Sigillum Poenitentiariorum.

Domini Papae

Խնայեալ վերոյիշեալ նամակներուն համե-
մատ՝ Սարգիս 1746ի վերջին աժաները վննե-
տիկ դարձած պիտի բլրայ. սակայն 'նոր-ինեան
Սարգսի դարձը կը դնէ 1747ին: Ընալին գործն
եղաւ՝ վննեալի մէջ դպրոց մը հաստատել,
եւ աշխարհական հոյ մանուկներ բերել տալով՝
զանոնք ուղղափառ հաւատոյ եւ բարոյից մէջ
հրահանգելն եւ ազատ արտեստ մը սորվեցը-
նել տալն ետեւ՝ ետ զոկել իրենց հայրենիքը.
Ընտեղ ասուք իրբեւ կրթեալ եւ ոստեալ ուղ-
ղափառներ՝ իրբեւ պատուաստ պիտի կցուէին
իրենց ազգին եւ լաւ պառօղ յառաջ բերէին:
Վստան զի, կը մտածէր, ասուք իրբեւ աշխարհա-
կան յարողիչներ՝ ազգայիններու մէջ դիւրա-
եղեւ մուտք գտնելով, զանոնք աւելի դիւրա-
կրնային սիրալիր խոսքերով շահիլ, քան թէ
առաքեալները (միտինարները), իրբեւ կայծ մը
ածուիի մէջ իյնալով՝ եւ անուխը հրաժարուելով:

Բայց այս գործը չյաջողեցաւ. վասն զի ինք պէտքս եղած դրամը չունէր. իսկ անոնք որ դրամով սգնել խոստացած էին՝ ետ կեցան:

Եւ որովհետեւ Սարգիս շէր կրնար անգործ կենալ, ձեռնարկեց գրքերով նոյն նպասակին հասնելու: Ինչպէս ղենեաթիկ քաղաքին մէջ այն ժամանակը կային Պսոթմուրի եւ Սրբանահան ապարանները, որոնք հայերէն գրքեր կը ապէին, Սարգիս իրեն համար սեպհական հայերէն քանի մը անասկ ատոեր շինել առաւ, եւ գիշեր ու ցերեկ անձամբ աշխատելով՝ 1747էն 1752 իրը 15 կտոր մեծ ու փոքր գրքեր ապագրեց իր աատելով՝ բայց Վնասն Պսոթմուրի ապարանը՝ Բսնցմէ ոմանք պատկերագործ են, եւ Ինչեքտի գիրքը իր ձեռքը 1752ին 2[»] եւ 1[»] յետոյ 3[»] եւ 4[»] ապագրութիւն ունեցաւ: Տպագրած գրքերու մէկ մասին ձեռագիրը հետը բերած էր Կ.Պոլսէն, որոնք ըստ մասին հայ Բարոզողաց գէշ թարգմանութիւններն էին՝ լատներենէ եւ իտալերէնէ: Սարգիս այս բնօրէնքուն անանգեակ ըլլալով՝ ստիպուեցաւ նոյնները սորվելու, եւ թարգմանութիւնները բնագիրներու հետ համեմատելով սրբադրելու: Պահաւ անոնց վատաշատները գրեց, անձամբ ալ քանի մը բան թարգմանեց:

Կ.Պոլսոյ "Հայաստան" ըրագրոյ (1846 թ. '21) խմբագիրն Սանչուշտ Կ Տէրոյեանց զատման հետ) Սարգիս Բրտեպի մէկ նամակը կը հրատարակէ. որուն մէջ Սարգիս անգիկոս թիւն կու ապր շինել առաւ ծ աատելութն եւ ապագրեւ:

յու սկսած զբերումն վրայ: Այս նամակն ամբողջ.
 ջնվին, յառաջ կը բերեմ: Մտադիր ընելով՝ որ
 "Հայաստանի" ձեռագիրն ընդգրկնակու թիւ
 ըլլալուն, որուն ազդուած ըլլալը յայանի չէ.
 ուր անունը ապագայ թեանս համեմատ երեք
 կէտով նշանակուած:

Հանձնարարականն եւ գործախոհ տիրացուն
 զպրի թողարարարայի յայտ յայտ կատարեալ ուղիւն եւ
 անի թմայեմ ի ճիւղ.

Պահանջներ սիրելի սովորութիւնն, զի ոչ
 զանց տանիցէիւ պատասխանել տալն զբոլոր.
 որ արդէն ի վագրն չեալ զբեղաւ առ քեզ յինչ
 ի սկիզբն զայստեան իմոյ առաւ: Բայց վարկեմ
 թէ՛ զուցէ ոչ հասեալ իցէ առ սիրելիութիւնդ. եւ
 կամ թէ ոսկոյ բազմութեան զբազանաց չեզոքա-
 ցեալ իցէ: Առաւ հարկ եղեւ ինչ զբեղ վերադառն
 զայս համար տալոյն զիրաւ, հարցանելով զորպէս
 սովորեալ բարեկեցիկ կեցող, նաեւ առ արեւելե-
 րոյն ձեռնարկեցեալ բառարանիդ: Քանզի արդէն
 Եւրոպային մերէն ի յեղեղի, որ եւ արժան ինչ է
 տանի Բառարանն Հայոց. եւ մինչեւ ի հոկտեմբերիս
 վերջն եղբիւ ապագայութիւնն միայն հասարի: Քանզի
 բոլոր բառարանն է երկու հասար. որոյ առաջին
 հասարն է հասարակ մեծայն բառից զբարա-
 յեցութեանմ: եւ այս է որ եղբիւրց է ի հոկ-
 տեմբերի:

Բայց միւս հասարն պարունակէ երկու կեր-
 պի բառարան. նախ զբոլոր յատուկ ածական
 Լատին ածականն թէ ածականց եւ թէ տեղեւոր, որ
 արդէն եւ այս ապագայեցեալ է: Երկրորդ՝ գոյական.
 հարաւ բառ. եւ ունի զայս ած. իսկ միւս, այս-
 ինչն՝ թանկութիւն, թարգմանի, խաբարի, կանչանալի,
 եւ այլն: Եւ նախ աշխարհական բառն կու գնի.
 եւ յետոյ զբարան: Եւ այս մասն առկա ին

ապագայի է, որ ողջն հասարի երկու մասն ի միասին բազմաբան աշխնի պակասագոյն յառաջին հասարն:

Աստե եթէ ալսու ամենայնիւ կամայիս եւ գիտն հարգանել գիտարգ, շնորհակալ եմ գիտաւնէ, որ տակաւին պահեալ է կենդանի գիտ, որ տնտրման իսկ եմ անհնիդս՝ նաեւ եւ զբող մի կենաց մասանդ ել: Աստե խաւարմ եւս աս ի յարմարագրել եւ որագրել շինելու աշխն՝ բաւ յատանականին իսրոյ: որոյ ապագայ իմիանն արգելն մերձ է աս ի հասանել ի կենն: Աղջնակն նաեւ եւ խաւարմ վառն ջրհեռանգ կենն կաշեղեալ գրել միոյ: գորոյ եթէ կամայիս տեսանել գիտելն, գրելն եւ յարմարագրել իմիանն, կարեւ ի յիշանել ի շարժն հանգիսի ի յաւայն տիրացաւ ալսուպեալին, եւ անդ տեսանել, գիտ ի կենն աշխն իմիանն երեք իմուգի, եւ ի ջրհեռանգ կենն տեսն իմուգի աս ալսեցի տեսնաւ Քալի իմէ գորգանն կրեմ գալխատալ իմիանն աս ի վերաին բազմաանել բուն յատանականի գիտելն, վերաին գրելով եւ յարմարելով, եւ գիտել իմիանն Աստուածաշինին յարմարելով, գայն տալխատալ իմիանն Յիւր ի փառս իւր համարեցի, եւ ալսու ինն զգորմեցի: Ար եւ աղոթի իւր երանուհի ոյս կուտին, որոյ եւ նուիրեցաւ այն գիտել, ինքն Աստուած բարեաւ երեքող: Գանդի ալսու գիտաւարս իմեամբ էր, որ միայն գիտն յաւանն աս աշխն հասարին փոխեցեալ ի տեղ: ոյն երեք իմիանն գրելն, եւ ալս ամենայն կարգն պահի սրակն եւ է բունն:

Աստե ալսու աս իմի կարի յաւապելն ուսոյ գրել շինելն հարցով եւ մարցով: տեսել յաւագոյն քուն գիտելաւան գիտն: որ եւ շինեցի զմի տեսակ գիտ՝ եւ անիմ աս իտ: նաեւ շինել տեսել էի յառաջ գտեսակ իմն փոյր գրել, սրակն է ալս տեսան բաւարանից գիտն: Քալի իմու կուտեղ գիտ տեղ ոյս երանակն, եւ սոյն վառաւ:

թիւնն. որ գրեթէ հայեց եւ մաշեց զիս այնքան. որ կէտ չի մնաց: Եւ մանաւանդ ի վեր քան դայիս՝ կորստաւ թիւնն եւ Նշգեհուն թիւնն զամալեցոյց զոսկերս իմ. զի այժմ փորձիս գիտացի եւ հմանացայ: Թէ ի յորքան զնոյ իջեն բարեկամք: եւ սիրելիք. որոց ահաւ թիւնն ցուցցէ ինձ վերստին Տէր Արեւուն:

Նաեւ յանցեալումն սղումնադիր իմն գրեցի առ հոգւոյս ցանկայի Պատրիարք վարդապետն ի ձեռն Առհաննէս շէկապոյն, որոյ զպատասխանն ոչ բնկայայ: Եւ միայն թէ ի ձեռն տիրացոյ. Ասորւս թիւնին ազգեալ էր, թէ կամեցեալ իջէ առ ի առաւ ապագրել շէկոնիսն ինձ. որոյ վստն պատրասեցի եւ զպիտոյս ոմանս. սակայն այնուհետեւ այլ դուց ինչ ոչ ահաբ: Աստի եթէ կարելի իջէ սիրազնոյց զնալ առ նա, եւ յինչն սղոյն բնւայն, մեծագունի սիրով, եւ յապարագունել զսիրան նորին առ իս, զի իմ ոչոց լոյս եւ սիրելի եղբորս է. եւ մանաւանդ ի աեղի հօր եւ երախտաւորի կու. նմանեմ զնա: Զի՞նչ, առեմ. պիտոյ շէր այսպէս յինելն, բայց եղես: Եւ յայս մտաբա վերստին զիր գրելոց եմ առ ինքն: Ահա յապէս կու խնդրեմ, որ հրամանաց եւս զոնն գրով միով միեթմարեցես զնախնայ թիւնս մեր, որ եւ ողջ լիցիս ի Տէր ի պարծանս իմ:

Սարգիս վարդապետ եւ

արքեպիսկոպոս Լոյսոյ:

Ամի Տեառն 1748. ի Ասիտի 25. ի Ալեքսանդի:

(Յ. Գ. Եւ իսկ ոչ իջես ահաեալ յիսպէս զոնն եւ զկերպն Վարդապետ արանին, յայտակարարաց որոցս յայտարարեցի զնա զնա իմն ի նմանէ, որ նորապէս յայս քարթնոյս ապագրեցաւ. զի առ աջին հասարն մինչեւ զատա եհաս այժմ:

Աւարդսի կենսագիրը Նորոթնեան վ. յա-
ռաջ կը բերե հետեւեալ հրատարակութիւնները՝

1. Ներածութիւն առ ջերմեւանդ կեան
Ս. Փրանկիսկոսի Ապեղացոյ։

2. Ճշմարտութիւն յաւիտենական։

3. Գիրք արինակաց եւ նմանութեանց։
Ըստ ապագրութեան Ժախքը Աստուծոյ Տաղին
Զմեւնիոյ Ըստ ջերմեւանդի խոստացած էր ապա
սակալն հրատարակուելն եւեւ մերժած էր
հաստատանել։ Աւարդի նամակին մէջ Գիրք կեն-
դանեաց կոչուածն այս գիրքն է։

4. Մովս. Խորենացոյ Պատմութիւն եւ
Ընկարհացոյց։

5. Ապոլոն Ս. Յովհ. Սկեւրեւանի։

6. 7 Սեփեւ Գիրք Եփեմբոսի, որուն
գրայ իր կողմանէ Յաւորածները բոս։

8. Արթուրիւն Մարտիրոսի կեան, զոր
ինքր թարգմանեց իտալերէն։

9. Սրիշ պէսպէս տեսարաններ։

10. Ասակագրութիւն։

Աւարդի նմանութիւն գրայ իր անունը դրած չէ։

Այն հրատարակութիւնները, թնայեալն եւ
հոս չհիշուածներ, աչքէ անցուցի, եւ իրենց
հրատարակութեան վաճառակին կարգաւ ման-
րաման յառաջ կը բերեմ։

1. "Աւարդ-Նորոթնեան" Վերջին Սրբոյն
Գրանդիսկոսի Ապեղացոյ, Ժախք մանեղեալ ի Տա-
լիական ի Հայո, ի Վրկոսոս, վրկ Խորեւրդա-
ցոյ, Եւրամարտեղեղեալ եւ Տղագրութեամբ ի յոս
ածեցեալ ի Սարգոն Բարեպետիւնու վաճառ-
նու պոլսեցոյ, ի Հայրապետութեան Տեառն Վա-

դարձ: Հայրաց կաթնագին: Ի վէնէակէ, Թամբ
Տեառն 1748 Ի Մարտի 12: Ի ապարանի Բնասնի
Պաթաթի: Հրամանա: Մեծաւորաց: Զարհ:
Մասենագիտա: թիւն, էջ 592):

Մեծա: թիւն 13,50 ամ. \times 8 ամ. էջ 8: Եւ Եւ
եւ 1 431. 1 պատկեր. Տակաւ սինապիս շրջա-
նակի մէջ:

Երեսակագրութիւն. էջ Կ. «Ըստջարա-
նութիւն... Խնկակա գոյով արդէն իմ պարապե-
ցեալ ի ծանրագոյն աշխատաւորութիւն առ ի
յարմարագրել, նաեւ ապագրութեամբ ի յայտնել
զ... մասեանն որ կոչի Կէրո Օրէն-կոչ եւ Նոնա-
նիւն... սակայն... ստիպեալ եզլ... զի նաեւ
կցորդա տնիցէի մեծագոյնի աշխատանաց իմոյ՝
գարմարագրութիւնն եւ պապագրութիւն ունենե-
կայ զբոլոյ... Սարգիս Վ. Կոստանդնուպոլսեան
եւ Լորենտիոսկոստ մեծի Կոստանան»

էջ 428 «Վերջարանութիւն... մինչ էի եւ
ի բնիկն իմ ի Կոստանդնուպոլս, առժամայն ի
թարգմանելն որին, բոս խնդրոյ Հարն իմոյ հա-
զեւորի արդէն ի Տէր հանգուցելոյ, ցանկացող եւ
ջանացող եզլ ապագրութեանն որին... Եւ մինչ
զժուարութիւն իմե պատնիս անգ, առ ի ապա-
գրել զնորապէս թարգմանեցեալ գրեանս. այնու-
յառ լեալ յոգւող հանէի... բայց մինչ գէլ եզեւ
ինչ, ժամանակ ինչ նպահանալ յայտնի կողմանս
եւ հեռանալ ի սիրազնոյ ազգէ իմե, նաեւ ի քա-
րոցելոյ նոյնադրանն Տեառն: Տակաւ ին առ ի մարել
զհարկն պաշտանի իմոյ. ձեռնամախ եզլ նախապէս
... ապագրել զ... Կէրո Օրէն-կոչ եւ Նոնա-
նիւն... որ վասն գոյոյն մեծագոյնի գործ, այնու հազի թէ
մինչեւ յայժմ կարաց հասանել ապագրութիւնն
նորին ցառ կէսն: Սակայն ի խնդրելն յինչն բարե-
բարոյից սմանց ստիպանալ պապագրութեւն ունենե-
կայ զբոլոյ: Իսկայն... արթնացաւ յիս վագեմի
տենջմանդն... Սրոյ վասն թագեալ առ ժամանակ

Էջ 1 — 48. «Տեմբ 3-րդնուս Եւթինքն Հա-
մառաւ թիւն հնոյ ամարին Համայնցոց, որով
հաւարակարար վարի ազգս Հայոց, Շարակարգե-
ցեալ գիւրին անիւ եւ ի յագաւ ապրդամաց, Ե
Գեղարգելի Խիւղիւնոյ Սեփոսոսոյ Էթն-Հայր
կուեցելոյ Թամի Տեառն 1733, Տպարեցեալ ի
Վէնէտիկ, ի ապարանի Բնառնի Պաթոյի, Հա-
մանաւ Տեառնոց, Եւ զիբբո ազգս Է ի Վե-
նետիկ՝ Ե. ապ. 1733, Բ. 1748 (այս), Գ. 1755,
Դ. 1771, Ե. 1807 (Պաղմաթի ետեւ)»

Էջ 1 — 72. «Համառաւ գրգուկ իմն լաւ
Դաւառանմանութեան, զոր արար բաւ խնդրոյ ամանց
բանասիրաց Սարբն Խամաւ Եւթինայի, որ եւ առի
Հրեշտակական վարդապետ Խր եւ բաւ խնդրոյ իմ
թարգմանեցեալ եղեւ ի Ղաւկաստ լաւագործի
Խիւղիւնոյ ի Կասանդանապոլիս Բայրբաւան-
րինման Տեառն ապարեալ եղեւ յարմարագրու-
թեամբ ի փառս Բասաւոյ եւ ի յագաւ բանասի-
րաց Եղգի Տիրոյ, ի Վէնէտիկ»

6. «Վաւան Եւ Նիւստոյնիւն, վառննոցաւ, որոյ
գրին ի յրեկերաւ թիւն, կամ ի մարգար թերման
դաւթեան Գրիտաթի Բասաւոյ Տիրոյ ի խալին
ապանապեցելոյ, եւ զաւագին մար նորա սարբ Կա-
սին, Խր եւ կուի Կիւղիւն Քոստ Եւթինայ, եւ
եղանի յեկեղեցոյ շարց Կարգին Բիւստեանց,
Խարգմանեցեալ ի հայր բարբաւ Թամի Տեառն
1748, () գոսաւսի 7, ի Վէնէտիկ, ի ապ. Բնառնի
Պաթոյի» (Չ. Խաման. էթ 496):

Խեծաւ թիւն Կ. 5. 5. 5. Էջ 1 — 29.

Եւ յաւարակիս գիրբ Խարգսի յինել առան
Տեառն գրեւ ըլլալուն՝ իրեն կր վերագրեմ:

7. «Եւ Նիւստոյն Բարաւ գամանին զամանելի
ապթիւյ, Դաւի վառն ամանայն առաւ շարաթաւ
Երկրորդ՝ վառն առաւստաւ, միջոքի եւ երեկոյի
Երրորդ՝ մարգմանայ ամանեալ Կասին՝ առա-
ւաւսր կերպիւ. Եւ շարբարդն յանաւ թիւն խղճի

Ախշատակագրութիւն չի Բ. «... Սոստի ազգեւեմ... այնու սիրով բնկայնուի զգիրքս զայս, որով եւ բնկայաք զգիրքն Աշխէ-ր Բարի կոչեցեալ, զի եւ սա շարագրեցաւ ի նոյն գովելի հեղինակ եւ թարգմանեցաւ ի նոյնոյ թարգմանչէ... Ի լոյս ածեցեալ եղեւ ի նստաստութեան իմմէ յարմարագրութեամբ, եւ ապագրութեամբ... Նաեւ առակեցեան յինն ի վերջն՝ երկու պատասկանտագոյն կառնի եւ օտոնչ փառն շարչարանաց Փրկչին մերոյ, որք ի խնդրոյ հանգուցեալ ճեառն եւ շարն իմոյ հոգեւորի թարգմանեցեալք եղեն: Զորոյ յորքան արժպտութեան գոյն իմ կլալալաւաւ պէտ ծանեայք այժմ, բայց անպան: Եւ զկնի բնկայման ձերոյ զայս յոսամ ի շնորհոյ ճեառն, իմէ անմիջապէս բնկայնոց էք նաեւ զպատգն ծանրագունի աշխատանաց իմոց՝ շէկչոն (Օշկն-կոչ եւ Նման-շիւանչ: Եւ այսու ամենայնիւ զիս զբարգմաշխատ, եւ զպանդխտակոչկոճ՝ ծառայոյ ձեր, որ արնիմ առաւարդաւ ոգտի ձերոյ առ ճէր յիման արժանի համարեալէք... բնգ իս եւ զամանգակն ծախուց ապագրութեան օտրին: Նաեւ զկոռաւանգնու պոյսեցի ուսումնալման շտէրտոյ՝ Պոչոյ Գոչիլն Եւայնան, որ բոս կարի իրութ՝ աշխատեցաւ ի հայել որբագրութեան ապագրեցեալ իմ զմոցն... Սորդ իս փարգապեա կոռաւանգնու պոյսեան եւ Լէր-քեպիակոպոս մեծի կեռարեան:»

10. «Պէլչ: (Օշկն-կոչ եւ Նման-շիւանչ, (սինապարգ նախաճակատ»

Պիքք Օրինակաց եւ նմանութեանց... Լէրարեալ ի հեղինակն Բոհաննու Սանճլմինեցոյ զի կարգէ Պարոզպաղ ի յատնական լեզուէ ի հայկական բարբառ թարգմանեցեալ՝ բոս մասին ի Վնէմ, եւ բոս մասին ի կոռաւանգնու պոյս ի Պչոյ կառու փարգապեալ խարբերացոյ, ի խնդրոյ ճեառն Բոհաննու զերաւմեծար փարգապետի Բաւգիւցոյ Պատրիարքի կոռաւանգնու պոյսոյ: Եւ

այսմ' ի ձեռն յողնաջան աշխատասիրութեան
Սարգսի Բճրեղիսկոպոսի Աստանդնուպոյեցոյ ի
յոյս անկեցաւ. յարմարագրութեամբ եւ ապագրու-
թեամբ... (Յորդորմամբ եւ բոյոր իսկ արգեամբ
Տեառն Խառնակոյ իմաստնութեան՝ վարդապետի եւ
հոյսակաւոր Բճրեղիսկոպոսի, մակննդամբ Ընդհն
կոչեցեցոյ: Ի Հայրապետութեան Հայոց ի յոստ-
եկարն սուրբ Էջմիածին Տեառն Ղլաղարաւ Աստու-
ղիկոսի ծաշկեցոյ: Ասմբ Ներմարմնութեան
Տեառն մերոյ 1758): Այս ի իմաստնութեան
Հայոց ՌՃՂԻԻ: (Յամեանն Բույսիս: Ի վեճեակի,
ի ազ. Ընտանի Պոսթիւնի Հրամանաւ մեծաւորաց
(սեւ - կարմիր տիպ): (Խառն. էջ 726):

Խեծութիւն 19 X 12 սմ. երկրջեան. էջ 1
I XX, 1 1093. 1 պատկ.:

Էջ III. "Ըստ Բարանութիւն... կարեւ ու-
սանի... զարեմանութիւն հարազատի իմոյ ի
Քրիստոս, Տեառն Խառնակոյ Բճրեղիսկոպոսի,
որ ի ձեռն յարգարական եւ յողնաթիւ Խառնոյ
իւրոց՝ գիտովն պատճառ եղեւ ապագրութեան
սորին. վասն յոստաւորութեան Աստուորշածին
ազգիս Հայոց, եւ վասն սմանցակ գտանելոյ Բա-
րսիւն եղբարց, յորմէ ոչ սգաին զտակաստ, նաեւ
վասն այլոյ իմն բարոյ վախճանի, զորմէ բնիկ երց-
ցիս ի վերջին երեան զբոցոյ: Հոսկ յետոյ՝ կարեւ
նանաչեյ եւ եւս զժանբոցոյն երկունս աշխատա-
սիրութեան իմոյ ի յարմարագրելն զխորդ չարա-
գրութիւնս եւ ի բազում ուրեք զախայտական բառս,
եւ զրանս ի հեզգութեան իմարգմանելն ի յան-
հմանութեան զբազրին պատճառ եղեալս, որչա հասն
մեզ զաշխատութիւնս ոչ սակասաւ: Վանդի ունե-
յով մեր զմի միայն զազատիար ձեռնադիր, եւ ոչն
զբեթիւ յոնայ Էր յամենայն տաղ իւր ոչնպէս
ախայտալ. վասն որոյ հարկ եղեւ մեզ գտանել
ստաւ զբուն որինակն յաւիճական՝ առ ի համեմա-
սել զմերն առ նա... Եւ զախայտալ ապագրու-

թեան անմեղացիք լինել մտղմեմ. զի վասն
դոշոյ միայնակ, վերպէին յաշաց իմաց... Խորգիս
վս. Կոստանդնուպոլսեան եւ Լաքեպիսկոպոս մեծի
Կեանքեան:

Էջ 1093. Լաքեանագիւր յիշատակագրոս.
Թեան ապիւյ աստղի մատենիս: Շնորհիւ... յանկ
եյեալ աւարտեցաւ ապագրումն սոյս արգասայի
մատենիս. . յամի Տեանն 1755 ի յայտի տմայս
վասն զի սրպէս յակգրան յիշատակեցաւ յինէն
յոսապիւն քակաւի եւ յասպարանութեան ինչ
յորգորմամբ եւ ծախիւք Տեանն Իստանպուլ Լա-
քեպիսկոպոսի ի յոյս անաս սոյն գործ: Նշանպէ-
ս եւ ի վերջարանութեանն համառասի յիշատակի
պարտասարիմ եղբարց մերագնէից՝ գրարեխոհ զի.
ասումն արհիպագաւի եղբար մերոյ հարագաւի.
որոյ սակս ոչ անխայեաց գրիտոյս ծախսց ի ապա-
գրումն սորին: զի հաւցել գիտեցմանն բարեյս
ճանպի գրագմաց բողոքայիս այս մատենն, զոր ի
ձեան մեծի աշխատասիրութեան իմոյ յամարեցաւ
ի յոյս անեյ, կամեցաւ անժնջելի յիշատակ, եւ
կամ իբր ինչն կացաւ զանեյ վասն այն բարեհամ
ագրիւր Խորհր Լուստաւորչի վանացն, որ է ի քա-
ղաքն Կարին, որ եւ կոչի Խորհր-- ինչ: Ըղագաւ
որոյ հարկասարեալ եւ զիտ արեանագրից գոյս յի-
շատակարան... վասն զի սրպէս քաջայայտ իսկ է
յոգունց, մանաւանդ զեռեզելոյն ի Կարին՝ հնգե.
աստան տմք շափ կրել սորին գրագմագիմի աշխա-
տանն ի պատճառ չինութեան, եւ Նորոգութեան
յիշատակելոյ ազրեքն, ի գոյն անդ ասալ.
նորգ...:

Ինչպէս վերն հրատարակած Խորգոսի (Բ.
Նամակէն, գրեալ 2 շոկա. 1745 ի վէնէյիս.
յայտնի է, Կրինակաց եւ Նամնութեանց գրքին
ապագրութեան մասին հրատարակութեանն
հինգ տարի յոսալ քանակգութիւնն սկսած էր

Զմիռնիոյ աստղերոյ Սահակ Ահագնի եւ Սարգսի մէջ, եւ մէջերնին եղած միաբանութեան համեմատ գոյքին ճակատար զրուած էր՝ թէ Սահակայ ծախիւք տպուած է, սակայն ինչպէս Նուրախնեան Ա. կը գրէ, Սահակ այս գրամի հասանցած չէ Սարգսի Լիվոնոյի հայ Եկեղեցւոյ զիւանին մէջ կը գտնուի Սահակայ իսկագիր եւ կնքեալ մէկ գրութիւնն այս մասին, գրուած թիվին ՈՒՃՂԽ (= 1750) յունիոի մասն յատուր տրաթու եւ ի սուրբ Նուստ որդի Եկեղեցւոյ խցումն, Եւս նամակն՝ որ ուրիշի մը գրուած կ'երեւայ եւ ոչ ուղղակի Սարգսի, կ'երեւայ թէ սկիզբէն պակաս է, ասոր մէջ Սահակ կ'առաջարկէ որ հազար սրմնակ կազմուած իրեն տրուի, եւ փութարէն վճարէ հասին 3 դր. իոկ իր տեղն եթէ յանձնուի՝ հասին 5) դր. Եւսք հասար պիտի ծախէ 1() դր.ի եւ սակայն կը պահանջէ որ գոյքին վրայ զրուի՝ թէ ամբողջն իր ծախիւք տպուած է, ասկէ ահա կ'ուրիւ Եւս նամակը կը հրատարակենք, նոյնութեամբ ։

Եթէ մէկնեակի տեղն կա վաճառէ հազար հասն երեք հազար դուշի ինչ ցաւոյն և հազար փողն նաղա տեղո պէ ցուտուր թէւպիմ՝ անեմ եթէ աստի տեղո կու վաճառէ հազար հասն հինկ հազար դուշի փէշին նաղա փողով կառնեմ այսու պայմանաւ, որ հինկ հարիւր հասն ուն ուղղի կապով նման մասի ոսի մեկնու թեան կապովն լիցի. եւ հինկ հարիւր հասն այլ վարտդի կապով լիցի. եւ եթէ վերոյգրեցելոյն կերպն իւրն սղուա եւ հաճոյ իցէ, նա ինչ եւս և հաճոյ գիտովին եւ եթէ վերոյգրեցեալքս իւրն չէ հաճոյ եւ ողտա, նա ինչ

ևս արաւորոյ վերոյգրեցելոյն չէ բնգունելի. այնուհետեւ որն որ իւրն չա՛հ է, ազատ է թող զոյն արաւորէ, զի մէյ, ևս առաւելապէս իւր չա՛հ է, ազատն կու կամիմի, զի այս ևս վասն իւր եղբայրական սիրոյն կամեցայ և թէ չա՛հեցի ի վերոյգրեցեալս, զի չառաւարան գրոյն բարեհամ ազգի բիւնն առնան լիցի իրք ի՞նչ բար արգեամբ նորին ապագրեցաւ զի վախճիր լիցի բար գիւրք նոյն ազգի բին, որպէս յառաջագոյն ևս ևս իւրն գրեալ էմ զկերպ նոյն իրական թեանն չեկեմ բերի ժեռումն և այսու գրով ապարտի զազատն իւր խորհիլ և զոյն առնել. ահա այս է իմ ձեռագիրս որ կնքեցի կնքաւ իմով թէ որ իւրն չա՛հոյ է վերոյգրեցեալս ինչ ևս չա՛հոյ է նաեւ որքան գիւրք որ պակաս եկն ի չապար չառնն առնն չառ ժ. ժ. զոչ իւր վերայ կու գրեմ փոքն առնոյ ժամանակն, այս եղև թէ վին ՌՃՂԵ յունիսի մասն յառաւարարութեւ ի սորք Նաւաւորի եկեղեցոյ խորումն բաւ է.

Կիրոս այս ինչ իրք բերն թէ մասն է լիցի թէ որ չա՛հոյացաւ գրեալ ի սմա, վերջ բանիւ եղեցի. Կնքի. որուն փակագիր բնի երցուածք՝ Խաւս չակ վարդապետ ՌՃՂԵ, — (1728):

11. “Կնքումն առնումն առ ի բարեպէս խառնովանիլ. Կիրք չազեւոր, յորմ առնումն ոչ կարէ առնել զհաստաւ եղանակ զառնումն ի շարհո ճեռուն, և պահիլ ի նոյն, Շարագրեալ ի Պոպոս Սեմեթեան, յրեկեթակոյն ինչն (Վաստեան, Նարապէս թարգմանեցեալ յիսայական բարբառոյ ի Հայոց լեզու, ի Սարգսն Վ. Է. և Մարտիկոս Կ. Պոպոսոյ, որոյ ախառս թեամբն նաեւ ապագրեցաւ ի Հայրապետութեան որոյ Նիմիտանի, ճեռուն Պապարս Հայոց Կաթոլիկոսի (Կամի ճեռուն 1751) և Հայոց Ռ. Ս. Է. Վննեմիկ, ի ապ. Նաւաւորի Պոսթոլի. Հրամանաւ Մեծաւորաց, (Մաս. Էջ 313):

Յակոբ Խոհեմ գաղթի։ Ի հայրապետութեան որդոյ
Էջմիածնի՝ Տեառն Սինատայ անեցոյց։ Յամի
Տեառն 1751, Ի Յանիսի Ի Վլնկարի, Ի տպ-
Անտանի Պոսթոյի։ Հրամանատար Սեծտորայց։
(Սաա. էջ 539.)

Մեծութիւն 12.5×7.5 շրջանակի մէջ. էջ
I—XII. I—318, I պատկեր։

Յիւստակագրութիւն. էջ IV. Նախեր-
գան... Իսկ որ առ բան տպագրութեան ուրին՝
գիտել պարտիս. զի ունելով իմ առաջմի միայն
հնագոյն որինակ ձեռագիր, որոյ տառքն ի բազում
աւելիք եզնեայց ինն, եւ բառքն դրեմք անհե-
տապեայց, եւ ուսման տեղիք եւս պնդելս շփոթա-
կան յիշատանք յցեայց ինն, որք իբր իմ՝ կարու-
սանային մարդարեւանայց... որքան կարելի էր
միւս որինակս, ջանայի ազգագրել բոստակա-
րիմայց անխաղաղման իմոյ՝ տանց յայլոյցելոյ
գրանն... Եւն յախառաղեայ յունեց Պոպոսն...
աշ ինայեազ ծախել զգրամն իւր յազգա ծա-
խոց տպագրութեան ուրին... Այդ իմ կէտ
ինդրոն էր վերոյիւնցեայն. բայց միջնորդ խոն-
գրոյն, որոյ անաղաղ եզն եւ, էր Հարազատ սիրելի
ոմն ինն ի մանկական տիպ հետեւ, եւ մանուսն
երախտաւոր, որ կոչի ինն՝ Տիրացաւ (Վահանեւ
Իդնատիսեան... վերջապէս եւ ինն... որ մեծաւ
տախտաւ իմեամբ տյնիմ վասն ոգտի հերոյ՝
Պանդխտակոչկոն լեալ ի Նիգեհոյ իմեանս վայրի,
Տէր տյլեկոյ իմ ինն արտոցէ բարեխառն իմեամբ
Սրբոյս, պատշապանելով ի հոգեւոր եւ ի մարմնաւոր
զորանակայաց նաեւ յապուկաբարոյ մարդկոյ-
ցաց, եւ խորամանկաց, յորոց ոչ ոսկաւ միտաւ
կրեցայք, եւ կրեմք տակաւին... Ստորիս Վար-
դապետ եւ Աւրեղիոսկոպոս Վ. Պոլսեցի։

1-4. "Էջմիածնի Ի Տիրեղ-Քանոնեւն։

Պայն վերն յիշուած՝ 1748ին տպուած Վիթի-
մարակի Տեառն տյլեկոյ վաճառութիւնն իմով։

[illegible]

Սղմ 1752թ. տղայք բուխեան ճակատան աս-
բնականդ տեղի ի նր յառաջ կր բերեալք

Կարգուի որ կոչի Լեփիմերտեւ. Երբու՛մ պա-
րունակի Դաւի՛ Ըրջան մշտնջենաւ որ գեկուցմանց,
Երկրորդ՝ Ընձեհաս աւանք տարեկան արեկուս ինկանց
Երրորդ՝ Հասարակնէք նշանաւ որ բանիդ իմաստա-
սիրաց: Զորրորդ՝ Տղայական հանճարեկութիւնք,
եւ խաղք: Տղայակցեալ աշխատասիրութեամբ
Սարգսի Եւքեղ: Ի Կ. Պոլսնցոյ, ի յողոս եւ ի
զուարճութիւն Կեսաթի ինկ մանկանց ուսումնա-
սիրաց մերային Լղդի: Օմանդակութեամբ, եւ
խնդրանկա Մահտեաի Եսկորի որդի, Ըքեղապանն
Խոզմաս շէշէպոյն Սեղբոսեան (որ եւ Տախաներէն
կոչի) Խոմագո տի Սէսփաս: Ի Հայրապետութեան
Հայոց ի Լուսանկարն ուրբ Լ՛ճմանին. Տեսան
Միշտուայ Կաթեպեկոսի Բեկնցոյ: Եսմի կենա-
րարին մերայ 1752, ի Մարտի 3: Ի Վէնէաիկ, ի
տաղ Բնաւնի Պոսթայի: (Մաս, Լ՞ժ 151), ուր կայ
այլ ծակատ, եւ ծածոցնս ինկն անճիւղ:)

Մեծ մ. բլ. ձ. 10.5×5.5 , զգ. 1—XXII հ. 1—456, 6 պատկերք հ. 2—առկա պատկերք:

Էջ 456. "Շնորհիւ եւ պարտաւ իմ եամբ Տեառն
 Եղեբեցաւ ապագրու ձեռնդ փոքրագիր զգրկանն
 (արէ իբր զբռնմամբ ի ձեռն առաջին մանկանց)
 Ի բարեկամայեց զապագան Ալեւելիկ, ի խնդրոյ պնդու-
 ըիկ պերճափառի, որոյ անունն ի յառաջին նախաւի
 սորին մականգրեցաւ : Ուստի խնդրեմ ի վայելողազգ
 յիշատակեց յագթմ աւեր, զեւագո շորին, եւ մեր
 փոյւն չպր մերիւ ի Տէրոյ :

[illegible]

իր ծախքով ապագրած է «Երեսնցի Ընտանիքի որդի պարուն Գարրիէլ»:

Սարգիս ունեցած գրամը ապագրուածեանց ծախսելէն ետեւ ստիպուեցաւ գաղղիացիներէ: Տպագրեալ արկունքներու մեծ մասն Ընտանիքի զոհեց, որ հեազհեաէ կը ծախուէին թէպէտ, բայց կարելի չէր այնչափ դրամ գանձել՝ որ կարող ըլլար գործը շարունակել: Մասնաւոր որ գրամին մէկ մասն ալ անհաւատարիմ գործակալներ կերան: Եւ այսպէս դրամական նեղութեան մէջ իյնալով եւ տեղէ մ'սգնուածին չգանելով՝ որոշեց գաղղիացիներէ գործը եւ Պոլիս փոխառել: Բայց վերադարձին պատմութիւնը չշարունակած՝ աւարակեց այստեղ իր ապարանին պատմութիւնը:

Սարգիս 1752ին վերջը ապագրութիւնը պարեգրեցնելէն ետեւ՝ ապագրութեանց մէկ իշխրիկ մասը վճենեալէ՝ Յովհաննէս Սեյրուսեան Եւլիպոյսն քով թողած էր, որոնց ցանկը գրած է իրեն 24 Յունիս 1773ին վճենեալէն «Պետրոս Ընտանիքի» (Դիւ. Լիւ.), երբ Սարգիս երկրորդ անգամ Իստանբուլէ Էփոնոյ կը գանուէր: Բայց ցանկէն կ'իմանանք որ Սարգիս ապագրեր է նաեւ Ս. Լստուածածնի եւ Ս. Գր. Լստաւորի մեծադիր պատկերներ, ինչպէս նաեւ Ս. Լստուածածնի, Ս. Գր. Նարեկապոյ, եւ Ս. Բաղդոս Մծրնայ Շայրապետի պատկերները: 1754—5ին Վ. Պոլիս հաստատուելէն ետեւ՝

էր ի Պոլիս առ Կեսարացի Սարգիս վ.ն գիր ապագրական փորագրեցեալ ի վճենեալէ, յոյժ

ազնիւ եւ քաղցրամեա, որով գէշօնէրէն գիւքն
ուպեալ էր եւ պահէր առ ինքն զգիրն, եւ ոչ
ուսմք տայր եւ ոչ ինքն զապագրատուն բանայր,
վասն որոյ՝ գրեաց առ Նա Սրբապան վահն
(Սիմէոն Կաթողիկոս) զթուղթ սիրոյ եւ խն-
գրեաց աւել զապագրական գիրն որոյ լժժո-
ւոյս, կամ գնսվ եւ կամ ի յիշտաակ հոգւոյն
խորոյ, ևս թէ կամօցի զայո որով կերպիւ եւ
իցէ ծանուսցէ մերաթոցն որոց եւ կամօցի ինքն
զմաս իւր, զի գրեսցեն ինքեան. եւ կամ ինքն
խոսիցի գրով եւ որպէս կամօցիս, ասէ, եւ ինձ
է հաճելի, (Կիւս քհն. Լեւոնեանց, Դիւան Կ.
Սիմէոն Կթղկոս, յիշտակարանք, Խիֆլիք 1894,
էջ 551, և Կ. Զարբհ. Պատմ. հյկմն. ապա-
գրաթեան, վեհեա. 1895, էջ 184) վասն
զի Սարգիս ինչպէս Նուրաթեան վ. կ'աւանդէ
(Երգ Է), 1755ին վեհեաթիկէն Պոլիս իր տանը
բերել տաւ ապարանն ու տառերը՝ նոր գրքեր
ապելու համար: Սակայն Յակոբ Նալեան Պա-
տրիարք թոյլ չտուաւ ապագրել՝ բայց միայն
իր խնդանները, որով Սարգիս ստիպուեցաւ
այո խորհրդէն եւ կենալ: 1766ին Սիմէոն Կա-
թողիկոս, երբեմն Սարգսի բարեկամն ու բարե-
բարը (Երգ Խ), յիշեալ սիրայիւ նամակաւ
ինչորեց Սարգսէն. որ ապարանի տառերն Էջ-
մածնի լժժուոյն Նուիրէ կամ ծախէ, միեւնոյն
ժամանակ և Պոլսոյ իր գործակալ Մահմետի
Մովսիսին ալ գրեց, որ սոյն տառերը գնէ
Սարգսէն, որուն և Պոլսոյ ապագրիչ մը 1500
դահեկան տուածարկեր է. մինչ Սարգիս 1500

դահեկան կը պատշաճէր. ուստի Մովսէս աշխատի
 ստեղծ նուազ կամ նոյնչափ վճարել, բայց ոչ
 աւելի (Մշտնեանց, անդ, էջ 88ԻԽ): Այս բա-
 նակցութիւնն ի դերեւ ելած է սակարկութեան
 շարքին մարտնչական արարածն ալլա կազմածով
 ծախեց Կեսարացի գիտուն ախարացու Կէպիլն,
 եւ գիլն ալ դանձած էր, երբ 1716 Մարտի 1 ի
 մեծ երկրաշարժին փրաւ նաեւ Վէրիթիւնն ալ
 էր (Սարգսի) Կէպիլ ալ ապարանք եւ Կէպիլ ալ
 ապարանքն ալ փրատակներու տակ մեռաւ
 (Վերն Երգ Ի): Այն Կէպիլ կը յիշէ նաեւ
 Սարգիս Կալիթ (Յոնանիսեան 1716) — Կիլն
 միջոցին գրած ալլա ձեռագրին ալլա — Վամի
 ճեռան 1716 յամահանն Մարտի 1 յաւար
 էր: 1716 Երբորդու մարտ յիշանց ի յառա
 պահու մամ անցեալ ալլա չէրէր տառն, եղեւ
 շարժ իմն ի Կ. Պոլիս, ստատիկ արտամարտ եւ
 յանկարծաղեկ երեւմամբ՝ ահարեկ յարժ թրնդ-
 մամ, ահա ելով հաղի թէլ բողեւել կ'զի
 քաղաքն յոյց բարակութիւն, բոլորանելով
 զմեծամեծ միջիթնն զոչ ի բխաւակն բա-
 դու մ'մեռան ի յի իստանկից, որոց մինն մանաւ անդ
 էր Թիւրքի Կէպիլ կեսարեան իմաստաւեր, յոյժ
 եւ զպրտ թեանց ամանց աղագ իսկ Կիլեակ
 Կիլեակ ալ թէլ Կէպիլ նոյն իսկ 1716 ին յոյժ
 ապարանք, վասն զի Կէպիլ թանկ Կէպիլ ալ
 բանէն եւ ոչ իսկ հաւ մ'ապագրտ թիւն ծանծախ
 Կիլ Սարգիսի ապագրտան զոչ ծանծախ
 թեւն ու նիւն ու բիշ փոյրիկ գիլի մ'ալ, ապա
 1716 ին ի Կ. Պոլիս:

18. ԴՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՍՏՈՒՆԻՆԻՆԻ
 յայժմ հարկ ու ար շարակիրքով մանկանց, և վեհափառ
 հայրապետութեան ճեպարան Սիմեոնի Արքայան Աս-
 րիակերտի ամենայն Հայոց: Եւ ռուբր Ստրիմոյ
 ճեպարան Պոպոսի եղբորանկարաց Վ. ի. Հրամանաւ
 ժողովի մայրաքաղաքի ճեպարանի վերանայնոր հ
 Վ. ի եւ Բաժնեւորութեան Պատրիարքի ի թիւին
 Հայոց 1918 յունիսի 15): Տպագրեցեալ ի ապա-
 րանի Բաժնեւորութեւ Բախարու (Մաս 286):

Մեծութեան 11 (11) ամ Էջ. 1 1. 1.

Էջ 1 123. Գրիտանէական:

Էջ 123 Բաժնեւորութեան ի վերայ եւթն
 խնդրութեանց ամենատարբար Հայր մերին, ի տեղա-
 կիւ շարակիրքով:

Էջ 124. «Յանկ ելեալ տարանկառ Դրաց-
 կոցիկն Գրիտանէականի ուսման... Ստրի խնդրի
 ի վերայ եղբորաց յիշել ի մայրաքաղաք - լիւթ-
 ձեր ի Բրիտանի զճիւղիկեցի հանգուցեալ մահաւորի
 Խաչատուրի որդի զմահաւոր Պոպոսն, որոյ ար-
 ցեալն ապեցաւ վարդիկ տեղաւորութեան»

Հ. Գ. Զարու. Մաս Էջ 285 այս գրքի
 մասին կը գրեն - չկայ մասնաւոր յիշատակ
 միւս սրտի շարակիրքովն ու բոլոր իմացութեւ
 Հաւանական կ'երեւայ թէ Ստրիկ Ստրիկեան
 Վ. ի բոլոր: Այս իրար իմ ղիմաւ միւս վերայ Գեր.
 Հ. Մկրտիչ Պատրիարքան Վ. ի նկատելն գրեց ինչ
 թէ իրենց մատենադարանը պակասաւ քաղա-
 կին կոյրիւն վրայ մատենականից Հաւանական միւս
 նշանակաւ Հ. ի Ստրիկեան Ստրիկի վարդա-
 պետ շարակիրքով, եւ յայդպէս շեղամանց ինչ
 ոչ ապիւյր յանուն նորաւ: Վիեննայի Միջմա-
 րեանց մատենադարանի տնօրէնական սրինակն
 բոլոր խնդրանալս յենկոյն Գեր Հ. Բաւնարու

վ. Պիլզնիկճեան, կը գրէ ինձ (16 Հոկտ. 1906).
 "Դրողկոցիկը աշտէ անցուցի կաթնոյիկէ վար.
 դապեառութեան հակառակ բան աշտիս չհան-
 դիպեցաւ. քրիստոսի լնութեանց վրայ խաւք
 չկայ. վերջին օժման մէջ ըստայայտ կը դնէ օր
 այս խորհուրդը ի. զով օծելով կը պաշտօնի.
 ամբողջը կաթնոյիկեայ քրիստոնէականի ապաւս-
 րութիւնը կ'ընէ. Հաւատամքի մկնութիւնն ալ՝
 լատինաց հաւատամքի մկնութիւնն է կարծեա՝
 ինչպէս օր ամէն քրիստոնէականի մէջ կը
 գանուի. "Հայաստանեայց եկեղեցի. բացա-
 րութիւնն ալ ամենեւին աշտիս չհանդիպե-
 ցաւ. այլ առիթը հանդիպելուն" "Մայրս մեր
 կաթնոյիկէ եւ ոռաքելական եկեղեցի. կ'ըսէ.
 Սարգսի 1747էն մինչեւ 1752 վենետիկի
 մէջ անցուցած կեանքէն եւ ուրիշ գործերէն
 գրեթէ բան մը ծանօթ չէ. իր թղթերուն մէջ
 կը գանուի միայն 16 Սեպտ. 1748 թուակիր
 նամակ մը ի Ս. Ժողովոյ (Դիւան 1իմ.), որով
 Ս. Գահանայապետն Բենեդ. Ժ. Դ. հրաման կու
 տայ իրեն բոս խնդրանացն՝ որ Սարգիս Եւրփեպ
 կարենայ քահանայ ձեռնադրել շն ապրեկան
 կրօնիկոսն. Վախճանի Սարգիս Եւստատիոս-
 տարեանը, Հայոց մէջ միսիոնի երթալու հա-
 մար, եւ թոյլ կու տայ օր ձեռնադրութենէն
 ետեւ երկու տարի Սարգիս Եւրփեպ ի ծառայու-
 թեան մէջ Թայ. Նաեւ. Հ. Մատթ. Եւ դոկիացի
 կուսանդէ (Դիւ. Միսիթ վենետ.) Միսիթար
 Եւրփահօր երջանիկ փոխման եւ յուզարկաւո-
 րութեան ստրկագրութեան մէջ. "1741) Եւրփ

18. Եւ կային յազգէ մերմէ ի սմին ժամանակի երկու եպիսկոպոսք ի վէճէշ (՝ վենեաիկ), որոց մինն էր ակը Գինառ արքեպիսկոպոսն Զմիւռնիոյ, եւ միւսն ակը Սարգիս արհի-եպիսկոպոսն Կեոարիոյ Կապադովկացոց: Եկին որքա ի վանս մեր կալ ի հանգլս թաղման նորա եւ ցաւակից եւ կարեկից մեզ եղեալ բնկերացան ընդ մեզ յուղարկաւորութիւն նորա:

Սարգիս Արքեպ վենեաիկէն մկնեցաւ 1753ին եւ ուղղակի Հոռմ գնաց, ուր ամենէն ռիւսով բնդունուեցաւ, եւ ամէնքը կը թախանձէին որ հոն մնայ: Սակայն Սարգիս որոշած էր Պուլիս երթալ, ուր կ'ապրէին ապաւին ծերունի մայրն ու քոյրերը, եւ որովհետեւ չէր կարող հեռուէն ապագրութեամբ ծառայաթիւն մատուցանել իր ազգին յոսանորութեան, կ'ազէր մտաւն դարձեալ քարոզութեամբ նոյն նպատակին հասնիլ:

Նոյեմբերի 5ին Հոռմ հասաւ Սարգիս (թղ. Աոփո. Եպ ի ի 29 Դեկտ. 1753. Դիւ. Անա.) եւ Հայոց իջեւանն օթեմբանեցաւ: Ինչպէս 1773ին առ քարաւորարն Ս Ժողովոյ գրած նամակին մէջ կը յիշէ ինքը՝ Սարգիս վեց ամիս մնացած է այս երկրորդ անգամ ի Հոռմ: 1754 Մարտ 16 թուականաւ Ս Ժողովը վկայական մը տուաւ ձեռքը (Դիւան Լիփ.), ուղղեալ Պոլսոյ յատին Եպիսկոպոսին, որուն մէջ զՍարգիս կը յանձնարարէ անոր մասնաւոր խնամքին եւ հոգացողութեան, գովելով անոր առաքինի եւ համակրելի վարմունքը, որով աճն

մարդու յարգանքը գրաւած է։ Գորշեալ 1751
 Վար 15 թուականու Ս Գաճանայապետը
 Սարգիս Արքեպիսկոպոսին՝ որ իր հրամանաւ
 Արեւելք պիտի վերադառնայ, իշխանութիւններ
 կը շնորհէ (Գիւ. աճ 1/14)։ Այսպէս ազգականու
 թեան եւ խնամութեան միջեւ չ'առիճանի
 (բաղառայութիւն Ս Պսակի արգելքներէն աւերի-
 նելու, մահուան ժամանակ իրականաբար ներպու-
 թիւն շնորհելու, եւ արիշ ներդրութիւններ,
 եւ այլն)։

Այս առեւններն հայ վարդապետներէն ու
 մանչ' հայկականաց աւանանոյժ Հոսմ կ'երթային,
 հոն պատիւ եւ պիտութիւն գանելու համար,
 սակայն իրենց խարդախութիւնը Հոսմայ խիստ
 քննութիւններով երեւան կ'եկներ։ Այսպէս Ան-
 ասեան Միաբան Հ Պաղոս եւ Հ. Գլիգոր վար-
 դապետը կը գրեն 20) Առիւ 1746 Ա. Պոլսէն ի
 խրանան (Գիւ. Անա)։ Կարապետ վարդապետ
 հասակաւ երկուքն այնքա՞ն ծեր այս քաղաքս գու-
 լոյն ետոյ չ'անէր վկայական ոչ քաճանայու-
 թեան եւ ոչ հայկականութեան, եկեալ է Հոս-
 մայու որ առնիցէր վկայական թաթին հայկական-
 սէն եւ այլ կարգաւորացն զի դառնայլեր երկիցս
 անգամ ի մեծն Հոսմ յորժամ ետեռ թէլ ոչ
 եզեւ որպէս կամի, այժմ այս աեզս ասաց թէլ
 գնամ Հոգեւոր Տիրոջ քովն որ ինչն ինձ ճար
 արացէ. զգուշացուցէք Հոգեւոր Եկէն զի մի
 խորիցի պատրուական բանիքներկորպ Վարա-
 պետ հայկականութիւն, որպէս խորեցաւ Ասկոր ա-
 մենապոյծաուն առաջին Կարապետ Ա. Ան. վասն

դի այս եւս ոչ ունի գիր վկայական ոչ քահանայութեան եւ ոչ եպիսկոպոսութեան։

Սարգսի այս երկրորդ անգամ Հոռոմ գլխաւորուն՝ Նոյնպիսի գկւյ՝ մը հանգիպեցաւ, եւ Սարգիս յերեսան հանեց խորդախութիւնը։ Եւ յայնչեւ Յովակի Կոյ Եղեարի, շեռնագրիչն ի Հոռոմ, ԼՅ Կեկա 1753ին կը գրէ ի Վերանան Հ. Ռաֆայել Մեծաւոր Ա. ին (Կէ. Եւնա.)։ Եկն եհաւ ի Հոռոմ ոմն սասանպոյցի հափեղայոր ասեղ պինչենէ ի Ենկիրայ վանքն յետք քահանայ եւ ապա գնացեալ Էջմիածին ի Ղազարէ ձեռնադրեալ եպիսկոպոսութեան ոչ գործընթաց վկայական, այլ միայն երկու փոքր գիր մին քահանայութեան ասանքարդէ եւ միւսն Էրզրումս առաջնորդէ։ Երբ յիշեն Եղիազար հափեղայաւ աղքատ գորովաւոր հրաման մուրայ, եւ յետ երկրորդ ասանք յինչիւ միայ խոստովանեցաւ յայանապէս թէ ոչ է եպիսկոպոս, եւ ոչ Էջմիածին գնացեալ եւ ոչ է եւս ուղղափառաց արձակումն ասեալ, եւ այլմէ ասեղի քան ԼՅ ասորս որս ի Հոռոմ հասեալ է, ոչ գնաց գաւանդութիւն հասաւոր ասպ ի սանպոյցիցիան եւ ոչ խոստովանութիւն եւ ոչ պատարագ ասաց։ Եւրայ սակաւք ունի դառնայ յարեւելաւ, վասն այսորից պրիցի ձեզ զնմանէ զի մի ոք ի նմանէ խափիցի։ հասակաւ միջակ պոյն է, սեւամարտ սիրը ՅՅամեայ, սասանպոյցի, սասանիւրայ սամմէ, լաթերով ստանալ, Քէր Սովակի աղբնի տղան է, եւ մամանակ մի Էնկիրայ վանքն կացեալ է, սա իւրեւ եպիսկոպոս եմուս ի Հոռոմ, մառ սգեստի. եւ խաչ ի սգա.

բանագի իւր ունեւոյ՛լ եւ 47 ամեայ զինչն ասելով, սառւթիւնն իւր յայանեցաւ հանգէպ իւրոց քաղաքացւոց որք գտան ի Հոսմ բնդ Սարգիս եւ պիոկոպոսին, որք ի Վէնէժայ մի ամսէ յառաջ քան զնա առ մեզ եկեալ են: Քանզի Կերապայեան Սարգիս եպիոկոպոսին մանրամասնաբար քննեալ զնա սուս եհան զնա, եւ մեր ոչ հաւատացաւ: Նոյն Եգիպտարու եպիոկոպոս գոչ, քանզի յառաջ քան զհասանիլ նորա եկն մեզ գիր ուսկո խափերայութեան նորա. եւ այս վռոն այնորիկ գրեցաւ զի եւ զուր զնա այդմիկ կողմանս հոչակեցէր մինչ լոէր եթէ գայայդ միկ կողմանս: Եւ եթէ այդպիոի անուամբ եւ քապարաւ ի ժամանակ Պանդոցի Ստեփան վարդապետի ոչ որ նստեալ ի վանքն եւ ոչ առեալ իցկ կարգ քահանայութեան Վշամ եպիսկոպոսէ ի նոյն վանքի Լնկիրոյ մէջ փութով գրեցէր պարգապէս. իսկ եթէ իցէ ոսոյզ քահանայ ձեռնադրեալ լոէր, միայն վասն ոստութեան եպիոկոպոսութեանն իս. ոեցէք, եւ թէ ի Հոսմայու ի մէջ հայերէն վկայական գիր ի ձեռս նորա ոչ աեասնէք վասն ուղղադատան լինելոյ նորա առաւ, մի հաւատացէր:

Սարգիս անմիջապէս Հոսմն մեկնեցաւ, եւ 1754ին մեծ պահոց մէջ Լիվոնոյ հասաւ, ուր աչգպոյններէն եւ ոսարներէն մեծ պատի գտաւ: Եւագ շարթու արարողութիւնները կատարեց Լիվոնոյի հայ եկեղեցւոյն մէջ եւ Զատակն ետեւ նաւարկեց ուղղակի Զմիւռնիա: Սարգսի համբաւը շատ մեծ էր արդէն եւ իրեն

Համակրողներու թիւն հազարաւոր, հեռեւա-
րար իւր գալուստը չէր կրնար թագաւն Ծաւ-
առնէր սիրով ընդունեցան զինքը, եւ տեղոյն
աստճնարդն ու բարեկամը՝ Սահակ Ահագին
Աբրեւ. հիւրընկալեց զինքը, Ասրգիս կաթողի-
կեայ հաւատարմաւորաձեւու, միտինի որոշած էր
ինք զինքը, իւր պերճարան քարոզութեամբը, եւ
այս հոգւով մասն դարձեալ հայ հառաւորու-
թեան մէջ:

7.

Վարդան Արքեպ Յունանեան, Մելքոն Եղ. Դաս-
պասեան, Արուստամ Եղ. Արծիւեան, Գրիգոր Արքեպ,
Եիւփէլեան, Ասրգիս առաքելական միտինար թ Զմիւռ-
նիս, Պրուսա, Սահակ Անգնի դուստանտութիւնը,
Ասրգիս թ Ա. Պալիս Կենսազրութիւն Սամուէլ Եղ.
Երզնկացոյ, Ասրգիս կաթողիկէայ բարոգի, թ Ա. Պալիս,
Երբեւ Լոսթաւորդ թ Թոթաթիւ 1755ին զանաւորով թ
Ա. Պալիս՝ Կալսարուի թ Կիւրքոս:

Կաթողիկէ հաւատարմաւոր շայնք մէջ տարա-
ժեւու համար Հոսմայ Ս. Ժողովն ի սկզբան հայա-
գէտ լատին վանականներ, յետոյ Ս. Երանեան
Դպրատան հայ աշակերտները եւ 1700էն ետեւ՝
վերջնոց հեռ նաեւ Ախթիւսեան եւ Վիւանանու
Անանեան Միտարաններ իրրեւ միտինար (աստ-
քեայ) կր զրկէր Ա. Պալիս եւ տախկան հայա-
րնակ գաւառները մինչեւ Կոստան, Պարսկաստան
եւ Հնդկաստան: Ասոնց եռանդան եւ աստքե-
լական գործունէութիւնը 1640էն ի վեր յա-
ռաջ բերած էր արդէն հայ կաթողիկէայ հա-
տարակութիւններ, զիստաւ քաղաքներու մէջ:

Ա. Ժողովր նաեւ առեն առեն հայ կաթողիկէայ եպիսկոպոսներ կը զբկէր, որոնք նոյն աեղերը կը շրջէին, կը բնակէին, ի ծածուկ եւ հակառակ հայածանաց՝ նոր անդամներ կը վաստակէին. հիները կը հասաաաւէին եւ ամենուն հոգեւոր պէտքերը կը հոգային: Ըյոպէս ծանօթներէն մէկ քանին յիշենք: Վարդան Վ. Թանանեան, աշակերտ Դպրատան, 1675ին Ըջրեպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ: Իրրեւ ոգնական Լէմպէրկի Ղիկ. Խորոսեփ: Ըջրեպիսկոպոսին, եւ Ա. Ժողովոյ հրամանաւ անմիջապէս ճամբայ ելաւ, ամբողջ հայաբնակ գաւառները շրջեցաւ առորտարի, եւ 1785ին վերադարձաւ Լէմպէրկ: Մեյրան Վ. Դապառեան, աշակերտ Դպրատան, Մէրաքնի առաջին հայ կաթողիկէայ Ըջրեպիսկոպոսը. Ա. Ժողովոյ հրամանաւ 1685 — 7 զբեթէ ամբողջ Հայաստան շրջեցաւ քարոզութեամբ: Ըրրահամ Վ. Ըրծի, եան կամ Նոսփիղեան որ 1710ին Բերիոյ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ, քիչ ետքը քարոզութեամբ շրջեցաւ Կաղապիա, Կեսարիա, Տրապիզոն եւ ի Կ. Պոլիս, ուր բանաարկուեցաւ 1714ին: Գրիգոր Վ. Վիփէլեան, որ Լիւթանուս Խիւրայէլ Պետրոս Կ. կաթողիկոսէն († 1780) Բաանայի Ըջրեպ. ձեռնադրուած էր, Ա. Ժողովոյ հրամանաւ մինչեւ 1788 ամբողջ Աեծ Հայք շրջեցաւ, քահանաներ ձեռնադրեց, եւ այլն:

Ըյոպիտի միտիւմար մըն էր նաեւ. Սարգիս Ըջրեպիսկոպոս, որ իւր արժանաւոր մեծ համբաւով կուուած էր Կ. Պոլսոյ Հայոց մէջ կու-

թու ղեկէ հասարակ տարածելու ։ Տարակոյս չկայ
 որ իր այս գործունէութեան արդիւնքները իր
 զգուշաւոր կենտագրին մեղի աւանդածներէն շատ
 աւելի եղած պիտի ըլլան, եւ պիտի գանուին
 այս մասին աեղեկութիւններ ։ Ա. Ժողովոյ ղեա-
 նին, ինչպէս նաեւ Մխիթարեան Միաբանու-
 թեան վենեակոյ վանքի՝ իր Միաբաններէն հա-
 ղորդուած, որոնց սակայն առայժմ՝ անմասնելի
 են ։ Եւ ունիմ միայն Սարգսին 1773ին Հոռմ
 Ա. Ժողովոյ Գարաուդարին գրած նամակին արի-
 նակը (Դիւ. ։ 1իվ. ։), որուն մէջ ինքն Սարգիս
 կ'ըսէ. հրաման առեալ ի Քահանայապետէն
 եւ ի Արքայ ժողովոյն ցնացար ի Կ. Պոլիս ։ Եւ թէ
 անդանոր զինչ, եւ զորպիտի հաշածանս կրեցայ,
 եւ պոքքան սմանդակա թիւնս արադոյ ուղղա-
 փաւացն շայոց, եւ որպիտի յարոգութեամբ
 վարեցայ յայանուպէս ի հոյակապ եկեղեցիս
 շայոց, եւ զայլ այսպիսի իրակութիւնս աեսա-
 նելոց ։ Բնաու ծով Արեւոյն ժողովն քեւ հան-
 դերձ, ի ձեռն ճշմարիտ վկայական գրեանց գե-
 րազանց պետականցն ։ Գրանապոյ եւ Նապոյոյոյ,
 որք ականջաբար եւ ականատեսոյ գոյով ամե-
 նայն որպիտութեանց առից եւ կրից մերոց՝ վկայ-
 եալ հաւատաւակս գրեն ։ Եւ իրոյ իւր
 յարողութեան արդիւնքն են՝ վառակուած
 կաթնաղիկեայ Եկեղեցւոյ, բաց ի նշանաւոր
 եւ հասարակ աշխարհականներէն, նաեւ Սա-
 մուէլ Եպիսկոպոսն Պատմալու, Կրիգոր Պատ-
 մաճեան Պատրիարքն Կ. Պոլսոյ, եւ Բարու-
 թիւն Բասենցի, Լճքեպիսկոպոսն Էջմիածնի,

ինչպէս վարը պիտի տեսնենք, վկայական
թղթերով:

Արարդիս հաղիւ ոտքը Զմիւռնիա կոսեց,
տեղիդն Հայերէն մեծաւ շքով եւ համակրու-
թեամբ ընդանուեցաւ: Ակաւ անմիջապէս իւր
համբաւեալ քարոզութիւնները քաղքին հայ
եկեղեցւոյն մէջ: Ըն ժամանակները եկեղեցւոյ
ամէն քարոզներաւ մէջ անպատճառ գաղկեցոնի
Ս. Ժողովոյն, Ս. Լեւոն Քահանայապետին, եւ
ուղղափառներուն (Նայթք, աթմարմայք, հեր-
ձուածոյք, հեսահայք, ևն) ղէմ շղովքներ կը
տեղադրէին: Արարդիս ասանցմէ եւ ոչ մին իերանն
տաւ, եւ մեծաւ խոհեմութեամբ կաթմուղիկեալ
հաւատքը քարոզեց: Ժողովուրդն անմիջապէս
երկուքի բամնուեցաւ, մէկ մասն սկսաւ զիշ-
քամբասել եւ առել, իսկ ուրիշներն իրեն վարդա-
պետութեան յարեցան: Ահա հակ Ըհագին Ըոռը-
նորդն, իւր բարեկամը, տեսաւ որ Արարդի մեծ
համբաւն ու հմտութիւնը ազգն իւր կողմը կը
ձգէ, սկսաւ նախանձիլ իրեն եւ առել իսկ զիշքն
ու վարդապետութիւնը: Արարդիս նախատեսելով
յառաջ գալիք շարիքները՝ նոյն տարին աշնան
Պրուսա գնաց, ուր նոյնպէս աղգը մեծ սիրով եւ
պատուով ընդանեցաւ զիշքը: Ըն ժամանակ Պրու-
սայի Ըոռընորդ կը Գէորգ Ըրքեպ. Ղաթանցի
(Հարանդեցի, 1752—1756, Ղանքեան Ըրքեպ.,
Եպ. Բիղանդիոն. 1906 թ. 3127) որ յա-
ռաջ Կ.Պոլսոյ Պատրիարք եղած էր (15 Յունիս
1751—1752 Սայիս եւ քաղցրաբարոյ, հիւսա-
սէր եւ քաղաքավար մէկն էր, եւ զԱրարդիս շա-

սիրով եւ պատուով բնգունեցաւ: Սահակ ԱՅծագին Զմիռնիայէն երբ լսեց Սարգսին Պրատայի մէջ գտած բնգունեյա թիւնը, առաւել եւս բարբառեցաւ: Սարգսի դէմ, եւ Յակոբ Պատրիարքին գրեց, որ Սարգին քիչ տառնէն Պատրիարքութիւնը ձեռքէն պիտի առնու, ուստի գեռ Պոյիս չհկած, անոր բարեկամներէն գաղտնի լուս թեամբ զինք աշտորել ապ. վասն զի, կր գրէր Սահակ, ֆռանկներու գեռպաններուն պատա էր պաքած է իրենց մեծերէն, որ Սարգիսը՝ միտող ֆռանկնէրու, Պատրիարք ընեն: Այս առիւթ կ'ըսէր, իբր թէ ինքն Սարգսին բերնէն առած բոլայ գինու գութանն առնն, եւ այս նպատակի համար է որ նախկին Պատրիարք Գէորգայ հեռ խորհարգ կ'ընէ եւ իրարու սէր կը ցոցընեն: Սահակ Ահագնի այս առիւ յաշագկտա գրպարաւթիւնները սուտ էին, վասն զի Սարգիս գինարբու ըլր ընաւ եւ որեւէ գեռպանի ազգուած թաղթ չունէր, եւ սչ ալ փառաց հեռամուտ էր, եւ ի սկզբունէ անտի փառքէ կը փախչէր:

Սահակ Ահագին անխոհեմութեամբ այս գրած նամակը սենեկին մէջ բաղ թողած էր, եւ Սարգսի մէկ յարեկամը նոյնը կարգալով՝ անմիջապէս հազարգեց անոր Պրատայ: Սարգիս շատ խոռովեցաւ, իմացուց խնդիրը Գէորգայ, որ եւ գինը մխիթարեց եւ յաջալերեց բռնիով՝ թէ ինք Պոյիս շատ բարեկամներ ունի, եւ անմիջապէս կր գրէ անոնց, որ իմանան թէ Սահակայ նամակն ինչ ապաւորութիւն ըրած է: Եակոբայ վրայ: Եւ այս Սարգիս շուղելով որ խնդիրը շուտով ծա-

նախնայ, եւ կեցուց զԿէրդ խորհրդէն. եւ ու-
ղեց ինք անմիջապէս Պոլիս երթալ եւ հոն ը-
հագնոյ ստաթիւնները գտնով յանդիմանել
Փաթաղ ի Կ.Պոլիս եւ Բաղարայ հետ ողջագո-
րեցաւ: Բաղար, որ արդէն Սահակայ նամակն
տեսն էր եւ Սարգսի գէմ սաստիկ զրդսուած՝
ուզած էր անմիջապէս արքունի Դաւաթ զրեւ եւ
Սարգսի տքտորման հրամանագիրն հանել: Սա-
կայն իր փոխանորդն Ըղու Ստմուէլ վ. Երզն-
կացի, եւ կեցուց գինք՝ լսելով թէ նախ պէտք
է փորձել Սարգսի յեզուն ու վարմունքը: Բաղար
անսկիւղով Սարգսի սէրն, անկեղծութիւնն ու
անմեղութիւնը, սիրով վարտեցաւ հետն, սա-
կայն սրտին մէջ միշտ կասկած տնէր, որ Սար-
գիս կրնայ Պատրիարքութիւնը խլել իրմ:

Ըյսանդ բնդհասանով Սարգսի գործու-
նէութիւնը, կ'ուզեմ յիշեալ եւ վարն ալ յի-
շուելի Ստամուլի վարդապետի վրայ տեղեկու-
թիւն առնել, եւ տը՛նոր տեղեկութիւններ:

ԱՌՆՆԻՆ Կ. ԵՐԶՆԻՆՅԱՆ (Յովհ. Կոչոս Գա-
տրիաւրբին վերջին տշակերաներէն էր: (Սարգիս
Դպիր Յովհաննիսեան, ձեռագիր: «Կոչոս» էջ
71.) Դնած էր 1706ին. Եպիսկոպոս ձեռնա-
դրուելու տալին ծանօթ չէ. «1749ին Լաւը-
նորդ կ'ընտրուի Արուսայի, սակայն տակաւին
ինքր չեկած, պատրիարքութենէ հրաժարեալ
Նալեանն (Յակոբ Եպս կու գայ Արուսա. (Վ.տն.
յեանն Ըրիստ. Եպ. - Բի. Գանդիան» 1906 թ.
3127.) Նալեանի վերստին պատրիարքութեան
ժամանակ (16 Մայ. 1752—1764 Մայ. 14.)

1754ին Նալեանի փոխանորդ էր (Նուրաթենեան, Երգ Է.): Սամուէլ վ. 1752—6 Երուսաղէմի Պատրիարքին փոխանորդութիւն բրած է ի Կ.Պոլիս (Բարցէն վ. "Լէյս" 1905 էջ 967. ուղղելով Ա. Այպպաճեանը, որ նոյն փոխանորդաց շարքին մէջ անորոշակի կը նշանակէ զՍամուէլ վ.: "Բիզանդիոն" 1905 թ. 2734): Ըստ Հր. Ըսասուրի (Ընդ. Եր. 1901 էջ 144, ասկէ առեալ Բարցէն վ. "Արեւելեան Մամուլ" 1904 էջ 291 ծան.) 1756/ն Պրուսայի Առաջնորդ եղած էր "մինչեւ 1780. սրմէ ետքը եկաւ հասաաաաուեցաւ Խաաագիւղ, ուր մեռաւ 1786ին, եւ ուր կը գտնուի գետ իր գերեզմանը": "Սամուէլ Երզնկացի... անգամ մը Երուսաղէմի, անգամ մը Պոլսի, անգամ մըն ալ Էջմիածնի Կաթողիկոսութեան հիւր" երեք անգամիւն ալ հրամարեցաւ, ու մնաց միշտ առաջնորդ Պրուսայի՝ իր վերջին ալեւոր տարիներուն միայն գալով Կ.Պոլիս եւ բխտով քաւրով խառնողի, ուր եւ վախճանեցաւ ու թաւաւաւաւ. եւ թաղեցաւ 1786ին (Յ. Գ. Ուրմիրեան, "Մատիս" 1906, Նոր Շրջ. թ. 1 էջ 10): Իսկ ըստ վանքեան Եփեսաակէս Եպիսկոպոսի (անդ) "Սամուէլ Եպիսկոպոս Երզնկացի (1760—1780 առաջնորդ Պրուսայի) — 1748ին արդէն այս պաշտօնին համար կոչուած էր: Ահշաաակութիւն մը այնպէս ցոյց կու տայ թէ Կ.Պոլսէն 1760 կամ 61 թուականներուն Պրուսա եկած է Երուսաղէմ եւ նշանակելի պաշտանաւարութիւն ունեցած է: Ըստ առաջնորդ տրանքը կարգաւորած, ծննդեան

տոմար հաստատած է, Կ.Պոլսոյ անունկաց մասակարարութեան պէս մարմին մ'ալ Պրուսա հաստատած է 1761ին, իր կողմանէ ալ նշանակելի նուիրաստութիւններ բնելով: Սամուէլ Եպիսկոպոս Էջմիածնայ Կաթաղիկոս, Երուսաղեմայ եւ Կ.Պոլսոյ Պատրիարք ընտրած է, սակայն ի սպաս մերժած է: Պրուսան նախամեծար համարելով, 1780ին պաշտօնը կը թողու եւ Կ.Պոլիս Խասգիւղ կը հաստատուի տը կը վախճանի եւ կը թաղուի 1786ին իր պարզ առպանաբարը Խասգիւղի գերեզմանաւան մէջ կ'երեւի ցայսօր: Չգտայ Էջմիածնի Կաթաղիկոս ընտրուելուն վաւերական յիշատակութիւնը բացի սա պարագայէն՝ որ Զմիւռնիոյ Բաւմնորդ Լորահամ Լէրիկ. Ռսապատցի երկու ընտրելի կ'առջարկէր՝ Սամուէլ Եպս. Պրուսայա եւ Սիմէոն Եպ. (Նշանեանց, անց էջ 28): Կատարակու սիմ Երուսաղեմայ Պատրիարք ընտրուելուն վրայ, վասն զի Կոյոս եւ Գրիգոր Պատրիարքնայոս միարունութեամբ եւ Կարապետ Կաթաղիկոսի հաստատութեամբ 1726էն ետեւ Երասաղեմի Պատրիարքութեան ընտրելին Երուսաղեմի Սիարանութեան անդամներէն պիտի առնուէր (Կոյոս, էջ 28): Ինչ ծանօթ է միայն Կ.Պոլսոյ Պատրիարք ընտրա ելուն վկայութիւնը վասն զի Յակոբ Ղալեան պատրիարքութենէ հրամարելու առեն՝ (1764) իրեն յաջորդ ընտրեալ զՍամուէլ Կ. Երզնկացի՝ որ էր յայնժամ ի Պրուսա, եւ ի հրաւիրել նոցա զնա յայն պատիւ, նա հրամարելով հրամարեցաւ, եւ նոյա

Հարկեցան գալլ ոչ ընտրել . (Նամեհան Կ. էջ 872). զոր եւ կը հաստատէ Կ.Իսկոբ Պատրիարք Պատմաճեան (15 Իւլ. 1764—1773 Նոյ. Ի վերջը) «Յիշատակարան ին մէջ (Բարգէն վ. «Բանասէր» 1905 էջ 91—94) յիշելով՝ թէ սոյն ընտրութեան առթիւ Սամուէլ Լպիսկոպոս գրած է. «Լս զիմ սեփհական թէմիս եւ վիճակիս զմէկ ծեր պառան ձեր լուրոր պատրիարքութեան չեմ փոխանակել, զի բոս որում ընդ այն վիճակի եմ պսակեալ յառաջագոյն» .

Ըստչափ է իր մասին ցայսօր հրատարակուածները. սակայն զարմանալի է, որ եւ ոչ մէկը կը յիշէ իր կեանքին վերջին մեծ գրուածը, որ այն ժամանակ ամբողջ Կ.Պոլսի Հայերը սարսեց սասանեցուց :

Սարգիս Բէքեւ. Սարաֆեանի թղթերուն մէջ (Դիւ. 1 իւլ.) կան Սամուէլ Լպիսկոպոսի ինքնագիր մէկ նամակը եւ այլոց նամակները, որոնց առաջնոյն համեմատ (գրած 28 Նոյ. 1772 ի Կ.Պոլիս, Բրու թիւն Պեաանեան Կ.Պոլսեցիէն առ Սարգ. Բէք. Ի Սարաֆիս կամ ի Հոռմ.) «Սամուէլ վ.ն ի Նոյ. 7 ին եկն ի Պրուսսայու, եւ բոս քոյզ է եղանակ գալստեան նորին ի ձեռն նոյն արանց՝ որովք դու, եւ նպատակն՝ յոր դու չու եցեր, ժամանակն մերձ ընդ մերձ, երբ առաջինն ելանէ նա . բայց յոր նա ահանգիստ ելանելն տակաւին անյոյա, զի յաջողման պատրաստ նա ու ապստէ ուր եւ գնայցէ նա, որ ողջունեալ մեծաւ սիրով, եւ ընդ աճապարելի հիացաւ, որոյն դժուարացաւ եղանակ երկդ

ուստի ի Պաարիարքարանն եւ ի Գասպարարանն
 թափառի առ շաալոյ առիթ, եւ քարոզէ թէ
 անգրէն ի Պրուոյոյ քնալոց եմ, զի մահուա յո-
 Տաննէն վարդապետ հարեղայն իւր ընդ իւր է,
 ոչ կարէ գաանել զկերպ անշատման, իւր յա-
 ջողեսցէ զգնացա իւր, զկնի որոյ կարի զժուա-
 րանայ Բառենցւոյն. . . զոցա մի ըսա միւշէ ունիա
 իմանալ մերձ ժամանակն ի Ս. [աւետիկ] Վ. [աւ-
 ր-դիւ] Լն կենդանի ձայնիւ. . . . Սոյն նամակիս
 հասցէին վրայ գրուած է նաեւ՝ "Կալլիսկան
 նաւու գուցէ ձեռամբ Սամուէլ վարդա-
 պետի. . ."

Սահմ. Վ. Ընդհանրաւ Միթթարեանդ
 Գ (Յունուար 1773 թնականաւ Վենետիկէն կը
 գրէ առ Սարգիս Բարեպ. ի Լիվոռնոյ " . . . վառն
 Սամուէլ Վ. ին գրեն, թէ եկեալ է ի Պրուոյոյ
 ի ստամպոլ եւ հանդիտապէս հրաժարեալ է թէ
 գնամ ի Խպրըզ ի մի ի վանիցն, եւ անդ ան-
 ցուցանեմ զծերուն թիւն իմ, եւ ապա առէ գրույն
 այն, թէ այն առացեալ Խպրըզն անկանի ի կող-
 մանս Վենետիկու եւն. . ."

Եւ իրոյց Սամուէլ Վ. 1772 Դեկտ. 4/ն
 գաղանի նաւ մանեյով Կաալիոյ Զիվիդափէլքիա
 քաղաքին ճամբով շոտ գնաց, ինչպէս "Պետրոս
 աի Զաքարիա եւ Պետրոս աի Մուրաա" Ի Դեկտ.
 1772/ն Պոլսէն կը գրեն Սարգիս Բարեպիսկո-
 պոսին ի Լիվոռնոյ, թէ "Սամուէլ Վ. ն առաջ-
 նորոյն Պրուոյոյ ի Դեկտ. 4/ն վրանսրգի նաւով
 շոտեաց առաի ի Մարտիկայ, որ անաի ի շոտ
 երթալոց է. . . Ընդ ուղեւ որու թեան վաւերական

պատմութիւնն իւրը Ստեփէլ Վ. գրած է Հոռ-
մէն 5 Բունիս 1773 թուակիր Նամակով առ
Սարգիս Արքեպ. : Այս Նամակս ամբողջապէս կը
ղեւժ պսակող, իր սարսաղութեան իսկական
Նմանահանութեամբ :

է

Ժողովուրդացոյնի մեծի եղբորդ իմոյ ի Քրիստոս Յետմեջ
Սարգսի Ըստուածաբան Վարդապետից յամենայն
որտեկ կարտախն ողջոյնն եւ սէրն հասարակցեալն ողջ
կենաց ի ծնր :

Եւ զկնի եղբայրական սիրոյ ողջունիւս, եւ
Հարցանելոյ սրհնեալ կենացդ, եւ արպիտութենէ ի
Ներկայումս ինչ հիպէս կեանս, եւ վարեալ ցնեացեալ
կեանս քո, ահ զինչ ասեմ Ըստուծոյ յանձին զքեզ
եւ զմեզ, ի Ներթուրումս իմեան աշխարհիս որ ինչ
խարէս իմեամբ եւ ստութեամբ եւայլն : Արդ սիրելի
իմ եթէ զարպիտութեան երն մեր Հարցանել կամիս
յարս ՌՄԻՆԻՆ (աւ 1772), Ղեկեմբերի Յ եղալ ի
Պրոսպարս եւ հառաչ ի մեծն փոյիս, ազգապէս
զնացի ի պատարիարարանն բոլոր բնչից իմովք,
եւ մինչեւ Յ սր սրբան կարն մեր բաւէր զբեանչս
եւողմս ոսկումս առ սակում վերացի սչ ոչ իմանա-
լով, եւ պատմա զբեանքս Բ անասկի մէջ իմողե-
լով, եւ այլ էջեայլք ի ստոր Նորոս ազգեմոյ վերջի
սխալարանն քարէ ոսան, եւ հրամանաւ պատարիար-
քին եւ Պատարար ամիրտին զնացի ի անստութիւն
բոլոր բարեկամաց, ամենեւին սչ ճշուն ապով : Ըս-
տուծով Դեկտեմբերի Վին ի խոսու շէմէն, ոչո-
ւինքն ի ասան Անարոս ամիրտին ելի եւ ուղից ելա
ի խղիւսլին, եւ անախ մաս ի նան, եւ Չճ սա-
հաթն հառաչ ի պոյոյց հիսարն եւ անախ ասանց
մնասոս ելալ, եւ մինչեւ 18 օրն հառաչ ի Մայմա
կզկին, եւ անախ ելալ զէպ ի մաս շիլիս, բոլոյց հոգմե
կարի բնզգէմ զոյով Բ անգամ յետա զարեալք ի

մայլմա, եւ լախտ՝ մնացեալ գառօնթան անդ-
պահեցաք իջ աբ, եւ ապա ելաք ի յազալն, եւ
վասն անյաջադութեան հոգմայն Բ ամիս ու կէս մնացի
ի մայլմայ, մաս փա անսպի նաւ մի գնալ ի փոլի,
մէկ սր եւ մին գիշեր գնաց հաղմն բնոց կէմ գարնայի
նաւն. կրկին ելաք ի մայլմա, եւ անախ եւս ելաք
եւ մասք փափախ պէկրիկ նաւն, եւ սա նաւաւաց Գ.
որ եւ Կ. գիշեր հաղմն կարի ռառախիկ, սա եւս գար-
նաւ յետո, եւ կրկին ելաք ի մայլմա. գինի յաւնի
աւուրց փափախ նաւաւն ելաք ի ճանապարհ, մինչեւ
ի ԺԲ օրն հասաք ի շիւիակ վեղ. փափի յազալն,
եւ անախ ելեալ Բ օրն հասաք ի համ սր յայլմ
եմ ի Մարեմ՝ եղիպսուցոյ եկեղեցին, եւ որպէս
արդէն լուալ յայլմ տյնպէս ոչ տեսաք. Ղսաուս ան-
ազաւս պահէ պմեց ի պայթեպութեմն. մէկ յաւնի
փոզ սնեալ մնաց ի մեծն փոլիս եւ մինչեւ ջալմ
ամենեւեմը պիտ ոչ բնկալաք, պեռ. եւս որդաւն
պապին կէսրիւմի, շեզաք. Ի() բոկսութ պարաք ա-
բարի, փապն մեր մնաց անդ եւ մեր տաւ մնացաք
խզմայի, Ղսաուս ան ինչն հաղաղէ յորէ յորմ ելաք
ի մեծէն պայսոյ մինչեւ ջալմ ամենեւին միտիմա-
բութին իմն ոչ տեսաք. Ղսաուս ան զգախմանն մեր
ի բարին եզերեալ տա անց արանջման եւ պայթեպ-
ութեան. եպանակն յաղաքիս եւս է աւեր, բնա-
թիւնն մեր տկար, եւ գինջ տանելս ոչ գիտեմ,
ամենից կողմանց շարեալ կեամ. Ղսաուս ան ամեւ
նաւայ ի թիկսն հասեալ սպեւալ մեզ, եւ տեղի
իմն պատարասեալ տա՝ խաղաղութեամբ եզերե-
ցից զկեանն մեր, սր ի յարեւելս պատնայն ինն ան.
կարելի է, լաւ է ինն օսգամահ մեռանին տաւ ի
կոզմանն՝ յաւն պատնայ յետո. սր է մահ մահաւ,
եւ խայթ զմախոց եւ ալլն, եթէ կաւիս պալս հա-
սանին պերապայծաւս ամեանց փաւալլի մի ծա-
նայ անբախախ, եւ ինն ոչ ալլ ալն կամք յա եւ
բաւէ սղոյնն յա բնոց պրին հալր Կրիդ Կրին բնկա-
ւայ մեծաւ սիրով:

1773 յոսմ հաշի: Դեմոն:
Ս. Գ. Ն. Զ. Բ. Ե. Զ. Է. Զ.
Զ. Զ. Զ. Զ.

Հոգևոր-գործող զհայկաց
ձեռն. ամենայն ճշմարտե-
ղայն հայտարարում:

Երևանցիք:

Հայր յոհաննէսին եւ այլ բնոյ քեզ եղեալ
ծառայիցն սղոյն բնծառմ. ինչին սղո ի յնորհո
ճեառն:

Ընդ իս եղեալ ձեռնասուն իսահակ սարկա-
ւազն սուրբ Ըջո համբարե մեծաւ սիրով.
հասցեն:

Ըջ.

Հասցե գիրտ ի ձեռն ճեառն Սարգիս Ըջրե-
պիսկոպոսին ի բարեւ.

Al Illmo e R^{mo} Sig. Pn. Colm.

Il Monsig. Arciv: Sargio Armeno.

Livorno.

Սամուէլի պոյսէն մկնեյէն ետեւ (Թուղթ
Սահեփ. Ըջրաթի առ Սարգիս Ըջրեպ. ի ինժնանոյ
13 փետր. 1773) «Վասն հնարից խոսելոյ
Սամուէլ վ.ին ի Սամապուռ, շփոթեալ են բա-
զումք. եւս ի մեծամեծաց ազգին, զի շունէին
կարծիս զնմանէ...» Դարձեալ՝ «մահանսի
բսակման բարազ սղու. 29 Ըջր. 1773ին
Վենետիկէն կր գրե առ Սարգիս Ըջրեպ. ի ին-
ժոռնոյ, Սամուէլ վ. ի գաղառեփ փախչելու մա-
սին, թէ այս բանիս վրայ սամապուռ հայերուն
մէջ շատ սրտամունք եւ եղեր, մինչեւ կ'ուզեն
եղեր սնաթոս անել, Ընտանեան Սիւրբանո.

թեան Ս. Գր. Լուսաւորիչ վանաց Բեմաւորն՝
 Լ. Գրիգոր Նէփթ կը գրէ Հոռմն 15 Մայ.
 1773ին առ Սարգիս Բլբեպ. ի Նիվ. թէ
 "...մայիս 12 է հաս Սամուէլ արհիեպիսկոպոսն
 Պուոսայու հանդերձ սարկաւադաւն իւրով ողջ
 եւ աս ողջ, ի բազմադ հետէ յուեալ էի գլուր
 նորին գրէթէ 30 ամէ ի վեր... անշուշտ
 Լ. Գրիգոր՝ Սամուէլի հաւատքին մասին կ'ակ-
 նարկէ "յուր, բառով, որով կ'ունենանք
 1743 տարին, երբ Սարգիս Բլբեպ. պաշանա-
 նապէս կաթողիկեայ հաւատքի պատանձ թիւր
 առաւ, ինչպէս անանկոյ Նոյնպէս վենեաիկի
 Սիարան Լ. Գլորգ վ. կը գրէ Հոռմն
 29 Մայ. 1773 առ Սարգիս Բլբեպ. ի Նիվ.
 թէ "...ի վաղուց եկն Սամուէլ վ. ի Հոռմ
 եւ կայ ողջութեամբ եւ զգերապայծառութիւնդ
 սիրով սղջունէ..." Նաեւ Գրիգոր Պաամա-
 ճեան Պատրիարքը "Յիշատակարանին" մըջ
 (անդ էջ 238) կը յիշէ թէ Բայուցի Մանուէլ
 երկցն եւ Բենցի Բարահամ գինք կ'ամբաստա-
 նէին "...գի իյր զՍարգիս եւ զՍամուէլ եպիս-
 կոպոսունս եւ իցեմ զնոսա առաջող ի յարեւ-
 մուսս՝ տալով նոցա երկուսին ԲՃ (= 800)
 "Քսակ փողս հարկադիրս լինելով ի վերայ նոցա
 թէ գնացէր եւ ի յանդանար դպրատունս բա-
 ցէր եւ սահմանեցէր, որ ես աստի յորդորեալ
 մարդիկ առաքիցեմ անտի առ ձեզ վասն ուս-
 նելոյ՝ դաւանակունս"

Սամուէլ Եպ. նոյն 1773 տարին վենե-
 աիկ այցելած է, վասն զի ունինք Բիսպոփոսի

Բրքեպ. Պաղոս Լեւոնեանին 30 Յունիս 1774ին
 ի վէնեաիկ գրած ձեռնագրութեան վկայականի
 արինակն (Դիւ Էնա. յորում կ'ըսուի՝ "... զաի-
 րացու Ուփանէան Վաղատացի գեներալի պաշտօնը
 ոչլու, որ ամառ յառաջ, այսինքն ի 1773 հոկ-
 տեմբերի 18, ... ընկալեալ էր պարս փոքր աստի-
 ծանո ի գերապայծառ Սամաւէլ եպիսկոպոս
 պուրասայ, յատորս գաանելոյ իւրոյ ի վե-
 նեաիկ...):

Սամաւէլ Եպիսկոպոս շատաւ մէջ անցուցած
 կեանքէն յիշ բան ծանօթ է։ Տուրացոյի
 Եպիսկոպոսն 26 Յունիս 1773ին կը գրէ առ
 Սարգիս Բրքեպ ի խփունոյ, որ Ս. Ժողովոյ
 քարառաջարկ Խնա. Պարմիա կը յուսալ կարգի
 ղեկ Պրուսայի Եպիսկոպոսին դարձու։ Եւ իւր
 Սարգիսին Ս. Վ. անդ էջ (225) կ'աւանդէ.
 թէ Սիմոն Վ. Ումուսեան, Եպիսկոպոսն Վաղա-
 տիոյ, որ կաթողիկոսեալ ըլլալէն եւ ի Հռոմ հաս-
 աւորուելէն ետեւ, 1767ին ձեռնադրել կար-
 գաւած էր ի Ս. Ժողովոյ, վախճանեցաւ 1774ին,
 եւ յաջորդ կարգեցաւ Սամաւէլ Եպիսկոպոս
 Բիւթանիոյ կամ Պրուսայ, որ ճեպեալ քանի
 մը աւարիներ՝ թողեալ դարձաւ իւր Բիւթոն.
 ուստի իւր անդն ընարեցաւ յամի 1781 Պաղոս
 Վ. Լեւոնեան Բրքեպ Բխայցիայու։ Գար-
 ձեալ՝ Սամաւէլ Եպիսկոպոս 1775ին Հռոմ
 մէջ գնած է՝ 1744ին Հռոմ գրաւած կաթո-
 ղիկեական գիրք մը, "Համառոտ ընձեռն.
 թիւն... (Մատ. Բնա. թիւ ՄԻԽ.). որուն
 վերջը Սամաւէլ Եպիսկոպոս անձամբ գրած է

(1խմբանշի դիւանին նամակին հետ նշյն գիր.)
 հետեւեալս. "Եւ Սամուէլ վարդապետս, եկի
 ի շոում ի թուին փրկչին 1773 ի Մայիսի 3, եւ
 զկնի 1775 առի զգիրքս ծախու ի վերակացու
 Մարիամ Եղիպատացոյ եկեղեցոյ Տիմփէէս
 բանիրուն վ. ևն Գաղաատացոյ, ուստի ահազաց
 յայս եղիցի, որ ձեռամբ իմով գրեցի, բաւ է. .

Իւէ Սամուէլ Եպիսկոպոս Երզնկացի
 1773—5 շոում կեցած է, ահաւորիկ կաաա-
 րեւապէս սառյգ է Եւփհ. աւ Սէրբոս 12 Օգ.
 1775ին վ. ևնեաիկէն առ շ Գեղար վ. ի շոում
 գրած նամակին մէջ (Դիւ. Լնա.) ողջոյն կը
 գրկէ Սամուէլ Եպ. ին. 1774—1780ի շոում
 Ս. Ժողովոյ կողմանէ հայազգի կղերականաց
 ձեռնադրիչ գրած Բլայր կ'աւանդէ Ուղուր-
 լեան (վերն), եւ հաւանական է. վառն գի իրօք
 1781ին ձեռնադրիչ կը կարգուի Պոզոս Բր-
 քեպ., եւ բոս երեսու թիւ կը միարանի վեյն
 յիշուած ազգային հեղինակներու աւանդու-
 թեան վերջին մասին, այն է 1780—1786
 Վ. Պոլիս Խառօրի րնակած եւ վախճանած
 Բլայրուն. Սակայն այս կէտն ինծի կառկածեյի
 կ'երեւար. վ. աւն գի 1. Ինչն Սամուէլ Եպա.
 վերոյիշեալ նամակին մէջ կ'ըսէ՝ թէ ի հայրե-
 նիս շի դռնար ալլ եւս, որ մահ մահու եւ
 խայթ դժոխաց է, եւ աւելի կ'ընտրէ սոփամահ
 մեռելի ի շոում 2. Ուրուրլեան (անդ, էջ 224)
 կը գրէ, թէ շոումայ շարաց աւն Ս. Մարիամ
 Եղիպատացի եկեղեցոյն մէջ թաղուած կայ ոմն
 "Սամուէլ վ. Լ. Լաճեան, Եպիսկոպոս Պարոտայ,

† յամեն 1773-ի ընդ է այս Պրուսայի Եպիսկոպոսն Սամուէլ, գոր վանքեան Եպ յի յիշեր իւր Պրուսայի առաջնորդող գաւազանագրքին մէջ (Երիզանդիոն, անդ)։ Ինչ էր մեր Սամուէլ Եպ. Երզնկացւոյ մականունը, արդեւք Լաճեան Եպ. ի մահուան թուականի 1773, ընթերցումը կամ ապագրութիւնը սխալ չէ, քանի որ մեր Սամուէլն 1775ին դեռ ողջ էր սառգապէս Լարցուի մեր, որունց չեմ կարող պատահականել։

Երկրորդ անարկութիւն մը գտայ ըստ յատ 6 Հոկտ 1778ին Կ. Պոլսէն գրուած նա. մակի մը մէջ (Դիւ. Բնա), սրմէ կ'իմացուի, թէ Սամուէլ այս միջոցին Պոլիս դարձած էր արդէն, Նամակագիրը կ'ըսէ. «... Դրոպեալ եւ յորդորեալ ի յետս դարձմանէ Սամուէլի, ի վրէժ չուսման գ. Կրիգոր Պատրիարքի, ի վրէժ Նամարձակութեան ձերում ընդդէմ դէտագորոտական վարդապետութեան որ ի պսիս... զազարիա պատրիարք ձեռն արկանէ ի Տալանել զեկեղեցին Նանդերձ իւրովք գոր. Ծակցոյ...»

Ինչինք ուրիշ կողմանէ վկայութիւն մ'ալ 1780ին Կ. Պոլիս գտնուելուն, վասն զի Բարդէն վ. կը գրէ թէ Պալաթու Ս Հրեշտակապետ Երեղեցւոյ մէջ կը պահուի Սամուէլ Եպ ի 1780ին գրած Նատիւ եւլ աշխատասիրութիւնը. «Կընտրուեալ Բարձրագին, եւ յԵրեմիայի Երեմիայի Երեմիայի, Ժողովեալ եւ յարմարեալ ի Սամուէլ ընչին անիմաստ Երեղեցւոյ եւ վերաբեռնել Պրուսայու» (Ն. Երեմ. 1905, էջ 967,

ուր յառաջ կը բերուի Սամուէլ Լսյւն Նաս-
տաստ ան Պրուսիոյ Եկեղեցիքս քնն Մկրտաթիւն
տոմարք։)

Կը մնար ինչ անձամբ սատարել, թէ իրա-
մեր Սամուէլն 1786ին խառնի զի գերեզմանոցը
թաղուած է, ինչպէս կ'աւանդուի։ Ըստ նպա-
տակաւ 1907 Սալիս 3ին գտցի խառնի զ,
Հայոց գերեզմանոց, եւ երկար յո գեղէն ետեւ՝
յառի վերջապէս, իրաւարար Նիլն վրայ "Եւ-
րոպեանց" անուանեալ գերեզմանաթաղին մէջ,
փառած ու փոխկաթ վանդակով պատեալ, մեր
փնտռած Սամուէլ վ. զ գերեզմանաքարը, մեծ
քար մը, վրան եպիսկոպոսական թաղ մը, որուն
տակը վարդապետական եւ եպիսկոպոսական
զաւագաններ իրարաւ վրայ պառկած։ Ըսեց
առկ կը կարգանք հետեւեալ առաջանագիրք՝
(գրեթէ ոմանք մենագիրք։)

ԵՅՈՒ Է ՏԵՊԵՆ ԶԵՆ
ԴԵՍԵԵՆ ՍԵՄԵԷԼ
ՎԵԴՊՏԻ ԵՒ ԵՐԷ ԵՊԵՊԷ
ԼՍԵՉՆՈՐԷՒ ՎԵԴԵԿԵ
ՊԵՍԵՍԵՒ ՍԵՂԵՊԷ
ՍԵՍԵՍԵՆ ԵՍԵՆ ԶԵՆԵԼԵՒ
ԵՒ ԲՍ ԵՒ ՍԵՍԵԿԵՆԵՆ
ԶԵՍՍԵ ՍԵԼԵ

1786.

Եթէ ճշմարտիւ որս անդ թաղուած է
Սամուէլ վ. Երզնկացի, կը մնայ սատարել Հոմ
թաղուած միւս Սամուէլ վ. Լաճեանի իսկո-

թիւնը, ինչպէս նաեւ Սամուէլը Երզնկացոյ
 Հոռմէն վերադառնալուն պարագաները, զոր կը
 յանձնարարենք Հոռմարնակ բնակեցողներէն
 մէկուն:

Կառնանք այժմ Սարգիս Բաբեպետկո-
 պոսին:

Սարգիս Բակոր Պատրիարքին թշխառու-
 թեամբ Կ.Պոլիս հաստատուելէն ետեւ, սկսաւ
 դարձեալ իւր քարոզութիւնները, եւ շատերէն
 համակրութիւն գտաւ: Միւս կողմանէ հակա-
 սակութիւն կը տեսնէր տոնացմէ, որոնք Քաղ-
 կեպոսի ժողովոյն և Հայրերն աւ կանաները եւ
 զՍ. Լեւոնը կը նշովէին, եւ որոնց համար այն էր
 գիտունը, սուրբ վարդապետը եւ արթուն հո-
 գիւր, որ հոռմապան եկեղեցին կ'անիծէր
 Բանք տեսնելով որ Սարգիս Հոռմէն դարձաւ
 եւ Հայոց յարեցաւ, կ'ուզէին որ անկախ նշովէ
 Հոռմայի որհնակ գահը եւ հոռմապան
 Հայրերը: Բայց Սարգիս գիտէր խոհեմարար եւ
 բնա խղճի վարուիլ: Հակասակողք տեսնելով
 որ Սարգիս Հոռմայ գահին զէմ բան մը
 չ'ըսեր. «Բնիկայ տակաւին փոանկէ, բոխն իսկ
 այլք կ'ըսէին թէ՛ «այլ եւս փոանկ չէ»: Բա-
 կոր Պատրիարք միշտ կասկածամբի մէջ՝ կ'ու-
 զէր որ Սարգիս փոանկ համարուի, որուն հաս-
 նելու համար հետեւեալ հնարքը մտածեց:
 Ս. զեց որ Սարգիս Նոնեղեան, Պեռտեկոսաւին,
 Սեռեյոց որն եւ Ս. Պետրոսի տաներուն քարոզ-
 ապ, որոնց մէջ անպատճառ Ս. Հոգւոյ բղխման
 վէճը, երկու կամ մի բնութեան խնդիրը, մեռն.

լոց վիճակը, Պետրոսի գլխաւորութիւնը պէտք էր որ շոշափուէր: Սարգիս, որ հեռաւես եւ շոշահայեաց էր, այս պաւէն շրոնուեցաւ, հապա իր բնաբունն ու վկայութիւնները Հայ Հայրապետներէն եւ հեղինակներէն առնելով սեղափառ վարդապետութիւնը կը քարոզէր յուրախութիւն ուղղափառաց: Քայց թէպէտ հակասակողներ ալ գտնուէին՝ առ հասարակամէնքը կը զարմանային եւ կը յարցէին զինքն: Եւ անոր քարոզին պանդապունդ կը վազէին:

Եւս ամենէն՝ Բակուրայ սրտին մէջ աճեցաւ այն կառկածը, զոր Սահակ Եւսեփն սերմանած էր: Եւս Սահակ լսելով Սարգսի համբաւըն մեծայր, 1755ին Պոլիս եկաւ, ինչպէս որ ի Զմիռնիա սպասնադած էր Սարգսի, որ եթէ Պոլիս երթայ, եւ այնտեղ քարոզէ, պիտի գտնուի եւ զինք պիտի հալածէ: Սահակ Բակուրայ քով իջեւ անեցաւ, եւ սկսաւ Սարգսի պէմ գործել՝ բայց ապարդիւն եղանակաւ: Վասն զի Բակուր շէր ազեր հրապարակաւ խոսփութիւն յարուցանել: Սահակ այն ատեն սկսաւ Սարգսի քննիլ:

Սարգիս այսպէս քանի մը տարի շարունակեց իւր քարոզութիւնները, շատերէն համակրութիւն եւ յարգանք գտաւ, եւ իւր կողմնակիցներն որ քան զոր այնչափ աճեցան, որ հակառակ կողման վրայ զարացան: Բակուր ասպիսովեւ առջեւն առնլու համար՝ խորհեցաւ վերջապէս աքսորել զՍարգիս, թէպէտ կը վախճար իշխաններէն: Ս. սաի Սարգիսը ոտակ կանս: Եւ իր թեմի

մ'առաջնորդ. Սարգիս կը հրաժարէր, որով Բակոր իւր դայրոյթն դարս թափեց, եւ ըստ մէկուն մէկալին որ Սարգիս աղմկայողը մէկն է, ի հաւատս *ծայթ, (հոսմական) է, *պաստկեր, է, Պատրիարքական աթոռոց հետամուտ:

Սարգիս ահանելով այս վարմանքն՝ յանձն առաւ վերջապէս Սոսոսթոյի առաջնորդութիւնը: Բակոր շատ տրախացաւ ասոր, եւ ըստ թէ իրմէ չի պահանջէր իրեն ընտրած այս աթոռոյ տարեկան սակը, որ էր 250 մարշիլ ասանկաց: Ընչս պայմանաւ Սարգիս գնաց Սոսոսթոյ եւ մեծ տրախութեամբ ընդունուեցաւ հոսին: Ատկայն Բակոր խոստաման հակառակ տարեկան սակը պահանջեց, որուն դայրանալով Սարգիս խիստ ծանր եւ նախասական նամակ մը պրեց Բակորայ, եւ նամակը նաւաստայ մը առաւ որ Պոլսիս տանի: Ատկայն յետոյ դժբալով՝ ոգեց եւ առնուլ նամակը, մինչ նաւն արգէն ճամբայ ելած էր:

Բակոր նամակն առնլով տրախացաւ՝ սպասած տոթիմը դատած ըլլալուն: Իշխանները ժողովքի կանչեց. անոնց կարդաց նամակը, որոքաց ա լացաւ, եւ պահանջեց որ իշխանք դատեն աղգին եւ պետութեան պատին ալսպէս ռանակոխ ընողը: Ատկայն իշխանաց մէկ մասը զՍարգիս արդարացուց. այս իշխաններն էին Ընթահամ՝ Գուլէիան, Սիմոն Ըստուրեան, Սարախրոս Չսպանեան, Կասպար եւ Պաղտատար Սարաանեան, եւ այլ իշխանք: Բակոր ահանելով ասիկայ, իւր ոյրերը ստատկացուց, որով ժողո-

փին մեծամասնութիւնն որոշեց՝ որ Սարգիս շա-
 առփ աքսորուի, մանաւանդ անոր որ հակառակ
 էին Քաղկեդոնականաց, և կը պոռային թէ թող
 չեղանայ Սարգիս, գլուխն երկարնակաց: Կա-
 թոս՝ վերակացոյ Սասաֆաց, կ'ապապակէր որ
 Սարգիս մեղապարտ է և արժանի մահու: Իս-
 րապէսն Յակոբ պատր շահեցաւ խնդրն ծա-
 նարաւ (Յուդէ) մը գրեց և յանձնեց Ղազար
 և Պետրոս երկու ընկերներու, որոնք եպար-
 քասին փաճասապեան էին, արպէս զի անշամբ
 եպարքոսին ձեռքը յանձնեն, երբ զինք առան,
 ձին գանձելու: Եւ ծանարաւորին մէջ Յակոբ
 ընդդէմ Սարգսի շատ զոպարատ թիւններ գրած
 էր, և ի գիմաց ազգին կը խնդրէր, որ Սարգիս
 աքսորուի և Նիպրոս Կափսոյ ամրոցը բանտար-
 կուի, որուն ուր մահաբեր էր: Ղազար և Պե-
 տրոս Պատրիարքին թուղթը գիշեր մը յանձնե-
 ցին եպարքոսին, որ կարդալով իմացաւ Յակո-
 բայ խնամքն ընդդէմ Սարգսի, և բաւաւ երկու-
 յին՝ Կիւրեւոյ թէ ձեր Պատրիարքը կը նա-
 խանձի Սարգսին, որ այնչափ սիրուած է ազգէն
 կարեւոր չէ բացակայ մէկն առանց խնդու պատա-
 պարտելու, աստի եթէ ի պատաստանի յանցաւ որ
 ելլէ, ոչ թէ աքսորանաց, այլ կ'աւագանի ալ,
 մանի է: Երբ Նորդներն եպարքոսին քղանդոր
 համբուրելով՝ պաղատեցան որ հաճի սատար
 գրել, և Պետրոս բաւաւ եպարքոսին, որ ալս
 գործով մեծ փառքներ պիտի ընդունիս: Եւսոյ
 փրայ եպարքոսն Բագիպ փաշա՝ բակով թէ
 Սարգսի ախիւնը ձեր գլուխն ըլլայ, սատար-

գրեց զատականիցս եւ զգտանոր ըստ. «Կեող
աշխարհի Սարգիս տրտեղ որ (Յակոբ կ'ազէ)»

Եւ զարդատառ ձեռնոր շտաշ մը այս
հրովարտակր Ստատիկոյ տարաւ, եւ Տամենյով
յսեց թէ Սարգիս մեկնած է անկէ. իսկոյն տեղե-
կացուց արքունի Գրան, եւ ծանոյց թէ նոր հրա-
մանի կը ապաւնէ զՏամեն զի Սարգիս իր նախա-
տական թուղթի ղրկելէն ետեւ՝ փոխաց ի
Վ. Պոլիս, նշնին ազդեցութիւնը մեղմելու նպա-
տակաւ, եւ նաեւ Տամեն ի Վ. Պոլիս այն իրի-
կուն՝ երբ իւր վճիռն Պոլսէն ճամբայ ելած էր,
Սարգիս անտեղեակ անցածին՝ իջն. անեցաւ. Լիւ-
միածնի նախնակ Սիմէոն զարդապետին քով, որ
յետոյ Լիւմիածնի կաթողիկոս եղաւ (1763
1780)։ Սիմէոն այն միջոցին Ստատիկոյ Ս. Կէորգ
եկեղեցւոյ ոյն մէջ Լիւմիածնի համար նուէր կը
հաւաքէր, եւ անցիտակ էր բոլորովին Սարգսի
գործին։ Ստատիկոս մը հիւրընկալեց զՍար-
գիս նոյն գիշերը, մինչդեռ յրաւս մը փոխաց
(Յակոբին իմացուց) Յակոբ նոյն գիշերը կաշառե-
լով շտաշ պաշէն՝ հրովարտակին օրինակն առաւ,
եւ յաջորդ սրբ կանուխ Ղուկէն ուրիշ շտաշ
մը հրամայու եցաւ, որ Սարգիսն՝ տրտր գտնել
ձերբակալել, եւ տանի հոն, ուր առաջին շտաշը
կը գտնուի։ Եւս նոր շտաշն հրովարտակն
առած մինչդեռ նաւակով Ստատիկոս կ'երթար,
Սարգիս նաւակով Պոլիս կու գար, երբ Պոլս-
նոյն Գեորգիոսի մօտ իրարու մօտեցան, յրաւսը
շտաշին իմացուց, թէ «այս է Սարգիսը, բռնե-
ցէք»։ Շտաշն իսկոյն զՍարգիս իր նաւն առաւ,

րսելով թէ՛ Կեն ռափս մ'ունիս, շուտ անձայն
 իմ նաւս անցիր: Ընկէ Սամաթիա իր առնր
 ասրաւ: ուր ձի պատարաստելու գրաւիցաւ՝ հրա-
 մանին համեմատ զԱրգիս առջի շաւուշին աա-
 նելու: Ճամբան ճանչուորներր Արգիսը աես-
 նելով կր գարհուրին, եւ անմիջապէս առն
 կողմ յուրը կր ասլաւնուի, զոր Նուիրակ Աիմն
 վալ յսելով՝ շատ ցաւեցաւ: շամարձակեցաւ
 անձամբ Արգսին երթալ, իր քահանային ձե-
 ոսք հարիւր յերա գրկեց՝ գիտնալով որ գրամ
 չունի: Նաեւ Մուրասեան Գասպար աննշան
 մէկը գրկեց Արգսին՝ գաղա րսել ասլու որ
 չ-----չ գոհ ընէ եւ մինչեւ յաջորդ սրը յմկնի:
 Վասն զի բոլոր բարեկամներր յուզուած՝ միասին
 սկսան աշխատիլ զինք աքսորել եւ կապանել
 ազատելու: Ըն աահն Արգիս ծածուկ չ-----չն
 երակր փորձեց, եւ աեսաւ որ չ-----չ Պատրիարք:
 Ժին ռակինելովը յազած է: Սասի կարելի չե-
 ցաւ զինք կաշառել, մանաւանդ որ նոր հրաման
 եկած էր իսկոյն ճամբայ ելլելու: Ըսկոր անոր
 համար կր փութացրնէր, որ Արգիս չուլալ թէ
 եպարքոսին առջեւ ելլէ եւ իրեն ռափս կանգնի:
 Վերջապէս զԱրգիս ձի նստուցին, ուրք շքիւայ
 կապեցին, եւ կապր ձիուն փորին աակնն ան-
 ցուցին: Եւ այսպէս Արգիս իրեն ոճրա-
 գործ Ռոսոսթոյ բերաւեցաւ եւ յանձնուեցաւ
 միւս չ-----չն, յոգրում եւ ի յախին իւր
 հասին:

8.

Սարգիս Իսախանյանի մէջ կը բանաւարկուի. Զմիւռնիա կը տարուի, ասկէ Էրոս, ուր կը խողովի տարի մը Ազատութեան հրապարտակը կ'ելլէ, Սարգիս Ազոտկիոյ Առաջնորդ կ'ունեանուի. Սարգիս Պոլիս կ'երթայ կը յաստատուի: Սարգիս Վ. Թէրիբոսազցի. Աստուծոյ լէշ, Լէշքիայի կաթողիկոսաց Եւ իրենց կենսագրութիւնը Սարգիս Սոխաբաճեան, Առնիսմոս Արքեպ Պոստի, կաթողիկոսայր:

2---ըն զՍարգիս բանաւարկելով, առանձին նա. մը պատրաստել առաւ: Սարգիս թէպէտ շատ վշտացած էր այս անիւրաւ, նեղութեանց համար, սակայն ներելով իր թշնամիներուն, ինքզինքը տրախ կը բռնէր: 2---ըն փութաց զՍարգիս նա. պնել: Սարգիս սիրով ընկերացաւ նոս. իր ձեռնասուն աշակերտը Պեարոս քահանայն: Հասան ի Պոդագ Հիսար. ուր 2---ըն զՍարգիս բանաւ գնելով՝ սպասեց որ նա. մը գայ զիրենք Ախպրոս ասնելու: Հոն Հայերն իրենց երիցուն հեռաւոր ելան իրեն եւ մխիթարեցին զինքը: 2---ըն աննելով որ Ախպրոս երթալու նա. չի գտնուիր, Զմիւռնիա գացող նա. մը գաաւ եւ հոն փոխադրեց զՍարգիս, յուսարով որ անկէ կ'ընայ դիւրաւ: Ախպրոս անցնել: Զմիւռնիա նորէն բանաւարկուեցաւ Սարգիս, ուր իրեն այցելեցին անպաշտ ազգայինք եւ զինք մխիթարեցին: Եւ, ինք ասան անդ. լին Ընտշեորդն էր Լէրա համ Վ. Ընտապապի, որ թէպէտ Գաղկեղոսեանաց հակառակ էր, բայց Սարգիսն բարեկամն էր եւ կը ցատկէր իրեն: Հոն էր նաեւ ուղղափառ Հ. Ակրաիչ. Վ. ուշակերա Մխիթարայ Լէրա հոս, ճարպիկ եւ ժ/ր անձ մը, որ հնարք կը

մատենէր պատրգիտ ազատեալու : Բայց, յաջողե-
ցան շատ-շատ կաշառելով՝ գէթ բանա մտնել եւ
Սարգսի հետ տեսնուել : Բայց ան ամիս մը մնա-
լէն ետեւ՝ տեսնելով որ Կիպրոս գացող նա-
չկայ, նաեւցին Քիոս (Սփլըս Կիոս), ուր պար-
տեալ բանտարկուեցան, եւ նոյն տեղ հայ չգրա-
նուելուն՝ քողորովին լքեալ վիճակի մէջ մնաց :
Շատ օրեր ետքը Կիպրոս գացող նա մը գտան
առկարկեցին, դրամը առին՝ յաջորդ առաւ-
նաւելու համար : Սակաւն նա ը գիշերը մեկնած
գացած էր, եւ յիշելը դարձեալ մնացին :

Եւ յայժմոցին Վ. Պալիա Սարգսի բարեկամ՝
Ը. Բիրաները կ'աշխատէին Կենդանագատերու ։ Ըստնչ
Յակոբ Պատրիարքին գաշին զինչ համոզելու՝ որ
արձակել տալ զՍարգիս ասանց հետ պաշտած էին
նաեւ Սարգսի ծերունի տալըն եւ երկու ամուս-
նացեալ քոյրերը, որոնք Յակոբի ռաբն էյնալով՝
յաղին եւ Սարգսի ազատութիւնը խնդրեցին։ Ըսն
յրերն Սարգսի շ---շէն նամակ եկած էր Քար-
ձրագոյն Գաւուր, յորտն մէջ շ---շ կը պատմէր
անցածը եւ կ'խտցրնէր որ Կիպրոս երթալու նա-
չ պանելու՝ նոյն հրամանի կը սպասէ։ Սարգիս
այ իրեններուն նամակ գրեց, պատմելով նեղու-
թիւնները, կտպանկնու ծախքերը նոյնպէս Յա-
կոբին ալ գրեց իր սրտին ցաւերն ու զրկանք-
ները, եւ յիշեցուց անոր ահեղ պատաստանին
որը Ըյն ատեն Յակոբ կանգաջաւ, եպարքոսին
ծանարասկ մը գրեց եւ խնդրեց որ Սարգիս
Քիտս կղզի ոյն վրայ ազատ ձգուի ու հոն կեանքն
անցրնէ։ Դոյն Կազար եւ Պետրոս տարին յան-

մենցին եպարքոսին, որ և, հրաման բրտւ, թէ
 Սարգիս Գիւտ կղզւոյն վրայ ազատ թողութի բաւոյ
 անկէ դուրս չելլէ: Ասկորս այն հրովարտակը
 Սարգսին գրկեց, հետն հարիւր ալ ոտկի, և
 սփոփական նամակ մ'ալ գրեց որ չիչ առնեն
 յորտեղին կ'ազատի. նոյնպէս Սարգսին բարեկամ.
 նելն իրեն նամակներ գրեցին և զինք միտմա-
 րեցին:

Դոյն միջոցին նոր հրովարտակը շտապին
 հասած ըլլալով, ազատ թողուց զՍարգիս, և
 ինք Պոլիս դարձաւ: Հետք յերեւոյ Սարգսի նա-
 մակները, գործք բաժնեց: Սարգիս ոկտաւ, այն-
 տեղ Աշինբու հետ կենակցիլ, բարեկամանայ
 և հանգիստ գտաւ: Սակայն Ասկորս հակառակ
 խոստմանը՝ չէր աշխատեր յորտեղին աղաւելոյ
 • հրովարտակն հանել աւելոյ: Սարգսի գրած նա-
 մակներն ալ անպատասխանի կը մնային: Վասն
 զի Սարգսի նամակները, զոր յոյն նաւաստինե-
 րու ձեռք Պոլիս կը դրկէր, Ասկորայ լրտեսները
 կ'առնուին ասոնք կ'երթային և նաւաստիներուն
 լալով կ'ըսէին, թէ արդեւոր Գիւտն իրենց աշ-
 օրեալ վարդապետ ազգականն է հայագիր նա-
 մակ ունին նաւաստիներն ալ միամտա թեամբ
 կը յանձնէին, լրտեսներն ալ ասոնց բանալու
 Ասկորայ կը առնէին, ու ալ կը քնէր: Սարգիս
 իմանալով եղածն՝ իշխանաց աղղոծ նամակները
 յանձնեց նաւաստի մը՝ առնալ նաւաստին եղբար
 հասցէն վրան գրելով, որ և նամակները իրենց
 հասցէին հասցուց: Իշխանք առոր վրայ եւս ա-
 ուաւ ի խոսկելով՝ Ասկորայ գաղին և աւելի:

ցին զինք շուտով ազատելու զՍարգիս: Եւ նոյն իսկ Ղազարն ու Պետրոս գլխավոր նեղացան Բակորայ, եւ միւս իշխանաց հեռմանալով՝ ժողով կազմեցին. եւ Բակորայ ըսին վերջին անգամ, որ այլ եւս տուանց պատճառանաց իսկոյն Սարգիսի ազատութեան թույլութիւն չբէ: Բակորոսիպա եւ ցաւ գրեւ, եւ Ղազար ա Պետրոս նոյնը եպարքոսին ներկայացուցին, եւ իսկոյն հրաման ելաւ բոլորովին ազատ արձակելու Սարգիսը: Բայ տակ՝ Բակոր նաեւ զՍարգիս եւ գովիոյ Լուսինորդ անուանեց եւ հաստատութեան հրովարտակն եպարքոսէն հանել տուաւ, որպէս զի Պոյիս չգայ: Բակոր այս հրովարտակները Սարգիսին գրկեց եւ հրամայեց որ ուզողակի եւ գովիա երթայ յառաջնորդութիւն: Սարգիս այս նամակներն, ինչպէս նաեւ իշխանաց գրութիւններն տանլով ուրախացաւ, գոհացաւ զԼուսաօժոյ, ներկայացաւ տեղւոյն իրաւարարին եւ ազատութեան հրովարտակը ներկայացուց: Բոլոր ծանօթներն եկան զինք շնորհաւորելու:

Արովհեաեւ ազատման հրովարտակին մէջ եւ գովիոյ յիշատակութիւն չկար: Սարգիս չգնաց եւ գովիա, այլ ուզողակի ի է. Պոյիս, եւ իջաւ մօրրաունը: Եւ բախտութիւն բնականաց եւ ի խնդուութիւն բարեկամաց: Զարի ժամբողջ աշտորանաց մէջ կրած առապանքներն տողովութիւնը խանգարած էին, եւ տնօր համար բաւական առանձն զուրս չէլաւ: Ընկնել իրեն ալցելութեան կու գային: Պատրիարքն ալ իր փոխանորդը գրկեց:

Սարգիս Վարդապետ Բաղրատապետ Վառլեպետ
 պաթենէն առեալ՝ ամանք գինք Բեռնէր-ընէ կ'ա-
 նուանեն։ Սակայն, ինչպէս որոշեալ էր, կայ
 ուրիշ կաթողիկեայ Սարգիս վ. Բաղրատապետ
 մը, որուն հետ մեր Սարգիսը կը շփոթուի։ Ա-
 տոհմ ինչպէս քաղաքացեալն էր, Արքեպ. իր
 Եկեղեցական պատմութեան մէջ (Վենետ. 1848)
 կը գրէ հետեւեալը (էջ 936—7). «Վաթուկոսն
 Վաթուկոս ի գաւառն Արմենի եղև յաջորդ Սի-
 մեոնի յամի առաջն 1780 եւ կայաւ զաթուոս
 դամս յոան։ Իր առ յաշակերտութենէ Բարու-
 թիւն արքեպիսկոպոսի Բառնեգոյ, եւ զի հմուտ
 էր տղայութեան ճշմարտութեան՝ ուսեայ ի վար-
 դապետէ իւրմէ, աշակերտակից նորին Սարգիս
 Վարդապետ Բաղրատապետ գնացաւ նա ի գաւա-
 ռիս հնարա միաբանութեան ապին Հայոց ընդ
 եկեղեցւոյն Հոռոմայ. բայց ի հակառակաբու-
 թենէ միաբանից ուսանց Վաթուկոսի չկարաց ի
 լսու մեծել զիդձոսրաին, այլ մասնեցաւ ի ձեռն
 նոցա, եւ խոշտանկեայ պէտպէս շարժարմնք եւ
 այստեանց գամս իրր հինգ, ապա ձեռնառու-
 թեամբ շերակի աքային վրաց գաղաղանգ
 փախստեամբ գերծաւ ի Տփլիս եւ անտի յԵւ-
 բուպա։ Բն նոյնն մամանակաւ քնոյն անցաւ շար-
 շարանաց եւ մահուան կրեաց եւ ճէր Սահակ
 երէց ախլիսացի, որպէս գրէ նա ինքն Սարգիս
 վարդապետ Բաղրատապետ։ Բն կտորր լա-
 ճահակընալով Մ. վ. Մուրաան (Պատմ.
 Հայաստ. եկեղ. Եղմ. 1872 էջ 592), նորիւ
 կը կրկնէ, իրր թէ Վաթուկոս կաթողիկոսն ըլլայ

խոշտանցութիւնն եւ Աւրոպայ միախառնող Վարդիւն
 քաղաքի Պատկանեան լծկալէս իրաւամբ
 կ'ուզէր Աւրապեանի միայն Վաւկաս կաթողի-
 կոսի մասին, սակայն ինքն այ այս Սարգիս վ.
 Խէրիբատաղին կը շփոթէր ձեռն Շնորհալի Սարգիս
 Բարեպ. Սարափեանի հետ՝ Բարաւս. 1875,
 էջ 174): Սակայն որովհետեւ 1773ին վախ-
 ճանեայ ձեռն Սարգիս Սարափեանը 1780ին կա-
 լովորդոսացող Վաւկասին հետ գործ չէր կրնար
 ունենայ, պէտք էնր փնտսել վերոյիշեալ Սար-
 ցիս վ. Խէրիբատաղին. Վաւկաս (1780) —
 1799) ժամանակակիցը, որուն գրուածքը կար-
 դացել է փափագեան:

Հոս ալ մեզի սցենո թեան կը հասնի Բն-
 առնեան Միաբանութեան Վիւանը. ուր կը պա-
 հուին Սարգիս վ. Խէրիբատաղցւոյ Նամակները,
 ինքնակենսագրութիւնը, Նամակներու օրինակներ
 եւ անոր մասին տեղեկութիւններ, որոնք կը հա-
 մաձային փափագեանի աւանդածներուն: Բնուի
 համեմատ՝ Սարգիս. սրդի Պաղատաստեան Սան-
 փանի, ծնած է ի Խէրիբատաղ 22 Վոսիս 1751ին
 եւ 23ին մկրտեալ եւ գրողութիւն Ս Յովհ. Բե-
 սարանիչ Լեկեղեցին Հայոց (վկայական մկրտու-
 թեան ճէր պարագեալ վկայեցեան Խէրիբատաղի
 քաղաքի, որ երբեք Բաղեւրէյ Նոյն եկեղե-
 ցոյն, գրեալ 23 Բար. 1779 եւ կնքեալ):
 1771 Նոյ. 5ին սարկաւազ ձեռնագրուած է
 հրամանաւ Խէրիբատաղի Բողոքարկ Բակոր վ.ին
 (վկայական Նոյնին, գրեալ 9 Յունիս 1772
 եւ կնքեալ, որուն ընթերցուածը՝ Գի ծո

Յակոբ Վարդպետ Ընտանեաց Խնդիրաւոյն 1111 (1758), որ կ'ըսէ թէ ծնողքը քահանայ
 ձեռնադրուելու հետ հակառակելուն հրաման կու
 տայ իրեն Խնդիրաւոյն մեկնելու՝ ս. ր որ կ'ուզէ
 Կր. Պատրիարք Պատմաճեան տաւած է վկայա-
 կանք, որ կր պահուի Ընտանեան Հարց Գիտանք.
 Ընտանեան վերելք Կր Պատրիարքի կնիքը կայ.
 Կրան յիշեալքը նմանա հանա թիւնը պիտի
 պնեմ: Իսկ ընտանեան հետեւեալն է

Ի Տէր Կրիստոս վարդապետ եւ Պատրիարք
 11. Պայտայ, յայտ իղի բնիմ երջողաց զբոյս, որ վկայ-
 ութիմ եմք Խնդիրաւոյն տաւածորք Յակոբ վարդա-
 պետին սոյն աշակերտի իւրոյ Խնդիրաւոյցի պազ-
 տաստեմնք տրուցու: Սարգսին, հրաման տաւք
 Յովակիմայ արքեպ. ին՝ տայ գտարք տառիմանն
 Ընտանեան ազատիմ եան, որ եւ ի տարք Կրիստոս
 եկեղեցին Ստամբուլայ: Եւ տար հրաշակապե-
 տացն տանի՝ բնիմ երջողաց զվերագրեալ տրուցու:
 Սարգսին, յտառիման Ընտանեան ազատիմ եան՝
 ուխտի կու տակրանա թիմ եան, յամի վրկու թիմ եան մե-
 րոյ 1771 եւ բաւ հայոց ոմի, ին ի հինգն Եւրեմերի
 զոր Տէր Ընտանեան տնիտիտ... պահեցէ... Եւ
 զայս վկայեման զիրո ետու ի ձեռն սոյն տրուցու:
 Սարգսին... Կրեցու ի Կ. Պայտ, ի Պատրիարք տ-
 րանա Հայոց, ի իմու ին Հայոց ոմի, ի Եւրեմերի եւ ին:

Սարգիս կու գայ Պայտ 1772ին եւ Պա-
 տիմ եկեղեցին Յարութիւն Ըրքեպ. Բասեն-
 ճոյն կ'աշակերտի, անոր սարկաւագոր կ'ըլլայ, եւ
 իրմ կը սարգի կաթողիկէութիւնն, որոն արդէն
 Խնդիրաւոյ հետամուտ էր: Բասենճոյ գիտա-
 կցութեամբը տարի մը Պաշտիմն "Պէկոյու",
 կ'երթեւեկէ Սարգիս հայ կաթողիկէաւոյ փոխ:

վիքար Լեւոնն Վ. Մըսրուխանի յոգ, որպէս զի վերջինս զինքն Հոռմ գրկէ (նամակ 20) փետր. 1779 ի Պէկոզլուէ առ Պաշուս Եպ. Լեւոնեան շեռնադրիչ ի Հոռմ): 1773ին Հոռմ կ'երթայ Սարգիս եւ 24 Մայ. 1774ին Հաւատաքննութեան ժողովոյն առջեւ հաւատոյ դաւանութիւն տալով՝ Փրսրականայի Պապրատունը կը մանէ: Զորս տարի ետքը՝ Հոռմայ Հայոց Ս. Մայրիմ Եպիսկոպոսի եկեղեցւոյ խոտառվանահայր Լեւոնն Վ. Բրթնեանէն 5 Մայիս 1777 թուակաւառ զգափառութեանը վկայագիրն առան՝ հիւանդութեան պատճառաւ՝ բժշկին եւ ասաջնորդացն հրամանով կ'երթայ Լիվոնոյ-Զմիւսնիա-Խէյրիսապ. Հոն ազգականներէն եւ ազգակիցներէն հաւաքին պատճառաւ հայանուելով՝ Պոլիս կու գայ 1778 ձմեռը, ուր գաղատացի Ռիմնիէոս Վ. Սիմոնեան զինք կը խնամէ եւ Սէն Լուի Գափաշին կրօնաորաց յոգ կր աւելաւորէ ամսական 10 ցրուշով: Ըսկէ տեղեկութիւններ գրած է Սարգիս ի Հոռմ՝ ժամանակին դէպքերուն վրայ, գործը ուրիշ տեղ կը յիշատակեմ, ինքնայ Հատ նեղութիւններ կրեց, որոնց պատճառներէն ձկն ալ կը յիշէ Խէյրիսապի Լոտջնորդը Յակոբ Եւզոկիացի, աշակերտ Յակոբ Նայեան Պատրիարքի, որ 1778ին Պոլիս փոխադրուած եւ 1779 Փետր.ին Պատրիարքին վէրջին եղած էր: Ըյս Յակոբ 1919ին ի Կ. Պոլիս Քոստ 121 տարեկան:

Երբ Յարութիւն Լճքեպ. Բասենցի 1781ին վերջը Պոլսէն փախաւ եւ 1782ին Խրիեստ հաս-

առաւելեցաւ՝ իր աշակերտը Սարգիսն հոն կան-
 յեց եւ զինք վարդապետ ձեռնադրեց։ Սարգիս
 վ. անկէ Բաառւա անցնելով՝ երկու տարիէն
 Ասատ անարանա թեան ուսումն ատարանդ, եւ
 միտքը դրաւ Հայաստան երթալ ուղղափառ
 հաւատքը քարոզելու, մանաւանդ որ գիտէր թէ
 Էջմիածնի Ղուկաս կաթողիկոս աշակերտն է Յա-
 րութին Բասենցի Արքեպ.ին, եւ վերջինս զինք
 կը գովէր միշտ՝ իրրեւ յարեալով եւ ուղղա-
 փառութեան մէջ։ Սիւս կողմանէ լսած էր, թէ
 Ղուկաս Էջմիածին ժողովք գումարած է Վրաց
 հեաթի հաւատաւ միանալու գիտաւորութեամբ։
 Սարգիս ծածուկ պահելով այս խորհուրդը՝ եւ
 Յարութին Բասենցիէն Ղուկաս Աթոռ գիկոսին
 ուղղուած յանձնարարական մ'առած՝ Պոլիս գնաց
 եւ Սոնս ֆրաքիա Նուիրակին յայանեց։ Անկէ
 հրահանգներ եւ յանձնարարականներ առաւ,
 իւր գովաւ-կարին միկնեցաւ աշխարհական տարա-
 րով։ Կարին կաթողիկեայ Հայոց առաջնորդը՝
 Սոս պանանց Աթոհ. վ. եւ մեծամեծներ զինքն
 զգալագուցին, սակայն անկալի Բասեն անցաւ,
 այնտեղ յիշ մ'առան մնաց Կարութին Բասեն-
 ցոյ ազգականներու յով, եւ վերջապէս հայ-
 հոռոմի սքեմով մասւ Էջմիածին, իրրեւ հնասէր
 ուղիւ որ միւ իշաւ յանձնարարականներ ունենա-
 լուն, մոնաւանդ Բասենցոյն, Կաթողիկոսը զինք
 սիրով ընդունեցաւ։ Սարգիս յաջորդ այն առան-
 ձին պաշտօն ունեցորութին ու գեղ Աթոռ գիկո-
 սէն եւ փակուեցաւ Աթոռ գիկոսին հետ, դառը
 կղպած։ Նպաստակր պարգեց, եւ յորպարեց որ

կաթուղիկեայ հաւաքըն ընդունի եւ տարածել :
 Կաթուղիկոսն ընդդիմացաւ , այս գաղափարն
 անգործադրելի հռչակեց , եւ բարեկամարար
 խորհուրդ տուաւ , սրբափ կարելի է չլա մեկնիլ
 երթալ : Նոյն միջոցին միաբաններ գուրսն ականջ
 կր զնէին խստաւորին եւ երբ Սարգիս դուրս
 ելաւ , ասոնք ներս մտան եւ պահանջեցին , որ
 Կաթուղիկոսը իրենց յայտնէ խոսակցութիւնը ,
 ապա թէ ոչ զինք պահանջեց կրնեն . վասն զի
 Ղուկաս՝ Բասենցւոյն աշակերտն եւ ասոր Եւդո-
 կիոյ նուիրակութեան ժամանակ եօթը տարի
 քովը մնացած բլլալուն , կր կասկածէին անոր
 հաւատքին վրայ , եւ այս պատճառաւ Կաթու-
 ղիկոս ընտրուելուն առաջին տարիները զինք չէին
 ազիւր ճանչնալ : Եւ երբ իմացան նիւթը , մէջեր-
 նէն սմայր Սարգսին հրամայեցին սր շուտով
 մեկնի , ապա թէ ոչ՝ մինչեւ իսկ մահը կր գտնէ :
 Սարգիս անոնց հետ ուլ հաւատալ վրայ խոսե-
 ցաւ : Բաջորդ սրբ Կաթուղիկոսը ժողովք կազմեց ,
 եւ Սարգիս բանաի պատապարտուեցաւ . երկու
 սր ետքը Եւդիսկոպոսաց ասջեւ հանեցին , որոնց
 մէջ էր Սինաա Եւդ . աւագ վարդապետաց , Մկր-
 տիչ Եւդ , գաղնատար եւ գամիէլ Եւդ , դար-
 պասճի՝ որ 1792ին Նուիրակ-առաջնորդ եղաւ
 Կարնոյ . ասոնք զինքը ճեծեցին , ստնակոխ բռին եւ
 արիւնաթաթաւ բանաարկեցին : Ահաոյ խոս-
 տու մեք բռին՝ եթէ Կաթուղիկէա թիւնը թաղու
 եւ երբ ընդդիմացաւ , երկաթ կապեցին ոտքն ու
 ձեռքը եւ աւելի մութ բանա նեւեցին , որ 20
 սր մնալով , յաջոյեցաւ ձեռքերն ու սալերն ապա-

աւել եւ գիշերայն բանաւն փախչել, Հետո
 դաշտի մը մէջ քիւրա հովիւներու յարեցաւ,
 որտեղ իրենց գգնածները կողոպտեցին: Եւտոյ Աս-
 թու ղիկոսին կողմանէ երկու ձիաւոր հասան զինք
 բռնեցին, շարձարեւոյ Էջմիածին բերին: Աս-
 թու ղիկոսը հաւատոյ դաւանութիւն պահանջեց,
 որպէս զի արձակէ: Սարգիս առանց իր դաւա-
 նութեանը փնասելու՝ առաւ զրաւոր դաւանու-
 թիւն մը որ բնական շեղաւ: Գրուածքն այրե-
 ցին եւ զինք յղթոյական պաշտօնակցին, ուր
 մնաց ամբողջ ձմեռը, մինչեւ հիւանդացաւ: Շրջ-
 թաներն արձակեցին, առանձին խուց եւ դիւրու-
 թիւներ առին, որով Սարգիս ապրին անցին
 նամակներ ղրկեց: Այս Էջմիածին գրած նա-
 մակներն երկաթը (21 Յունիս հ. ա. 1788 ե.
 15 Յունիս հ. ա. 1790) գրուած են ի Հոռոմ
 առ շեռնադրի: Ըրքեպ. Սահպ. Աթանաթիւան,
 որ ժամանակաւ նոյն նեղութիւնները կրած էր
 Էջմիածին: Այս նամակներով Սարգիս Փրոփա-
 կանաւորէն եւ Ս. Քահանայապետէն կը խնդրէ,
 որ հաճին ղինք ազատել: Էջմիածնի եպիսկոպոս-
 ներն իմացան եւ զինք Սեւանայ վանքն աքսորե-
 ցին, ուր գործին աստիճանի աստապաններ կրեց
 վանականներէն: Այստեղ մնաց երեք աստի եւ
 երեք ամիս: Դոյն միջոցին նամակներն իրենց ահղն
 հասնելով՝ Արեւանի խանէն եւ աղդեցիկ իշխա-
 նութիւններէն թու ղիկ եկաւ: Աթանաթիկոսին որ
 Սարգիսն արձակէ: Աթանաթիկոսը զինք Էջմիածին
 բերել տուաւ, ուր քանի մ'ամիս թեթեւ բան-
 ասարկուեցաւ, եւ վերջապէս Հերակը թափաւ:

րին որդւոյն՝ Խիֆիսի Կոկի խանին կողմանէ
 երկու հոգի եկան, Սեւանէն դառնալէն տարի մը
 ետքը, եւ տնոնց հետ Խիֆիս փոխաւ. 20 որ
 քառուղիներա քով Քուտց եւ անկէ Կալապիոյ
 ծածրով Պոլիս տնցաւ. 1796 Մայիս 13ին (հ
 տ.) կր գրէ Կ. Պոլսէն, թէ Էջմիածնէն Պոլիս
 հասեր է ասորւոյ մը մէջ մեծ նեղութեամբ. Ի
 Կ. Պոլիս շատ ատրիներ կտնուելեկեայց քով տ.
 պրեզաւ իրբէս միսինար. 1802 Մայիս 6 թուա.
 կանաւ Կ. Պոլսոյ Ղաւարիական տեսպանը B. de
 Tria ձեռնադրի վկայագիր մը տուած է՝ թէ
 Սիսուպի խաղաղութեան 12դ յօդուածին հա.
 մամատ՝ Սարգիս Վ Պաղատաւիտան թէքիրտապի
 աւստրիական պաշտպանետնեւրոյ ցանկը գրուած
 է. 2 Բանուտը 1804ին Կ. Պոլսոյ Մանս. Դանդան
 նաւ իրակը խոստովանանք լսելու իրաւունք տաւ
 է իրեն, ինչպէս նաեւ Կրու սաղէմ՝ երթալու հա.
 մար 4 Հոկտ. 1805 թու ակիր, լանձնարարական
 մը. 1822ին Ղալաթիա "Ի վանա ճէպփիթաջ" կր
 րնակէր, մինչեւ որ 1828ին ուրիշ կաթուղիկեից
 հետ Պոլսէն տքստու եցաւ. Հոսմ հասաւ Սեպտ.ի
 մէջ, ուր Բրոսկանաստղինը սիրով րնցատնեցաւ,
 եւ իր շնորհն մէջ տոռնձին բնակարան տուաւ
 Ընդ հովանեաւ երից սրբոց մողոց, ուրկէ է
 1833ին գրած մէկնամակը, ուր նաեւ վախճա.
 նեցաւ 1834ին, 83 տարեկան, որուն 1882 Ե.
 պրիլին Ս. Քահանայապետն տնտրինում արուած
 էր Պաատարաղի մէջ բերնուց չգիացածները
 զունց տոռնելու, տէքի ահարութեամբ պատ.
 ձաւաւ:

Վիեննայի Մխիթարեանց Վ.Պօլսոյ Վա-
նասան մասենադարանի *Պիրք սրինակաց,
(ապ. 1750) մասենին սկիզբը կայ սաորագրեալ՝
«Սարգիս Վրդ. Պաղատասարեան թիօնէի-անշէ-
որ տնտարակոյս նոյն տնէն է:

Սարգիս Վ. թէքիրապղաւոյ վիճակակից
եղաւ նաեւ Սահակ քահանայ, ծնած Վխաղիստ
28 Յունիս 1753, որպի նաւաստուր քահանայի,
Վսիկայ այնչափ նշանաւոր էր հմտութեամբն
ու քարոզութեամբր, որ Վսկաս Վաթուգիկոս
զինքր Վխաղիստայի նախակ անուանած էր, որ
անաւոքոր բան էր ամառնացեալ քահանայի հա-
մար, եւ իրեն համար կ'ըսէին՝ թէ եւ ոչ իսկ
թիփֆիսի տաղնորոյն անշէ. Սարգիսու կայ.
կրնար տնոր հետ վիճարանիլ: Եւս Սարգիսու
կայ. 1769ին Սիմոն Վաթուգիկոսին կոզմանէ
Վխաղիստայի նախակ զընուած էր յատուկ Գիշ-
անով Բարձրագոյն Պրան, որպէս զի այնտեղ
կաթուղիկէններն հալածէ: Սարգիսու եկա-
տիրացաւ երեք եկեղեցիներուն երեք տարի,
Քափուշին կրանաւ որներր բերդ մ'աջատրել
աուաւ, իսկ շորս հայոցի եկեղեցականները՝
այն է Պաղոս Վ. Վեռնեան, Երքեայ. Վխաղ-
իստայի. Տէր Ասովհ. Ճիկոնեան (Gigonanti), եր-
կուքն ալ Հոռմայ Ղալբատան աշակերտ, Ստեփ.
Վ. Վեթանախիւն, փոխանորդ Վեռնեանի, եւ
Տէր Ասկոր, կապանցի Էջմիածին զրկեց, ուր
երեք տարի բանաւ եւ խոչտանց անք կրեւէն ետեւ
աղատեցան շորսն ալ. Վեռնեան եւ Վեթանախ-
իւան Հոռմ գացին, ուր Վեռնեան ձեռնադրիչ

կարգուեցաւ, եւ ասոր մահաբնէն ետեւ Ըւթանաթիւնեան յաջորդեց՝ Եւքեպ. Թիֆլիսի ձեռնադրուելով: Եւրդ Սահակ այս Մարտիրոս վ. ին աշակերտելով՝ տնոր հոգին ստացաւ եւ կաթողիկեայ սխերիմն էր: Երեք տարիէն Մարտիրոս մկնեցաւ, հոգիներն հանդարտեցան. Սահակ ամուսնացաւ եւ կարին գնաց, ուր Հայերու դիտաւորին՝ Եփրիկ ողյա Գրիգորին միջնորդութեամբ՝ 1776 Փետր. 28ին Բարսեղիւն Եւքեպ. էն քահանայ ձեռնադրուեցաւ: Ընտելութարձաւ, Հայոց հովիւ եղաւ ուրիշ երեք ձեր քահանաներուն հետ: Սրբափայ կաթողիկեայց հակասակ կը խօսէր, բարեկամացաւ. հայ կաթողիկէից ժողովրդապետ Բովհ. վ. Սաքանտրեանի հետ: Ընտելութայի աղքատ ժողովրդեան սգնելու համար՝ դրամահաւայտութեան ելաւ, կարին եկաւ, ուր հայ կաթողիկեայ քահանայի մը հետ վիճարանելով յաղթահարեց, որով համբաւն տեսիլ մեծցաւ: Ընկէ Կ. Պոլիս անցաւ, ուր Զաքարիա Պատրիարքէն սիրով ընդունուեցաւ: այստեղ հայ կաթողիկեայ եկեղեցականաց հետ յորարերաւթեան մը մանելով՝ մօքին մը համուլում կազմեց, եւ արդէն ի նկարագրեալ կաթողիկեայ եղաւ, ինչպէս գրէ 10 Մարտ 1785 թուակիր նամակով: 1790 Գեկտ. ին Սահակ ժամատխաւ բռնուեցաւ, եւ հայ կաթողիկեայ Բովհ. Սաքանտրեան քահանային խոստովանեցաւ, եւ հաղորդուեցաւ: Բնառն առողջանալով յաջորդ տարին Զաակէն ետեւ իր եկեղեցին գնաց եւ հոն պատարագեց. Պատարագին մը

յիշեց Հոսմայ Քահանայապետը եւ յետոյ զա-
 թողրկոսը, եւ կաթողիկէութիւն քարոզեց. եր-
 կու ամուր միջոցին քաղաքին ժողովողեան կէսէն
 աւելին իրեն յարեցաւ: Նոյն միջոցին Եխայ-
 ցիայի փաշան փոխուեցաւ եւ անդն եկող Յաակ
 փաշա զարնեցի Վրիգոր Եփրիկեանի որդի՝
 Հաճի Աղապապա վաճառականն 1650 թաակ
 դրամ փոխ առաւ: Աղապապա պաշման դրաւ,
 որ փաշան Սահակ երէցը բռնել առաւ եւ ԼՂ-
 միածին զոկէ, զոր սիրով կաաարեց: Սահակ
 յղթայակապ ԼՂմիածին հասաւ Սեպա.ին մէջերը,
 զուկաս կաթողիկոս տանան կողմեց, ար Սա-
 հակ հաւաքին համար դաաապարաա եցաւ
 բանաի: Քահանայական սրեմ հագուցին, յե-
 տոյ թշնամանքներով հանեցին, մարաքը ածի-
 լեցին, գլախը թրիք կապեցին, երեսը կարա-
 ձիւթ քսեցին եւ իշու վրայ նստեցուցին եւ
 Աղապապապաի գիւղին մէջ պարաացին, մու-
 նեաիկ կարգացրնելով՝ թէ "Այսպէս պիտի ըլ-
 լայ փռանկացալին վիճակը": Ետոյ բանաար-
 կեցին, դուռը հիւանցին եւ վերին ծակէն հաց
 եւ ջուր միայն կ'իջեցրնէին: Այստեղ մնաց
 ձմեռն ու ամառը, հիւանդ եւ ծիրած, մինչեւ
 որ 1792ին Ապրիլին՝ նախորդ Ընդիփ Սահ-
 մա ա փաշա յաջորդեց եւ իր բարեկամին՝ Սա-
 հակ երեցաւ ԼՂմիածին բանաարկու իլը յսելով՝
 յաշտու խաաարը դրկեց քանի մը հագուով: Ետեք
 ԼՂմիածին ՀՀասած՝ կաթողիկոսը Սահակը բան-
 ալն հանեց, քանի մ'անգամ՝ գանակոծել եւ
 գլուխը գերծել առաւ եւ աաճկական զգեսա

մը հագցրնելով, յանձնեց եկողներուն: Սահակ
գունատ եւ ակար՝ շէր կարող ձի նստիլ, գինք
ստիպուեցան ձիու վրայ կապել ասիւսակներու:
Ընտելեալ գրեթէ մօտեցան էր, երբ հոգին
աւանդեց, 38 տարեկան, 3 ամուսն եւ յանդի
մ'որու անթաւարումի նշաններով: Պաշտոն-
խառարը մարմինը մերձաւոր խոշտփանքը տա-
րու, որ ըստ որինի թաղուի. վանկանք մը-
սեցին, եւ աստիկը զինք այնտեղերը թաղեցին,
Իր յիշատակը ասկաւին կենդանի է տեղւոյն
ժողովրդեան մէջ: Ղուկաս Կաթողիկոս ինքնին
կը յիշատակէ այս բռնաարկութիւնը եւ զՍա-
հակ խալտոսակելը՝ 1791 Դեկտեմբ Ընտալ-
քիացիներուն գրած նամակին մէջ (Ըղանեան
Կ. ՔՏ. Գիտան Դ. էջ 554):

Ընտանեան Միտրանութեան գիւանին մը
ընծայ տեղեկութիւնները յաղած ժամանակս՝
հաճոյական անակնկալ մեղաւ ինծի Գեր. Ըն-
րահայր Գեր. Հ. Ռաֆայէլ Ի. Ա. Միտակ-
րեանի կողմանէ, որ մատենագարանին մէջ կա-
խուած շատ հին իւղաներկ պատկեր մը
(41 × 33՝ սմ.)՝ ասանդարար Ս. Սահակ
անուամբ ճանչցուած, ներկայացուց ինծի, ետեւ
հին գրով գրուած՝ «Քէր Սահակ Ընտալացի»:
Ընդհանր մեր Սահակ երիցան պատկերն է, պարզ
քահանայի զգեստով երիտասարդ մը, դեզին
մօրուքով, աչք ընծած սկիհ մը, որուն մէջէն
ոձ մը կ'ելլէ, նշանակ թիւնաւորման:

Սարգիս Լէրքեպ. Սարաֆեանի հետ յփո-
թուած է գարձեալ ուրիշ Սարգիս Եպ. մը

Ինչպէս վերն (երկ Գ.) յիշատակեցի, մեզի
 ժամանակակից երեք հեղինակներ՝ Սարգիս Ար-
 քեայ. Սարաֆեանի կաթուղիկէ հաւատքն ըն-
 դունիւր կը գնեն 1727—40 Հայէպ կամ Լի-
 րանան Արքահամ Արեւիկեան եպիսկոպոսին
 (յեանց կաթուղիկոս) ձեռք. մինչդեռ, ինչպէս
 մատգիր բրա. զիս Գեր. Հ. Ռափ. Խ. Վ. Միա-
 ուրեան, Արքահայր Անտոնեան Միաբանու-
 թեան, իրենց զիս անէն ցոյց աւելով, այն Սար-
 ցիս Եպիսկոպոսն Երուսաղեմի միարան Խա-
 յանեանն է, որ Գրիգոր Շղթայակիր Երուսաղեմի
 Պատրիարքէն (9 Սեպտ. 1715—1749 Փետր.
 12 †) զրկած էր Անտոնեան Միաբանութեան
 Բրէյլայ վանքը՝ այնտեղ հանդիպող եւ կա-
 թուղիկեայ եզող ախաւորները լրտեսելու
 համար։ Բայց ասիկայ յարեցաւ Միաբանից,
 նոյն վանքն երկու տարի մնալէն ետեւ Հոռմ
 ցնաց (Հ. Իս Սրապեան, "Հանդէս Ա.", 1902,
 էջ 291—2)։ Հաւանականաբար իրն է հե-
 աեւեալ տապանագիրը. որ կը գտնաւ Հոռմայ
 կաթուղիկեայ Հայոց Ս. Մարիամ Եպիպատգի
 եկեղեցին, որուն սրինակն ինչպէս նաեւ Հոռմ
 գտնած ուրիշ հայ տապանագիրներ զրկեց
 իննի վերջերս Հոռմէն Գեր. Անտոն Վ. Իսկէն-
 ուրեան, Գառքիւյի հայ կաթուղիկեայց ժո-
 դովրդապետը, որուն նաեւ հրապարակաւ կը
 յայտնեմ շնորհակալութիւններս։

ԱՅՍ Է ՏԵՊԵՆ ՍԱՐԴՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՇՆԿԵՐՏԻ ՏԻՐԵՑՈՒ ՍԻՄԵՈՆԻ ՈՐ

ԵԿԵԵԼ Ի ՀԻՕՄ Վ ՃԵՐԵԵՑ ԶԿԵ

ԸՆՍ ԻՒՐ Ի ԽՎԵՍ ԳԵԿԶԻՆ ՌԶԻԽ (— 1729)

Ի (Դ 8) ՅՈՒՆՎԵՐՍԻ ԺԶ ԻՆ

Այս Խաբլանեան Սարգիս Եպիսկոպոսին ժամանակ Երուսաղեմի միարան եւ Դամասկոսի արքեպիսկոպոսն Սահփանոս Բերիաղի Գուշաթ ազգաւանհմէն, Երուսաղէմ՝ 3() տարի լուսահանութեան պաշտան վարելէն ետեւ՝ նոյնպէս Ընտանեանց Քրէյմայ վանքը քաշուեցաւ իրր 1727թն, Բրժիեան Բարահամ Եպիսկոպոսին ձեռքը ուղղափառ դաւանութիւն տալու եւ 1737թն 105 տարեկան վտիճանելով Ընտանեանց վանքին դամբարանը թաղուեցաւ (Հ. Իս. Սրապեան, «Հանդ. Ա.», 1902, էջ 292, Davidian S., Biografia di Abramo Pietro I, Cairo 1861, p. 68)։ Մարտիգներն 1736 Սեպտ. 30թն ի յիշանան, Լալիկա վանքին Ս. Բառուածածին Եկեղեցին գաւառական Սինհոյոս մը գումարան են, եւ ի մէջ այլոց նաեւ Տրիդենտեան Ժողովոյ վճիռներն ընդունած։ Այս Սինհոյոսին հրաւիրուած էին նաեւ Բարահամ՝ Բրժիեան եւ Սահփանոս Բերիաղի եպիսկոպոսները. սակայն վերջինս ծերութեանը պատճառաւ անձամբ երթալ չկարենալուն՝ իրեն ներկայացուցիչն եղած է Ընտանեան Միարան Հ. Նիկիդայոս Նո. Վ. Միրայեան, որ Բրժիեան. նին հետ փոխանորդաբար ոտորագրած է Սինհոյոսի վճոյն (Բրժանագրութիւնը ապագրուած են ի Հոմմ, Բրոքագանալի տպարանը, 1820թն)։

9.

Սարգիս Աւգոնիս փոխանորդ կը գնէ եւ ստորիւ մը կը յրաժարի. Կ. Պոլսոյ ամէն նկենդաններու մէջ՝ քաղաք կու տայ: Իր նախապաշտօնները Ռաւաքի Մանուէլ քանակայ, Սափուշ Ռաֆայէլնէ՝ ինքնակենսագրութիւնը Սարգիս Արուստղեանի նախաձեռնութեամբ Մաշիւր կը ներկայացրնէ: Սարգսի աշակերտ Ասրուիւն Պետոնեան: Նախկին կը յրաժարի Պատրիարքութենէն եւ կը վախժանի: Սարգիս կը խօսի դամբանականը 1771ին Միմէն կաթողիկոս զՍարգիս կ'ուզէ նախնականութեան: Սարգիս կը մեռնէ 29 Ապրիլ, 1772ին Պոլս. Վ. Նախարարներն ինք Պոլսէն կը մեկնի. 26 յունիս Մարտիրոս կը նստնի.

«Ի՞նչ մը կազմութիւնն ետեւ.՝ սկսաւ այցելութիւն տալ ծանօթներուն: Ղախ (Վահր) Պատրիարքին գնաց: Պատրիարքն յարաառաջ փոխկեցաւ, ինչպէս բոլոր ներկաները. վրան զի Պատրիարքը բաղկաաւարած Ներսէսիւն խորհրդին իր բրաններուն. իսկ Սարգիս ներկայով գրկեց եւ համբուրու եղան. Սարգիս չուցեց բնականութեանց յիշատակութիւն ընել, այլ գուարթ խառնկումիւն մը փոխեց: Այնուհետեւ այցելութիւն տուաւ Արուստմ Ամիրա Գուլիսեանի, որ Սարգսի սերա ընդհանրէն էր եւ ազաւանութեան առաջին պատճառը, եւ որ, յառաջ՝ եպարքոսի վաճառապետ Պաղարոսին եւ Պետրոսին հաշտութիւնը կը: Սարգիս անոր շնորհակալ եղաւ եւ մեծ պատուով ընդունուեցաւ: Հետոյ մի առ մի վարդապետաց եւ իշխանաց այցելութիւն տուաւ, եւ միշտ կը յորդորէր անցեալը մոռնալով՝ սիրով ապրիլ միասին. եւ ամենքն ընծաներով եւ շուքներով գինջ միտիւարեցին:

Քանի մ'սր ետքը Աարգիս Բակորայ ներկայացաւ, եւ ըսաւ որ Նշ գոկիոյ առաջնորդութենէն կը հրամարի, եւ խնդրեց որ թող տայ Ա. Պոլիս ապրելու քաջութեամբ եւ առանձին: Բակոր ընդդիմացաւ, ըսելով որ ասոր հրաժարական արգէն էլած է, եւ զէթ ասորի մը նոյն առաջնորդութիւնը վարէ: Աարգիս աեղի առաւ, ապա Նշ գոկիս մնաց եւ Նշ գոկիս իրեն փոխանորդ մը կարգեց:

Ընչոք ամէն զէպրերուն պատճառաւ Աարգիս ծանր պարտուց աակ ինկած էր, դրամ չուներ հաաուցանելու, եւ ապագրած գրերն ալ անվաճառ կեցած էին: Իշխանները երբ խեցին, իրմէ հաշիւն սեղեցին արտդանաց պատճառաւ եղած ծախուց: Ընչոք հաշիւն իշխանք եւ ի մասնաւորի Ըրրահամ Քուլէիւն, Բակորայ ներկայացուցին, եւ պահանջեցին որ սոյն գումարը հաաուցանէ Աարգսի: Բակոր թէեւ ընդդիմացաւ, սակայն չկրցաւ իշխանաց հակառակել, ամբողջ հաաուցը Աարգսի, եւ Քիոս զրկած հարիւր ոսկին ալ շնորհեց: Նոյնպէս Աիման Ա. Նուիրակ, որ արտոման պր Աարգսի հարիւր ոսկի փոխ առած էր, ամբողջը շնորհեց:

Ընչոպէս Բակոր թող տաւ Աարգսի որ ազած աեղր ընակի, եւ ազած եկեղեցին Աիրակի եւ Զան սրեր քարոզ խափ: Աարգիս առով բոլոր անցեալը մոռցած, սակայ Բակորայ կ'երթար, կը աեռակցէր, ինչպէս նաեւ բոլոր Ըմիրաներու զոները բաց էին իրեն համար, եւ մեծ շքով զինք կ'ընդունէին: Զարի մ'ետքը Աարգիս

հրաժարեցաւ. Ա. Դոկիոյ աթոռը փոխանորդով
կառավարելէն, եւ կը լնակէր մերթ Խ. Կէորպայ
եկեղեցին եւ մերթ Բակոր Պատրիարքի քով.
Խ. Լսատւածածնի եկեղեցին, յաճախ կ'երթար
Խ. Լսատւորիչ եկեղեցին Վալաթիոյ, Խ. Հրեշ-
տակապետաց եկեղեցին, Ակիւտարի եկեղեցին,
եւ Խեւ ծովու նեղուցին եկեղեցիները, եւ քա-
րոց կու տար ամեն տեղ:

Ընչուչտ այս միջոցներուն պիտի փրարերի
հետեւեալ նամակն Բակոր Պատրիարքի, զոր
15 Դեկտ. 1761ին գրած է Սարգիս Աբրեպիս-
կոպտին (Դիւ. 1 իմ.):

է

Արքայ սրբոյ Հսգւոյն եւ Ախատանիւր ողջու-
նիւ ծանիւր սիրելի իմ եւ պաշտանակից եղբայր
Սարգիս Ախատւածարան վարդապետ, գաւաճեկ վար
Փերմանի սարկիմոս որպէս յաւանդին եկեղեցիս,
նոյնպէս այլոր տաւրեղաք. յաստատուն որ է Ախ-
րակի յառանան մայրոյի կամ գիտողի զղարս թիւ
տանկի մի բնիմ եռնույ ապուհս, եւ բոս մի ճեպին
զծանայցու մնարասցես յաւ թեմակ հիւ եւն. յինե-
լով սոյն Տէրի Պարծանս (Յեր. Դ. Պար" Կսս" պոյ".
Բ. ԲԺ. (= 1761). Դեկտ. 15): (Ասկորայ կնիքը, որ
կը կարգադրի (գնահատիք) "Բակոր վարդապետ
Խ. Վ. Դ. Դ. (= 1761):

Եւ ահա դարձեալ իրեն դէմ հակառա-
կորդներ, ելան, որոնց գլխաւորներն էին Բահան
սափրիչ, Տիմոթէեցի Սոփոէս եւ Մեծմատենան.
որոնց պարագլուխն էր աղղափառաց միշտ հա-
կաւակող Մանուէլ քահանայ: Եւսս անձինք
ինչպէս Սարգիս, նոյնպէս Բակոր Պատրիարքի:

եւ յետոյ Գրիգոր Պատրիարքի դէմ հակառակեցան միեւնոյն զէնքերով: Ըսոնցմէ Բալուցի Մանուկ յահաճանալի մասին բաւական գրած է շաճեալն (Գ. էջ 867—871, 875, 876). ինչպէս նաեւ Գրիգոր Պատրիարք Պատմաճեալն իր Յիշատակարանին մէջ (էջ 238 «Բալուցի Մանուկ երկջ եւ Բնիցի Բարահամ», վերջինս «Պատրիարքարանի Գափու (Ղշանի») Սի. սնե. րու մասին յիշատակութիւն չկայ. միայն Յահաննէս Սափրիչ ունի ինքնակենսագրութիւն մը, զոր ուրիշներ չեն յիշատակեր եւ որմէ կ'իմանանք թէ ինքր Բզգուլեցի է եւ տիրացաւ, իմանկութենէ կաթսպիկեալ, եւ Բակոր Նալեան զինք երեք անգամ թիարան նետել տուած է հաւատքին համար, որմէ ետ կեցած է յետոյ: 1755ին Կ Պոլիս, Բարսպի տղարանին մէջ տպուած է «Գիլյար կաշի Լուծիչ տարակուսանաց», զորն Բովհաննէս Սափրիչի (զոր Հ. Բսստուր, անդ էջ 149, սխալմամբ Մանուկը Սրմաբէշի կուտայ, որ շարագրող կամ խմբագրողն է, ինչպէս նաեւ Մանուկի «Գաւազուն կրկնազար»ը 1750ին տպագրուած կը դնէ, մինչդեռ այն գրութեան տարին է, եւ տպագրուած է 1780ին), Ը. Ս. «Լուծիչ» գրքին մէջ (էջ 5) կը կարդանք. «Բան առ յարեմիա ընթերցողս, ի յահաննէս սափրիչէ... գոլով իմ ամաց իւրեւ եսթանց եւ կամ ութիգ, անկեալ էի ի ձեռս նորարոյս թանթրկեցաց այսինչն տխարամայից, եւ նոքա սասուցեալ էին ինձ զտգանգն իւրեանց: Եւ յորմամբ եզէ ամաց իւրեւ յսանից՝ սկսեալ իմ

այնուհետեւ՝ զըպարտել զմայրս իմ, զՀայաս-
տանեայցս սուրբ եկեղեցի... բայց Աստուած...
ազգեաց երիցս... Տեառն Յակոբայ Աստուածա-
բանի եւ Պաարիարդի Կոստանդնուպոլսոյ, որ
պատժեաց զարժանիս պատժոյ՝ ապրիլ ի քիւ-
րէկն գիտ: Բայց ես զկնի բազում ժամանակի
ելեալ ի նմանէ՝ բազմաւ աշխատուիմեամբ եւ
փաստս... եւս առաւել չարացեալ եղէ քան
զառաջինն... Կրդ մնացեալ ի միլի նոցա ամս
25 յետոյ ամենագթածն Աստուած... երաց
զաւս մասց իմոց... եղէ... վերահաստ, որ
մայրս մեր սուրբ եկեղեցի Հայաստանեայց՝ է
ճշմարտապէս ուղղափառ եւ անբիծ... Սակս
որոյ եւ ես հաւաքեցի ի գրեանդ գրանա բա-
զումս... եւ զժողովեայսս զայսոսիկ՝ յորով
ստիպմամբ եւ մեծաւ պաշտասնոյ, ետաւ շա-
րագրել սիրելի եղբորն իմոյ տիրացոյ Մանուէլի
փոքրեկան... Դուստտագունեղ Բոհաննէս Սա-
փրիշ, Բիշաաակարանին մէջ ալ (էջ 159)
կ'ըսուի... Երդեամբք եւ զոյիւք Եզուէիցի
ստիբիշ Տիրացոյ Բոհաննէսին, որ ի շքաւորու-
թենէ իւրմէ՝ ընծայեաց զամենայն զոր ինչ ու-
նէր... յիշեալիք... զի վերոյիշեալ ստիբիշ
տիրացու Բոհաննէսն հանդերձ ծնողորն Պազ-
ասասարիւ եւ Խազուհեաւ: Այլ եւ յիշել աղա-
շեմ գիտորիկ Մանուէլս, զշարագրօղս զըբոյս,
զշարօղս եւ զղյուսղս կապարեայ գրող... »

Արդ վերոյիշեալ անձինք միշտ Սարգսի
քարոզներուն ներկայ կը գտնուէին՝ անոր բեր-
նէն ուղղափառական բառ մը կամ խօսք որսա-

յու համար. եւ սկսան ամեն տեղ զինք բամբասել: Ա՛րսէին, թէ Սարգիս Ս Բակոբայ նուէրները կրեց, դոր Զմիւռնիա մոզման էր նուիրակութեամբ. թէ քարոզներան մէջ կ'ըսէ թէ "աւելի աղէկ է բոլոր տարին պահէ չպահել քան թէ ընկերը բամբասել... թէ "սխտան հատկոր արքայութեան դուստր չի կրնար բանալ", թէ կ'արհամարհէ ազգին պահերը, աղահացից մէջ եւ այլ ուրբաթ սրեր ձեւ կ'առէ, ինչոր դուստրանկ է, քաղկեդոնականները կ'ըսէ եւ Նասաւորչեանները կ'առէ, Ըստ եւ նման խաչերով պարզամիտները Սարգսի գէմ կ'ըրգունին, եւ տեսնելով որ Բակոբ Պատրիարք բոլորովն յուսովին կ'ըսէ, եւս առաւել կ'ըրգունին: Սարգիս Պատրիարքին դիմեց եւ բառ թէ պէտք չէ յոնայս հաջողներուն առջեւ, ապա թէ ոչ զինքն այ կ'ըրպարեն. վասն զի տառք յիշեալք Պատրիարքին գէմ ալ խոսելու եւ գործելու սկսան, զինք մասնելով տերութեան: Վերջապէս Բակոբ Սարգսի խնդիրը ներկայացուց ինքզնուրաց մոզմուն, որանք Սարգսն Երուսաղեմայ նուիրահատութեան հաշիւը պահանջեցին: Բակոբ թէպէտ գիտէր որ Սարգիս ամբողջն Երուսաղեմ հասուցած էր եւ Գրիգոր Ըջթայակիր Պատրիարքն ընկայողիւ առած էր եւ ինքն ալ վրան ստորագրած էր, սակայն յոնց: Ուստի, իբրեւ գահերէց, պատասխան պահանջեց Սարգսէն: Սարգիս ծիծաղեցեալ հարցուց Պատրիարքին. "Ս. Բակոբայ ասաջնորդը

կամ փոփանդորդն առանցքս են արդեօք, որ համար կը պահանջեն, եւ միմէ շէր ճէրտածեան ծանօթ չէ, որ այս ատրքերը շէրի յանձնեցի, եւ դուք խնդի հաստատակամ ատիք շէր կնքած : Սիւն Յակոբ յոռ կը կենար, Խարպիս ներկայացուց բնկալագիրը եւ կարգալ ատա յոռ յոռ ամենեցուն : որուն վրայ Յակոբ ամօթած պարտ եւ : Նեղացած՝ յանդիմանեց ամբաստանիչները, եւ ասեց տրի, գրպարտութիւնները ջրեց : Բարդ վրայ ներկայ եկեղեցականը եւ իշխանը պահանջեցին, որ պատժուին եւ յանաարկուին ամբաստանողք : Յակոբ ստիպեց պիւնք գլխոյն եւ Խարպիս թիւով շնորհեց, իրատելով ի մասնատրի զՄանուկ : Եւ այնուհետեւ ամենքն աւելի եւս ռկսան յարգել զՄարգիս եւ ահնածիլ իրմէ : Եւ Մանուկը յանդգնած էր նաեւ : Միմիւրեանները նախաահել, սակայն ճոտմարան չ : Եկաւին սուր գրչին հանդիպելով՝ ի սիրտ խոցուած էր :

Եւսուհետեւ Խարպիս Արքեպ. Պալատու եկեղեցին կը բնակէր եւ կը քարապէր : Այնտեղ Սարգիս աշակերտեցաւ : Խամսիկաղի ուսումնաւէր պատանին՝ Կարոս թիւն Պետանեան, որդի Կապելիի եւ Յովհաննու, որ լաւ տաանելէն ետեւ ուղեց թէպէտ եկեղեցական բնակ, յաղ մնաց աշխարհական, եւ եղաւ փաճառական ի Վ.Պոլիս եւ 1772ին Խարպիսը, յետոյ Խամսէի Ապ. Արքեպիսին, Գրիգոր Պատրիարքն Պատմամեան, եւ Կարոս թիւն Բար-

յիւպ. Նշմեաննի Հոռմ՝ փախցուց. ինչպէս պիտի
անանենք:

Քանի մը ստորի ետքը Սարգիս Ղալաթիւ
Ս. Պր. Նուսուրիչ եկեղեցին հաստատուեցաւ
և հոն սկսաւ նորէն քարոյել: Այս միջոցին
(1764ի սկիզբն) Բաղար Պատրիարք, մահացաւ
հիւանդ կը պատկէր Ակի տարու Արուստակման
մանքը, ուր Սարգիս Նշմեպ. սակաւ կ'աղակէր.
կը մխիթարէր, և զինչ յատեննական կենաց
կը պատարասէր, անցեալ գործերը յիշեցունե-
լով զշման կը յորդորէր: Աստաջ կը թերէր
այն գէքերը՝ զոր բնոյզմ ուղղափառութեան
ապած էր, թէպէտ ինչն Բաղար ալ բրաննե-
րուն գրաւ գոհ էր: Ասոր Բաղար պատասխանեց
թէ վերջին անգամ՝ գիրք մ'ալ ապած է մա.
մամուլաթի և աղտթի գրաւ (Նիւք աղտթից
ամենայն անձանց հարկաւոր, և Պոլ Տալ Աս-
տաւանաստրի, 1764), որուն մէջ ուղղափա-
ռական շատ բան կայ: Ասոր Սարգիս պատաս-
խանեց, թէ "տուր մէջ կա՛նք բացալայալ չէ,
ինչպէս քաղալայալ և տրդափառաղ պէմ՝ գրած-
ներուդ մէջ": Սարգիս անանելով որ Բաղար
չ'ուզեր որ այլ ևս գրան խառնի, յուց:

Բաղար զգալով որ հիւանդութիւնը կը
սաստկանայ, տրիշներուն խորհուրդին անտուրով՝
ուղեց որ իր տեղ ուրիշ մը Պատրիարք ըլլայ
Առաջարկեց Սարգիսին, որ հրամարեցաւ և
երդմամբ անդեց որ բնաւ յանձն չ'առնուր
Այս մասին Սարգիս Յ. Առնուար 1773ին
Լիպոնուլ կը գրէ առ Հ. Աւփուրէր Աւսրիասեան

Ի Հոսի (Պիւ. Քնա), թէլ Կապիւի և Կապիւի
 Կապաններուն տաւած վկայականներուն մէջ
 գրուած է՝ եւ վասն բունապատեւի Հասարակ-
 օրութիւնն առ ի յատենել Պատարիարք, և պոչ
 քննութեանս, և Անաթի Պարտաւառ առաջնորդ
 Կոմս Է. Կ. Բնասաքարեկի, որ նոյնպէս մերեւոյ
 ինչպէս վերն յիշեցանք, վերջապէս 13 Խալիս
 1764ին մուրվին մէջ ինքն ալ պատգաւականի վրայ
 ցանուելով՝ բունի հասանեցաւ ինչ Երուսաղէմի
 Էթիւ Կրիկ որ վ. Պատմածեանը պատարիարքու
 թիւնը յանձն տուցաւ:

Կամին 1764, Յուլիսի 13ին, վարդա-
 վասի երկրորդ սըն ԲՇ. Իրիկան մամը 12ին
 Ասկոր Պատրիարք մաշաբաթական ախտիւ փո-
 խեցաւ յաստեացաւ: Կաթուրդ սըն՝ մամը 13ին
 մարմինը փոխադրուեցաւ հանգիսի Պէյալուի
 Հայոց գերեզմանոցը, և Ասկոր Կաթուրիկոսի
 դամբանին քով խաղուեցաւ: Ենթոյն ու գերեզ-
 մանի կարգը կատարուին Էր Վշմեածնի Նախարկ
 յաջադարոց Ասորի թիւն Բրքեպ Կասեղի,
 Կերկոյ Էին Կրիկ որ Պատարիարք, Խարդիս Բայ,
 Խարաֆեան, Կաթուր թիւն Բրքեպ վարդապետաց
 յասանայից, Իշխանաց և մուրվուրոց: Կարգը
 կատարուած մամանակ մուրվուրոցն աշնպէս
 բունած Էր գերեզմանին շուրջը, որ Կրիկ որ
 Պատարիարք աւրոխտ հեռացրնելու համար,
 հրամայեց Խարդիս Բրքեպ ինչ որ Կամբանեպն
 մը խաւի Խարդիս Բրքեպ, Խարաֆեան քիչ մը
 հեռաւ բարձր գերեզմանաբարի մը վրայ ելաւ
 և սկսաւ խաւի Բնասաթեան Խարդիս Կպիլ:

Առջիկաներս, որ այս մանրամասնութիւններէ
կ'աւանդէ (ձեռագիր Տր. Վ. Խորհրդանշանի,
Համագործարար, Սարաֆեանի այս դամբանու-
կանը հետեւեալ կերպով կը յիշատակէ. Սար-
գիս Արքեպ. Բեկար մեծաւ հասակամբ, եւ
սրածոռն կերպիւ, արտասուածք աւել, եւ
հեկեկեկաւ ձաթիւ, աւագեւ եւ սղար գմարգ-
կային բնութեան յարծիւն եւ անկայիւն իններն
ի վերայ երկրի եւ միշտ ի հոսման եւ ի ծորման
գոյն ի սկզբանէ մինչեւ ցկատարած, եւ զաշ-
խարհիս ունայնութենէն, եւ զսին ստղարթիւյ
պաճու ճեղեւ զիններութենէն, եւս եւ յունայն
եւ ի նանիւր իրաւո աւել եղեալ զհեշտութե-
նէն՝ զսրտեւայ ամրաստանեաց, բերելով զսրի-
նակս շահաւատ, եւ զառակս սգաառուս եւ
զխրատաս Աւ. յետոյ զմիայն զոգտանութեան
միանցին եւ նպատակն, եւ սգաարեւ շահաւ-
ատութեան արմանին եւ բնդանեին, այսինչն՝
զաստուածային աստղնութիւնն զովելով զո-
վեաց եւ ներրողեաց, եւ այսու կերպիւ միտմա-
բեաց սփոփեաց եւ զովացուցեալ ազահոգացող
զմողովորդն սակաւիկ ինչ:

Նոյն ազագոս հանգստեայն սկսաւ ասել
այսպէս. Ազրարք իմ սիրելիք, ահա արդ ան-
սէյ, մեր մեծապատիւ եւ սիրելի հոգեւոր սրբա-
ղան շայն լուսահոգի՝ թէ որպէս վճարեաց
զկեանս իւր, եւ զմեզ զամենեւին որբացող
իրաւի եւ կաթողեալ միջարեկս արար եւ
արդ անսէյ թէ որպէս ակունչն իւր լուսաւոր
զորս ունէրն երեկն եւ հսանցն, այժմ՝ զապա-

բեալքս են ի աեռանելոյ. բերանն ի խոսելոյ
 ցատառածային քարոզութիւնն վարդապետե-
 լոյ՝ եւս յօրհնելոյ զմեզ լռեալ են աւասիկ,
 աեւէք եւ այժմ եւ զձեռն որ ոչ կարէ վերա-
 ցուցանել եւ խաչակնքել զձեզ, եւ ասել առ
 ձեզ խաղապութիւն ընդ ձեզ եւ այլն, եւ
 ահանջքն ի բերոյ զՅերմեոանոյ աղօթքն ձեր,
 եւ առ Մատուած մատուցանելոյ (խրեւ զհրեւ-
 տակն հուսնելեալ) արդ զրկեալք ի բերոյ եւ
 խցեալք զգալապէս, եւ ոչ որչափ առ Մա-
 տուած իմանալարար, եւ ինքն իսկ բոլորովմի
 զրկեցեալ է ի համայնից զգայութեանց եւ շար-
 ժութեանց, եւ բովանդակ դասուց եկեղեցոկա-
 նաց ի հոգեւոր պարերդութեանցն, եւս ձեզ
 նման հոգեւոր եւ սիրելի ուղեկացոյ ի աեռու-
 ինենէն հեռոցեալ մեկնեցաւ այսօր, արեմն
 պարտէք եւ գոք փառն նորա առ Մատուածն
 գորովագութ ջերմեռանդապէս ազատմա մատու-
 ցանել, գոր մխիթարիչ Հոգին Սուրբ Մատուած
 զձեզ եւ զմեզ մխիթարեսցէ, եւ զհոգի երա-
 նելոյ Պատրիարքիս աշտորիկ, ի լուսեպէն խո-
 բաննն բնդ սրբոցն ի բոց զմայրեցուցէ աեռու-
 թեամբ ի բովն:

Կրիգոր Պատրիարքս որ միշտ յարգած էր
 զՍարգիս եւ զինքն՝ Հայր փալպապետ, կ'անուա-
 նէր, թող առաւ որ նախկին աեղո՝ Ս. Կր-
 լէաստ որի, բնակիչ Տարի մ'հալքո՝ 1765ին
 զաթաթիւր քահանայք Սարգսի խոյրերէն
 ահա՛՛ անոր գալանն մը յարեցին, վասն զի
 Սարգիս քարոզներուն մէջ կը յորդորէր, որ

Հաւատացեալք զիսուն եւ բարեկիրթ ճէր-
տէրներուն խոստովանին. եւ որովհետեւ Ղա-
լթթիոյ ճէրտէրները ազէտ եւ անկիրթ էին՝
ամենքը տոռնցմէ հեռացան: Ըսոր վրայ ճէր-
տէրներ տան մը մէջ գտցանի ժողով գումա-
րեցին. Խորգոյի զէմ ամբաստանադիր մը ստու-
րագրեցին եւ յրկեցին Պաարիարքին: ճէրտէր-
ները կը խնդրէին՝ որ Խորգիսն անկէ հեռա-
ցրնէ, որպէս զի ժողովուրդն իրենցմէ չպաղի եւ
իրենց ալ հանդարտին վասն զի Խորգիսն միայն
է, կ'ըսէին. որ ժողովուրդը իրենցմէ հեռանայ
եւ երթայ կաթոլիկ յաճանաներուն խոստո-
վանի: Դոյն անէն ուր ժողովք կազմած էին, կ'իմ
մը փութաց Խորգիսին իմացուց. Խորգիս չհաւա-
տալով՝ ժամաւարին գնաց, եւ հարցու փորձով
խնայով իրականութիւնը, իոկոյն կանչեց
Ըւտղ ճէր Բահանը, որ նոյն հառաւանց: Երե-
կոյնան ժամերգութենէն ետեւ՝ իշխանը եւ ժո-
ղովուրդը եկեղեցոյ ոյ սրահն ելան, որունցմէ զո-
մանո Խորգիս մէկդի տուաւ, եղածը պատմեց
եւ ստուգած բոլորն իմացուց: Ըսանք, զոյրա-
ցան երիցանց զէմ, եւ պահանջեցին որ պան-
դուխտ երեզները եկեղեցիէն հեռացուն: Բաւջ
Խորգիս զիրենք հանդարտեցուց, երիցունք եկան
Խորգիսն թուով թիւն խնդրեցին, զոր եւ Պա-
արիարքը լսելով՝ զԽորգիս մխիթարեց եւ երի-
ցունքը ռաստեց:

Յարութիւն Ըջրեայ. Բասենցի 1763ին
Եթովպիոյ կողմանէ 41 Պոլիս նա իրակ զրկուած
էր, եւ այլեւ ոչ եկեղեցիներ պարտելէն ետեւ:

նաեւ Ա. Լուսաւորի, նաեւ պիաի Տաւաթէր (1766). Եւ արաֆհեանեւ արամադրիի սենեակ շկար, Սարգիս իր սենեակն անոր առաւ եւ ինչք Սիջադիւր գնաց, ուր եկեղեցին սենեակ շանե-
նաւուն, Պատարիարքն անոր Տամար անուն մը
վարձեց, ուր Սարգիս ամուսն ընակեցաւ: Սար-
գիս ահդոյն եկեղեցոյն մէջ առնէ Կիրակի կը
յարուզէր, նոյն ահդ ընակադ թագմաթիւ իշ-
խաններ զինք շաւ կը յարզէին, մանաւանդ
Չապանեանք եւ Սիմոն Լուսաւորեան: Եւ
Պէշիկթաշի ազգայինք ալ, որ եկեղեցի շանէին,
Սարգիս քարոզին կու գային:

Եւսմին 1771 Սիմոն Կաթողիկոսն Եջ-
միածնի ուղեք զՍարգիս իր նախրակն ընել ի
Կ. Պոլիս. իր այս կարն յայանեք Չաքարիս
Վ. ի, որ այն առնն նախրակ կը Եջմիածնի, Եւ
Տրամալեք որ այս մասին խաի Սարգսին Տիւս:
Սակայն Սարգիս ձերաթիւնը պատճառելով
Տրամարեցաւ: Տարի մ'եւորք Սարգիս եկեղե-
ցոյն երկնները սասակց գործուած անկարգաւ-
թեան մը Տամար, որուն անունը թարկանալով Եւ
կաղմնակից գանելով՝ Սարգիս յէմ՝ Պատարիար-
քին ամուսնաւորութիւն գրեցին: Բայց Կրիստո-
փատարիարք յննելով անանց արարքը՝ յանդի-
մանեք գիրենք, Եւ Տրամալեք Սարգսին անուս,
որոնք Սարգսն ներում ինդրեցին:

Սարգիս վերջապէս կը խորհէր վարձեալ
Լարուպա երթալ, Եւ Լուսմանցրեն իր վերջին
տրերը. բայց ճանկաց Եւ Խոստաջ պատերազմը
իւր գրգիւրուն անվաճառ մնալն արգելք կ'ըլ-

լային՝ վերջապէս ահանելով՝ որ Կրիզոր Աստորիաբքը կ'ազէ վերջնականապէս հրաժարել պատրիարքութենէ, որիչներուն եւ իւր աշակերտ Նուրահեան վ. ինչորդուներուն անասլով՝ փախածաց կտատարու մը. գրքերու վաճառումը կարգադրեց, տանը կահարտսին քուրե. բուն առատ, եւ ժամնայն ինչ ոսկւոյ վերածեց. Մարտիկիս գաղող նաւ մը վարձեց, Նուրաի. նեանին հետ բպորովին գաղանի մկնեցաւ Պոյսէն 2) Եկպտ. 1772ին, եւ 24 սր նաւելն ետեւ. Մարտիկիս հասաւ :

10.

Սարգսի նաւաւորին բազմաթիւ հետեւողներու ասուկաներ իր մեկնումը Պոլսոյ մէջ մեծ ուղաւորութիւն գործեց Ստամբուլ Եւ Լաճնան, Պրուսիայի Լոսէնորդը Լազար Լեւմարմին Լէրքեպ Տրապիզոնի կաթողիկոսոյ Սարնեցի Տէալ Եւգենէա վ. Սարսիին Լէրքեպ. Բասենցոյ նամակը Բարսիին Պետաննանի բնդարձակ նամակը Գր Պատմաճնան Դատրիարքի բնդարձակ կենսագրութիւնը Եւրոպիին Լէրք. Բասենցոյ կենսագրութիւնը Սարգիս ի Մարտիկիս, ի Լիվոնոյ իւսմողութեանն սնիգքը Կ Պոլսեցի Բազոր Մարտի Լէրքեպ Դեաննա Լքապեան. Կ, Պոլսեցի Լկնիսանդր Լքալունեան, Լքրեպ վանայ Սրմոն Եւգ. Եւմուտնան, Սամուլ Եւգ Երզնկացի կաթողիկոսայ ի Լոմ Սարգիս Լոգեվարք, իր կտակը, մանր թաղումը Եւրոպիան նամար մտնենաւոր Պատարագ իր չիբմը գրնանքանը, տաղանաւորի :

Սարգիս Լքրեպ. սրտով եւ վարդապետութեամբ ուղղափառ կաթողիկոսայ՝ 1754էն մինչեւ 1772 ջանաց քարսգութեամբ ուղղափառութեան բերել, եւ յաջողեցաւ յա-

անբոյ վասարկիլ թէ եկեղեցականներէն, եւ թէ իշխաններէն ու ժողովրդէն, պոռնց ոմանց անուաներն ստորեւ մեր հրատարակած նամականքէն պիտի իմանանք: Ըստ խստեցաւ վարդապետաց եւ իշխանաց հետ, որ իրենց եկեղեցոյ կոթողիկեայ հաւաքէն ատրուրու թիւնը միայն իւր նալ եւ Վստրոպ քեանք յառաջ եկած է, եւ թէ պէտք է թաթախել իրենց հին հաւաքին ալ, յաւերտաներու Սաղան ալլեւ յալ նկատու մեք թոյլ շէին ատր տալուն ալ յալլան առնալ: Ինչն ալ արդէն ետմանատունն ուղղած եւ հիւանդագին՝ ուղեց իրիւն ուղղախառ ուղղախառ ալ միջ կեանքին մեացարցն անդրեւ եւ աննց միջ մեռնիլ: Սենէր նա եւ մեծ ծրագիր մը՝ ապրին պատին համար, զոր կը յաւար գործադրել աւել ի Համ, ինչպէս վարն իր գրու թիւներէն պիտի աւանանք:

Սենց թող ատնք զինքն աւաւրմ ի Սարսիլիւ, եւ աւանանք, թէ ինչեւ անցան Կողոյիս ի մեկնումն ետեւ, եւ իր հետեւողներէն ի մանաւորի երկու նշանաւոր անձնաւորութիւնները նկատողութեան առնալը, որն է՝ Կրիկոս Պատրիարք Պատմաճեան, եւ Էսթրաթիւն Վարդապ. Բասենցի: Երբորդին՝ Պրոսպի Վասչնորց Ստեփէլ Եպ. Երզնկացոյն զորոյ վերն արդէն խստեցալ, Բասենց կը յաւերտմ նաեւ հետեւեալները, որով վերը տարակուսական թողաններս կը լուսաւորուին: Վերն իշխան Սարսիլիւ Վ. Եւլիսիոսացոյն:

նամակներէն (Գիւ. Բնա. կր յապեմ՝ հե-
 աւեւեալ ակզեկոս թիւնները: Մեր այս Պրու-
 սայի Բաւջնորդ Սամուէլ Եպ Երզնկադու
 մականունն է Լ-Յեւ, եւ. բոլորովին ռիսի
 է Ուղտըիտն վ. ի ասանդածն՝ թէ Լաճեան
 Եպոս. 1773ին ի Հոռոմ՝ վախճանած բլլալ. վասն
 զի Սարգիս վ. Խէրիրուաղի, ասկա. ին ռու-
 կատագ եւ աշտկերա Գպրասաան, 21) Եպր.
 Ն. 1776ին Հոռոմն կր գրէ՝ ասո Սամուէլ
 Լաճեան Եպ. Պրուսայի ի Պրուսայ, զարձեալ
 21) Մայիս հ. 1776ին՝ ասո Գամբրեան
 Խաւհակ Սարկատագ Սամուէլ Եպոս ի Պրու-
 սայու ի Պրուսայ, (այս սարկատագն էր, որ
 Սամուէլի հեա Հոռոմ գաղած էր), եւ. վերջա-
 պէս նոյն տարու Յոսեփին «աս Սամուէլ Եպ.
 ի Պրուսայ, Սարգիս Պոլիս զառնալէն եաեւ
 գրած նամակներուն մէջ ալ, ինչպէս նաեւ իր
 ինքնակենսագրու թեան մէջ կր յիշատակէ Սա-
 մուէլ Եպ. ր. Բառնցմէ կ'իմանալք, որ Սամուէլ
 վ. Լաճեան, Երզնկադի. Եպ. Պրուսայի, 1775ի
 վերջերը կտմ՝ 1776ի սկիզբը իր կա՛հարառիցը
 Հոռոմ՝ Հայոց Եկեղեցւոյն ընտրհելով՝ Պոլիս
 դարձած է իր ռարկատագին հեա, եւ. դարձեալ
 իր թեմը գաղած. իսկ 1782—3ին Խաւհակի
 հասաաաաան է: Սամուէլ Պրուսայէն 150 դր.
 փոխ կր զրկէ Աուրգսին վ. Կեհախիկի Բոմհաննէա
 Սերբուեան Սայրիգին ձեռոյք. Սարգիս ալ
 Հոռոմն ակզեկոս թիւններ կու տայ Սամուէլին,
 եւ. Խաւհակ ռարկատագին իրատ կու տայ հաս-
 աաաաան մեալու. հասաաաալն մէջ, Սամուէլ զար-

ձեռք իւր եկեղեցւոյն յարած կ'երեւայ, վասն
 զի Սարգիս Հոռոմ՝ յանդիմանութիւն կր կրե ից
 մեծերէն Սամուելի հետ հազարդակցութեան
 մէջ բխարուն, դարձեալ Սամուել 1778ին ի
 Վ. Պոլսի Սարգսէն կր պահանջէ իր պահանջքն
 100 զր եւ զինք կր նեղէ, եւ վերջապէս Սար-
 ցիս Վ. 1783ին կ'ազն խառցի զ երթալ, եւ
 Սամուէլը խրատելու ա դարձի բերել, ինկպէս
 եւ Վ. Պոլսոյ Պալատի Ս. Հրեշտակապետ Եկե-
 ղեցւոյն մէջ պահուած Սամուէլ Լոյ ի աշխա-
 տաոիրած գործը՝ Կլիմոսի իմին մտածակեան եւ
 ջերմեամեղութեան ազդեց տեսար., (Բարսէլէ
 Վ. Լոյս. 1905, էջ 96 և 97) յառ կ'աւանդի-
 նակեան կր հեռէ:

ԱմփՆանեւս Կարա Պատրիարքի աշակերտ
էր Նուեւ. Պապար Պ. Պանասեան. որ 22,
հոգին կուէր, Կարա, անդ. էջ 71, 203.
Ըստկար Քրապիգոնի առաջնորդ ըլլալով՝ 1741ին
Էջմիածին Պապար Կաթողիկոսէն Քրապիգոնի
եպիսկոպոս ձեռնադրուած է (Պապար Կաթո
նի վկայական կոնկար, ահա Քաշեան, անդ,
էջ 1031—2) և իր պարնկեր՝ Սարգիս Ըր.
Երեւ. Նա առաջն աշակերտելով՝ 1760ին
Վենետիկ գացած է (Հատ-Վենետ, էջ 343),
Պապար 1764ին Համ կը գտնուէր. վասն զի
Վենետեանց Պատեւագարանին թիւ ՎՋ.Պապ.
Երեւ. ձեռագրին սկիզբը կը կարդանք.
Պապար Սարգիս Վրիպարի Նիսացոյն յիշատակ
կարգեալ Վրիպանցի կրօնաւարացն Հայոց աղ.
գաւառի աղի կարդէ սարսնն Վնչանի մեծի գար

դին յանապատի Վաղար Մ.Նի Եպիսկոպոսն Պոնաոսի, ի մեծն Հոսմ՝ վասն նորաշէն վանուցն որոյն Վրիգորի 120 առարին սրբոյն Պետրոսի ի վաթիւրան թվին մարմնասու թեան քրկին 1764 Սոյ/տի 15: Որ է ընդ հոգանեաւ եկեղեցոյն որոյն Պետրոսի ի վաթիւրան: Իսկ 1766ին Էնքոնա էր (Խղթ. Պետրոս աթի Վարդիւղի Վայսէրլի. գրեալ 7 Յունիս 1761: Մէջոնա առ Հ. Վր Վ. Նիվոթ ի Հոսմ՝ Վի. Բնա.):

Բնաւասիկ իւր եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան կոնդակը:

Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ Տէր Վաղար Կաթողիկոս առաքելական Եկեղեցոյն Քրիստոսի, եւ յաջորդ որոց Վաղարոյն Սարգսի մեծն եւ Խաղկոսի, եւ մեծ շաղապեալն մերոյ որոյն Վրիգորի 120 առարին. եւ ծաղաղոյն Պատրիարք Վաղարշապատի Քրիստոսի ձեռնաւաստուող երկնահամար եւ աթիւղեական արմարեալն եւ յարմարեալ, աղինատարաւ եւ արեւոյնաշատակ Վթառոյս որոյն Եթիմիոսի, եւ ամենայն Հայոց: Յորմէ մամունեալ հասցե գիր որհնութեան եւ նամակ պահպանութեան. Ընորհրատ առաքելական, եւ տոտուածային բաղմապատիկ որհնութիւնն. եւ նախախնամական գթութիւնն ի վերայ աթիւղեալ եւ տոտուածախնամ որհնեալ ծովահանալ յաղալից Տրապիզոնու. նաեւ Քիւրաոնու, Երեղայու, եւ այլ ամենայն գիւղարկիլ բոյսր թեմի. եւ վիճակի որոին. եւ ի միջի գոցին կառուցեալ եւ հաստատեալ որոց եկեղեցեալ եւ եկեղեցականաց մանկանց. որբանու էր եւ երկնահարաւ էր յաշանալից, տարաւիկի խորհրդոյն ուղառաւ որ տարկաւ աղաղ. պերճապատի եւ փառաւոր

խնայող. այնուամենայն էս խնայողութիւնը մեծա-
 ւածեց. դպիւնք գեղան էս բնջիւնք յողնարեղան
 զոչվախմաւս որաց. իմաստախոհ էս հանձարեղ վա-
 ճաւաւեանայ, հաստաւորիմ էս հարազատ գանձա-
 պեանայ, էս իրիցիտեանայ, զբանավաւակ էս ար-
 ցարավաւաւակ հաղաքութեան, էս այլ տա հասարակ
 ամենայն մագաղակեանայ իսկի մեծամեծա-
 մեծայ (սփ) էս գեղանայ արանայ էս կանանայ, ձե-
 րայ էս աղայայ, էրեւանարայ էս կուսից, էս
 ամենայն շափաւ էս հասակի ի Բրիտանոս Առաւել
 հաստաւայեցայ էս լուսաւ որչաւին էրամնայ խնայ
 ի Տէր. Միւն. Ընտրհայ՝ սէր՝ խաղապա ի ինն, էս
 Երհնա ի ինն յԱռաւել շարէ գերակործական
 պատճաւ էին ինչոպայի. դիմա ի ինն էս այսմաւ
 ի ինն ի նորին իսկակից բանին Լականի նայեպարի.
 սէր էս յաւայորս ի ինն համապատախ յոյին ամե-
 նայոր սարէր շաղէն կենարարի, իջիլ էս հանգիցի
 ի վերայ ձեռ եկեպղ էս բնակեպի տա ձեղ, իրեւ
 դարձան գեանայ, էս որպէս գիտակա ազրեւայ
 անպատ խաղաղամար էս տաւաւաւակ տաւաւամար.
 Ինչ որոյ հոգեանաւ որոյ իննամարն զարաջիլ միւս.
 ամեն. Զոր Երհնա ի ինն տաւաւամային, մողիմաւ.
 էս բարեխոսաւ ի ինն ամեն Երհնայ որոյ հոյ Առ-
 աւել ամենին, էս որոյն ինն հոգեանաւ պարապեալին.
 էս որոյն Սահմաննաւ նախապիլիլին, էս որոյն
 Պրիցորի մերայ Առաւել Երհն, էս ամենայն որոյ
 երկնաւ որայ էս երկրաւ որայ տա ձեղ լիլի, էս
 որոյն լիլի պէս գեղ վաւայ, պատաւ էս ար-
 ցարայի Երհն իննամար, իրեւ որին էս գոտա
 տաղարիմախաւ էս պաղայից զբախաւ անկեալ ի
 քնայաւ շաղէն վաւակայ, կայ մեալ ձեղ խաղա-
 ցական կենդիլ, էս պարապայի ամայ, յամերամ
 մամանակայ, էս խոր խաղապա իննամար, էս ան-
 արբաւ մարախա իննամար մինք ի խորին Երեւ.
 ի ինն ամեն. Այլ էս Երհնայ գեղ Տէր Մո-
 տաւ ամ մեր էս զարգարեպի հոգեւ էս մարմնաւ.

աւամբչ, եւ տեղեւոյ, սրգ, սփչ, եւ գոտերայ, դար-
մայ, եւ գաւակոյ, բնչիւ, եւ տարածայ, վարայ, եւ
փոստակայ, տղղեատանայ, եւ բարատանայ, որ-
բեկեայ, եւ բարեկամայ, կենդանեայ, եւ ննջեցե-
լով, եւ տոպ, եւ տրայ, եւ տմենայն գոյականայ
ամեն, է, բնդ տատաւածուպարգ եւ տեւտնուպեզուն
որհնու իմեան նամակաւ, ո՛ր ճանաչար մեղիցի հոգ եւ որ
որդեկտղղ մերայ՝ եւ յաւածնանդ գաւակտղղ մար-
հաւաւայ սուրբ Լէօնիւանի, յանդի տակ փրկիչն
մեր, իմ Խր խնդրե տանու, Լճղ եւ զի գ'Ալտար
վարդ տպեան, տաւթնարդն ձեր՝ տաւթեայ Լիք տա
մեղ՝ հանդ երկ բազմակնիք մահաւարի, եւ վկայա-
կան իմ զկնով ձերտով, որք եւ խնդրեայ Լիք բազմայ
աղաշանայ, զի զնա եպիսկոպոս տարեկայ ձեզ՝
յիլեայ տա ձեզ, վասն որդի կամեցայ, զխնդրաւած
ձեր կատարել, եւ մեք այլմ, բայց՝ արդեկեղար-
վասն զի՝ իմ կպեա ունէր տա ինչն գ'համահաւա-
նական եւ զվկայական իմ ու զկն ի մէջ, սակայն ի
սիրելի եզրարե մերմ, եւ ի հոգ եւ որ Լորմ իւրմ
Յովհաննիսե վարդ տպեալ՝ Պատարիարգ Լն Թի գան-
դիս՝ ոչ ունէր բնդ ինչեան զվկայական իմ ու զկն,
Խակ այլմ, իբրեւ, եհաւ տա մեղ եւ ի նման
իմ ու զկն վկայական՝ զի ձեանուպրեպոյ, զու ձեզ
եպիսկոպոս, Սակո որդի եւ հոգ եւ որ հայրա ձեր՝
յաւայ տպանուպ ձերայ բարեխնդիր որդեկտղղ
խնդ, եւ բաւ խնդրոյ Պատարիարգ վարդ տպեալն,
եւ բաւ վկայա իմեան, անձի իւրայ, յոյնախումբ
հանդ իմի, եւ բազմահաւաք մոպոքոքով, Եւս-
տաւ ունալ՝ եւ ի լնարհատաւ Լն իմ ունջ, եւ լնար-
հոյ տմենտաւոր Լն, զյն Լն տաւ ծոյ, եւ հայրա-
պետական իւրանա իմեամբ իմով տալ գ'մա, զի
նոյսլ զգանչն ձեր լն եւ պայծառ պահեպլ որ Լ
հոգ, ոչ ձերայ յատկապէս տան, Մի ոյ, յան-
դ զնեայ ձեանումն ի ինիցի, յաւաթնարդ տպեան ար-
դիւնան, եւ կամ՝ հաւալ եւ կամ՝ ներհակեպլ
տաւթնարդիզ ձերայ, եւ կամ՝ փաւ ինչ հաւապլ

զմա, եւ կամ որքոյ՝ վանիցն՝ զի պնդութիւն առ-
առաւանային հրամանին եւ մեր իշխանաւ ի հանա-
լիւնիցին ձերհակք, որ եւ ոչ մեաւոյի առանց պատ-
ժպց: Իսկ կատարուցք հրամանաց մերոց որհնեացին
ի Վստաւ ձոյ. եւ ի որքոյ Վճմանակոյ լոյն Քանին
Վատաւ ձոյ, եւ ամենայն Սրբոց Ծորաւ, եւ ի մէնջ, ամեն
Վրեցաւ առաջնորդական
եւ վկայական Անդակա
ՌՃՎ, թաւին, ի վեար-
գորի մաւն, առ գրան.
Սորք Վճմանին:

[2 հաւայիր Ստանեալ արտնին Մխիթարեանց
վիեննայ ի իւ ինիւ]

Սարգսի Պոյսէն մեկնելն հասե՝ բաւրա,
թիւ գրու թիւնն (Գիւ Լիւ) զրկու եղան
իրեն, իրեն հետեւց մեծամեծներէն ու բարե-
կամներէն. Եւ ինչպէս Ստեփ. Վ. Բարաշայր
Մխիթարեանց վիենեակէն կը գրէ Գ Յունուար
1773ին աւ Սարգիս Բլիւհայ. ապա Պոյսէն
անակնկալ մեկնելուն պատճառաւ՝ քարեկամք
գերապայծասութեանց արամեայ են եւ այլք
գարմայեալ եւ ուղեւալ. ու 14 25 Նոյ
1772ին ի վկայիր իւն գրուած նամակի մի
մէջ՝ իրենց ցաւը կը յայտնեն աւար Պոյսէն հե-
ռանալուն եւ իրմ զրկու եղան համար եւ յաջու-
ցաւ թիւն կը մայթեն հետեւեալ ստորագրող-
ներ. Վարաիրոս մահաւսի Յակոբ Լոփո եանց,
Պալուս եւ Զապան Պետրոս, եւ Գարրիէլ, եւ
Բլիւհայր, Նիկայոս. Մխիթար, Բարաշամ,
Համի Ռաւ, Գարրիէլ Մկրտիչ, Յահմենէս Նատար,
Պէկոյսիւն, Բարոս թիւն Հոփո եան, Եւսմա, Կու-

Հաննէս եւ Բնասն Սարգիսեան, եւ կը հաղորդեն եւս "Քէօթտհիայու տեաւ Բահաննէս վարդապետին, Հակամբ ին եկած Նամակաւ զրկած ողջոյն: Սոյն Տէաւ Բոյհաննէս վ. 1764ին կարնէն կու տինտ եկած էր, եւ հոն կաթողիկէ վարդապետութիւնը քարոզած (Քաշեան, էջ 991): Կարձեայ 1829 Նոյ. 1772ին ի Վարուշէշմ գրուած Նամակին մէջ ստորագրուել Պետրոսյան կը յայտնէ միկնելուն համար, եւ ներողամտութիւն կը խնդրէ զինքը վշապրնոյնեան համար: Նոյն Նամակին վրայ ստորագրած է նաեւ "Alessandro Mighirdici di Pietro" որ Պետրոսին որդին կ'երեւայ: Տ. Վեկա. 1772ին ի Կ.Պոլիս "Պետրոս աբ Զարարիա" եւ "Պետրոս աբ Սուրաւ", կը հաղորդեն ի մէջ այլոց թէ "Բ. Գնու տկան Բարահամ" աղան եւ Սրտպիոն աղան խոյսելետնք բազում սիրով ողջոյն մատուցանեն: 22 Մարտ 1773ին ի Կ.Պոլիս արքայնի վոյսերանոյի մէջ կը գրէ "գայուս մտր. քարեան. Սարգսի գրաձեւուն փոխադրութեան մասին ի ձեռն" փեթրս Զարարիայի: 3 Բայր 1773 ի Կ.Պոլիս "Պետրոս աբ Զարարիա" կը գրէ գրաձեւուն փոխադրութեան մասին, եւ թէ գրքերը վէնեաթի կը դրկէ արկղով: Կ'ողջունեն զ'րաւ. "Բարահամ" աղան եւ Սրտպիոն չէլէպին, Պատու էյի Սեղրուսեան աղայինը, Եղբայրս Բահայր Բ. Գնու, Սուրաւեան Պետրոս աղան եւ Բնասն աղան: 14 Սեպտ. 1772 ի Կ.Պոլիս գրուած Նամակաւ "Միրիմանեանց Մկրտիչ" կը պայմանաւ որի Սարգսի հետ, որ վերջինս "գլխոր-

Թագեր ինչ, ոչ՝ յարմարին վայր գիմելով, այլ մարմնապէսն անջառմամբ, որոյ վառն մորմնքին աղիք իմ, խառնի ուրախմ, Եւր հոգիս եւ, ուր հան, պուշանեւ եւն, արածեալք իշուշանու, Թագեակց ի բարձուն խնկարեւոյ, եւ զի անցեր՝ ապա ել ոց ի բաշխանաց ի տառապել զիս, խնդրեցի գրեց, եւ ոչ պաի, կոչեմ, եւ ոչ տառ գնայն, ահա երգ-մեկցապանեմ զգոսերս Նորոտաղեմի՝ գրաւոր բանիս, զի պատմեցեն քեց, եւ ի խանդակախմ եմ ի սէր քո, զի որ ուրեմն զիս իրբեւ, զկնիք ի վրայ սրաի քոյ, եւ իրբեւ պատանի ի վրայ բազկի քոյ, Արց՝ խնդիր իմ այս է ի յարգութեանց, զի մի մեաղեւ յա մեքէ տառնդ ականոց վիրաւորեալ, որոյ փոխանակ ահա եւ խնդրեմ ցնեքումն, ապաշեմ անել ի միս զԱխտոսին ցանութուն իմեան զնշան, որ յապագակ հրէից՝ արիւն պարս ի վերայ մեր եւ ի վերայ սրգոց մերոց, եւ ի կեցմանս որական յապառանել ջրով՝ Պիղատոսի, բնկայաւ վիշաւ ի որաի ջրոյ եւ արեան, եւ ի մամ առ հոյր պատարագելոյն՝ ի նշան անոխակայութեան՝ ախպա խոցեալ՝ եհան վազպապակի պարիւնն եւ ցնոր, եւ զի պատուականուն իմին քո ահա մատուցեր ցմեալցեալ կեանոց՝ պոխաւս սր պատարագ, մի լիցի ախաւս սր սխալութեամբ, ուստի մոզիմ եմ ներել, Դաւե խնդրեմ զմանջեանս որ եկաւ որոս իմին պրոյզ եւ զսրպիսութեան կալս իմեանց ծանոթութեան, եւ առ ամբարայտ միտմիտ ուղիւնց իմ ներ պրոյն առ իս, եւ իմ երոց արմէ յատուկ գրով, այլ եւ պահանջեմ ի սիրոյ իմ ամանեանոյ, զի յապագակս զի մի ուրոյ եւ արհմութեան՝ առ անց ինչ զկեանոց բանից՝ գրեցեաւ առ մահաւորի պատարամիքայն, եւ առ իս յոգեպետ, զի եւ մատուցից նմա, զախտսիկ զէմ ի սէր նաւաւս իմեանս աշտո եւ կատարեցեաւ, եւ պապիմ սպառաւ անբնկալ հանապաղ մատուցեաւ առ Քէր վառն իմ, առ կարոտիմ միւս, եւ լիցի անձն զերապայծառ պատուականութեանց միւս ի

խմբայնական լուրջ թեման. որ ձեռն բնոյ գտաի
 դարձաւ միջակատար: Այս յատար երկու արտաի ի
 խորհրդակցութեամբ Բեկրո աի Զարարիային
 գնացի ի տունն աղլային, որ յատաջուց բերել
 տուեալ էի զնշաւ աղլայն, եւ նստեալ ի սեպան
 դոշ ինչ խոտեցայ զյայտեցանայ, յարում էին Զ յարգոյ
 եւ Զ յեռարդիքոյ, ապա բան արկեալ ի մջ բազ-
 մազոյ ով կապուեմեանց աեզոյս, եւ զհանգարաւս-
 ինեան աեզոյոյ մինչեւ ամենից լինիլ յանկայի
 վայրոյ մամանեալ, որում վերաբերեցի, եմէն ու-
 բեմն սրոյ ձեռն զաւանդել, երբիցէ, տսեն, երանի
 ապա զնաղոյս երիկցեն ի խորագու ինն, տսեն
 ամեն, յայնմամ հանի զթուղին, եւ մատուցի
 տիրացու յահանիտին, որ բաղեալ եւ գտալ ինչ
 բնի երգեալ ինն զթն տնկեալ ի ձեռաց ի յայտ
 հեկեկանաղ հասաւ, նոյնպէս եւ Պաղտն հեմս-
 ինեամբ հարցարտեալ միարեւմտեալ ապա սկսան բար-
 ւաւայն ողբայ, ապա ուրեմն բաղան բերաւ: ուղ
 շաւմարան յու երգոյ երկուցուն, ամեն ձեռն ի զյուի
 հարկանէր, միսն զհերս ձոցեր, աղագակ զաշման,
 հոն ողբերոյ իննեան, գոտին կականման, յայնն
 կանանաղ, ճիշ կուկաղանաղ անվերջանալի, մամա-
 նալն զիւրային, ձայնոյ զգիւղն զգաւին, միմիմա-
 բեր, ու յսկին. աղաւելի, հիւրն. տսաւելի, խաւելին.
 ապա սկսայ անիմանել յանմն տաւալս զայս պաշ-
 տուն. եւ յայն վրդով յու աղաւ երեք արբին. յու-
 բում կուրցի զմահեաի յակար եւ զյահաննեւ
 աղայն զհարապեանց, եւ զյահաննեւ վեհալ պա-
 բուն Պաղտնաին, եւ զաւր Մատու աւաւաւ բն. երկու
 յարգոյ, եւ Պաղտն յեռարդիք, սրբ բաղեալ զկնիք
 բանայոյն եւ գտունն, եւ բոս աւփաւելին զնեալ
 աեզի յան զղբեալն զաեալ բարձին յատար
 յայնմիկ բաղում արատաւսն, եւ բունային տաւայ
 մահեաի յակարին, յայնմանն տարանեցաւ յար
 ձոյոյ, եւ ու կարելի չիլի համարեալ ի փաղոցոյ,
 զի ամենայն ուր հարցունէր, եմէն ուր եւ մասն էր

զնաց, ամեն տիպոսայր, ամեն տաղեր, ամեն երանէր, ամեն զոգտամանառ անիծանէր, ամեն դամբմի հարկանէր, ամենք ի խիզ՝ առաւելին, մասն բնդ բերան հիանային, կէտք առնին՝ չկար արժանի այնպիսի անձին վայելման. այլք առնին իմէ բնդ բուն բարս բնիւտացաւ, զորոց կեկորդ բամբի խցկի բանիդ իրաւանդ, որք բազմին զկուրծս եւ զանունային: Ընդաւ կոշեաց զիս արթնուն անուն ամբաստանեան, եւ զմի բաւ միջին հարցարանեայ՝ բազում կովմանս որտի ըստազոյց, որ չէր ձեւական բերանվաճառս իմիւն, մինչեւ յարաստան հարկանի, եւ ծանոյց խորհրդարար, եթէ իմ համարին առաջ ինձ առարեյ յեկեղեցիս զքարոզիչս ի ծանուցանել մարգարդեան որպէս երբեմն յաւարս Բաղսրայ զքէն, եւ տաւցի՝ առն, իմէ ոչ ես առնում ինչ գնմանէ բան ի բերան յառանի, եւ ոչ քեզ ախարմիմ, եւ արդեկեղի առաջ, նաեւ յանձնեաց ինձ յուկեայն գրել քեզ՝ ի նման. սղջոյն սիրոյ եւ բազմանաց, զորահաւ բնկայցիս, եւ աւրաւ իմիւն ի գրել առ իս գիր՝ յաւկապէս ներգրոցս գրեացես նմա սղջոյն, զոչ ինչ զուգեայ ի շարէ մինչեւ զբարի: Ընտ առանք զքամս իմիւն հեկոզին՝ որ անարի կարծեցեայ՝ ի քէն, եւ կառկան անագոյ վայրապարս իմիւն. բայց իմ հառննին զուղէ զբիղէ ածել ապաակ սիմանական, բնդ որ աարածեայ եմ զանց՝ Եւ եւ Բառեանեան Բարս իմիւն վարդապետն քանիցս կուկաց զիս, եւ զդատս որտին հղոյց սակո անծանսթ լինելոյն զնուցիցոյ, զի կարսս էի՝ առնր, վերջինս որհնուն իմեանն, եւ իմէ առննիմ ի խզնէ, մի զուղէ եւ զիս համարիցի ի գաւառց ներհակաց՝ մինչ երբեմն խոսելի գրանս իրք գնեհհակո, իսկ զիստաւարս իմիւն իմէր բնդ զիմարանս իմեամբս փառաին իսրում՝ զվրդով որտին զազարել, որ իմէ՝ առն՝ սննդի

ինչ որամենայանս թիւն՝ ներեցէ յայսմ՝ մասի միամիտ սխալանացն, եւ ահա ի վերագոյնդ գրոյր իմով գրչաւ՝ եւ իւր ձեռացն ոտորագրու ինեամբ գրեալ գիր սիրոյ, գոր բնկայեալ բոա գրեցեցն կատարեցես, եւ մանաւանդ զյատուկ գիրն առ Կատպարն մի գանցատնայոս, եւ գառ. այլս պարզ որհնառաւք ոգջոյնդ, որոց որբառերէ բորբոքի հաւ կարսաիդ, որ եւս առաւել հրդեհի անյիշատարու ինեամբդ, Վսյ եւ մեծ Պեարոս տմիրայն բնկայեալ գգիրդ՝ արատաւոք գրել եա պառ քեզ գիրն որ բնդ գրոյր, եւ կարի բղձագին հաւատամ զանկայ քեզ, խնդրէ եւս միտ ի քէն գգիր որհնա ինեամդ, եւ յունենեալ ինդ գրել առ քեզ, որ զսեկեկան կենդանագիրն հաւատաի նմանա ինեան Պեարոսի վիմին հաւատոյ ներհան ճարտար պատկերահանի միոյ գեղագրել տացես, եւ յամենայնի պատրմայի տեսաւորս ինեան պարագայիս յարգարեայ առաքեցես, եւ գգինն վնարէ ուրյան եւ լինիցի՝ գուցէ նուիրանալ, եւ կարող է գտանել ձեռն քո գհրայայի մասն ինչ նշխարաց Պեարոսի տաւրեյոյ, եւ տաւրեայ տոնոյն միամիտ լի հաւատամք եւ բղձիւ մեծա խնդրոյ Պեարոս մեծ տմիրայն վերագրեայ, որ սշ լինի բոա միւս աեաշէին Պեարոսի նուիրանաց գոյն քեզ ի վերջոյ, իսկ եւ Մարտիրոս եւ մահտեսի (Կեկոր Հովսեան տմիրայն) եւս յոյմ կաբոտունդ գրել ետուն առ քեզ գիր սիրոյ, որ բնկայնաւ բնդ գրոյր. որոցն գործոյ յառաք յայտոսիկ յաջոյեցաւ քաւի մի մեծամեծ ուրախայի իրք. նոցա եւս գիր սիրոյ որհնա ինեան գրել մի գանդ ազիցիոս՝ Նոեւ բնդ առաջին գրոյդ գրեցես առ իո գորպիսութիւն արամագրութեան զյոհաննէն քարոյ ստրկատագէ, որ բոա կանանիդ պատարաստ է շարմիկ՝ սրպէն եւ գրեալ Վրդ Ստմուէ զարգ ապեան ի նոյնմբերի լինեկն ի Պրոս ուղյոս, եւ բոա քոյդ է եղանակ գայտեան նորին

ի ձեռն նշոյն տարանց՝ արտփքս գտւ : եւ նպատակն՝ յոր
 գտւ շու եղեր : ժամանակն մերձ բնդ մերձ, երբ առա-
 ջինն ելանէ նաւ : Բայց յոր նաւահանդիստ ելանելն
 աւակտոխն տնայոյտ : զի յաջողման պատրաստ նաւու
 ուղտակ ասր եւ զնայոյցէ նաւն, որ ողջունեալց մեծ աւ-
 սիրով, եւ բնդ տնայարեկոյ Նիւցիտ : որոյն
 զմաստաղտաւ եղանակ ելից, ուստի Պատարիար-
 քարանն եւ ի Կասպարարանն իմպատի տա շաա-
 յոյ տախիտ, եւ յարող իմէ անդրէն ի Պրուտոյ
 զնայոյց եմ, զի մահուտ յահաննէն վարդապետ
 հարեգոյն իւր բնդ իւր է : ոչ կարէ պատեկ
 զկերպ անջատման, Քէր յաջողեալց ողջալիս իւր :
 զկնի որոյ կարի զմաստաղտոյ բաւեալց ոյնն : Եւ յայն
 զիրն իմպիւտ Նաղագործին հպաղի եւ տա նոստ
 վասն էր յատկաւէն ոչ էիւր գրեալ ողջոյն, որոց
 միտիտ արու իմիւն միայն այն է : Նաեւ զգտաւ տաւն
 զուսն իսկոյն Պաղտան եւ իմէ յղէիւ տա ի ոչ վա-
 ճառ եւ զիրոց այլոց ի մեալ յիշատակ ի բեանց :
 Իսկ եւ տա ոչինչ համարեալ զաղաշան իմ ոչ
 էիւր յատակ ձեռնարկ ստարակեալ զպիւր ուստ
 իւր, ոչ զիտեա, զի ողջունեալքն նախ զստարագրու-
 իմիւն կամին տեանեկ ի հաստատութիւն, զոր
 ախու հեաեւ ոչ գունց տանայ զաղաշեմ :

Եւ արդ մանեալիցս ոտաւ իմ եան յանարգ
 հանեալ են զպէն յուր, որպէս իմէ ի քիտ ելեալ :
 Եւ յեկեղեղի իմն Լուսնոց յարապետ եւ զոր ոչ
 հաստատմ : Եւ զամ վարդապետն եկն յիւմնայիտ :
 Եւ ետիւր վարդապետն եկն յիւմնայիտ : եւ
 ողջունէ զքեզ, որ զարեաւ ի տեղի իւր տնդրէն :
 Փոքր արդ իմպտա արի տեղ ոյս սուրբման մահա-
 մեա տնան մեղաւմեալ հաստակաւ ի ծաղիկ յաւէն
 մեա տա յսկարան հակաեմբերի Լուսրաբի զուր
 տնայիլ ի նեղուղէն, ի նայն աւաւ եւ ողի՝ ցուելի
 Պարան Վասիտի Զմիւսնայոյ ի մարմնոյն, եւ ի
 յարաբի իմպտեղաւ : հակաեմ Լուկէր ողջուն ի
 բանտի է : Նաեւ Բարդիս Խալիֆայի արդ ի Լնտան

աղայն համբոյր բնծայն որբազան տղայդ, և ւար լինիլդ ի ձանաւդանելդ ինձ, ի ձեռք իմ բնծայն առաքելոց և մէկ պատասկան մի Ծէոռէմ ինձ. ախմէյ, ինչոն յիմինի առայ, դաւ եթէ այլ դաւ չազ ախարմ իս, գրեալ ինձ: Տէր Իսահակո, Պաւստա: Տէր Կրիկոսն, Տէր Քրիստոսն, ախարգաւ Կէսրցն, ախարգաւ Տէր Ելիէիլն բնդ որդւոյն, ախարաւ Յոս Խափայլէն, ախարաւ Պողոսն Պաւստան Բզէի, Զահրապանքն բաւոր, Պարան Կալուստն, յապկապէսն Պարանդի Տէր Կէսրցն յոս, Ստեփաննի մահտեալ Խափաննոս (որոյ տեւեր Քաղկա տմբայն սցրական աւաղարանս իմ համբ առաքելայ և, հալ զախ. եթէ գերիս աւարտ գինի չաւոյն իմանայի. ի Պաղատէն ուր հանդակաւ գարձոս. ցանկի, գործան առաւ Տանդարա Տանգաւցանի յապահոյ մեղի) Պարան Խորաթին Կարթիկան (որոյ ի տուն եմ այլմմ. որ ապաշտնկա ինդրէ աշգանց տանայդ զՆիքիան տապաքոս իման որ մի յառաջ կոտարեն. գոր և և աղտէմ) Պարան Խորաթին իմ յոյժ մեծաւ որոգմ. Խաւատեան Պաղատաւար և Կապար տմբայքն, և Խափայլ տպայն որդի Պաղատաւար տմբային, և Կորուսի ինն շէլկպի իման (որոյ կալիականին պարտապին վարձաւ իման) և այլ յոս բազաւ յոս, որոց բնաւքն բզէի փափայլանաց՝ կարստիս՝ բաղձանաց ցանկան համբաւի գործից ձերբանաւ. և Կիւմի իւանդի պարան Խափանին և ոստակապէս աղէյն գրեպոս, որ կարի իւանդակալ և ի սէր յոս, և համբոյր ձու իրեանց բզէի մեծաւ, գոր ձանաւեո լինել որդի եկեղեցւոյն Սոյոս ամենեւին և Կոհաննոս վարգապետի տիրելի տուկերտին յոյ բնծային ուր և համբոյր կարստի. և բնաւեպոց համալոյսն արտատալս բաղումյ կարստակց որաւ համբոյր գորչապարաց ձու իրեն: Վ. Ս. և Վ. Ն. Կանիայն, և Վ. Ն. Կանիայն համբոյր բնծային: Եթէ և ուր և առաջ ցանկայի, մատու աղեւ

զհամբոյր բերանոյս փափաքանաց անսամական
բանից Վ. և. Աւարք վարդապետի, որում սիրա-
հարեմ յոյժ յոյժ: Զսխտական նիգամից ոչ ինչ
էր գրելոյ տրաման, վառն այն զգրիչս բնդ ակամ-
ջից իմացութեան խնայեցի. զի յանձնեցին ճէր
Ստրկոսին գրել տո որդին, տո ի բնդ ունել
զնախկին վճիռն հեր. ոչ և. ի. Քեզոյս կա-
ցութիւնն որպէս ինպեր, այնպէս է անգամա-
ղան: Ընդհեմ անգրէն՝ մի տալիք գրեւցես
զկնանն, որ բազում բարեկամաց ի բան:
Զտունման անմեղ բամբակայց հաւուղանել եւ
Պատարիարզ վարդապետն ճէր Անհաննիսին, զի
յամենեղունց զանխին՝ յառաջ ինչոն զնարեալ
է. այժմ էառ 28(1) զին. և. բուրմայս աւերակին
որոտ սրէ յաճախէ՝ մինչեւ բարեկամացն եւս սկսան
դարձիլ չիմի: Առիճի մահաւորի Անհաննիսի կինն
բամանեղուն տունց հանդիսութեամբ խոյսաւս ակու-
թեան, զուսահեաւ այրն, և. զդուստրն կինն առեալ:

Իսկ և. զայս քանիք, զի ի հակամ. Ինչին ի
որոտ զբեալ էր տո չարաց ստրկաւագ յանհաննիսին,
եթէ զմտութիւն ինչ անկեալ ի ձեռք Եփրեմին
և. շալկպուս առաջնորդ Պարբիւլ վարդապետին,
զոր բազում բազում կերպիս տաղնապեալ Եփրեմե,
տպա ի գիշերի թիւփէկոյ սպանել տուեալ է
զՊարբիւլ Վ. և. զյուսից ոգի ինչի. Ե. և. այսօր
կրկին յանձնեաց մահաւոր Պատարար ամբոյն
յառկապէս գրել տո աւերութիւնց բազում նար-
տարութեամբ խոսեցեալ, զոր բնկայցիս անբնու-
թեամբ, և. հաւուղեցես մտերմութար, Իզնիմիտու
զոտ աջնարգութիւնն ճգեալ զմի մասն ետուն երկան
Պաղոս Վ. Ասեցոյն, այսինքն զՄուհամմադ. զՔիւր-
մաս, զՊայրքիւնէր, և. զարբանեակս սոցին, զուցե
կապցէ զամիս 3, զսոցա մի բոտ միջոյն սանիս
իմանալ մերս մամանակն ի Ա. Վ. և. կենդանի
հայնիս: Վերոյ Պեարու Ըմբրայի խնդրած Պեարու
առաջելոյ պատկերն ամենեւին անգանցաւանելի

է. զոր խնդրէ կանգուն ի վերայ սախոյ. իսկականն իննկոյց է ի հնար թեանցն հաստաթաւանդոյ թեամբ նմանութիւնն երոց է. յաւ շէքիւզլուզլ. եւ ի ներքոյ գանուն իւր յիշատակեալ. Նաեւ մինչեւ ի տէրս - թեւնէզ ոչ առնում գիր, ոչ գրեմ, զի տակաւին դանգիդ ոչ գիտեմ. եւ սգջ լեր ի Յէր ի պարծանս նաւաստադոյն սրգեկի յոյ սր եմ

(Հիսուսի ծառայ Նշու իմիւն Պեաւանեան Կ. Պոլսոցի)

(Եւնիս թղթոյ վրայ նոյն գրով)

Աստականն սիրով սիրեցեալսն տա յինն յաշաննիս խոհմագարդ եւ մարտկենցադ վարդապետիդ համարչս սրբազան ոջոյն կարստի բնծայեմ:

(Եւնիս մամուս, տնջտեալ եմ ի ձեռք սրպէս մարմին ի հոգոյս յարեալ յաւնեալ կմախեալ թեւնէս յայ. բալլ յաւսով ի սէր սրաի միւս իմեան, ի նշան սրոյ՝ գրասոր տնքնդ հաստ հոգսրդ ակցու իմեան՝ աշտրեքեալ զգաստադոյն, տրդ տեւ գոս ինն առան եւ զգիպու տնոյն գարմանաւ սր հանդիտաւ սրա իմիւն. յաւնդի ելի յաւտգրան նաւաշանդիտան, եւ տեւի՝ ի բարեք եզր նսրին իբր ի գիտանայլ գիտաւ սրել՝ զեզրայր յոս դմահանի Աստան, սր փու իմադեալ տա իս զեւնջ հարցանէր, եւ զնաւ ձեր տեւեալ ինդայր զբնթւոյն սրհնէր. տեւմ նմա, ալոթն տրաւ, զի զապրանս պատասականս բարեի ի նա, յարմ թհա գամ, սր զայնպիսի բանս բարբառ եւոյ յանգէաւ, մինչեւ՝ ի սրաւս ի ծով տրաւասաւոյ յոգիդ. ապա ի յսին զկնիս իմաւս իլլ՝ ծանուցեալ զայնորեւոյն առաջեալս՝ զհէյ ոչ առաջ իմ տնջտեալ համարեցաւ նաւս հառանելի եւ զկարասս իմ տնուս իս եւ զայլ նմանս. զոր իմոյսանն միւթիւարեալ հանդարեցի, Նշո՝ ի Պոլսոցէն զգրեալդ գիր մատուցի, սր կրկին եւ ինն գրել

Գրգռասխաւանն՝ զոր ահա բնկայցիս զոյս՝ համարեալ
 եւ զիս երկրորդ մահահաճի Մարտա եւ յերկուց
 միակ զիր։ Բացում կարաւ ի նմանէ, որպէս եւ
 յինչն, մեծաւ սիրով համբոյր, եւ խնդիր ազօթից
 եւ մշտնջենաւ որ եկաւ որս թեան զբոյց բաղանոս
 եւ խնդիր, զոր եւ եւ երկրորդեմ. ազօթէ առ
 Մարտաւան վասն հանգարաւ թեան քոյ, զոր եւ եւս
 մաս աւամ. փոփայտաւ անգրէն աւան թեան քոյ,
 որ յինչն նշնպէս. դաւ կոկն աւան վասն բաժանման
 առ ի քէն, որում մեծապէս կարգիմ. միշտ յիշա-
 տակ յա ի բերան իւր. յոր զանդանեմ քան զնաւ
 Մրդ զորս ողջունեալ եւ ի զրից որ առ նա,
 ամենեքեան բազում սիրով համբոյր աջոյց նա իրեն.
 բոլրց զերկուս անուանո մասացեալ եւ զբի նոցա
 ողջոյն. այսինքն՝ պարան Աւֆերին եւ խոնայ
 կարկիին. նոքա եւս զորս բաւոյց ցանկան համարեի
 ամենեքեան բնամեկի յա ողջ եւ առողջ են.
 մանկուշի կարոր քոյ ի զարգացումն են, եւ որ նաւ.
 թեանց կարաւին. բոլոր բարեկամքդ հանգարա
 են՝ որպէս աւանակ իւր. Աւյփի սնաւ կն քա տա ի
 կարոր յոյ, զմի թեան թեան բան ոչ անխայեմ
 ի նմանէ, եւ թեա առ թիա զնամ ի խանութն
 միշտ. Ասկայն խնդրեմ ի քէն. զի ահա յորոց
 առ շալր Աւարց ապեան զիր առաքեցաւ, եւ վասն
 որոց խնդիր եղեւ կամ յաւանկ զիր եւ կամ յա-
 տակ ողջոյն արեւ թեան վճարել ապեա զհա-
 մայնն ի առաջումն բարեաց համբոյր մշտնջենա-
 ւ որս թեան եւ ի բորոյցումն սիրոյ սիրահարեց,
 եւ մի յրաւ թեան մոռացութեան կամ քի-
 նախնիք թեան զիջումն համբոյրել. եւ յամենայն
 զիրս՝ որ ի բերանոյ հալր վարց ապեան, յաւանկ
 ձեռնին իւրոյ առաքեց թեան զնի ապեա. եւ
 այս բաղան թեան ի ձեռն առաքելի զբանց հա-
 կաւ որ ինչին յաւանկումն ապեա, եւ ոչ միշտ.
 զի ապա ի կամ ձեռն. Մի ինչ քամահանաց եւ
 վրէժ խնդրութեան բան զբի ձեռն արկանիղէ.

եղեալ գրանւանութից կարող զինք վանելոյ, որով առաւել պարծին, քան պապանծին. այլ յինչոյ՞ աշխատար թողալ տնայ. որք ահա չիկնին բառ ինքեանց, եւ չիկնեացին առ յապոյն տնչէջ բոցով խցի մասց. իւրաքանչիւրն կառկածեալ մի թէ եւ իցեմ, մի թէ եւ իցեմ. այսինքն ինքնանախաւ կշամբաւ թիւն պապանծական ամբ հարաւ թեամբ առաւել և քան զքրէական պատիւ՝ զոր կրեն. դժեպեալն խահեմալ թիւն քո իմաստախրեացէ. եւ յայտար ոչ մի ինչ վաւարանալ թիւն. այլ հոյսէ բարեաց, անկծ պատճառ եզեւոյց, փափաքումն բզկադ թն առաւան լրդոյ, եւ սգր կսկծ տնաց վասն բաժանման առնեն ամենայն, այլ դինչ քան զայս մեծ բարեբառաւ թիւն. իսկ եթէ անարդաւ թիւն ինչ ի թշնամեաց այսաւ հեաւել չնճիցի. իսկոյն գրեմ ձեզ. զի մինչ չիցէ առաջի բանակ թշնամեաց՝ ապառախեաց ներկայալ թիւն, բնդ որ յինի մարտի հանդիպի. ահա զայստիկ ոչ համարակեցայ զբել հայր վարդապետն, զոր սրանապետ եւ ծանուպետ, զի բնդ ձեր եւ զբարեհամբաւ թեան ձերոյ կամիմ անմեռ կենդանալ թիւն. Այլ եւ ամենայն ամբարայր, չէլկպիք. քահանայր, եւ բարեկամք համբոյր եւ սէր բնծայեն քեզ, զորոց անաւան եթէ գրէի, ոչ բաւեր հնդապատին թղթոյն. յապապէս ճէր Կէտրքն, ճէր Փիլիպպոսն, ճէր Սահփանն, ճիւրացոս Կէտրքն, թողում զայս. զի եւ մամանակն ահա ոչ ներկ. ամենեւին դառ իս գիրն քո յառաւել, եւ զհայր վարդապետին իւր սաւաղբաւ թեամբ մի պակասեցողանել ազաւմ. զի եւ եւ տնայ միտիթարիցիմ. եթէ համայն գրեանա առ իս հառուցանել հաճիր, չէ բնդունայն, զի փաւ թով հասուցանեմ ի տեարս. զոր այլոց չէ փոյթ եւ առ այժմ ոչ ևր հարկաւոր այլ գրելի. այլ ողջ լեր ի ճէր Բիսուս բնդ բազում մամանակն բոլորեալ ամաց ի հրճուանաւնաւաւաւ թեան իմոյ.

եզմբ քահանայ յառաջ եկած էր, ինչպէս կը
 գրէ ինքն Գրիգոր վ. ինքնագիր կենսագրու-
 թեանը մէջ. զոր գրած է 1784ին իջումը ու-
 նեհալէն ետեւ ի վեհաօթիկ եւ յԵնքունա մինչեւ
 1789, զժուարթնեանի գրով մը: Եւս մի
 միակ ակզրնագիրը կը պահուի ի Կ.Պոլիս Ան-
 տանեան Սինարան սթեան գիւանը. Բարգէն վ.
 Կիւլէսէիսեան հրատարակեց զայն փաթիղ “Եկ-
 չատակարան” 1905—7, Գրիգորի հայրը, որ
 հաւանականօրէն (ճէր) Եւստաւծատուր կը կո-
 չուէր, կ’ըսուէր “Պատմաճի սլլա” (Պարգիս
 զպիր Սարաֆի (Ոսկհաննիսեան, ձեռագիր): Գրի-
 գոր 22 տարեկան Երտսաղեմայ վանքին միա-
 բան ըլլալով՝ աշակերտած է Երտսաղեմի
 Խորաս կամ՝ Խէսդարսս վ. Կորդուաղի (Մշեցի,
 Խոյնեաղի, Քոյնաղցեաղ) Պատրիարքի (1752
 1761 Սեպտ 6 փ): 1750ին ախաաւորներ
 բերելով Երտսաղեմէն ի Կ.Պոլիս, հոս մնաց
 եւ Երգոկիս նուիրակաթինն ընելով զբամն
 հոն գրկեց (“Եկչատակարան” էջ 207):
 1757ին Խորոս Պատրիարքն Երտսաղեմի զինչ
 Կ.Պոլսոյ փոխանորդ՝ Էփէն անուանեց, եւ
 Խորոսի մահուանէն ետեւ՝ յաջորդը Կարապետ
 վ. Կանձակեցի (Երեւեցի) (23 Մարտ 1762
 —1768 (Գոնուար 24 փ): Նոյն պաշտմին մէջ
 հասաւառեց զինչ 14 Գեկա 1762 թուակիր
 թղթով (անդ, էջ 209): Գրիգոր վ. 1758ին
 Կամարակապղի Մահաեաի Ելեքսանեան Պետրոս
 Եմիրայի եւ Ղազար Եմիրայի միջնորդութեամբ,
 որոնք արքունի վանստապետ էին, յաջաղեցաւ

հրովարտակ մը ձեռք բերել, որով Երուսաղեմի
 և՛ Աստուածածնի գերեզմանին վրայ Հայոց
 ունեցած հին իրաւունքը հաստատուեցաւ
 (Բ. Բ. Արքայածեան, «Բիւզանդիոն», 1905,
 էջ. 2734)։ 1762ին ի ն Պալիս գումարեայ
 ժողովը թէպէտ զինք Երուսաղեմի Խորոս
 Պատրիարքի յաջորդ բնարեց, սակայն ինչն
 ամենայն հաստատու թեամբ հրամարեցաւ (անդ,
 էջ 87)։ 1763ին Գում գաւիտ, Մայր Եկե-
 զեցոյ գէմը՝ Երուսաղեմատունը շինեց (էջ
 89), 1762 Մայիս 11ի հրգեհին Մայր Ե-
 կեզեցոյ շուրջն այրած տներուն հօգը գնե-
 յով։ 1764ին Մայիս 13ին ի համագումար
 ժողովի Բակոյ Պատրիարք Նախան հիւանդու-
 թեան պատճառաւ հրամարեյով՝ ամենուն հաւ-
 անաթեամբ վերջապէս գործիցոր նո՛ւն բն-
 արեցին Պատրիարք, որ ամենայն ստատու թեամբ
 բնդգիտանալէն ետեւ՝ սախտուեցաւ հաւանիյ
 Պատրիարքին եւ ժողովոյցեան թախանձանաց,
 Մայիս 15ին Բ Գումը գնաց, ու Պատրիարքա-
 կան Եկեւն հազարացին իրեն (էջ 232)։ Եր պա-
 տրիարքութեան մամանակ շատ նեղութիւններ
 եւ զրպարտութիւններ կրեց, զոր կը ստորագրէ
 «Յիշատակարանին» մէջ. «յանգիմանուեցաւ
 հակառակորդներէն՝ թէ «գաւ եւ որ գազգի
 բայր յաթինադուցեր եւ հնազանդեցուցեր եկե-
 զեցոյ ոյն Հոռմայ եւ Հայրապետիւորին» (էջ 153)
 թէ «յի իրը զՍարգիս (Առ-ճիւն) եւ զՍա-
 մուէյ (Պարս-ճիւն) հպիսկւպոսունս եւ իցեմ
 գնուստ առայոյ յարեւմուտս՝ տայով նոցա եր-

կուսին ԲՃ (— 806) քսակ փողս հարկադիրս
լինելով ի վերայ նոցա թէ գնացէր եւ ի յան-
դանուր դպրատունս բացէր եւ սահմանեցէր որ
ես աստի յորդորեալ մարդիկ տաքիցեմ աստի
աս ձեզ փասն ուսնելոյ զլատինականս, եւ թէ
՝ զրոյր զագզն իմ եւ զմոլոմորդս հնազան-
դեցուցեալ փափին Հոռմայ եւ հեռելի նմա,
Աստի լորր մոլոմորդս հայոց բնմանան ի
յեկեղեցիս լատինացոյս (Էջ 238)։ Պատրիարք
Բնարուելոյ մամանակ խոստացան իրեն սր ան-
միջապէս եպիսկոպոս պիտի ձեռնադրուի. սա-
կայն երբ 1765ին ուղեց Էջմիածին երթալ,
եւ Արմեն Վաթուկոս իւր թղթովն խոս-
տացաւ մինչեւ Վարին եւ նոյն իսկ Վ. Պոլիս
գալ ձեռնադրելու, Վասպար ամիրայն հա-
կառակեցաւ. Արմեն Վաթուկոս ալ թոյլ չտաւ.
որ Պոլիս եպիսկոպոսներէն ձեռնադրուի (Համե-
մատե՝ Բզանդանց. անդ՝ էջ ԽՀԽ ԽԳ. եւն.)

՝ Յիշատակարանի. մէջ կը յիշատակեալ եւ
հեռելուսն երբ 1765ին Տրապիզունի առաջնորդ
էր Երզնկացի Գրգորէ կոչեցեալ Բմանաս
Եպիսկոպոսն, որ էր Եպրստկաւոհասա եւ ամ-
բարիշտ, որմէ շատ կրեց Վրիդար (Էջ 151.
1765ին յիւր եւ անհարկի Գրգորէ կոչեցեալ
Սանաալճի Աարգիս. Եպսոբուեցաւ Բւնսորդ
1768ին Տրապիզի ազու կոչեցեալ Աարգիս երկին
Աամաթիոյ եկեղեցոյն յահանայն Երսասհա-
կեալ. Երթմնչէրս (1763, 1769) Վեկա. ին
՝ Վուրու պարբի ազու Երամ՝ սուս քրիստոսեան
մատնաւ եւ զուպարտած է զՎրիդար (1763).

1771 Նոյ ին Վոյսելս ոմն կարդաւոր ֆրանսէ ի աղանդոսայագգեաց, շաահրը լեզուագարեցուց, կարճեցով թէլ Գրիգորն է պաաճառ (153): Ողն ուրացեայ Մոյսէոին զէմ ոսանաւոր մը գրած է Ռանասէր տիրացու Մնատ, ի ծնէ կոյր, ի կարգէ մուրացոյաց (Սարգ. զպ): Նոյն տարին Պոյիս կը գտնաւէր ինչոն անուն Սեւրասապի կարապետ վարդապետն, առաջնորդն Սեպուհոյ լերին, «այր սոպո եւ անճոռնի», որմէ շաա կրեց (154): Ըստ կարապետ վ. կը գրէ Ըղթմամարայ մէկ ձեռագրին յիշատակարանին մէջ «Խուին Ս.Ս.Ի.Բ. (1773) յալիս 23, ես մեղապարս կարապետ վ. երկրէն Սերասաիոյ, աւելածա ոտորը Լուսասորչոյ գերեզմանին, որ ի լեռան Սեպուհոյ, Սաամպոյու Գրիգոր պատրիարքն աքոորս առաքեալ զիս ի ծովապատ անապատն Լիմայ, (Լ. Ս. Էփրիկեան «Բաղմա. վկայ» 1898 էջ 515): 1772ին «Խոխաթցիճառն» սղու կուկցեայ Յարութին եպիսկոպոսն, տանցեալն եւ բանադրեալն ի Սիմոն կաթողիկոսէ, Պոյիս եկաւ, որմէ շաա վիշա կրեց Գրիգոր (154): 1772ին Յակոբ Պատրիարքին աշակերտը Պիտրոս վ. Սաամպոյցի մեռաւ, եւ ժառանգները զատ բրին Պատրիարքին զէմ (154): Կամանակն Բայուցի Մանաէլ երէցն եւ իւր երրեմն գործակաատը Ըննցի Ըրրահամ իր վրոյ այլեւայլ տմբոստանութիւններ բրին, եւ թէլ պէտ Մանաէլ աքսորուած էր Յակոբ Պատրիարքէն, սակայն Գրիգորի ժամանակ Պոյիս եկուծ էր, եւ Սիմոն ամբրալն ստիպեր է զԿրի-

գոր, որ Մանուէլին ներէ եւ պարձեալ փրկոն
ապ: Ըրբա՛համ Եպիսկոպոսն Բստապատցի, որ
Սիմէոն Կաթողիկոսի կողմանէ Զմիւռնիայէն
Ա.Պոլիս եկած էր, եւ Կաթողիկոսը կ'ուզէր զինք
իրեն փոխանորդը պնել, Գասպար ամիրան էր,
որ Ըրբա՛համի աքսորման հրովարտակը հանել
ստիպեց, եւ հրամայեց որ զԸրբա՛համ՝ Իս-
կիւտար ճաշի հրաւիրէ, խմցրնէ, եւ յետոյ
պատրաստ ը---: Են յանձնէ, որ զինք ասանի: Ընթ
առթիւ կը յիշէ Գրիգոր, Ըկնոյ գիւղէն Լպո-
շէխցի Սահակ Ա.ն եւ Բրքեպիսկոպոսն, իրեն
Պատրիարքի Հայոց Ա.Պոլսոյ (1707 Յունուար
22—26 Սեպտ., վերստին 30 Վեկտ, 1708—
1714) որովհետեւ կաթողիկեայ եպած էր, Աէտիկ
փաշայէն անգած ժամանակ՝ Հայերը պատու-
հանէն «թափեցին զգարշութիւնս ապաւառից
ի գլուխնորս» (187), Կամանապէս կ'ըսէ. «Ավա-
նէս պատրիարքն յոստանդնուպոլսոյ Բաղիշեցի,
յարեան ի վերայ նորա ի մէջ յեկեղեցւոյն
սասերոյս եւ իրոյս, վասն ծանաչելոյ նորին
ղճմարտութիւն եւ հետեւելոյն նմա, որ ոչ
սակաւ զաղմուկս յարուցին եւ նախատական
բանս եւ հայհոյութիւնս խօսեցան եւ այն-
քանս որք կամէին ի կենաց հանել զինքն»
(189):

Ի պնատիոս Լպս Ըրարկերցի, կաթողի-
կեայ, իր մէկ գրութեան մէջ կ'ըսէ Գրիգորի
մասին «Զարարիտ Ա. նուիրակն Ըջմիածնի
գնոյն արիկայսն, որք էին հակառակք ճակար
Պատրիարքին, յարջից եւս ի վերայ Գրիգոր

Պատրիարքին, որք երբեմն գփալս խնդրէին, եւ
 երբեմն ի վերայ ուղղափառաց զհալածանս, յա-
 րուցանել դրդէին, նա եւս առաւ եւ անտացեալ ի
 մոլութիւնս այլեւայլ բարութանս յայլին ի
 վերայ նորա, եւ քանիցս անգամ արդու հաշ-
 եաուն ընդդէմ նորա՝ ասելով, թէ փռանկա-
 ցեալ է, եւ կամի զմոլութիւնսն թողոր կաթսիկ
 առնել: Իւս այսու ոչ շատացեալ ի այլ եւս քան
 զեւս առաւել խստացեալ ի շարութիւնս,
 զբանս անսրեն բարութանս, յայեալ, արդու հաշ-
 եաուն վերստին, թէ սա ի մանկութենէ առճ-
 կացեալ է, եւ այժմ քրիստոնեայ է եղեալ, վասն
 որոյ յամենայն կողմանէ անճարմնացեալ կամա-
 իւրով հրաժարեցաւ ի Պատրիարկութենէն, եւ
 ելեալ գնաց ի Կիպրոս, եւ անտի ի Հոսմ, ուր
 զպաւան հողոյն, եւ զմարմնոյն հանգստութիւն
 գտեալ ապահովացաւ: Իս այսպէս զգումն՝
 1772 թիւար. 2ին. Դ. Ն. սրբ. Պատրիարքական
 եկեղեցին մոլոմք բրած է, հրաւիրելով վեց
 Գեօմետրիս, եւ հրամարած է Պատրիարքու-
 թենէ: Սակայն ներկայք որ հողայն աւելի էին.
 մերձեցին հրամարականք, եւ 200 է աւելի
 կնչով մահաբական գիր առին, զոր գրած էր
 իւր փոխանորդն ու Գեօմետրիսայի արքայու
 Սարգիս, յորում կ'ըսէին թէ պահ են իրմէ եւ
 իրեն հակառակորդները պիտի ճնշեն որով
 ստիպու եղաւ շարունակել, բայց անոնք իրենց
 խոստումը չպահեցին (անց Եղեղութիւն
 առ պպն, որ տակաւին ապում չէ): Բայց երբ
 Սարգիս Եղեղայ. Սարաֆեան 1772 Սեպտ. 21ին

Գոյսէն փախաւ, ինքն ալ քիչ ետքը վերջնա-
 կանսպէս հրամարեցաւ. «Գաարխարքոս թեմէն էջ
 233) 1773 Հոկա. 22ին Արիպի սրն, Ս. Խաչի
 Գիւտի ասեմն, Կասպար Ամիրայն զԳրիգոր կը
 կանչէ Վոսքեյ Ամիրային տունը, ուր ամիրայր
 եւ խորհրդականք ժողովոսած էին, եւ կ'ըսէ
 Գրիգորին. «Գոն հրաժարիլ կ'ուզեա, մնաք
 շեմք ընդունիր:» Սակայն Գրիգոր կը պնդէ իր
 հրաժարականին վրայ, եւ 1773 Նոյ. 28ին Նոր
 ժողովի կը հրաւիրէ մեծամեծները. սակայն
 Կասպար ամիրան ժողովոյն նախնիթաց որը
 Գրիգորին կը հրամայէ հակասակ անոր ընդ-
 դիմաւ թեման՝ որ ժողովին մէջ շերեւայ, ալլ
 Կոսկի տար փակուի, եւ ինքն Ամիրայն ժողովին
 մէջ հրաժարման խտրը կը բանալ եւ ընդունիլ
 կու տայ: Դրան արտելի չալաարարութեան
 մէջ Գրիգոր հրաման կ'ուզէր, որ կարենայ ու-
 զած անցը ընակիլ, ինչպէս իր նախորդն Յակոբ:
 Սակայն ամիրայն ցնջեյ կու տայ այս կարոր:
 Հրամարեղէն ետեւ Գրիգոր իրը տան
 ամիս եւ Կոսկի տար փակուած մնաց. փասն զի Կաս-
 պար Ամիրայն թոյլ չէր տար որ զուրա ելլէ, եւ
 երբ Ամիրայն Վարդգոսօսի ասեմն վաճար կու
 գայ, Գրիգոր մինչեւ անգամ՝ Ամիրային ոտքն
 ինկած՝ կը խնդրէ որ թողու իշուսաղէմ՝ եր-
 թեմալ. Ամիրան կ'ընդդիմանայ. Գրիգոր կը խնդրէ
 եւ յիշատակու աջնորդի թիւնը, կը մերժեն Կրեմ
 կ'աս աջարկեն որ չ'ըմբածին ելթայ՝ չ'ուսացը-
 նելոյ՝ որ Ասթուրիկոս կ'ըլլայ կամ՝ Վաճարխան
 երթալ տա աջնորդ ըլլալ: Գրիգոր վերջնապէս

Կորուչի որեւէ կերպով չեռանալ Վ.Պոլսէն եւ մեկնել ի Հոմմ: Նոյն միջոցին Պիպրոսի առաջնորդութիւնը ազատ ըլլալով՝ կը խնդրէ, կրն. դաւնի, եւ 1774 Հոկտ. 26ին կը մեկնի Պոլսէն:

Սակայն Ռուսաստան Կասպար Լեփրայն թող չի տար որ Պրիգոր մեկնելու որն իր ծերունի մնումն հրաժարական եւ օրհնութիւն տանու, այլ նոյն գիշերը՝ ի ձեռն Համբար. ձումին իւրոյ Խոկիւտարցոյն՝ Զուպանեանց օր. Ննեալ անէն ուղղակի փոքրիկ մակոյկ մը դնել կու տայ: Ըամբան փոխորկէն ուղեւորներէն ոմանց կը խզուին, եւ ինքն չաղիւ հրաշքով Պիպրոս կը հասնի: «Այլաւ.», «Ողջունագիր.», «սո ընթերցողսդ պրտած 30 Ռարա 1789, տակաւին անտիպ:»

Իսոյց իր բուն որոշումն էր Ներսիս երթալ. 11 ամիս ետքը նաւ մը գտնելով երկար Ծամբոր. գոթեմնէն ետեւ, հասաւ Վենետիկ 1776 փետր. ի մէջ, եւ հոն Հայոց եկեղեցւոյն մասաւուն մը վարձեց: Ըսկէ Ը. Ժողովոյն գրեց Հոմմ երթալու եւ II Քահանայապետին ներկայա. նալու համար: II. Ժողովը զինք ուրով հրաւիրեց եւ Հայոց սթեւանին մէջ իրեն համար մասնաւոր տեղ պատրաստել առաւ ինչպէս կը գրէ Հոմմն Սարգիս Վ. Խէրիւտաղոյի առ Սամուէլ Էպ. ի Պոսոսա 1776ին (Իլւ. Ընա). «ԿՏԷՔ Տիմոթէոսի սենեակն ձեփեցին եւ ներկեցին եւ ի միջի պէտհո ամսուց: Եւ վարագուրք ի փրտ. վրականաւղէն, եւ մեծ մասնովախը եւս իւր պատկերն, ի Ընաւն ա. Սայիս 28ին Վենետիկէն մեկ.

նեցաւ Գրիգոր Տեան առաջ Խիթարեան վանքէն
 և Սահփան վն իբր թարգման եւ Գաղատացի
 սարկաւազ մը, իբրեւ փոքրատոր, եւ գնաց «առ
 ցանկալին ամենայն ազանց քրիստոնէից»։ Տոն
 ամենէն սէր եւ շատ յարգանք տեսաւ ։
 և ում ձեռք իբր ինն ամիս ։ Ս. Ժողովէն
 ինչորեց որ ծովեզերեայ քաղաք մը լնակի.
 թողլ արուեկոյաւ Բնդունա նստիլ 1777 Բպրիլի
 մէջ Բնդունա գնաց, եւ Տոն լնակեցաւ իբր վեց
 տարի ։ Բնդունա Տեան ինչորեց Ս. Ժողովէն որ
 վնեկաթի լնակի, վասն զի Բնդունա փոքրիկ Տայ
 մատառ մը եւ յաճանայ մը միայն կար, եւ
 ինքը տեղւոյն լեզուն ինչպէս նաեւ յառնեմքէն
 չէր հասկընար եւ պժուարութիւն կը կրէր ։
 1782/ն (Բպրիլ 24/ն) թուոյն Սահփ. Բքր.
 առ Եարութիւն Բքր. Բաւենցի, Գիւ. Բնա.)
 վնեկաթի տխապրուեցաւ, որ Խիթարեանց
 վանքը ձեռք քանի մ'ամիս (18 Մայ. 1782.
 թուոյն Սա. Բքր. առ Եարութիւն Բքր. Բա-
 տենցի, Գիւ. Բնա.) մինչեւ որ քաղաքին մէջ
 յարմար լնակութիւն գտաւ ։ Ճեղւոյն չալերէն,
 մանաւանդ Սեդրուեան Բովհաննէս Մարքիզէն
 մեծ հիւրընկալութիւն տեսաւ ։

Բնամեհան չարց Մատենադարանին թիւ
 ԾԿ. գրչագիր ձեռագրին իբրեւ պահպանակ
 դրուած նամակ մը գառլոյ տխնամակը գրած են
 «Սաամպուր» վեց եկեղեցեաց յաճանայր եւ
 ժողովարդք առ նշանաւոր ոմն Գրիգոր վար.
 դապեա, որ երբեմն Կ Պոլսոյ վրայ առաջնորդ
 արհնատն եւ գալն հովուած էր, եւ սոյն գրու-

թեան ժամանակ հետու անդ մը կը գտնուէր։
 Կրողները՝ 4(1) — 5(1) երէց, որոնց անկ էր թոս
 լին սոփորու թեան Պատրիարքի բնարու թեան
 առաջին ձախի տալ, կը ծանուցանեն թէ Զա-
 քարիա Պատրիարքը գահընկէց եղաւ, որ գիրենց
 շատ շարժուած էր, եկեղեցիներու ծախուց պատ-
 ճառ եղած, եւ արգելած էր այդ Կրիգ որ Ա.ին՝
 /նչպէս նաեւ Հոգեւոր Զիրոյ (կաթողիկոսին)
 անունը յիշատակել։ Բահանայք թէպէտ կ'ու-
 ղին Կրիգ որ Ա.ը դարձեալ Պատրիարքը զնել,
 սակայն այլք արգէն որոշելու են Նորոտողեմն
 կարապետ Ա.ը բերել եւ անոր անուան պա-
 տրիարքութեան գերեւէ հանել առանձն եւ Նոյն
 միջոցին Կրիգ որ Ա.ն նամակներ կը հասնին,
 որուն վրայ քահանայք կ'ուրախանան եւ ժողո-
 վորդեան կամքին համեմատ Սուլու Մանասորը
 (Ս. Կէտրիգ եկեղեցի Սամաթիոյ) ժողովք կազ-
 մելով՝ թէպէտ կ'ուղեն կանոնք եւ սրինոյ
 դարձեալ Կրիգ որ Ա. Պատրիարքը զնել, ու-
 կայն ժողովուրդը կը պատասխանէ, թէ արդէն
 գերեւէն կարապետ Ա.ի անուան հանուած է,
 ուստի քահանայք պէտք են տար ճարր գտնել,
 իսկ Ը.Լ.Նրի Զէրէպի, խոճա Սէֆէր եւ խոճա
 Կասպար կ'աւելցնեն նաեւ՝ թէ Կրիգ որ Ա.
 ծերացած է, անոր համար թող կարապետ Ա.ին
 վրայ մնայ գերեւէն։ Սուրբ, կ'ըսեն քահանայք,
 թէ իրենց մէջա Կրիգ որ Ա. իբրեւ հովիւ կը
 նկատեն, եւ եթէ Պոլիս գայ, կրնայ կամ կա-
 բտակա Պատրիարքի հետ միաբանիլ եւ ինչք
 միայն հոգեւոր կառավարութիւնը կատարել

և կամ գիտութեամբ կրնան յեառ դէպքս
Գրիգոր Վ.ին անսան զարձրելի:

Ինչիր է որոյ, թէ այս նամակը օր Գրի-
գոր վարդապետին սղուած է, որ երբեք Պոլ-
սոյ Առաջնորդ Պատրիարք եղած ըլլայ: Կող-
աւով Գրիգոր Ա. (1526—1537) և Գրի-
գոր Գ. Խամսեցի (ընտր. 31 Հոկտ. 1801—
1802 Հոկտ. 21) Պատրիարքներ, որոնց հե-
տմեակին առնչութիւն չունի նամակս, կը քնն-
նախ Գրիգոր Բ. Կեսարացի՝ ըստ ընդառնակ ժա-
մանակագրութեան, որ պէտք ունի աղլղաելու,
1601—1610, 1611—21, 1623—26 և
առաջնորդ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ: Յակոբ Երէզ,
եղբարորդի Գրիգոր Վ. Կեսարացւոյ, Յիշատա-
կարանի մը մէջ (Բարպէն Վ., "Լոյս, 1906,
էջ 1184 ծան.) հակառակ ծանօթ հեղինակ-
ներու ժամանակագրութեան, կ'աւանդէ թէ
Գրիգոր 1633ին զարձեւայ Պատրիարք եղած է
Կ. Պոլսոյ և 1636ին (և ոչ 1635ին ըստ
այլոց) ի Կ. Պոլիս մեռած և թաղուած է ի
Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին Վալութիւյ: Եթէ
այսչէ մեր փնտռած Գրիգոր Վ., այն ատեն
պէտք է որ ըլլայ մեր Գրիգոր Վ. պատմաճեանը:

Նամակիս Գրիգոր Վ. Կեսարացւոյ վերա-
բերելուն նպաստաւոր պարագաներն են 1. Իր
ժամանակ կար Զայարիա Վ. Վանեցի՝ կրկին
անգամ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ, որուն յաջորդ
կրնար Գրիգոր Կեսարացին ընտրել ու պսիլ, երբ
անկէպէտ Կ. Պոլսէն հեռու (Պրուսա, Էփեսոսաւ,
Կեսարիա) կը գտնուէր: 2. Նամակին մէջ յի-

չաւած ԸՆՏրի Չէլէպի, Խոճա Խէֆէր եւ Խոճա
 Գոսպար անուններն աւելի այս ժամանակի կը
 յարմարին, երբ կառ Ընտնի Չէլէպի, եւ ա-
 րեւելեան (Զուլալեյի) հարուսաներ, որոնք
 "Խոճա" տիտղոսն անէին, որ յետոյ գրեթէ ան-
 հետացաւ իւր Պոլիս 3. Ընտնեանց Մատենադա-
 րանին յիշեալ ձեռագրին կազմը 1655ին նորո-
 գաւած է, ուստի կրնար յիշեալ թիւը իւրեւ-
 անելորդ կողքին գրուիլ: 4. Ստղմոսի մը շատ
 կարեւոր յիշատակարանը կ'աւանդէ (հակառակ
 է Բսաաուրի, էջ 91, եւ այլոց) որ մինչեւ
 1633 Զարարիա Պատրիարք էր "Գրեցաւ ի
 թուականիս Հայոց Ռ.ՉԲ. 1633) ի գիւղա-
 յաղայս Խաչիւսարի, ի դռնն սուրբ Կարա-
 պետին: Էս տարին Զարարէ վարդապետն ման-
 գաւ արին ստամպոյղի: Սուրբ Կարապետայ
 Ռ.ԲՃ զուսուշ: Խաչիւսարոյ յաճանայք եւ
 մողոփարցի նոր պնեցին զեկեղեցին, Աշխարհ
 մեծ եւ շատ ազմուշք եղաւ ի մէջ սոցաւ ի
 թուականիս այսմիկ Կոստանդիանոյ յաճանայք
 եւ մողոփարցն մահաւ եւ արժանի տեսան
 կհատարացի Գրիգոր վարդապետն պետականք
 խաւարեցին յերին Բահան սակերերան հայրա-
 պետին ամբասին արժանի տարին, (Ճերդենց,
 "Հոսան", 1847, թ. 27-80), որ եւ վախ-
 ճանեցաւ 1636ին (Սրտանձտեանց Գ., Թորոս
 Աղբար, Բ. էջ 291, ուր կայ նաեւ Գր. Վ.
 Կեսարացոյ պ' կտակը):

Դիտելու է որ Զարարիա վանեցաւ յա-
 չորցի Կարապետ չէր, ոչ 1623ին եւ ոչ 1633ին

պատրիարքաներու ժամանակ Կրիգոր Կեսարացի ծերունի կրնայ համարուիլ, քանի որ 1595ին վարդապետ ձեռնադրուած էր, որմէ մինչեւ մահը 41 տարի կ'անցնի, եւ հաւանաբար 60—65 տարեկան մեռած է:

Իսկ Պատմաճեան Կրիգոր Պատրիարքին ի նպաստ կրնայ հետեւեալները գիտուիլ: Զարարիա Կաղզուանցի Պատրիարքն (30 Կոյ. 1773—1781 Մայիս 20) գահընկէց էր որ թէ կաթողիկէայ Կրիգոր Պատմաճեան նախկին Պատրիարքին եւ թէ Էջմիածնի Կլեկոս Նորընտիր Կաթողիկոսին անունը չէր ու զեր որ յիշուի, եւ իր անցած թիւանցն ու գոռոցութեանը համար ժողովուրդը գինջ գահընկէց բռաւ եւ անկող Պատրիարք պրաւ Եսովհաննէս Համաւանցին կամ՝ Պաղասացին (2 Կունիս 1781—1782 Մարտ 23), որ Երուսաղեմայ միաւրան էր եւ Պրուսայի առաջնորդ Դամակէն մէջ յիշուած երեք ամիւրաներէն միայն Կասպարի համար կրնանք բռնել՝ որ հաւանաբար Պատմաճեանի ժամանակակից եւ հակառակորդ Մարտանեան Գասպար Էմիրան բլլայ:

Ասկայն ասոր ալ կը հակառակի տյն պարագան՝ որ Եսովհ. Համաւանցի ինչպէս նաեւ Եսովհ. Խաւ շէն կոչուիր նաեւ "Կարապետ", եւ առջինը թէպէտ Երուսաղեմի միաւրան՝ բայց Պրուսայէն բերուեցաւ: Երկ, քանի որ Զարարիայի մը առաջնորդող ուրիշ "Կարապետ" Պատրիարք մ'անձանում է, (թող Կեսարացի Կասպետ կամ Կրպս աշխարհիկ քահանան, որ

յետայ վարդապետ և եպիսկոպոս ձեռնադրուե-
 եցաւ, վասն զի տարբեր ժամանակ մը 1676—
 1689 չիւնդ տեղամ Պատրիարք եղած է, առանց
 Զարբարիայի մը (յաջորդած ըլլալու) կարելի է
 թերեւս որ նամակս ուղղուած էր Գրիգոր
 Ա, Պատմանեանի Երկու դէպքին ալ նամակս
 կարելի որ ըլլալուն՝ ամբողջապէս հաս կը հրա-
 տարակեմ:

«Սամալայու վեց եկեղեցւոյ, յաճանալիցն
 և միտքան ժողովրդ ենէ. հազը շատ կտրտով
 ողջոյն հարն մերդ սուրբ հայրն մեր ճէր Գրիգոր
 վարդապետին. առաջնորդ և խաչանց բանակա-
 նաց զյախ եկեղեցւոյ. ախոյեան հաւատոյ. պա-
 րիսպ քրիստոնէից. և կարկիչ տնհաւաւից. հա-
 վապետ հաթն ախրական. բարուն նազելի. և
 ամենեղուն զովելի. շքեղաւոր շնորհալի. ի փա-
 տաց դարդուն նոր սիւնի. բոլորից աննշալի. և
 համայնից բաղձալի. գերամարտի և ամենայն
 շնորհար ի յի. բազմերջանիկ սուրբ հայրն մեր.
 անսուն աւեր Գրիգոր յաջ բարունապետից. ի հե-
 տատանն իբր զմառոյ մեծաւ փափայտանոյ. և ջեր-
 մեռանդ սիրով համբուրելով համբուրելոյ զսուրբ
 դարչապարզ. և շնորհակալ եմք ի քոյին սրբու-
 թեանց. և հարցանելով հարգանեմք զքեզ ի բա-
 րին. իշ ինէ զմեր անարժանութիւն. հարցման
 արժան ասնէք նա. և եմք ակար հագով. և
 առողջ մարմնով. ձերում սուրբ ազգեթիւք. իշ
 արդ արժանապատիւ սրբութեանց ծանուցումն
 լիցի քեզ ուր վարդապետս որ զայսարիայն՝ որ ման-
 ցոյ եղաւ շատ նեղութիւն և չարչարանք եղե-
 մեզ. սրբաւոր էք բազմաց՝ որ գեկեղեղիքն. շատ
 բնաւկէն փողէն հանեցին. ապա ի մեծե պատրիարզ
 սգեցին. մեր միայն. ի մեր կամքն ի հրամանքն
 էր. ապա մէկ հեղէ ի հրամանաւոր անունն յիւնոյ:

վախեցաք. պատճառ այս է. որ գալարիւղն զհրա-
 մանուցդ անունն, եւ զհոգեւոր ակրին անունն
 ավաներուն զէմ՝ յիշատակել: Ասաք իմէ կարա-
 պեալ երեսուցէմ պիտի բերեմք. պարտքն այլ
 կարապեա վարդապետին անունն եղեւ, որպէս որ
 բազմաց յաւայ էր: Ինչ երկարեմք գրանն. յետ
 որ զհրամանուցմ իմ դաերն՝ որ եկաւ ի մեզ հա-
 սաւ. նա կարգացայ յատ խնդումն եւ սրախու-
 ինն եղեւ մեզ: Ահա նորա ժողովարդն ի մեզ
 ասացին յահանայիցն. իմէ դուք յահանայք էք.
 գնացէք ձեր մէջն սիւնհոգսս տրէք, տեսէք կա-
 նոնք եւ որինոք ասաքնորդն զով որ այնէք, նա
 մենք այլ զայն բնդումիմք: Քահանայքն սրբափ որ
 կային. Զ. եկեղեցւոյ ժողովեցան ի սույս մանտա-
 արբու եկեղեցուն միարան. Իս. Նո. երկց. յանե-
 ցին վառն ասաքնորդս իմ եան համար. խոսս եղաւ.
 ասին իմէ զբից որ վարդապետն բառավայտ վրայ
 է ասահմուէր. կանոնք եւ որինոք. պարա է մեզ
 զգրից որ վարդապետն ասաքնորդ բնդումն: Այս
 դարեհայ եկին յահանայք աս ժողովարդն եւ
 ասին իմէ ժողովարդ մեզանէ ազեցիք հոգեւոր
 ասաքնորդ. ահա մենք կանոնք եւ որինոք բնական
 զբից որ վարդապետն է մեր ասաքնորդն. ահայ
 մենք ժողովարդ ձեզի ծանուցայ զուք յաւ գի-
 տէք: Այս ապա ասին ժողովարդն ինչպէս անեմք.
 ահա պարտքն հանած է կարապետ վարդապետի
 անունն. յետո շէհրիլ շէլիպի. խոնայ ակֆէր. եւ
 խոնա գասպար. եւ այլ սիրելիք եւ բարեկամք.
 ասացին իմէ ձերս իմ եան ժամանակէ չէ պարա այլ
 ազգաց զասն որ երթայ. Էվէլ պակաս խոսքներ
 յսէ վարդապետ ահա անոր համար մեաց այսպէս
 կարապետ վարդապետի վրան պարտքն: Այս դար-
 ձեայ ասին յահրամանուցգ բարեկամքներն. իմէ
 ասաւսած ասաքնորդ է որ ինչն ի հոս գայ. նա
 անժամանակն կամք անէ հետ է պարտքն ինձա-
 յաւ: Ապա ակր վարդապետ այնպէս մի կարեւոր որ

զհրամանքդ շուգելոյն. զկարապետին անուան զբե-
ղին ի մէջ պարաթին. այլ զհրամանքդ խնայելոյ
համար մէկ հեզլ ամենին բերանն շիւղաք ապա
հրամանքդ եռ մեր հայր. մեր առաջնորդ. մեր հա-
գիւ. մեր թագ աւ պարծանք: Եւ թէ կամենա-
կարապետ վարդապետն հեա հայր որդոյ պէս
զխնայով որ գուրտի երկիրներն նախարակէ. եւ քա-
հրամանքդ հոգեւոր գաաաաաան անեա. եւ թէ
առեա որ ինչ եւ պարտաւորք եմ նա պարաթն զիմ
անուան պիտի լինի նա հրամանքդ մեր հայրն եւ
մեզ խրատաաաա եւ. գա քաջ գիտեա պարաթն
այլ հրամանուցդ անուան անելու հանգիստ կու
լինի:»

Կրիցոր Պատրիարք վենետիկ հասաա.
առւելէն Էրկաւ աւրի ետքը (1784) միակողմանի
իջուածք ունեցաւ. որ անբուժելի էր. սակայն Ս.
Ժաղովոյ նպաստներով լաւ խնամու եղաւ (էջ
202—6) ։ Հինգ տարիէ աւելի՝ մինչեւ 1789
անկողնոյ գամուած էր (էր 243) եւ նոյն միջոցին
գրեց Թարգէն Ս. ի հրատարակած "Յիշատա-
կաբանը. ։ 1789ին Մարտ 30 թուականու գրեց
գիրքին "Ողբուհայիւր աւ Պատրիարկն Երու-
սաղեմի. ։ ինչպէս նաեւ "Բզգեցու թիւն պատմու.
յորէն աւ Բզգն Հայոց որք են ի Սատմայւ. ։

Բնիկ ետեւ կ'երեւայ թէ զարձեալ Բն.
յոնա փախադրուած է. Վասն զի Բնասնեանց
Գիւանին մէջ կայ Գրիցորի մէկ նամակն՝ գրուած
Յրէնյոնա ի 4 Սեպտ. ի 1789 աւ Բնթանաի.
լեան Սաեփան ձեռնագրիչ. Բքքեպիսկոպոսն
Բնայցխայու ի Հոտմ (1785—1795) ի պա-
տասխանի անոր 2209. 1789 թուականի թղթիչն.
Բնյա ինչպիմն այլիւ այլ աեսակիւմէ հեաալբրա.

կան ըմբռնել տմբողջովն յառաջ կը
բռնեն:

Ներդրելով իրենց դասակարգմանը և արարմանը՝
հայոց հարկատիրային շահույթը ազդեցականորեն
զրկող մեղադրանք

$$q_{\alpha\beta} = -\frac{1}{2} \delta_{\alpha\beta} \quad \frac{1}{2} \delta_{\alpha\beta} \quad \frac{1}{2} \delta_{\alpha\beta} \quad \frac{1}{2} \delta_{\alpha\beta}$$

Հայր ի հասարակ դաւանութեան ասեն. մի
անձն, մի գէմ, եւ միտաւրեայ մի բնութիւն։ Ի
վերայ այսմ բանիս բազումք խօսին պապումս, եւ
զանազանս։ Ընդ ինչ միտաւորեայ, ոչ է
բազարեայ։ Ընդ զկնի յարեն եւ ասեն. յերկուց
բնութեանց միտաւրեայ մի բնութիւն. զոր ի բա-
նէն յայնմանն ասեալ. մի է բնութիւն։ Վասն
որոյ մեր այսչափոն կարագայս պիտեմ, որպէս տապաւն

[illegible]

Ինքն Նայր Իցեն իմացեալ յիսուն տարեկար
յստաւջ դուրս գաւ Եւստակիոսին յարկեցանքի ուսր
մագապոյն, եւ դատմարի սրբայն Լէւոնի: Եւ այս
ճանաչին Նայր, քի Նմարի: Եւ պատահաւ իմիջ
բանաւայցէին զբան նդովիդ. վասնորոյ բարեկին: Զի
իբր կամեցապու ինեամբ զեպանի զայլիտար սց եգեւ
բարեւոյն: Բայց միայն ի կոտանդնու պոյիս, եւ
զայն՝ բարաւ ահի: Եւ զոգու ինեամբ վասն ահի
հասարակու ինեանց. եւ խառնիմագանն՝ մագապոյ
զոց, զոր միջ ականաեւոյն Լայր վասն անցիդ ան-
ցելոց: Եւ յի յայլ տեղիս անխափան ասի այն
բան նդովիդ. զոր սրինակ ի յԼէւմիածին, ի յԵրու-
սաղէմ, եւ կամ ի յայլ տեղիս տան մինչեւ ցալ-
սոր: Իսկ ի ձեռնագրու ինեան յահանայիդ մամա-
նակին զայն տեղ նդովիդ անցանեն, եւ ոչ բն-
իներանուն, որպէս ի յասար մարում պատասիբ
ասուեալ ձեռնագրոց եպիսկոպոսին զայն բան նդո-
վիդ ոչ բնիներանուն, եւ ոչ յիստասկել, այլ՝ ան-

ցանեւ զայն աեղին, եւ գրան նգովից. բայց բա-
գում ահ, եւ երկից կրեցեալ լինէր, մինչեւ որ
աւարաւք:

ՎԵՐԱՆ ԵՐԵՐԵՐԻՆ:

Ար այն երեք ազգքս ոչ են գաւառակիցք, եւ
աչ աւին ընդ հայոց հազարակցութիւնս ի յառ-
աւածայինո: Բայց զի հայք ընդ աւին զնոսա ին-
չեանց որպէս թէ կյտրց եւ հեաեւոյս ի բեանց,
եւ կոչելով զնոսա այսոս կոչմամբ իրեւ եամախս,
այսինքն երկրորդս ինչեանց: Այլ մէջ ոչ գիտեմք,
թէ առ ինչ վազման: Եւ պատարիարկն Երուսաղեմի
Խէնոքոքոս եպիսկոպոս հայոց՝ Լեւոնակ բեալ զմի
ամէ ի նազանէ քահանայ, որ ի յազգէն Եւորոց. որ
այս ստղղ է: Այլ ի վերայ այոր գործողութեանս
աչ սակաւ շփոթութիւնս եղեալ ընդ ազգին այն-
միկ, այսինքն ընդ առորոց:

ՎԵՐԱՆ ԵՐԵՐԵՐԻՆ:

Ար վասն ոմնեցւոյն: Քանզի յառաջագոյն
լուեալ մեր ի ծերանեաց, որ ողորմաւ հայոց ի
յանսանէ եւ ի համբաւոյ նորա խրատեալ լի-
նէին: Բայց այժմ յսեմք եւ աեռանեմք, որ ի յո-
մանց յորդի եւ մեծարի: Այլ զի ոհան անուամբ
կան քանիք, որք եղեալք են յառաջագոյն, զորոց
բունք եւ պատմութիւնք ընդ իրեարս խառնին.
այլ մնան անորոշ, Նմանապէս բունք եւ պատմութիւն
թիւնք ընդ իրեարս խառնին վասն ներսէս անուամբ
եղելոցն այնոցէս մնան անորոշ, որպէս Յոհաննէս,
գոր առաջաք ի վերայ:

ՎԵՐԱՆ ՆՆՔԻՐԵՐԻՆ:

Ար երբէք չուեալ, եթէ որոմնեցին ջառու
գով եղեալ մողովոյն քաղկեդանի. որ գոյո եւ ո

ահա նոր լսեմք։ Այլ թէ եղեալ է, կամ թէ ոչ, գայն մէք ոչ գիտեմք։

ՎՆՈՆ ԺՅԵՐԵՐԳԷՆ։

Որ է վասն առիւմ եւ աղանջն, զի ի գիրս աւետեալ, եւ ի ձերոց մերոց լուեալ, որ նոյն ինքն զբից որ առիւմ եւ աղանջն է աշակերտ վերոգրեալ ովհնանն ու բոսաննդոյ, որ ի պատարագի նոցա յիշատակի, որոց գտանսն երբեմն ասեւին ընդ Յովհանն ու իշուստղմայ հայրապետի։ Իսկ եւ գայն միւս առիւմ եւ աղանջն, որ զբից որ անուամբ, որ իբր վկայեալսն մահուամբ կատարեալ բոս առից ոմանց, որ մէք ահա նոր լսեմք գնամեւ։ որոյ պատմութիւն տոբի եւ յսի, այլ մէք ոչ եմք տեղեակիք։

ՎՆՈՆ ԻՅԵՐԵՐԳԷՆ։

Վասն պարտամայ, գայն շար պարտամ հայր գնա ոչ գիտեն, եւ ոչ թէ քանաչեն, կամ ընդ ունին գնա։ այլ միայն գնա գիտեն, որ ընդ արիփանի վկայի ասեւի։ եւ զմիւսն, որ յիշի ի պատարագի ընդ միանաւունն հարց որբոց։

ՎՆՈՆ ՄԵՐԵՐԳԷՆ։

Ի մկրտելն երեխայից, եւ ի կոչելն նորա Պարտամ անուամբ, ոչ թէ յանուն նորին, այսինքն Պարտամայ մկրտին, այլ ի յանուն ամենասուրբ երբորդ ու թեան մկրտեցեալք։ եւ մկրտոց յահանայն եւս այնու գիտաւ որու թեամբ, եւ ոչ թէ ի յանուն պարտամայն։ Ամենապէս եւ վասն եկեղեցւոյն, որ ի խաւով ի յանուն սրբոյ է, եւ ոչ թէ ի յանուն այնմ շար պարտամայ, վասն այն յարգեն, եւ պատուեն հայր, որք եւ ի յանուն ուրբ կոչեցելոյն։ եւ ոչ թէ ի յանուն այնմ շար պարտամայ։ Այսպիսի խաբու թիւնք, եւ աստուայնութիւնք,

որք ձգեն նորա, որք կան ի յարեւելս, ոչ այլ ինչ, եթէ ոչ վառն անիրաւ ժամանայի, զի այնու լըսուցեն զափս իւրեանց: Ուստի առ այս ասեմք, զի ասաց մեր փշուղաւ, եւ ի մեխիբ զարձաւ պատանաւ տաւ տաւ ձեցմանց, որ վառն այսմ, զոր տէր ինքն սգորմեացի:

Վ.՝ ան ինկերադէ:

Ի զնայն ուղղափառաց ի յեկեղեցիս Նալուց ոչ ուղղափառաց. ուղղափառաց Նալուց անհնար է, թէ կարիցեն ասնեկ բանս ինչ ուղղափառապէս. զի բոտ զթամանս մերոյ ասեմք զայս, զի Նալու որք են ոչ ուղղափառք, թողուցան ասնեկ ուղղափառապէս. քանզի ոչ ի խոտաւմանս թիւնս, եւ ոչ ի պատարագին ուղղափառապէս. եւ զի թէպէտ վառն երթի եւ կու թեանց նոցին յսեն, որ զայս ի սակաւ ժամանակս, այլ զկնի խնդրեն զգտանաւ թիւնս Նաւառոյ, եւ վառն ոչ բնդ ասնելոյ զերկու բնս թիւնս, այլ զմի բնս թիւն, եւ տայ նոսմել զմազմի քաղկեղանի, եւ զայլն որ բնդ նմին: Որոց նախկին Կաջն թիւն եւ մեծագործն թիւն այն է, զի խառնույցն ի վերայ ուղղափառաց, եւ զոսումն որ ի վերայ (ասուք) սասկացաւ ոցեն: Վառն որոյ եթէ առ այս զխառնութն Նալուց վառն Նաւառաւս թեան ուխտի եւ պայմանի իմիք զիրս եւս տայցեն, ոչ է յաւայի բանից եւ զոց նոցա. վառն զի Նաւառակն թիւնք եւ խառնիւնագանձք նոցին ոչ զազարին եւ ոչ ի յեւս մեան ի ճարարարմանց իւրեանց, զորոց զփորձն տեսայ, եւ զբաժակ զառնաւ թեան արբեայս եմք, եւ ի բազում տեսեայ զարթիբարոյս թիւն բարուց նոցա:

Վ.՝ ան Կալերադէ:

Ոչոք բանս եւ փառն թան զամենայն զմաւարս երեւի, որ տայցեն թոյլ Նալուքն ոչ ուղ-

զափառքն քահանայից ուղղափառաց, եւ միաօնաբաց, որ ի գալն նոցին ի ժամն հայոց ոչ ուղղափառաց, քարազս առլլցեն, կամ ուղղափառապէս առնիցեն զժամերգութիւնս, եւ զպատարագս մասացանիցեն. զի զայս անհնարինս երեսի մեզ, միայն թէ Լեւոնուծոյ յատուկ ոգորմով եանն կարօտի, որ զայս աշուղեղ յիտակ լերուք. եւ կամքս ձեր հրամանցն է:

Վասն ազեղութեան գրոյս, եւ անյարմար գրութեան ներսեան խնդրի. վասն զի միտ մեր եւ տեսողութիւնք աշուղ մերոց նուազեցեալ, եւ զայսու շափահազիւ հազ կարացեալ, զիտմքս առաջ կենաց մերոց ի շափն հասեալ. որ ի թիւս եսթ անասուն եւ չորս եզեւն լնանեցեալ:

*Սիրելոյդ մերոյ ճեպտնոյ ճեպտնոյ Ստեփաննոսի Դն.
բապանականից բնմայի ուղղոյն, սղ լեր*

Արմհեանս հարկաւ որ է, զի ամենայն ոք ճանաչիցէ զառփանձին, վասն որոյ ահայ յայտ ասնեմքս ձերում զերազայն առնութեանն, որտեղ հասին աս մեզ զիբ գրեցեալն յողոսա. ՉՉին, ուստի եւ մեր բնթերցեալ ծանեալք զմիտ գրութեանն, որք էին նիւթք նորագոյնք: Վասն որոյ ի միտ անեալ արժան վարկայն խոստովանիլ զակարութիւն, եւ զանկարութիւնս մեր աս բանս ձեռնամաս ի ինեցն. որոյ պատճառն է, զի միտք մեր խելագնդեալ, որ զայս ասուել վասն մերոյ ակարութեան, որ ի յամենայն կողմանն, որպէս որ յայտ է: Միայն թէ զայդբան կարողաք ասալ զանգեկութիւնս բոս մերոյ կարողութեան զի մեր ալմմ աշուղափա միայն զիտեմք, որ մեր զմեզ ունիմք բնդ հոգանեալ որոյ եկեղեցւոյ եւ բնդ հոգանեալ որոյ ժողովոյն, եւ բնդ պաշտպանութեամբ նորին, եւ նստեալ լսիկ միայն ի ասն մերում, ազոթն ոգ լինել վասն հաստատութեան նորին, եւ վասն խաղաղութեան ա-

մեծայն աշխարհի. հոգայով զհոգ ակարութեան
և ծերութեան մերոյ, զի մինչեւ զաւանդն առ աւերն
իւր աւանդ իցի:

Կրեալ էր զակարութեան ձերոյ, վասն որոյ
յոյժ զաւ եզեւ մեզ, ուստի խնդրեցայ, եւ մասաւ-
որաք զազսմն, զի ինչն աւեր առցէ զկառարեալ ա-
ռողջութիւնն, եւ պահեցէ զգերազայնասաւ-
թիւնդ բնդ հովանեաւ խնամց իւրոց:

Արեւելոյն մերոյ, եւ հոգ եւոր զաւակին ձերոյ
հեղահոգի վերապաստելի Տէր Կրիզոր վարդա-
պետին, եւ պարտն դաւիթին. եւ այլոց հորցանոց
սիրելեաց եւ բարեկամաց ողջոյն եւ սէր բնծալի.
իդին ողբ ի աւեր:

Ի Ենքոնայ 1789, տեպ 4.

Կրիզոր Վարդ. եւն.

Թէ Կրիզոր Պատրիարք այսաւ հետեւ ինչ
վախճան ունեցած է, անծանօթ էր ցայժմ: Ելի-
յան չ. Դ. կր գրէ (չայ Վեներա էջ 314) թէ
1776-1791 ի Վեներայ էր եւ 1791ին
Թրիեսա վախճանած է. շտապան (Կ. հա. 1783
էջ 877) կ'ըսէ. "չորաւ յերկիր քրիստոնէից,
ուր կայ մինչեւ յայսօր՝ հոգացեալ միայն զփրո-
կութենէ հոգւոց իւրոյ: Իսկ իր Խորախճանին"
մէջ (Վեներա. 1812 էջ 479) կ'ըսէ. "չորաւ
յերկիր քրիստոնէից եւ անդ վախճանեցաւ:
Չ. Ըստաօր (Ընդ Օր. 1901 էջ 151) կ'ըսէ.
"1774ին առաջնորդ եղաւ Վիպրոսի, ուր Ճաց
11 տ. ակազա գնաց Եւրոպա եւ դարձաւ նո-
րէն Պոլիս. 1787ին Պոլիս էր, եւ նոյն տարին
Ներսէս Սշատարակեցիին հետ գնաց Էջմիածին,
Թուրքիս կը վկայէ Տէր Կարբէկ քահանան իր

Կոմիտէն մէջ: Բսկեայ յայանի է որ ամբողջովին սխալ է, ինչպէս բնականօրէն յայանի է: Եւ, յո՛ր Կոմիտէն մասին քիչ մը վարդ պիտի խօսեմ:

Ես դաայ Գրիգոր Պատրիարքի մահաւան ծիշդ թուականը: Ընտանեան Հարց մատենագրութեան մէջ կայ 1728ին ի Վենետիկ ապստան Գիսալ Քարողոյաց: Եւ որ սկիզբը մայրոք գրաւ գրութեան է:

«Փոխեցաւ յաստեացս. 1791 յունիսի 22:

Ի գրոց Գրիգոր Պատրիարքի կոտանդիւնուպոսեցւոյ Բատուանաբեանց, 1791, յունիս 18:

Նմանապէս նոյն մատենագրութեան՝ Serpos, Compendio Storico, Venezia 1786, T. I—III, երեք հատորին սկիզբն ալ նոյն գրչէն գրութեան է. «Ի գրոց Գրիգոր Պատրիարքի Բատուանաբեանց կոտան 1791, Յունիս 18... տրիշքանի մը գրքերու վրայ կայ նոյն գրութիւնը, որմէ յայանի է թէ 1791 Յունիս 22ին վախճանած է եւ Յունիս 18ին իր գրքերն ու գրութեաները Ընտանեան Հարց ձեռքն անցած են: Նոյն Միաբանութեան զիւանին մէջ կայ նաեւ Գրիգորի դամբանին ապամեղքին սրինակը, սակայն այս մասին նոր մանրամասնութիւն չի յայանել: Բնատեսիկ սոյն ապամեղքիբը:

ՏԵՊԵՆ ՀԻՐԱՒԷ՝ ՏԵԼԵՈՆ ԳՐԻԳՈՐԷ:

ՀՕՐ ՄԵՐՈՅ ՆԵՒՆՈՅ՝ ԲՆՈՒԼՆԵԿԵՐ

ԲԻԷՉԵՆԳԵՐՈՅ՝ ՎԵՐԳԵՊԵՏԷ:

ԵՐՏՈՒԵՆՈՒՏԵՐԵՆ՝ ԲԵՐՈՒՆԵԿԷ:

ՈՒՆ ՊԵՏՐՈՒՆԵՐԳ՝ ԼՆԵԿ ԲՐԺԵՆՈՒՑ,
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆԵՐՆԵՐՆԵՐ՝ Ի ԲԻԺԵՆԵՐԻՑ,
 ԲՊՈՒՆ ԳԵՄԵՐՈՒՄ՝ ԻՐԻՑ ԶԻՆԺԵՐԻՑ,
 Ի ԼՐՈՒՄՆ ԵՄԵԼՏՐՆԵՐՆԵՐ՝ ՏՐԱՆՆԵՐՈՒՑ:

ԳԻՐԵՆԵՐՆԵՐՆԵՐ՝ ՀԻՐԱՎՈՐ՝ ՄԵՐԵՐԵՆ ԲԱՐԻՑ,
 ԸՍՏ ՆԵՐՆԵՐՆԵՐՆԵՐՆԵՐ՝ ՕՐԵՆԵՐԵՐՈՒՑ,
 ԸՐԻՑ Ի ՆՈՐԵՆԵՐ՝ ՊԵՏՐՈՒՆԵՐԻՑ,
 ՈՐԵՐԻՆԵՐՆԵՐ՝ ԸՍՏ ԲՐԺԵՆՈՒՑ:

ԿԵՆ ՊԵՆԵՐԻՑՈՒՑ՝ ՅԵՐՍՈՒՄ՝ ԲԵՐԵՐԵՐԻՑ,
 ԻՆԵՐԵՐԵՐԵՐՆԵՐ՝ ԿԵՆՈՒՄ՝ ՓԵՐԵՐԻՑ,
 ՈՐԵՆԵՐՆԵՐՆԵՐՆԵՐ՝ ԸՆԴՈՒՄՆԵՐՆԵՐՆԵՐ,
 ՓՈՒՐԻՑ ԵՐԵՆԵՐՆԵՐՆԵՐ՝ ԻՐԻՑ ԶԻՆԺԵՐԻՑ:

Բարերախառարար թորիեսաթի հայ կաթմաղի-
 կեայ վախճանեցոյ մատենանր կայ պոսոր, զոր
 թորիեսաթի Ուխիթարեանց իրենց հաստատու-
 թեանն ի վեր, այն է 1773—1810, կա-
 նանաւ որապէս յոնած են, ինչպէս նաեւ
 Մկրտեցոյ եւ Պսակեցոյ գիւրցր: Այս մա-
 տենանր կր պահուի թորիեսաթի S. Maria
 Maggiore եկեղեցին, որ եւ 1895ին ընդ-
 արինազած եւ վիեննայի վանքին մատենա-
 դարանին համար (Ջաշեան, Բուցակ, թ. 454).
 Ասոր մէջ ահա կր կարդանր այսպէս (թղթի հ.
 39ա)

* Կց. Եամի ճեառն 1791 եւ յունիսի 22,
 վախճանեցաւ զերապաաիւ գրիգոր վարդապետն
 Ըստուածաաաբեանց, որ էր պատրիարք ամենայն
 Հայոց Կոստանդնուպոլսի, իրր 78ամեայ, եւ
 թագեցաւ ի մասնաւոր զերեզմանի ի զերեզմա-

նաւան որ առաջի դրան եկեղեցւոյն սան ճիւղս-
թսի:

Եւ Հ. Կոմիտաս Կարապետեան վար-
դապետ Մխիթարեան եւ եկեղեցւոյն
Հասաւատեմ:

Ըսկէ յայտնի է որ Կ. Պատրիարք
1789էն ետեւ Խորինստ փոխադրուած եւ այն-
տեղ վախճանած է 22 Բունիս 1791ին:

Եւ Նոյն 1895 տարին զաջի S. Giusto
եկեղեցին, այս զերեզմանը փնտռելու, սակայն
եկեղեցւոյն շուրջը զերեզմանի հետք չկայ,
ամենայն ինչ վերցուած, յարդարուած եւ քա-
ղաքին կենդրանական զերեզմանոցը փոխադրուած
է: Սակայն այն տեղ ալ չկրցայ դանել: Գրիգոր
Պատրիարքի յիշեալ տապանադիրը, ինչպէս
նաեւ իմ խնդրանայս այս օրերս մեր Միաբան-
ներէն մէկը փնտռեց զերեզմանատան մէջ
եւ չգտաւ: —

Գրիգոր Պատրիարքին կնիքին նմանահա-
նաթիւնը հոս կը պնեմ. մենագիրներուն ըն-
թեկցումն է «Գրիգոր վարդապետ Պատ-
րիարք ՌՄԺԿ. (1764): Ըսիկայ կը դառնուի
1771 Նոյ. 5 թուականաւ ի Կ.Պ. լիս գրուած
հրամանագրի մը վրայ, որով Պատրիարքը հրա-

ման կու տայ Յոսփակիմ՝ Լճքեպիսկոպոսին, որ
կարենայ աւագ սարկաւագ ձեռնադրել Խէ-
քիրտադոյի Պապաւաւարեանց տիրացու Խարգիտը,
որ Խէքիրտադի Բաւաջնորդ Յակոբ Վշին աշա-
կերան է եւ անկէ վկայագիր տնի (Վիւ . Բնա .) ,
դոր վերն յատաջ բերի :

Խարգիս Լճքեպ Սարափեանի Տեաեւոյ
երրորդ բարձրաստիճան եկեղեցականն էր Բ-
ռ-ճէ-ն Վ . Բ-նէնէ, Նուիրակ Լճքեպիսկոպոսն
Էջմիածնի . որ 1781ին Եւրոպա մեկնեցաւ
ուղղութեամբ մէջ իւր կեանքին վերջն ունցրեկոյ
համար : Լսիկայ ծնած էր 1695ին ի Բասեն, եւ
Էջմիածնի միայն ըլլալով՝ Մինաս Բենեցի կա-
թողիկոսէն (ընտր . 13 Գունիս, օծեալ 15 Սեպտ .
1751—1753 Մայիս 12 †) Լճքեպիսկոպոս
ձեռնադրուեցաւ : 1754ին Լճքասանդր Բ . Բիւ-
զանդացի Պարտուշ կաթողիկոսն Էջմիածնի
(ընտրեալ 1754 1755 Նոյ †) զնք Եւրո-
պա իրիւ Նուիրակ գանելով՝ Նոյն քաղաքին
Բաւաջնորդ կարգեց (Զամշեան, Գ . 865) . որ
1755ին Էջմիածնէն եկող թղթաւարէն իմու-
նալով՝ որ Լճքասանդր կաթողիկոս վախճանած
է, տեղոյն եկեղեցիներու մէջ հրատարակեց՝
թէ Սահակ Վ . Բահագին, Զմիւռնիոյ Նուիրակ-
Բաւաջնորդն է կաթողիկոս, ինչպէս ալ ի Կ. Պո-
լիսնոյն ընտրուեցաւ 20 Գունիս 1756 : 1755ին
Վարու թիւն Լճքեպ, Կ. Պոլիս եկաւ, եւ Յակոբ
Պատրիարք աւոր տեղ Բարսեղ Վշն Եւրոպիոյ
Բաւաջնորդ դրաւ : 1756ին, երբ Աթմն Վ .
Լճքեպ անցի Էջմիածնի Նուիրակ եկաւ Կ. Պոլիս :

Աարութիւն Լւքսեպ Պրուսա գնաց եւ հոն մնաց մինչեւ 1759, Սամուէլ Եպ. Երզնկացի ոյ Ընտշեորդութեան ժամանակ, Լւս մասին հետեւեալը կը գրէ վանքեան Ըրիսա. Եպ. (՝ Բիւզանդիոն, 1906, Խ. 3127). «Աարութիւն վ. Բասենցի (1756 — 1759) կամ իբր նա իրակ կամ իբր առաջնորդ Պրուսա գանուած է: Պրուսայի Լալոց մէջ երկպառակութիւն եւ կրօնական վէճեր առաջ գալու պատճառ կ'ըլլայ զէպ ի Լոռմականութիւն միառում ցոյց աւելով, իրեն հետ Պրուսա գանուած է Սարաֆեան Սարգիս վ., որ յետոյ առաջնորդ եղած է Կեսարիոյ եւ Դադատիոյ եւ հոսկ տրեմն Լոռմականութիւնն ընդունած է: Պրուսայի մէջ ասկէ առջի սերունդին պատկանող ծերունիներէն շատեր նոյնանոյ կը յիշէին Բարսենցի Աարութիւն վ. մը, որ Պրուսայի Լալիքն երկպառակած է կրօնական խնդիրներով. Լեզուական ազատում մ'է անշուշտ Բարսենցի կուլումն որ Բասենցին ըլլալ ցոյց կու տայ: Լւս Բասենցին խորատի նախակալ եղած է, եւ յանիցս վ. Պոլսոյ մէջ եկեղեցական գործոց խառնուած: Ի վերջոյ 1751ին Լիմիադիներ ձգելով գացած է Խրիեսթէ, Միթթարեանց վանքն ապաստանած է Լոռվմականութիւնն ընդունելով: Մեռած է 1756ին 101 տարեկան եւ թաղուած է ի Խրիեսթէ: Լաւանական է որ Բասենցի աւելի նախակի հանգամանքով Պրուսա գանուած ըլլալ. վասն զի ոմանք Սամուէլ Երզնկացին 1756ին պաշտանի մտած կը կարծեն: Եպ. Եպ. Եպ. Սարգիս Լւքսեպ ի

մատին աշտանդ գրուածները բոլորովին սխալ են մամանակագրուէն: Ինչպէս նաեւ յիշուած 1751- և 1756- թուականները, ինչպէս քիչ հաջր կը աւանդենք:

Եւր Վշմիածնի (Յակոբ Ե. Շամախեցի Կաթողիկոսն (1759—1763 Սարա 21 րդ) վախճանեցաւ: Բաւանցի Բարսեղին Բարեպետ կաթողիկոսական ընտրելի կը նկատուէր, եւ Վշմիածին գումարուած ժողովին մէջ գանուելով՝ ինք առաջարկեց ընտրել Սիմէն Ա. Երեւանցին, որ և ընտրեցաւ (Չամչեան, Կ. 871 2): Սիմէն Կաթողիկոս նշն 1763 ասարն Հոկտ. Ին Կ. Պոլիս զրկեց զԲարսեղին Բարեպետ իւրեւ նախարկ, որ ճամբան թողեցրը գողցուելուն պատճառաւ Եւր Վշմիածնի շատ ապաստած էր Վրաս. նեանց, անդ. էջ 6—10): 1763ին վերջն աւելն Կ. Պոլիս հասած էր եւ Նախարկութիւն սկսած Պարսկութիւն և Լրեշապակապեա եկեղեցիէն (Սարգիս Գալիս, ձեռագիր: Կ. Պոլիս Դաշեան (Յակոբ Պատրիարք) իր մահուանէն (1764 Յուլ 1764) յառաջ, ամբար յանձնեց իր աղահան եկեղեցական ապամեղիւն մաս մը իւրեւ նա էր Վշմիածնի (Վշմ. Եր. էջ 144): Բաւանցի Դաշեանի թաղման աշ Ներկայ գանուեցաւ, ինչպէս վերն յիշեցինք: Սիմէնի և Բարսեղինի յալալութիւնները հեազ չեաւ ձգանելով (Վրաստանդ, անդ. էջ 750—1): 1767ին իրեն անդ Վշմիածնի Նախարկ եկաւ Զաքարիա Եպ. Կաղգումցի փայտ գեան, որով Բարսեղին Բարեպետ Պոլիս անպաշտան մնաց:

Սարգիս Արքեպ. երբ 1772ին Պոլսէն
 Հոռոմ մեկնեցաւ, Եւրոսթիւն Արքեպ. ալ կ'ու-
 ղէր անոր հետեւիլ, ինչպէս Եւրոսթիւն Պետա-
 նեանի բնդարձակ նամակին մէջ յիշուեցաւ,
 ինչպէս նաեւ 13 փետր. 1778ին Սահփ. վ.
 Աբրահայրն Միթիմարեանց վ. նենտիկէն կր գրէր
 առ Սարգիս Արքեպ. ի խմբունդ (Գիւ. խմբ.)
 "... Գրեմ, թէ եւ Բասենցի Եւրոսթիւն վար-
 դապեան ունի միաս փախչելոյ, զոր զգացեալ են
 բազումք եւ շփոթութիւն մեծ հանեալ: Զնոյն
 գրեն եւ փասն առաջնորդին Կաղապիւղ. ...
 Սակայն Սամսէլ Եպ. Երզնկացոյ եւ Գր. Պաս-
 մանեան Պաարխարի մեկնումն շատ ետքն հա-
 պի կրցան է յաջողորնել, այն է 1781ին.
 (սխալ է Բ. Պէրպէրեան, Պատմ. Հայոց, Կ. Պոլ.,
 1871 էջ 435 գրուած թուականն փախստեան՝
 "14 Օգ. 1771,") Կ'երեւոյ թէ վ. նենտիկ,
 ինչպէս նաեւ Հոռոմ երթալէն ետեւ՝ 1781
 Օգ. ֆն մէջ վ. նենտիկէն մեկնած եւ խորհաս
 հասած է, ինչպէս յայտնի կ'երեւայ Սահփ. վ.
 Աբրայի Միթիմարեանց ի վ. նենտիկ առ նոյն Եւ-
 րոսթիւն Արքեպ. գրած 22 Օգ. 1781 թուա-
 կիր նամակէն (Գիւ. Բնա.), ուր կ'ըսուի. "...
 իմացայ զյաջողութեամբ հասանիլ ձեր ի մէջ
 երկուց առուղ ի խորէնա. ...

Խորհասաի մէջ ապրած է ահիւ, ոյն Միթիմա-
 րեանց հետ սերտ բարեկամութեամբ, նոյն Միա-
 բանութեան նորունայ քահանաները ձեռնա-
 գրելով: Հետաւորորութեամբ հետեւած է
 արեւելքի մէջ անցած ազգային գէպերու:

ինչպէս իրեն ուղղութեամբ նախնիներէն յայտարարէ:

Ըղանեանց (անդ, էջ 852) Գարուսթիւն Երջեպ.ի մասին կը գրէ ի ծանօթութեան. «Ըստ Կարուսթիւն Վ.Ը (Բասենցի) և Պոլսի եւ շրջակայից նախնական թեան գործը աւարտելուց յետոյ Պրոսպերի առաջնորդ կարգուեցաւ. այնտեղից քնաց Վենետիկ եւ Ջրինոս, աւանելով իւր հետ Ս. Բեռնարդինոյ արդիւնքներ, ուստի Սիմէոն Կաթողիկոսը մի թղթով դիմեց անդակուն կառավարութեան, որի համաձայն վերջինս ստանալով նորանից Թեոփիլոսական բոլոր գրամները՝ և Եջմիածին և զարկեց. իսկ իրան՝ Գարուսթիւն Վ.Ը-ն զրկելով եպիսկոպոսական պատուից՝ հաւատարեց արեղաներին եւ նոցա պէս ունիկ էր տալիս արքունիքից, մինչեւ որ փոքր ժամանակից յետոյ վախճանեցաւ այնտեղ ժամանակագր. և Սեր ընթերցողներուն յայտնի է որ Կարուսթիւն Պրոսպ. էր 1756—9, իսկ նախնական թիւեր անկէ ետքը վերջացուց (1763—1767). մինչեւ 1781 և Պոլսի էր Գարուսթիւն Երջեպ., որ մեջոցին Սիմէոն Կաթողիկոսն ինչո՞ւ չպահանջեց «և Բեռնարդինոյ», եւ ի՞նչպէս կարողացաւ Սիմէոն իւր իսկ մահաբնէն ետեւ († 26 Յուլ. 1780) հապիւ 1781ի վերջերքը Թրինոս հասնող Գարուսթիւնէն գանձել պահանջներու: Երբ յաւանդ է որ յարգաւ կաթողիկէ կառավարութեան մը՝ «տալիքի» մը պատճառաւ եպիսկոպոսական պատու է զրկած ըլլայ կամ՝ զրկելու իշխանութեան ունեցած ըլլայ: Կաթողիկոսարար կա-

խաղիկեայ հասարակութեան վրայ ոչ-կաթողե-
կէից գրածները գրեթէ ամենքն այսպէս սխալ
կամ խեղաթիւրեալ են: Այսպէս նաեւ ձերունի
Գարբիէլ Պատկանեան, որ ընդ-
կտաար կենսագրութենէն արտադրած Հայրապետի
Ներսէսի մասին (Վաշայոյս Արարատեան,
1874, թ. 987) բնիկն ետեւ՝ թէ Արա-
թիւն Բասենցի Յակոբ Նալբան Պատրիարքի
մամանակ (1741—9) Պաղտատար դպրի վար-
մարանին աշակերտած ըլլայ: Մինչդեռ Արա-
թիւն Բասենցի 1754ին Արքեպ. Նաիրակէր
Կողբից մէջ, կ'ըսէ թէ Վրկաս Վաթուկե-
կոսի բնարութեան մամանակ (1780), անիկայ
կաթողիկոս ընտրուելու նամակ համալրելու
փախած ըլլայ: Նոյնը կը կրկնէ նաեւ Վարդա-
մէջ 1875 էջ 173—5. Մինչդեռ վերը
գրուածներէն յայտնի է, որ Բասենցի արդէն
իր 1750ին կաթողիկոսի էր, եւ 1772—3ին
Սարգիս Սարափեանի, Սամաէլ Երզնկացու
Գրիգոր Պատրիարք Պատմաճեանի ետեւէն
կ'ազգէր Արապա Երթոյ, Արքեպ. Նկատմամբ
այ նոյնպիսի յերիւանքներ գրած է (անգ.
թ. 997) ինչպէս վերն յիշեցի:

Յարտ թիւն Արքեպ. Գալմաճեան է 14 Մարտ
1796ին իւրիկսա 101 ամեայ, եւ իրիկ Եպիս-
կոպոս՝ թաղուած է յաղաքին Վաթնայ
S. Gusto անուանիստ եկեղեցին, փոքր գրան
ձախակողմը, եւ նոյնին պիտի կոպմը մարմարեայ
աախաակի վրայ գրուած է տապանագիրը՝ հոյե-
րէն եւ լատիներէն: Այս մասին գրած էի

* Լանդէս Բաժնորէայի մէջ (1896 էջ 86).
 Գարու թիւն Երբեպի տապանադրին *.. վրայ
 հայկական եկեղեցի մը որու ազծուած է,
 վրան երկաթադիր ՈՐ Էջ միտմին) գրուած.
 ասոր տակը կայ հետեւեալ արձանագրու-
 թիւը.

ՏԵՐԻՖԵԼԵՆ ԿՈՉՈՐԵՆ ԵՂԵԼԷ ԶԱԻԳԷ ԿԻՐ
 ՅԵՐԵՐԹԻԻՆ ԷՆՈՒՆ ԻԵՆԵ ԽՈՐՀՐԴԷ ԿԻՐ
 ՆՈՐԶՈՒՆԴ ԻԼՈՒՆՈՅ ԲԵՐՈՒՆ ԻԼԵՆ ԶԻՐ
 ԸՐԵՆՊԻՊԻՊՈՒ ԷՋՈՐԵՆՈՒՆ ԶԻՐ
 ԻԵՆԵՐՆՈՒՆ ԸՐԵԼԸՐԻՔ ԻԼԵՆԻՔ ԸՆՈՐՀ ԸԶԻՐ
 ԶՈՐԸՆԸՍՏ ԸԸՈՒՅ ԽՈՒԶՕՂ ԸՆԶԵՆ ԶԻՐ
 ԹՈՂԵԼԷ ԸԶԵՐԵՆՈՅ ԸԶԸՈՒՔ ԻՈՐԵՆ ԿԻՐ
 ԿԻՐԷ ԻԵՆԵԿԵԼՅ ԵԵԻՐՈՒՆԵՆ ԻԸՆ ԿԻՐ
 ԸՅԷ ԸՅՈՒՐԷՅԵՑԻՆ ՓԸՈՒՔ ՎԵՅԵԼԸ ԿԻՐ
 ԻՆԵՐԸԿԵԼԷ ԿՐԻՆ ՆԸՍԻՆ ՊԸՏՈՒՆ ԿԻՐ
 ԻՐԸԻԸՐ ԹԵՐԵԶԸ ԿԸԽՈՅ ԿԸՀԸՆ ԸԻՐ
 ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԻՆ ԵՈՎՍԷՓ ԻՐԻՆ ԻՐԸԸՐՆ ԸԻՐ
 ԵՐԿԵԼԿ ԻԹԻ ԸՈՕԵ Ի ԹԸԵՆՈՏ ԸԸԸԿԸ ԿԻՐ
 ԸԶԻՐՆ ԵՒ ՏԸԽԵՆ ՎԵՀ ԸՐԶԸՆԸ ԿԻՐ
 ԶՈՐ ԵՒ ԻՐՀԸՈՒԹ ԳՈՒՆ ԸՅՏՈՒՆԵՐ ԿԻՐ
 ՀԸՐԻԻՐԸԻՆՈՒ ԸՈՓՈՓԵՐՅ Ի ԿԻՐ
 ԸՅՍ ԳԵԶ ՀԸՐԸԸԶԸՆ ՎԸՅՐՈ ՆԻՐՀԸ ԿԻՐ
 ԻՐՀ ԵՒ ԵՐԵՐԹԻԻՆ Ի ԻՒ ԸՂՆԸ ԿԻՐ
 Ի ԹՈՒԻՆ ՀԸՅՈՅ ԻՈՐԵՆ ԻՆՀԵԿԻ Ի.

1796 Ի ԻՐԸՏԻ 17.

* Ասոր կը յաջորդէ յառին արձանագրու-
 թիւն մը, այնմ մտնած ըստ ըստականի, որուն
 իմաստը նոյն է վերնոյն հետ: Այս Գարու թիւն

Արքեպիսկոպոսի մասին Տրիեստի անցեալ դա-
րու Տայ (Մխիթարեանց) Ժողովրդապետութեան
*Գրք վախճանելոց, մատենին մէջ կը կար-
դանք. *Յամի Տեառն 1796, ի 14 Մարտի, ի
9 ժամու, առաւօտու վախճանեցաւ ի ծերու-
թեանէ Պերապատի Բասենչի Բարութիւն վար-
դապետն, եւ Բրհիկեպիսկոպոսն Էջմիածնի՝ յա-
սաջագոյն ընկալեալ զսուրբ Խորհուրդաւ ի
հասակի հարիւր եւ մի ամաց (որպէս ի մի
գրուածոյ իրմէ ի յայտ եկեալ է, եւ թէպէտ
ի թուղթն Բայրոօղի մնակոյց գրեցաւ 96 ա-
մաց), եւ յերբորդ աւուր, այս է ի 16 ամսոյս
յուզարկաւ որեցաք ի Սուրբն Առաքաւս Եւ մար-
մին նորա եղաւ առաջի փոքր դրան նոյն եկե-
ղեցւոյն, Երբոյ վերայ զնիլ տնի եւ վեմ քան-
դակագործ, սր է մեր յառաջ բերածն, Հան-
գուցելոյն *Բրհիկեպիսկոպոս Էջմիածնի, տիա-
ղոսն 1800ին տրուեցաւ (Ա. Ժողովն) ղ ինն-
նայի Մխիթարեանց առաջին Բարախոյ՝ Պեր-
Էստու անատուր Պ. Բարիկեանին:

Ահա ասիկ յիշեալ լատիներէն տապանա-
գրին հազիւ ընթեռնյի մասը, որմէ կը հասկըցուի
նաեւ որ Պիոս Զ Քահանայապետին ներկայա-
ցած է, եւ թէ իւր տապանագիրը շինել տուեր
է իր մտերիմ բարեկամը Արքեպիսկոպոսին:

D. O. M.

PASCHALI ARTHU

ARCHIEPISCOPO ARMENIO PASSENIAE NATO

PI...I SIT DOCTRINA

RI RI XI AN... DANARI CONIEPTI

APOSTOLICAE ROMANAE SEDIS

I RIVIRINI PRIVICINO
 PIO VI PONT MAX
 . . . ICISSIMO IMPR
 JOSIPHO II IP MARIAE IP THERESIAE
 PH. . REMVM ACCIPIO
 IRCISSIS IN TECESSV
 VITA AD. ANNUM PROPE CENTISIMVM
 PRODVCTA
 PRID. ID MART. A. D. MDCCXCVI
 PH SANCITO PH SCTV
 RAFTREO OPH ID SVIO AMICISSIMO
 JOSEPH PASSENZI
 H. L. L. M. P.

Դառնանք այժմ Սարգիս Բլբլեպիսկոպոսին, զոր Սարսիլիս թագադիր:

Սարգիս Բլբլեպ. 40 սր Սարսիլիս Թագապն աւել յառանարեայ առաջնագահն հսկող թեան տակ (Inzarci): Եւնկ պրիւայր աւելեր նամակներ գրած է, ինչպէս կ'երեւայ Սահի. Բլբլային 9) Գունուր 1773ին առ Սարգիս գրած նամակէն, որուն մէջ կ'ամագրեն Սահի. Բլբլային թէ Սարսիլիայէն գրած նամակն ընդունած է եւ Հոսմէն պատասխանը գրած, ինչպէս նաեւ Կէորդ վ. Հոսմէն կը գրէ 31) Գեկա. 1772ին առ Սարգիս Բլբլեպ. թէ Սարգսի 16 Հոկտ.ին Սարսիլիայու նաղարկեմէն, առ ինքն գրած նամակն ընդունած է, սրուն մէջ Սարգիս կը խնդրէր, որ ի Հոսմ իրեն յարմար վարձու տուն մը գտնէ Կէորդ վ., վասն զի չ'ուզեր Հայոց Զունը բնակիլ: Կարձեալ 9) Գունուր 1773ին «Յոհաննէս աւ Բերրս» մարտիգը կը գրէ Վենետիկէն թէ Սարգսի Սարսի-

իւոյ Լազարէթէն 15 Հոկա. թուականաւ գրած նամակն ընդունած է:

Այնուհետեւ Նուրաթինեան Ազմ. Վ. ին հետ մեկնեցաւ Մարտիիայէ, եկաւ Բնթիպ (Antibes), առկէ Կենուա (Genova) եւ Բիզա եւ վերջապէս իրփոռնոյ, ուր հասաւ 18 Դեկա. 1772ին, հայ կաթողիկեայ եկեղեցին իջեաւնեցաւ, եւ աեղւոյն հայ հասարակութենէն մեծ ընդունելութիւն գտաւ:

Աւարգիս Բ. Բիզա. Ս. Մրենդեան սրերն աւեցրնելէն ետեւ՝ Կ'ուզէր Հոռմ երթալ հաստաւաւիլ եւ հան մեանի: Քաջ քանի մ'որ եաքր երեւան ելաւ իր մէկ հին հիւանդաւթիւնը՝ ուղեւորութեան զմուարութիւններուն հետեւանգր: Այս հիւանդութիւնը թէպէտ քիչ մ'եայնանցաւ՝ սակայն յետոյ վերստին սասակացաւ:

Այն միջոցին ինքր Հոռմ երթալու նախապատրաստութիւնները կը տեսնէր:

Իրփոռնոյի Դիւանաւան քաղաքի նամակներու մէջէն այս մասին հետեւեալ աեղեկութիւնները քաղեցի:

Կէրդ Վ. 30 Դեկա. 1772ին կը գրէ Սարգսի, թէ 16 Հոկա. թուականաւ Մարտիայէն գրած նամակին համեմատ՝ իրեն յարմար առն մը պիտի վարձէ եւ 10 Սարա 1773ին զարձեալ որպիսութիւնը հարցնելով՝ կ'ապահովուէ, որ զինք ի Հոռմ քաւարմանոյն ընդունելու համար պէտք եղածները կը կարգադրէ: Բրդէն ինքր Սարգիս Կ. Պոլսէն հետաքննած էր Կաղլիոյ եւ Նէապոլոյ ղեկավարներ:

յարտու գոր Մանս. Պօրճիւնիւն նամակ ժը կը զրկէ. չոսմ' երթալու թողառութիւն խնդրելով. չեանեւայն է այո նամակը, որուն Սարգսի ձեռնք գրուած սրբեակը կը պահուի Վիփոննոյի գիւմար:

Մեծաւ պատկառանոյք եւ յարգանոյք մաս. շիւ բղձաձկտեմ' առ բարձրաբերեւ եւ երկնահաս պ Սինայն բանասոր, այսինքն՝ ի համբոյր Արթագան գոր: Կարապետ Նայրապոյն Գահանայապետին գիւնուորեցիւն Արդոյ Եկեղեցւոյ, եւ անյողոյց փոխանարդ Տեառն մերոյ (Վիսուսի Գրիսասի, նաեւ ճշմարիտ յաջորդի Արթագան առաքելոյն Պետրոսի, Տեառն Կրկնութի ԺԴ. Ե ի՝ անոգի յերկրի գրականեւ երկնից):

Համանգամայն յարջ ցնսվաւ երկոյց բարձրացիւն յերեւելից. այսինքն՝ գերագանց եւ Արդոյ ժողովոյն Կարախնայագ. մեծաւ հպատակութեամբ համբոյր խանարհական մասաւցանեմ մաքսաբ գրանցից նշդին. ի ձեռն յոյն վոհմափառ գերագանցութեան:

Եւ հետեւեալն պարտանդիմ' ծանուցանել յոյն վեհանախութեան եւ գերիմաստութեան՝ որ եւ հաւատարմագոյն խորհրդահարգը Արդոյ Ժողովոյն:

Ձի եւ յեանեայո եւ աւելածուս ի խամբուս գրափառ եկեղեցականաց հայոց. յամի Տեառն ՎՃԷԷ եկեայ ի մեծ յազարդ չոսմ' ի համբոյր ասից ԲՆԷԷԷԷԷԷԷԷ ԺԵ՛. յահանայապետի, որ կը յայնժամ խորհրդական արդոյ ժողովոյն մինսինեար յերարբին առ Տէր հանգուցեայն, որ առաւել ողնական երեսոյ մեզ յամենայն կողմանէ, եւ ներկայացոյց Կմեզ առաջի Նայրապոյն Գահանայապետին, որ եւ նոյնն թէ որքան եղական եւ յատկաւ գոյն յաակարինութիւնս եւ բարեբարութիւնս յնորհեաց մեզ, այժմս ոչ է ժամանակ մի բաւ

միայն գրեւ զոսման իմեանց . եւ մանաւանդ գերաւ-
 րանց սրբազան ժողովն ի ձեռն գերաւմբարձ Աստ-
 ւանայ . Աստաֆիոյին Հայոց յարգութեաց ցանաթառ-
 նո իմիւն մեր մեալ ի Հոսմ ձեռնադրոց սրգւնցն
 աւ Պրօպագանտա ֆիտէլիւ Դաւեւ եւ ձեռնուղբել
 մեզ գիրիս քահանայոս , եւ գրկուս սարկաւապունա
 ի յեկեղեցին Հայոց , յարող միւն է մանախնոր
 Դասուպան , որ է այժմ այդր . Բայց մէջ վառն ու-
 նելոյ ի մօտ մերում ապագրել զսմանաւ աղղափա-
 սական պրեանա ի Վէնէտիկ քաղաքի , եւ կուտա-
 րել զայլ օգուակար մասածմունս ի յոգուս աղղին
 մերոյ . աղաշնգալ թոյլատրել զմեզ գնալ ի Վէ-
 նէտիկ , որ եւ զնաղեալ կատարեցալ գեղեալն ի
 մօտ մերում , սրպէս եւ տեսանիւ Դա զկնի աղղանե-
 լոյ տմաց սմանց՝ վերադն գարձալ ի Հոսմ , եւ
 մեայով այդր վեցսմանայ սմանապաւ , ապա հրա-
 ման տեսալ ի Քահանայապետին եւ ի Արքայ Ժո-
 զովոյն զնաղալ ի Ա . Պոլիս , Դա իմէ աղղանոր զինչ ,
 եւ զարպիտի հայաւանա կրեցալ , եւ յորչան օժան-
 պակտ իմիւն տարալ աւղղափաւացն Հայոց , եւ
 սրպիտի քարոզում իմեամբ վարեցալ յայնապէս ի
 հայակապ եկեղեցիո Հայոց , եւ զայլ աշուպիտի իրա-
 կու իմիւն տեսանելոյ է Դասածմով Արքայան Ժո-
 զովն քեւ հանգերէ , ի ձեռն ծամարիս վկայական
 գրեանց գերազանց գեապանացն Պրանտայու եւ
 Դասպաղոյ , որք ապանջայուր , եւ ապանաւալ զու-
 լով աւանալն սրպիտու իմեանց տոխդ եւ կրից մերոց
 վկայեալ հաւատաւապէս գրեն տա գերազանց Աստ-
 ւանայո իմուց տարու իմեանց ի բանց , այսինքն
 տա . . . զորոս աւնիմ այժմ բնդ իս , տա ի բերել
 այդր , Վերջապէս սրպէս տաւ զին նոս աղի զայրու-
 տեան իմոյ այդր , ներշնամբն Դասածմոյ ձեռնաւ
 եւ տմանդակ ելեւ ինձ հանգուցեալ Մանիւնեոր
 Լէրբարին , աշուպէս եւս այժմ տկն տնիմ ի Դա-
 տաւած , իմէ Նախապատարասեալ իյէլ զքեզ տա ի
 ինեւ նեղեւոյն տաւաւայոյն նպատաւ եւ օժան-

դակ։ Առաջի գնդի բոլորովին յանձնելոյ դաժնանայն կամս եւ զհաճութիւնս իմ ենք չբաժանի Սրբոյ ժողովոյն, զնոյնս յանձնեմ նաեւ բոս ամենայնի բուժող զերազանեմար խոհականութեան եւ բարեհաճութեան։

Հասկ յետոյ ծանուցանեմ զոեմութեանդ, զի այժմ ի Ա. Պալիս երկուքին կողմունքն Հայոց, այսինքն ուղղագիտաց եւ ճիշդաաւիտաց ի մեծամեծաց մինչեւ յփոքունս ակնապուշտ եղեալ նկատեն ի կողմնս յայտ, առ ի գիտել զպարզութիւնն, եւ սօր կայանայն որպիսութեան մերոյ։

Նոյնպէս Ս. Վանուար 1773 թուականս կը գրէ առ Հ. Սահաւելի Բարսայ Ընտանեալ Սիրաւնութեան եւ առ Հ. Պէտրոս Պ. ի Հոտ (Պիւ. Ընտ.), յայտնէ՝ կ'ըսէ թէ Լիփսոնոյ պիտի ձմեռէ, եւ չ'ուրիշ Հոտ Հայոց տունք բնակիլ, ուր շորտ եպիսկոպոս եւ շատ քահանաներ կան, եւ կը յատելու «... Նաեւ ոչ է պարտաւոր ի ձէնջ եւ զայս, զի ունիմ բնի ին զերկուս, յանձնաբարական զիրա յայժ պիտանիտ եւ գործունեայս, գրեալ մինն ի Նալիկազույց Պեհապունէն, եւ միւսն ի Նապոլոնցույ Պեհապունէն առ գերազանց Կարաինայի թմարաւորութեանց ի բնանց, ի յորս վկայեն հաւասարէն զհրապարակական եւ զտաշխեկական ցարդութիւնէն, զշատագոյն թիւնէն որ զման ուղղափառ հաւատոյ, դոքսորելոյն ի Նիպոս զման ճշմարտութեան կամ զիկէի, եւ զման բռնապատելոյ հառապականն առ ի յատնել Պատրիարկ, եւ զոչ ընդունելոյս, նաեւ սակաւորոյ աշտպիտաց...»

Ա. Ժողովոյ քարաւարն ստոր կը պատասխանէ 23 Բնր. 1773 նամակաւ, թէ այժմ չորսմ շատ հայ եպիսկոպոսներ կան եւ շարոյ ճունը Ա. Մարիամ Եփրատացի տեղ չկայ. թէ Ա Ժողովոյ արկը շատ ծանրութեանեալ է, եւ թէ Եպիսկոպոս ուղղափառ ժողովուրդն Եպիսկոպոսի պէտք ունի, եւ Սարգսի հոգիով շատ արդիւնաւոր կ'ըլլար. ի վերջոյ կը դովե անոր բաղձարդիւն կեանքը: Ասոր կը պատասխանէ Սարգիս 8 Փետր. 1773 թուակիր նամակաւ, որուն Սարգսի ձեռքը գրուած սրինակն է այս.

Ենկայոյ զպատուական գիրն Կերապայծառութեանդ զգրեալն ի յունվարի 23 եւ բնիկերցեայ զայն յաւա ուրախացոյ ի որտի իմում, եւ գիտացի զմեքիմ բարեկամս թիւն Կերապայծառութեանդ որ առ իս: Ի պատասխանաբար թիւն որոյ առեմ հեղութեամբ եւ խնարհութեամբ, ինչ զայուսան իմ ի շատ ոչ գիտէր զոգուած անձին իմոյ ի կողմանէ դրամոյ, եւ այնպէս տալ զանձնդ ինչ արկեղ որոյն Ժողովոյդ, այլ՝ ունէր միայն զմանաւոր նկատումն հարկաւոր իւրու կուտեանդ ազգին իմոյ եւ յաւակալն անձին իմոյ: Կը եյանելոյ իմ ի կոտորանդնութեանդ, ոչ ոտկուտ թողի անդէն ի յուզգափառ գաւանդութեան յուստութեայն եւ հոռատակեայն նաեւ անձինն մեծաւ մեծաւ ազգին իմոյ յարանձան վարդապետութեամբ եւ վարժեցուցմամբ, որոն գործեցի մինչեւ ի խոր ծերութիւնն իմ յայտն պէտքէն հոյած անգը եւ աշտոտանգը հանդերձ, որոն միշտ կրեցի եւ կրէի ի ներհուկութեմն ախտակիր հաւակորդաց անախ, որք որ բաւ որէ անհեռան, նաեւ էի ի մեծագոյն վառանգի կրելոյ զառաւելաւ գոյնս յառն զորն կրեցի. եւ զի մի այսոս մնառիցէին առաւել յառն թէ շահաւորիցէին ուղղափառքն

ազգին իմոյ, սակայն տյառիկ լաւագոյն համարեցոյ խոյս ապ ի կոտանդնուպոյոյ. որպէս յոյս է բոլոր ազգին իմոյ, ի Ճէգրիտ վկայութեանց դեռ պանուցն Պապիոյ եւ հապոյոյ, զորս ունիմ բնդ իս : Եւ առ այժմ որովհետեւ գտանին անկիւնս ամանք ի վեճակի, որք ապասեն գնալոյն իմոյ անդ, յամարս իմեամբ վստն ոմանց մասնուս որ գործաւ ուս իմեանց իմոյ, յորոց ազատացեալ Լատուծով զիտաւ որս իմեան ունիմ գալոյն այդ րառ ի մասուս յանեյ գլխաբոս իմին իմ համբոս բիւ որբազանս տին ամենեքանիկ վեճապետին նաեւ վեճամայարս գոյից, եւ յոսմց Պերապայծառս իմեան :

Պերապայծառս իմեան յոսմ

ի յալիկուս նա Գեաբգորի 8, 1773

ամենախանարհ ծառայ

Սարգիս Եւրեպիկոպոս :

Միեւնոյն ժամանակ Սարգիս գիմած է նաեւ. այլեւայլ ազդեցիկ անձանց միջնորդս. իմեան Եւրպիս 20 Գորս 1773 թուականաւ Fra Giuseppe M^a. Dobbia Min. Conv. ապոյս. գրոյ փրանկիսկեանը կը գրէ Հոռմն աւ Սարգիս, իմ միսխնէ եւ գարձած բլլալով՝ Եւրիս. նապոյոյ եւ Պալոյոյ վրոյ անդիկոս իմիններ տուեր է Արազան Քահանայապետին, ի մաս. նաւորի Հայոց վրոյ, որունք մեա են ի կաթողիկէս իմին, եւ բսեր է իմ աւելի ընկարձակ եւ ճիշտ անդեկոս իմին կրնայ ապ Սարգիս Եւրպիս, զոր իմեպէս անձաւոյ ճանչցած չէ, բայց համբար գիտէ, եւ իմ ըսուեր է Սարգիս մասին՝ իմ Արազան Քահանայապետը շատ սիրով

պիտի լսէ զինք, եւ ամենայառուկ տիրով պիտի
ընկունի:

Նաեւ Հ. Գրիգոր Նէփոթ Մենանեան Սիւ-
րանոս թեան Մեծաւարն ի Հոռոմ կը գրէ Յ. Մարտիոս
1773ին առ Սարգիս, թէ վերջին գրութեանը
համեմատ՝ գացեր է առ «Յունաց Եպիսկոպոսն»,
որ Բիսուսեանց կարգէն է, եւ իրաւակցութեան
արդիւնքը կը հաղորդէ այսպէս. «Նախ առաց
թէ Սրբազանն հաճեցաւ յետ սաուզելոյն զա-
մենայն եւ հրամայեաց մանսինեռո Պարծիայուն
զի գրիցէ ձեզ գիր կոչման զի եկիջիք ի հոռոմ,
ի սկզբան թէկպէս պատմեաց պատմեայն, բայց ոչ
հաւատացին նմա եւ ապա այլ իմե փաթէրայ
եկեալ է նոր ի Կ. Պոլսու. նմա հարցին ի վերայ
յոյ, եւ նոյն փաթէրայն պատմեալ է որպէս ինքն
եպիսկոպոսն պատմեալ էր նոցա. յայնժամ
հաւատացին նմա...: Պարծիայուն ոչ գրելոյ
պատճառն այս է նախ՝ եպիսկոպոսունս արք են
առաւանգաւորեցից եւ ապա հոգաւորք զնա...
Երկրորդ բան նորին այս է. եթէ ուղղապէս
եկեալ իցէր՝ մինչեւ յայժմ բան նորին կաաա-
րիւր: Երրորդ առաջ թէ ալժմ ելեալ պայցէ,
մինչեւ յանի մի ամիս բան նորին ուղղի, յանգի
ոչ է որպէս այլ եպիսկոպոսունս որք ոչ գիտեն
լեզու եւ ոչ եւս կարեն համարձակսրէն իս-
տիլ...»

Նմանապէս վերայիլեալ Տուրաղցոյի Աթ-
քեպիսկոպոսը 26 Յունիս 1773ին կը գրէ Սար-
գսին, թէ պէտք չէ յուսահատիլ, այլ ուղտեւ
ինք ահանուած է Ման. Պարծիայի հետ, որ բսեր

է թէ Սարգիս Բլքբեպ. սրախն մէջն է. եւ ինչպէս որ Բլքբեպան իւր սկսեալսն գործը կարգադրեց, կը ,յուսայնոյնպէս կարգի պնել Պրոսպայի Եպ ին գործը, եւ ,յետոյ Սարգիս Բլքբեպ ին գործին պիտի նայի, որ տաժանի է ամենայն խնամոց: Տարացցոյի Բլքբեպ.ը կը գրէ նաեւ՝ թէ անպի (Սարգիս) մասին գրեթէ են որ վնասակար պիտի երիւայ կղերիկոս ձեռնադրելու, եւ թէ հարուստ է՝ 20.000 դր. ունի սակայն Սոնո. Պարմիա պաշտպաներ է գինը:

Եւ իրպ. ինչպէս 2() Էնր. 1773ին Տարացցոյի Բլքբեպ.ը կը գրէ Սարգիսին, եւ կը յիշէ Բնտանեան Սիարանու թեան Մեծաւորն ի չոսմ՝ շ. Պրիգոր Վ. Նէփոթ իր ժամանակաց յու թեան մէջ՝ թուական 1773, այս միջոցին չոսմ Ս. Սարիսմ՝ Եպիսկոպոսի եկեղեցւոյն մէջ կը բնակէին կաթողիկոսայ վեց հայապպի եպիսկոպոսութեան Բնտանեան՝ 1. Վ. Պարսեցի Էպիսկոպոս Բնտանայ Էպիսկոպոս, Բլքբեպ. Եպիսկոպոս, Եւսթրոնի եւ Տարանի, որ 1742էն ի վեր չոսմ էր: 2. Էպիսկոպոս Էպիսկոպոս, Բլքբեպ. Սարգիսի: 3. Գրիգոր Բլքբեպ. Թիֆլիզեցի: 4. Էպիսկոպոս Բլքբեպ. Վանայ, ի միարանից Բլքբեպ. Սարգիսին: 5. Էպիսկոպոս Բլքբեպ. Սարգիսին: 6. Սոմոն Էպ Եւրոպայի, Բնտանայն Պրոսպայի: Բնտանայն վրայ ուրիշ առիթի կը գրեմ: Վերջնայն վրայ բնագործակ աղերիկոս թիւններ տուի վերը, որոնց վրայ կը ,յուսայնոյն նաեւ հեանեալները: Սոմոն Էպ Եւրոպայի, յիշեալ աղերիկոսը են ունի նաեւ Վիտա ք. Է.

դանեանց տես Վլաժդյ, Խիշիկ, 1900, Գիրք Բ, էջ 273—4) այս վերնագրով, Վրթմաթիւն տեսք ջերմեռանդութեան ազդեց, ժողովեալ եւ յարմարեալ ի Ոսմանէլ շնչին տնիմաստ Բրեղայե եւ վերատեսչուէ Պրուսայու, ի հայրապետութեան Տ. Գաղտայ աւանից Հայոց Կաթուղիկոսի Շումախեցոյ, յամի ճեառն 1760 յունվարի 3, իսկ Հայոց 1209, ի Պրուսա յաղագի ի Ս Բսառտածածնի եկեղեցւոջ, Վերայեւ յհ. Վշնեան վերջերս ցրեց (Վերիւնիք, 1908, Խ. 6751), թէ Սոմանէլ եպ. Պոլիս հասաւառու ելէն ետեւ՝ (երբ արդէն 1776ին Հոսմէն վերադարձած եւ 1778ին տ. թռեւն հրատարած էր,) 1779ին ճնանկ Բգրատայ անտակին յանձնեց 2,500 դր. որպէս զի ասոր տակոսով իր մահուընէն վերջոսոյցրաա դատակարար է որբ աղջկան մը հարստեկան թիւար պատրաստու ի :

Իսկ միւսներու վրայ հետեւեալ տեղեկութիւնները մոզմած եմ :

Ամէննէն Իսպանիոն, Մարտինի շորորոց հայ կաթողիկեայ Բըքեպիսկոպոսն՝ էր եղբորորդի տաղին հայ կաթողիկեայ Բըքեպ. Մեյրոն Գասպտսեանի : Աւրջինս Բրսրականաւայի աշակերտ էր եւ 1684ին Մարտինի տմրող հայ հասարակութիւնը կաթողիկեայ բրած եւ ինչո 1716ին ի Կ.Պոլիս նահատակուած է : Ամբշաննէս ծնած է 1715 Կոնստանդ 21ին Մարտին, 1735 Մարտ 30ին Հոսմ գայած եւ Բրսրականաւայի աշակերտած է, 1746ին ի Հոսմ Ս Մարտամ Ի :

դիպատացի Կէկղեցւոյ մէջ յաճանալ ձեռնա-
դրուած է Խարգիս Էրք. Խարաֆեանէ. նոյն
տարին դարձած է Խարաին եւ ժողովուրդեան ծա-
ռայած: 1767ին գրած է գեղեցիկ Բեկնութիւն
մը Ս. Պատարացի (սրինակ մը Խարսն. Ընտ.
թ ԽԿԳ): 1768ին Խարաինի Ընտանոց ըն-
տրուեցաւ. եւ. Կղեմէս ԺԿ. Խ. Քաճանայապետէն
Հաստատուելով 1768 Ը.դր. 30ին, նոյն տարին
Սեպտ. 4ին Ըրքեպ. ձեռնադրուեցաւ ի Զմեռո
Կիլիկիոյ Խիքայէջ Պետրոս Կ. կաթողիկոսէն
Հայոց Ս. Ղրատարաց: 1869ին Օգին Զմեռո
գնաց եւ թէ՛ կաթողիկոսին եւ թէ՛ Ս. Քաճա-
նայապետին հրաժարական մատուցանելով՝ ըն-
դունուեցաւ հրաժարականը: 1770ին Հոռմ
Հաստատուեցաւ, ուր գրքեր գրեց եւ թարգմա-
նութիւններ բրտւ: վախճանած է 58 տարեկան
1773 Ը.դր. 4ին եւ թաղուած Ս. Խարխամ
Եղիպատացի եկեղեցին:

Տապանագիրը չեաւ: Կարն է՝

ԸՍՏ ԵՆ ԽԽԵԲԷ ԸՆՆ ԻՄԸՍԻ
ԽԵՏԻՆԵՑԻ ԳԼԸԴԸԸՍԻ
ՅԻԳԼԸՆԵՍ ԹԸՄԸՍ ԿԻԶԵՑԵԼԸ
ԽԵՆ ԽԸԼԸԸ ԵՂԸՍԻ
ԽԸ Ի ՀԸՍԻ ԵՄԸՍ ԽԸՍԻ
Ի ՓԸՓԸԸՍԸ Ի ԿԸՍԸ
ԸԸ ԵՂԸ ՕՆԵԸԸ

ՅԸԸԸԸԸԸԸԸԸ ՀԸԸԸԸ ԿԸԸԸԸ
ՅԸՍԸԸ ԵԸԸԸԸ ԳԸԸՍ ԽԸՍԸ
ԿԸԸ Ի ՀԸՍԻ ԸՍՏ ԸՆԸԸ
ՅԸՍԸԸ ԵՒ Ը ԸՍԸ ԸՅԸԸԸ
ԿԸ Ի ԿԸԸԸԸ ԸՍՏ ԸՍԸԸ

ՅԵՄԻ ՏՆ ՄԵՐՈՅ ՓԵՂԶԻ
 ՀԷԶԵՐ 2 ԵՕԹԵՆԵՍԻՈՒՆԻ
 Ի ԳՆ ՕՐՆ ԵՊԻՍԿՈՍ

ՍՏԵՓԵՆՍԻՍ ՊՕՂԻՍԻՍ ԻՐ ԺՊՂՈՎՈՅ ՔԵՐՏՈՒՂԵՐ
 ՎԵՐՈՆ ԳԵՇԵՏԵՍԻ ԻՐՈՅ ՌԵՐԵԿՒՐՆ,
 ԵՏ ԳԵՋՄԵԼ ԶԵՐԶԵՆՈՒ

Քաղաքագիրս ունի նաեւ յաւանդէն մաս
 մը, որուն սրինակը շուն/մ: Եւստեղ մահուան
 տարին կը դրուի 1770, մինչ ստոյգն է՝ յամին
 1773 Մարտ 24 ի 23 ժամուս յաւուր Նրազկտ-
 դարդիւ: Ինչպէս կը տեսնուի Ենտոնեան Ուիա-
 րան Հ. Կրիզոս վ. Ներսէսեանի Հոռմն դրած
 մէկ նամակէն (Դիւ. Բնա.) Ինչպէս նաեւ
 Սարգսի 9 Բաշուար 1773ին առ Մանս, Պարժիա
 դրած նամակէն, զոր վերն յառաջ բերի: Սուրբ
 Ժողովոյ յարաուդարն է Stephanus Borgia.

Կ:ԷԺ-Է Բ:ԷԺ. Բ:ԷԺ-Է. Խիֆըդեցի,
 երբ եւ ինչպէս Հոռմ եկած եւ հաստատուած
 է. աւծանսմ է ինչ, Եւստէսին ստոյգ է՝ որ
 1773ին սկիզբը Հոռմ կը գտնուէր, ուր կռն-
 դակ մը գրած է (Դիւ. Բնա.) Փետր. ամսոյ
 մէջ, Ինչն կաթողիկոսոյ Հայոց Ս. Սարգիսմ Ե.
 գիտատցի եկեղեցւոյ հոգեառուն ապրած է
 իրրիւ կաթողիկոսոյ, հան ալ վախճանած է
 98 տարեկան՝ 19 Փետր 1774ին, եւ նոյն ե-
 կեղեցւոյն մէջ թաղուած: Իր տաղանդիրն է
 հեանեկայր, որ սխալագիր է եւ վերջնթեր
 աստին մէջ կրկնութիւններ ունի:

ԼԵՅՍ Է ՏԼՊԼՆ, ԹԻՓԼԵՅԵՑԻ
ԳԻՒԳՈՐ ԼՐՔԵՊԿՍԻ
ԼՇՈՏ ԵՐՆ
ԷՐ ԼՈՐՕՔ ՂԵՐ ԼՄԵԼՆ
ՀԼՆ,ԳԵԼԵԻ ԼՈՏ ՅԵՍԻ
ՏՆ ԹԷՃՀԳԻ ԳԻ ԵԻ Ի ՓԵՓԵՏԵՐԻ
ԻԻ ԼՈՐՈ ԵՐՆ

ՅԻՇԸՏԵՐԻ Է ՏԼՊԼՆ, ԻՒՍԵՏԻԷՆՑ ՔԵԼՀԵԼԵՑ
ԼՐՔԵՊԵԼՆ, ՄԵՍԻՐԻՊ ԼՐՔԵՊԿՍ ԼՄՔԵՐՕՆԻ ԵԻ
ԹԼՐՍԻՍԻՆ

Հ. Երիշան (Հայ-Վենետ. էջ 344) կր
յիշատակէ «Գրիգոր Եպիսկոպոս», մը՝ զախ-
ճանած եւ թաղուած 1773ին ի Ս. Վաղար
Վենետիկոյ, որ սխալ կ'երեւայ. զան զի Հ. (Յ.
Խորոսեան Վաղար Երիթ էջ 476—480) շի
յիշեր զայս իր հրատարակած ապանագիր-
ներուն մէջ։ Իսկ Ուղտըլեան Վ. (անդ էջ 224)
կր յիշէ Գրիգոր ի Հոռմ Ս. Սարիամ Ե.
գիպացի թաղած 1774ին, բայց կ'անուանէ
«Երեպիսկոպոս Տրեւիտի», (Խալիւ!), առանց
մանրամասնութիւն մը յիշելու։ Եւ երբ անկե-
կութիւններ առ այժմ կր պահսին։

Եւ յիշուի՞ր Եւ յիշուի՞ր Եւ յիշուի՞ր Ս.
յուրիւն Վ. (անդ, էջ 224) Հոռմ ապրած
Եպիսկոպոսներու վրայ խոսելով կը գրէ. «Եղե-
քսանդր Վանեցի Եպիսկոպոս ի միաբանից
Եղթամարայ, ի յամ 1781, իսկ Եղեքսանդր
Պաարիարիին Եսյանեանի ապան է Ս. Սա-
րայի եկեղեց, ոյն մէջ ի փողոցն Չորից Եգրերց
որ զախճանեցաւ ի հասակի 96 ամաց, Վերջ-

նորս լսախներէն եւ հայերէն տապանագիրն
 ընդարձակեց ինծի համար Կ.Եր. Առօրեայ
 վ. Սոմճեան ի Հոռոմ, որուն կը յայտնեմ շնոր-
 հակայութիւնս աշտեղի Այս տապանագրէն կը
 հասկըցուի, թէ ԲՅՅՅՅՅ ԲՅՅՅՅՅ, ծննդեամբ,
 Կ.Պոլսեցի, վանայ Եւքրեպիսկոպոս էր. Հոռոմ
 գացած եւ ուղղափառ հասաւ ոչ դաւանութիւն
 առած է Սրբազան Քահանայապետին, եւ
 Բ. Երրորդութեան Կարգի վանքին մէջ իւր րնա-
 կութիւնը հաստատելով, գաիծանած է 1792ին,
 Մայիս 19ին, 96 տարեկան, եւ թաղուած է
 S. Carlo եկեղեցին (ի սիուղոցի Alle 4 fontane).
 Բ. հաւաստիք տոյն տապանագրին պիւնակը:

D O M
 ALEXANDER ASLAN
 PATRIA
 CONSTANTINOPOLITANUS
 DIGNITATE
 VANENSIS ARCHIEPISCOPUS ARMENUS
 QUI
 OMNIA RELINQUENS
 IT
 NON PERDIDIT OMNIA
 AD
 HANC SEDEM FILIALI OBEDIENTIA
 VENERANDAM
 VENIT
 ET IN HAC TRINITARIA RELIGIOSA DOMO
 RELIGIOSO RECEPTUS HOSPITIO
 MORTIS MEMOR
 VIVENS
 HL
 OBIT DIE XIX MAJI P. A. MDCCCII AET
 XCVI

ԵՅՈՒ Է ՇՅԻՐԻՐ ԲՈՐՆ ՏԻԼՈՐՆ
 ԸՈՒՂՆՆԵԼՆՆ ԶԼԵՐՈՐ ԸՂԵՔՈՒԼՆԵՐԻՐՆ
 ԾՆՆՆԵՐԵԼՈՐՆ ԿՈՍՏՈՆՆԵՐՆԻՐՈՒՄԸ
 ԵՄԻՆՈՐ ԶԵՐԵՍՏԵՐՆ ԲՇԻՐԵՐԶԻՐՆ
 ՈՒԼԻՐՆ Ե ԶՈՒՈՐ ԵՈՐ ԳԵԶ ՊԵՏԵՐՆ
 Ե ԳԵՐԵՐՆԻՒԼ ԶՆՇՄԵՐՏՈՒԹԻՐՆ
 ՈՒՂԵՐՔՈՒԼՆՆ ԶԵՐԵՍՏԵՐՆ
 ԶԵՐԵՐԵԼԵՐ Ե ՏԵՐ ԸՈՐՈՔ ԳԼԵՐՆ
 ԵՅՈՐԻ ՏԵՐՈՐՆ ՈՒՉԳԵՐ ՈՒՅԵՐՈՒ ԺԻՐՆ

Ընչու շատ շատ հետաքրքրական էին Լ. Գեորգիանցի Բարեպետի առաջնորդութեանն հաշտման նկատման պարագաները. սակայն չկրցայ ահպմը յիշատակութիւն պանել. Լեզանեանցի Գիւնն Գ. հա. Գ. ի մէջ, որ Սիմեոն հա. Գեորգիանցի, թողնէր իմաստներուն ամբողջութիւն է, որ կր յիշուին ուրիշ կամ թողնէր իմաստներ. Լեզուսանցի Բարեպետի վրայ յիշատակութիւն չկայ. շեռքէս անցած բազմութիւն նախններէն միայն երկուքին մէջ կը գտնեմ յիշուած (3 փետր. 1773 ի հոգի, հա. 12 Ս. 1775 ի վերնախն), որով կ'իմանանք թէ 1772ին վերջը կամ 1773ի սկիզբը հոգի հասած է Լեզուսանցի Բարեպետի վերն յատաջ բերուած առաջնորդէն կ'իմա. ցուի նաեւ՝ որ Սեդուրիան վ. կը սխալի երկու Լեզուսանցի Եպիսկոպոս ղնելով, փոխանակ մէկի, այն է Լեզուսանցի Լեզուսանցի, Կ. Պոլս. սկիզբի Բարեպետ վանայ. իսկ Լեզուսանցի Լեզուսանցի Պատրիարք գոյութիւն չունի:

Սիմեոն Եպ. Սիմեոնեանի մասին վերն աջը. հա. 11. առիթներով ահպելով թիւներ առի Լեզուց վրայ կը յատկում նաեւ՝ պի ինչոր

1726- 9ի միջոցին էջմիածնի դարապետ Կաթողիկոսէն Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է, եւ 1766ին Հոկտեմբերին Զմիռնիոյ Ճամբով վեհեակի հասած է (թուղթ Տէր Բատուածատուր Զուղայեցւոյ 25 Հոկտ. 1766 ի վննեա. առ Հ. Կր. Նէմիսի ի Հոռմ. Կիւ. Բնա.): Երեմեայ, վախճանած է 76 տարեկան եւ Հոռմայ Ուրարիամ Եղիպատացի Եկեղեցւոյն մէջ թաղուած է: Տապանադրին սրինակն է հետեւեալը.

ԱՅՈՒՆԸՐԳԻՆ ԲՆԻՄԻՆԱՅԻՅԻՆ ԻՇԽԻՆ ԲԶԳԻՆ
 ՀԻՅՈՅ ԵՑ ԿԸԶԱՐԵԼ ԶԱՐԶԱՆՈ
 ՏԵՊԵՆ ԸՅԻՐԵ ԻՈՒ ԽԻՄԻՏԵՆԻՆԻՆ ԳԵՏԵՑԻՑԻՑ
 ԽԻՄԵՆԻՆ ԳԻՏԵՊԵՏԻՆ ԲԵԶ ԲԵՐԻՄԻՑԻՑ
 ԽԻՄԻՑԻՑ ԵՎԵՆ ԿԵՆԶԵՑԻՑ ԽԻՄ ԶԻՆԵՑԻՑ
 ԲԵՆԻՑ ԳԻՄԵՐԻՑ ԿԵՆԶԻՑ ԽԻՄԻՑԻՑ
 ԽԻՄԻՑԻՑ ԶԵՊԵՑԻՑ ԶԵՊԵՑԻՑ ԳԻՄԻՑ
 ԿԵՆԻՑ ԽԻՄ ԳԵՏԵՊԵՑԻՑ ԸՆԴ ԳԵՐԵԼԻՑ
 ԶԻՄ ԽԻՄ ԽԻՄ ԶԻՆԵՑԻՑ
 ԶԻՄԵՐԵՑԻՑ ԽԻՄ ԶԻՄԵՐԵՑԻՑ ՏԵՐԵԸԻՐԶԻՑ
 ԶՏԵՐԵՑԻՑ
 ԲՅՈՒՆԸՐԶԱՐԵՐԻՑ ԻՑԻՑԶԱՆԳԻՑ ԶԵՆԳԻՑԻՑ
 ԲԵՐԻՑ ԽԻՄԻՑ ԵՐԻՑ ԶԻՄԵՐԵՑԻՑ ԲԵՐԻՑ
 ԸՆԴԻՐԶՈՒՑ ԵՐԻՑ ԽԻՄ ԶԻՄԵՐԵՑԻՑ ԽԻՄ
 ԿԵՐԻՑ
 ԵՐԻՑ ՏԵՐԵՑԻՑ ԶԻՄԵՐԶԱՆՈՒՑ ԲԵՐԵՐԵՑ
 ԵՐԵՐԻՑ ԽԻՄԵՐԵՑ ԳԻՄԵՐԻՑ ԶԵՐԵՐԵՑ
 ԶԵՐԵՐԵՑ
 ԵՐԻՑ ՏԵՐԵՐԻՑ ԶԻՑ ԵՐԵՐԻՑ ԽԻՄ ԶԵՐԵՐԵՑ
 ԵՐԻՑ ԳԵՐԶԻՑ ԽԻՑ ԶԻՄԵՐԻՑ ԳԻՄԵՐԵՑԻՑ

1774 ՅՈՒՆԻՈՒՑ

Երեմի մեծաւանան Եպիսկոպոսն ու պատանակերբ, զոր ուրիշ աստիճան չհասարակեմ:

Նշան ժամանակները Հոռնն մեկնած է։
 Ընդունա հաստատուած էր՝ Կոյու Պատրիարքի
 աշակերտներէն Ղազար Բնմարմին, Եպիսկոպոսն
 Տրապիզոնի, ինչպէս վերը գրեցի, եւ 1766էն
 ի վեր նշն տեղ կաթողիկեայ Հայոց Տոգեատուն
 ու եկեղեցին ապրեւոյ՝ վախճանած է 18 փետր.
 1783ին (Հ. Վ. Արիշան, Սիսական, Վենետ.
 1893, էջ 452)։ Իստարով վարդապետ (Եւանկ
 Ընաջնորդաց . Տրապիզոնի, Բրեսկոյ, 1901
 թ. 4630—4), Ղազարի եւ Տրապիզոնի նա-
 խորդ հայ կաթողիկեայ առաջնորդներու վրայ
 հազիւ անցապակի, եւ այն՝ սխալ ակնարկու-
 թիւններ կ'ընէ։

Վերը յիշեցի Ստեփ. Վ. Բարահոր
 13 փետր. 1773ին առ Սարգիս Բարեպ. գրած
 նամակը, որուն մէջ կը յիշուի թէ Գաղատիոյ
 Ընաջնորդն այ միտք ունի Հոռն վախճելու։
 Ըստ միջոցին կ'երեւոյ թէ Գաղատիոյ առաջ-
 նորդն էր Ստեփանն Վ. որ արդէն 1753ին ա-
 ռաջնորդ էր (Գիւտան Գ. էջ 123 եւ այլն)։ Հա-
 տանական է որ առիկայ Կոյուտի աշակերտն ըլլայ
 (տես Կոյու, էջ 71)։ Կոյուտի աշակերտն էր
 նաեւ Ըղամ Վ., որ ինչպէս Բարութիւն Պե-
 տանեանի վերն յասաջ բերուած (28 Հսկա.
 1772) բնդարձակ նամակին մէջ կը յիշուի,
 1772ին Իսթանպուլէն Պոյիս եկաւ։ Ըղամ Վ.
 արդէն 1751ին Բարեպ. է։ Ընաջնորդ էր
 Իրիմու, որ նորոգեց Ս Խաչ աթոռանիստ վանքը։
 (Տես արձանագրութիւնը՝ Բժշկեան Հ. Մ.,
 Ճանապարհորդութիւն ի Լիհաստան, Վենետ.

1830. էջ 325. և Տէր-Ըրրահան Եր-
զամ. Խրիմա. Թէոդոսիա. 1865. Կոնստ. Բ.
էջ 153):

Հոռմ երթալու մտին Աւրգաի գրած. և
առ հասարակ իր ինն ծանօթ վերջն նամակն է
148-նիս 1773ին առ Հ. Կր. Նէփսի գրած
(Դիւ. Ընտան.), զոր այստեղ յառաջ կը բե-
րեմ. և կը գնեմ նաեւ նամահանութիւնը՝
չորս անգամ՝ պզտիկցում՝ իսկ իր առարագրու-
թիւնը ճիշդ բնական մեծութեամբ:

Ընտանածով

Հասցէ գիրս ի միտս Հ. Դրիգոր մեկտէլիս Աւրգիս
Յակոբսյանի մասը կից օտար գրով անշուշտ
Հ. Դրիգորէն գրուած. նախնելու օրն՝ 1773 յունիսի 19

Խանկապուրդ Տիառն Տիառն Հ. Դրիգոր մաքրա-
կում վարդապետի սիրով և յարգամբ ու՝ այն բն-
օթով:

Ի Լիկուսմայ 1774 յունիս 14

Ի յունիսի 5ին գրեալ գրչոյ ծանեալ գա-
ման խորհրդականն ծանօթութիւն և իրակու-
թիւն թագաւն վասն իմ ի կոչմանն որդեղան
Քահանայապետին. հարգեալ քեզ թագնոր
ի Գերապայծառ Կանանեւր Գրիգորաւորէն. և
չնորհեալ եմ գալիմանէ. Աստի բնոյ այս գրչոյ
եղեալ գիրն իւր կնքովն խիստ ծանկապէս դա-
ինքնին հետմեզ ապրեալ նմա. և փառադարձա-
պէս՝ եթէ ինքն եւս ապրել քեզ խորհրդաբար
զգիր իմն առ իս առաքելի՝ ազաշեմ. զի ի մէջ քո
գրչոյ եղեալ յղեպեալ գայն. և զայսր ետեւն
փաստիցն համաձայնեցեալ յիմէք աեղաւջ. զի
Ընտանածով ի մամանակին գրեալն հասցից
հրամանաց. նաեւ Արքիէ եղբոր մերոյ Գերա-

պայծառ Սամուէլ վարդապետին բանն, այսինքն՝
 ի՞նչ զկացու ի՞նչն աբղենական, ի՞նչ Աբրահամ Փա-
 փին հեան կեօրի, միշտ բխալն, եւ ի՞նչ զգիտութն, եւ
 զայլ պարագայս այսպիսիս որչա՛ պատկանին առ նա
 ծանուցես մեզ. զի որաւագիտ բխալն: Մեր ազա-
 րու ի՞նչն ապական ոչ ապաշխենցաւ բայտրովին ի
 մենջ. այլ գետ եւս կրեմքս զմեազորդն. զուցի մա-
 քրափայլ ազոխիւք ձերովքս բամեազիտ ոպառ:
 Չեր միտքան Վ. Լ. Արարպետ աբղենակն մեր
 եկեալ եհառ առա կարգեալ զուստի ի վերայ
 չայոց ի Աբրայ ժողովոյն եւ այժմ նստի յեկեղե-
 ցին չայոց, որոյ Տէր առղէ զկարագութիւնն առ ի
 խահեմապետ կառաւարել. զի ապաւինչ խառնա-
 փնիմ որ է կացու ի՞նչն չայոց որչա՛ եւս առա. ի միջ
 որոց իրակութեանց ոչ ներախառնեմ եւս զիտ
 բնաւ, եւ այժմ գոչ այլ ինչ գրեցի եւ ծանուցա-
 նելի ունիմ վերապատուելութեանց, այլ միողն
 խնդրել զուստի առ Առաքաւան վանն կառաւարել
 առողջութեան խօխաղեալ եւ առաւազեալ ան-
 ձինս՝ որոյց եւս Տէր Ախառն առղէ առողջութիւն
 հոգւոյ եւ մարմնայ, մեալ քեզ ոգի ի շնորհս
 Տեառն, եւ ի պարծանս իմ

որ եմ անարժանագոյն ծառայ Տեառն

Արագիտ վարդապետ եւ Աղքեսպիսկապոս

Կեռարիւղ:

Հայաստանի վերաբերյալ և Երևանի մասին
 1919-1920

Հայաստանի մասին և Երևանի մասին
 1919-1920

Երևանի մասին և Երևանի մասին
 1919-1920

Երևանի մասին և Երևանի մասին

Երևանի մասին և Երևանի մասին

Մինչդեռ Սարգիս այսպէս պատրաստու-
 թիւն կը տեսներ երկրաւոր Յատկանական քա-
 ղաքն երթալու՝ Ղաթախնամումիւնը կարգա-
 դրած էր վերին Յատկանական քաղաքը շուե-
 լու։ Իր հիւանդութիւնն յաջորդաբար կը մեղ-
 մանար եւ կը սաստկանար։ Բժիշկներու խոր-
 հրողով 1773 փետր. ամսոյ մէջ եկեղեցւոյ
 րնակայանէն յոխադրուեցաւ քաղաքին սղա-
 սուն մէկ առւելը։ Որ կը բնակէր իր ազգական-
 ներովը նաեւ։ Ա. Պոլսեցի Պետրոս Վ. Մարտա-
 ճանեան, Ուրբանեան Դպրանոցի ուղակերան։
 Սարգիս գործելու կանոնաւորութեան եւ սրտին
 բարութեան վկայ է՝ ինքնոյ հասնելէն ետեւ՝
 եկեղեցին բնակելու տանէ՝ եւթն սրուն մէջ
 բռն ծախքին վճարման թուղթը։ Որուն առկ
 Սարգիս հետեւեալը կը գրէ իր ձեռքը. «Ըյս
 վերողորեալ բոլոր խարճին ըստակն, որ կանէր
 57 լիբլ. եւ 8 կապրին, զորս ի մէջ եւթնաւոր
 խարճել վկայեաց կսփերնութեան եկեղեցւոյն ի
 պէտս իմ, ի կողմանէ սարք լուսաւորիչ եկե-
 ղեցւոյն, որ ի ինքնոյն։ եւ ես հաւատացի քա-
 րանի նորա. որ եւ Ըստուած չէն պահեսցէ
 զսորք եկեղեցին, եւ ճէր լուսաւորեացէ զհոգիս
 այսպէս բարի յիշատակ եղողացն. ամէն։ Ես
 նուաւ ծառայ ճեռոն Սարգիս Լըքեպիսկոպոս
 Առաւանդնուպոլսեցի ձեռագրովս հաստատեմ
 զվերողորեալս։ Եւ առ հասարակ մինչեւ թա-
 դումը եղած ծախքին մանր հաշիւն ալ բռնած
 է հաւատարիմ ուղակերան Յովհ. Վ. Ղաթախ-
 նեան։

Բնակարանի փոփոխութիւնն ալ չկրցաւ հիւանդութեանն օգնել: Տեսաւ որ մտակցած են վերջին սրերը, ինչնայսժար կամօք բնականցաւ խոտովանութեան, Խոչակի եւ վերջին լծման Ս. Խորհուրդները Մութատճտեան վարդապետէն, եւ փետրուարին վերջը կտակն ալ պատրաստեց: Ահրեւելայ թէկ այս միջոցին Հոռմ՝ զրկած պիտի ըլլայ Գաղղիոյ եւ Նկտպոլսոյ պետականերէն եւ աբիշներէն հետք բերած յանձնարարականները, որոնք տյասը իր թղթերուն մէջ չեն երեւար:

Քանի մ'որ ետքը հիւանդութիւնը մեղմացաւ, սակայն տփիս մ'ետլը նորէն ստուկացաւ, եւ ինքը հոգեւոր պատրաստութիւնները կատարելով՝ մահուան կը սպասէր:

Կարունն հասաւ: Սարգիս ինչ զինք լաւ գգաց, ուզեց Հոռմ մեկնել եւ հոն մեռնիլ, նոյն սրերն (Կովհ. Սեդրոսեան Սարգիսը վհեհեհեհեհ Գրեց Սարգսին, որ անպատճառ վհեհեհեհ երթալ եւ հոն յիշ մը հանգիստ ընէ, ինչպէս ուրիշ տեղում ալ գրած էր, այսպէս նաեւ 27 փետր. 1773ին, միտսին 30) ոսկինպաստ պրկելով: Ըսոր մէջ կը ծանուցանէր նաեւ, որ Սարգսին զբամը Կ. Պոլսէն վհեհեհեհ վրոյով վհեհեհեհ բերել կու ալ, ինչպէս որ 26 Յունիս 1773ի նամակով ալ տնոր ձեռքն հասցուց հաշուովը, որ էր ոսկի 1651, իրէ 13, սոլտի 4:

Սարգիս ուզեց վհեհեհեհ երթալ, սակայն բժիշկները թող չտաին: Ինչն ալ կ'ոչով պատյա մ'ընելով՝ համոզուեցաւ որ անկարող է

Ճանապարհորդ ելու : Որոշեց մնալ Լիփոնոյ, ուր
 թէ ազգայինք եւ թէ՛ օտարազգիք կ'այցեւէին
 եւ կը միտնարէին գինջր, որոնց մէջ էր Լիփո-
 նոյի Արտակայր, Բիզայի ֆոխ-ճեսուշր եւն,
 Քովչկներն ի սկզբան Տիւանդութիւնը շէին
 ճանչցած, ի վերջոյ գառն եւ Տաստաանցին՝ թէ
 ունի էրէզ-Էն-Էն-Էն-Էն, արդէն շատ հինգած, որ
 յառաջ եկած էր տիրութենէ եւ մեծ առաա-
 պանիւ՝ սքսորանաց մամանակ մաստկուած,
 արեան շրջանը խանգարած էր, եւ հիւանդու-
 թիւնն անբուժելի էր : Սարգիս մահը մտախու-
 տեռաւ, ուղեց որ գինք Լիփոնոյի եկեղեցւոյն
 մէջ իմողեն : Պետական իստար մը կանչեց,
 քնեց իւր առաջին կտակը, եւ Առաջիկա Յոյն Նոր
 կտակ մը շինեց, որով իւր ռապտուածոց մա-
 ռանց կը կարգէր Լիփոնոյի Ս. Գր. Առաառ-
 րիւ : Տայ կախողիկէ եկեղեցին, ուր իր հոգ-
 ւոյն համար մշտնջենաւոր պատարուներ հաս-
 տաանց, որոնց աարեկան պատարագիւրն ի սկզբան
 պիտի արուէր Նուրաինեան վարդապետին՝ ցոյս-
 չափ կ'աղբէր վերջինս, պարտաւորելով գինյ
 ամբողջ աարին նոյն եկեղեցւոյն մէջ իր հոգւոյն
 համար պատարագ մատուցանել : Նաեւ, սահ-
 մանեց, որ իր դրամով եկեղեցւոյն աւագ խո-
 րանը շինուի պատուանդանէն մինչեւ վեր հա-
 մուկ բնաիր մարմարիոնէ : Նամանուկն իւր պա-
 տարագի զգեստն եւ թանկացին սկիհն՝ եկե-
 ղեցւոյն պատարագի : Արդիոկոպոսին թողուց
 աղքատներու համար ողորմութիւններ սահմա-
 նեց, իր քոյրերու ն' որոնք կարստ շէին, քիչ մը

գրամ, եւ Նուրաթնեան վ.ին իր զբօսերն ու
զգեսասաց մէկ մասը: Դարձեալ ժառանգող
եկեղեցին կը պարտաւորէր իրեն Տոգայն Տա-
մար ապրին քսան ձայնաւոր Պատարագ մատու-
ցանել. իսկ մարմինը պիտի թաղուէր եկեղեցւոյն
աջակողմեան դասը, շիրմի մը մէջ եւ վրան մոր-
մարտնէ կտաւարիչ մը պիտի դրուէր: Իր այս
վերջին կամաց կաակահասար կարգեց եկեղե-
ցւոյն նոյն ժամանակի վեց թաղականները: Եւ
թէ պէտք նոյն սրերը այս Խոսկանեան երկրին
Գույսն արգելած էր եկեղեցւոյ մէջ մնալ
թաղերը, ըստ Հայք աղերսագիր մը տալով
Տրաման առին՝ ըսա կաակին՝ Սարգիս Երջեպ.ր
եկեղեցւոյ մէջ թաղելու: Որով ետեւ Սարգիս
Տրաման բռաւ՝ որ գերեզմանը փոխուի եւ կազմ
ու պատրաստ կենայ:

Իսաաիերէն կաակին բնագիրը Տաշիւնեբով
Տանդերձ կը պահուի ալիմ Լիփոնոյի Տայ եկե-
ղեցւոյ դիւանը: Ար պնեմ այստեղ ալն կաակին
սրինակը, զոր Տաճեցաւ. զրկել ինչ ըսա խըն-
դրանացս՝ Լիփոնոյի եկեղեցւոյն այժմու Սե-
ծաւորն Գեորգ. Գր. Նո. Վ. Պահապանեան:

Copia del Testamento del fu Monsignor
Sergio Arcivescovo di Cesarea in Cappadocia
di Nazione Armena, Rogato dal Notaro D^o
Antonio Del Testa del 30 Luglio 1773. —

Al Nome di Dio Amen. L'anno di nostro
Signor Gesu Cristo Mille Settecento Settanta

Tre. L'Indizione sesta, e questo di Trenta del mese di Luglio; Clemente Decimo quarto S. D. Sede, e S. A. R. l'Arciduca Pietro Leopoldo Gran Duca di Toscana Nono nostro Sovrano Dominante.

Fatto in Livorno, e al 3° Piano di una Casa virina alla Chiesa degli Armeni, abitato presentemente dal Sig^r Giovanni Muradgia Armeno; Quivi presenti N° 1:

N° 1 Marco Antonio di Marco Antonio Tarabino della Valletina.

N° 2 Carlo di q^m Pietro Magri.

N° 3 Francesco del q^m Giuseppe Magrini.

N° 4 Angiolo Alegrini quod. Michele.

N° 5 Antonio Bonini quod. Francesco.

N° 6 Pietro Magri di Carlo tutti e cinque di Bergamo.

N° 7 Giovanni Domenico Eccerini di Giovanni Dom^{co} di Livorno, tutti e sette Testimoni Rogati e Pregati dal Infrascritto Testatore.

Essendo che non vi sia cosa più certa della morte e ne più incerta dell'ora di essa. Ed essendo da l'Uomo prudente di pensare sempre al di lui Caso, e specialmente quando il Corpo e indisposto; Essendo stabilito che l'Uomo muoia una sol volta; al che riflettendo come saggio e prudente l'Illmo e Rmo Monsignor Sergio Arcivescovo di Cesarea in Cappadocia di Nazione Armena, ma nativo di

Costantinopoli, e perciò rapporto a noi Forestiere come egli ratificò alla presenza che sopra; E causalmente di passaggio in Livorno da me benissimo conosciuto, e Sano per la Dio Grazia di Mente, Sentimento, Vista, Loquela ed Intelletto, sebbene ammalato convalescente di corpo posto a sedere sopra un Canapè. Perciò a fine che dopo la di lui Morte non nasca alcuno scandalo o litigio intorno alla di lui Eredità, essendo determinato di fare l'Inf.^{to} suo Testamento nuncupativo, che si chiama „Sine Scriptis“; Di cui e che revocò, annullò e cassò primieramente un altro Testamento fatto già solennemente e che fu chiuso e sigillato da me medesimo infrascritto fino dal dì 24 febbrajo 1773. Ricevuto in forme e rimesso al pubblico Notarile Archivio della città di Firenze e successivamente ancora qualunque altra sua disposizione di ultima volontà che avesse fin qui fatta: intendendo e volendo che in tutto e per tutto si debba stare al presente nuncupativo Testamento, che si protesta di fare a forma dei privilegi accordati ai Forestieri in questo felicissimo Stato di Toscana nelle veglianti Leggi di ammortizzazione, nella maniera che appresso, cioè:

In primo luogo Raccomando e Raccomanda l'anima sua al l'Onnipotente Iddio suo Creatore, alla Santissima Vergine di lui

Madre, al di lui Angelo Custode, a S. Gregorio Illuminatore, e a tutta la celeste corte di Paradiso. E quando separata sarà questa dal corpo ordinò al medesimo la sepoltura nella chiesa di S. Gregorio Illuminatore della Sua Nazione Armena di questa città, e a tale effetto ordina e vuole che dagli Infrascritti suoi Sig^r Esercutori, o a spese della sua Eredità li sia fatta in detta chiesa una sepoltura con decorosa lapide inscritta di marmo; e precisamente nella parte destra del coro di detta chiesa, nella quale ordina e vuole che seguita la di lui Morte, sia pubblicamente esposto il di lui cadavere e li siano celebrati i solenni funerali, con Messa parimente solenne per mezzo dei Sacerdoti di sua Nazione e secondo il Rito loro, ai quali Sacerdoti dovrà darsi per l'assistenza ai funerali sudⁱ e a ripanti saranno un zecchino fiorentino per ciascheduno, e che in detta chiesa li siano celebrate Quaranta Messe piane di Reque con Elemosina d'un Piastrino.

Interrogato poi da me se volesse lasciare alcun Caritatevole sussidio ai Poveri della Congregazione di S. Giovanni Batt^a della città di Firenze, Rispose non volerli lasciare cosa alcuna. Ma Jure Legati Lascio e lascia al l'Opera di S. Maria del Fiore di detta città di Firenze la solita Tassa di Lire Tre e soldi Dieci in ogni.

Item Jure Legati Lascio e Lascia ai Poveri Armeni di questa città Zecchini Otto Fiorentini per una volta solamente.

Item Jure Legati Lascio e Lascia ai Poveri di questa città Due Zecchini Fiorentini da distribuirsi nel giorno de' suoi Funerali.

Item Jure Legati ed in ogni miglior modo e titolo che di Ragione Lascio e Lascia alle Sig^{re} Maria e Eva sue sorelle carnali dimoranti in Costantinopoli Zecchini Dieci Fiorentini per ciascheduna, quantunque non abbiano alcun bisogno.

Item Jure Legati Lascio e Lascia al suo Diletto Discipolo e Reverendo Sacerdote Giovanni Nurdin di Diarbeclur in Mesopotanna, ultimamente presso detto Sig^r Testatore commorante tutti gi Abiti del medesimo, escluse le due Pellicce migliori, tutte le biancherie e tutti i libri e Mobili di ogni sorta, esclusi oro, argento e gioje che li ritrovano in questa città al tempo della di lui Morte. Dichiarando in Bre o confessandosi in ogni di essere vero e legitimo debitore di detto Giovanni Nurdin della somma di Zecchini Cento sessanta Due e mezzo (^{sc}): qual somma ci vuole che li sia dopo la sua morte puntualmente restituita e pagata dagi Infrascritti suoi Sig^r Esecutori.

In tutti gli altri suoi Beni Immobili che non saranno in questo Granducato Mobili se

moventi, Azioni, Ragioni, Denari, Crediti, Argenti ed ori, gioje, posti in qualunque Luogo del Mondo, e tanto presenti che futuri, Erede universale con la sua Bocca nominò e nomina e vuole che sia:

La Chiesa sopradetta di S. Gregorio Illuminatori della Nazione Armena di questa città, con l'infrascritti pesi, obblighi e condizioni, cioè:

Primo con obbligo che di detta sua Eredità si prelevino prontamente zecchini Sette Cento Fiorentini, e questi si impieghino a frutto dagli Infrascritti suoi Sig^r Esecutori in questo Stato di Toscana, o a Censo, o a Cambio, o in tanti Luoghi di Monte ai piaceri dei medesimi Esecutori, dell'annuo frutto di detti zecchini Settecento si debba formare e stabilire una l'ufficiatura di Messa Quotidiana per l'anima sua in detta Chiesa con fondare a tale effetto del detto Capitale una Cappellania da goderi in perpetuo da un Sacerdote Armeno, E alla medesima Cappellania per quando sarà fondata, il detto Sig^r Testatore ha nominato, e nomina, presente, e presenta per primo Rettore il sopradetto Sacerdote Giovanni Nordin, per dover ottenere la nomina Gaspatronato in tuturo di detto Benefizio ai Rappresentanti pro tempore di detta Chiesa; E tale Fondazione dovrà essere fatta prontamente dal detti suoi Esecutori Servat. Servand; Incaricandoli di divenire alla celebra-

zione degli Atti, a ciò necessari previe l'opportune suppliche, e con tutte le solite formalità, che si usano, e vengono disposte dalle leggi di Toscana nella fondazione di simili Cappellanie et in ogal.

Secondo con obbligo e peso parimento di dover erogare Zecchini Sessanta cinque circa in Paramento Vescovile secondn il Rito Armeno, per uso de Pontificali, e perchè sempre debba rimanere in detta chiesa all' occorrente.

Terzo con peso ed obbligo ancora di erogare la somma di Zecchini Mille simili nel fare costruire l'altar Maggiore di detta Chiesa dedicata alla Sacra Famiglia e S. Giovanni Batt*, che corrisponda ed accompagni gli altri due altari delle Cappelle, di Marmi fini e scelto disegno; al quale altare ordina detto Sig^r Testatore che venga apposta l'impronta delle sue Armi, ed una Iscrizione in Idioma Armena e sua traduzione in Latino per la futura memoria dell' Erezione di detto altare.

Quarto con condizione finalmente che ogni restante di detta sua Eredità debba erogarsi in beneficio ed uso di detta Chiesa, dovendo farsi primieramente un nobile e Decoroso Calice d'Argento; e se altro avanzasse in quello che piacerà a detti Esecutori, sia per supplire a quel di più che potesse im-

portare il detto Altare, perchè sia Decoroso e Magnifico, sia per il detto Paramento Vescovile, o tutto altro che occorrere possa per detta Chiesa sua Erede; alla quale ingiunge l'obbligo e peso di fare celebrare in perpetuo per l'anima de Esso Sig^r Testatore N^o Venti Messe Cantate in venti Domeniche dell' anno, et in ogni.

Esecutori della presente ultima sua volontà in tutte e singole le sue parti nomino e nomina, e prega che sieno i presenti e attuali Governatore e altri Ufiziali, Rappresentanti la sud^a chiesa Armena, esclusi per altro quelli che godono del Privilegio clericale, con incarico ad essi soltanto e non ad altri di dare Esecuzione alla sud^a sua disposizione nel tempo e termine di Mesi Dieci dal giorno della sua morte, per quanto sarà possibile; E attesa la stima che ha nelle proprie persone de medesimi Li liberò e libera da qualunque Inventario e Rendimento di Conti,

E questa dice essere l'ultima sua volontà quale intende e vuole che vaglia quanto valere puole e nel modo, a forma che li permettono le Leggi del Granducato, incaricando gli Esecutori ad importare la Grazia nel Caso, che vi si ricerchi; ed in ogni migliore o più valido modo.

E benchè il Sig^r Testatore abbia espresso a me Notaro Inf^o alla presenza che sopra

chiaramente in Lingua Toscana la detta sua disposizione e specialmente la nomina del suo Erede; Pure per ogni Cautela ed ad ogni altro miglior fine et effetto di Ragione constano personalmente avanti di me e Testimoni sud', il Rdo sacerdote D. Pietro Muradgia il medesimo come intelligente e perito della nativa Lingua Armena e della nostra Toscana ha asserito d'aver interpretato e spiegato tutto il contenuto del presente Testamento a detto Sig. Testatore, quale ha confessato e confessa trovarlo in tutto e per tutto coerente alla di Lui Intenzione ed essere perciò l'Ultima sua volontà, in ogni.

Et in Fede della presente Copia scritta tutta di mia propria mano mi soscrivo e sigillo con il mio Sigillo Notarile.

Dr. Automo del Testa N. P. F

Եւպո Օգոստ. եւ Սեպտ. ամիսներուն մէջ
Ասրգոսի հիւանդութիւնը ուսուցացաւ. եւ ինքն
ամէն շաբաթ կը խոստովանէր եւ կը հաղոր-
դուէր: Աւերջին օրերն արհնէց ի մասնաւորի իր
աշակերտն Նուրսինեան վարդապետը, աղօթեց
իր բարերարներուն համար, թողութիւն աւուա-
իր թշնամիներուն, զամենքն Աստուծոյ խնամոց
յանձնէց. եւ զուարթացէմ անարատնջ իր մա-
քուր հոգին աւանդեց Աստուծոյ 1773ին, Հոկտ-
1ի գիշերը՝ 2ի անցնելու առաջին ժամուն առա-
ջին քառորդին վերջը. 71 տարեկան:

Հոկտեմբեր 2/ն՝ շարաթ առառու լուսա-
նալուն՝ մարմինն եպիսկոպոսական զգեստներով
զարդարուած՝ բազմեցուցին իր ասն մէջ, եւ
հաւատացեալք սկսան զայլ եւ աղօթել: Բեառյ
ճաշու ժամուն թափոր կազմեցին Հայք, օսա-
րազգիք, գինուորք եւ երիցունք, խաչիւ, խաչ-
փառաւ, ջահիք եւ խուռն բազմութեամբ հա-
ւատացելոց եւ սկսան շարժիլ: Թափորին մէջտեղը
դազադը բարձած էին 12 լատին քահանայք,
երկու կաթմանէ վասեալ գինա որներ, եւ Հայեր
մոմեղինօք: Ընջեւէն կ'երթային լատին կրօնաւո-
րազ խմբեր, որոնք իրենց ծխին համեմատ կ'եր-
գէին: Հանդիսադիրն էր անդւոյն Հայոց ժողո-
վոդապեան՝ Ընտանեան Միաբան Հ Արարպեա
Վ. Հալաճեան, որուն կ'ընկերանային Պեարոո
Վ. Սուրաճա եւ Բովհ. Վ. Նարաինեան:

Ընդպէս թափորը մեծ շքով քաղաքին
գլխաւոր փողոցէն եւ հրապարակէն անցաւ, հա-
սաւ Հայոց եկեղեցին եւ դազադը դրուեցաւ մո-
հաբեմին վրայ: Հոն ժողովրդապեան ձայնաւոր
Պատարագ մատուց եւ Պաշտօն կաաարեց: Նոյն
սրն իրիկունը դարձեալ եկեղեցին խմբուեցան
դասք քահանայից եւ ժողովուրդք: Քահանայա-
թաղի կարգը կաաարուեցաւ, Հանգացեալը
զարդերէն մերկացուեցաւ, ուրիշ գագազի մէջ
դրուեցաւ, եւ իջեցուեցաւ իր պատրաստած
դամբարանը, աւագ խորանին առջեւ դէպ ի ձա-
խակողմը: Ցապանին մէջ դրին՝ կապարեայ անս-
թոյ մէջ ամրացուած, իր համառօտ կենսագրու-
թիւնը, գոր Նուրաինեան վարդապետ գրած էր

Հայերէն, եւ խաւերէնի թարգմանած էր Մու-
րատնա Պետրոս վ.։ Մահն ու թաղումն արձա-
նագրուած է նաեւ եկեղեցւոյն Կեռեւորց գրքին
մէջ։

Եւեռոյ Նուրախեան վարդապետ տա-
պանադիր մը շինեց Հայերէն, որ եւ քան-
դակուեցաւ կափարջին վրայ։ Նուրախեան վ.
նաեւ Սարգսի նախ փոյրիկ կենդանագիրը
նկարել տաւ, որոյ յետոյ ճարտար նկա-
րիչ մը մեծցուց, եւ ամենդատան մէջ կա-
խու եցաւ։

Ըստ կենդանագիրներն այժմ՝ չկան Լիվոն-
նոյ, եւ այժմու Գերլ. Կեռնա որր թէեւ շատ
հետամուտ եղաւ, բայց չկրցաւ գտնել Լիվոննոյի
մէջ։ Ինչպէս ինք 4 Ետլ 1906 թուականու
ինձ կը գրէ, նոյնն այժմ՝ Հոռմ ի Ս վչաս
պիտի բլայ։ Այսան զի իր դիմումին վրայ՝
Պեր Գոյունեան վ. գրեր է իրեն՝ թէ
"Սարաւփեանի նկարը կայ կ'ըսուի ի Հոռվմ",
սակայն որր բլայը յայտնի չէ։ Ար յոսամ
որի։ առ թի. սառագել, գտնել եւ հրա-
տարակել։

Վերն յառաջ բերուած կապին համե-
մատ՝ Լիվոննոյի Հայոց Ս Գր. Լուսաւորիչ եկե-
ղեցւոյն մէջ մինչեւ ցայսօր կը մտաւցտին
մշանջնեաւոր պատարագներ։ Ըստ մտտին կը
գրէ Ս. Դուրյեան Ս. վ. (անգ, էջ 167—8),
Երկրորդ մշանջնեաւոր պատարագն "է Սարգսի
Երբեպիսկոպոսի Սարաւփեանինն, որ հաստաւեալ
կենդակաւ. Բիզայու Երբեպիսկոպոսին 7 փե-

արուարի 1775. հանգուցեալ բարեյիշատակ
Եւքեպիսկոպոսն իւր կառկազրովն պարտաւ որեց
Եկեղեցւոյն ժամանակակից երեսփոխանքն որ
իւրմէ թողեալ սաացուածոց մեծագոյն մասին
գումարն ծառայեցընեն իրեն հոգւոյն մշանջե-
նաւոր պատարագի միոյ մատուցմանն համար,
եւ այն ի ձեռն հայազգի քահանայի միոյ մեր
Եկեղեցւոյն մէջ ի Վիզոսնոյ։ Ահա համեալ գու-
մարն էր 7840 ֆրանք։ Ի սկզբունն՝ յընթացս
դարու միոյ ըստ պարտաւորութեան մատուցան
ամենսրեայ պատարագք, բայց յետոյ մայրա-
գումարին պակասելովն՝ Պետաթեան վճար-
եալ ծանր առաջանաց պատճառաւ, անօրինեց
Ս. Վահն, որ այնուհետեւ յիշեալ մշանջնաւոր
պատարագի պարտաւորութիւնն իրաջանչիւր
տարի միայն հարիւր պատարագաց մատուցմամբ
վճարուի։

Նոյնպէս Եկեղեցւոյն աւագ խորանը հա-
մակ մարմարեայ շինուած է 1778ին սոյն կառ-
կին համեմատ, եւ խորանին երկու կողմը դրուած
է ձերմակ եւ զեղին մարմարեանէ խառնեալ՝
Աարցսի Եւքեպիսկոպոսի զինանշանը, որ առ-
պանագրին տակն ալ կ'երեւայ։ Սոյն գի-
նանշանը Գերայ Սեծաւոր Վ. ընտկան մե-
ծութեամբ գծագրած զըկած է ինձ, եւ ես
նմանահանութիւնը կը զնեմ վարր ըլլորովին
պզտիկցուած։

Սոյն աւագ խորանին ճիշդ ետեւը այս առ-
թիւ փորագրուած է հետեւեալ հայերէն եւ
յաւաներէն արձանագրութիւնը։

“Կերտեալ կառուցաւ մարմարեանեայ յորինուած խորանիս եւ սեղանոյս, արդեամբ եւ բնէիս կոստանդնուպոլսեցի Ընորհալի Սարգիս Վարդապետկոպոսին մեծի Կեսարիոյ Կապաղոպկեզոց. ի Թուին Հայոց ՌԻԻԿ: 1778:”

„Haec ara pingui haereditate Sergii De Alexandro Sarafoglou Constipni Caesarac in Cappadocia Archiepiscopi, Quinquennio post obitum in hanc formam redacta est. Die 1 Junii MDCCCLXXXVIII.“

Իսկ հայերէն եւ յառիներէն ապանագիրն հրատարակած է Ռուբիկան վ. (հայերէնը՝ Հանդէս Բմսորեայ, 1890 էջ 17, 62 եւ Պսամ. Հայոց գաղթականութեան ի լիմոնոյ, վ. նեա. 1891 էջ 100, իսկ յառիներէնը՝ Հանդէս Բմս., 1895 էջ 294): Սակայն շոյն հրատարակութեանց մը սխալներ ըլլալուն՝ կրդնեմ՝ այստեղ երկուքն ալ իրենց միշտ ձեւ եւ բովրդ հայերէն բնագրին բառերուն սկզբնաառերը հետեւեալ ընթերցուածը կուտան՝ “Սարգիս Ընորհալի Վարդապետկոպոս մեծի Կեսարիոյ Կապաղոպկեզոց:”

A.

B.

C.

ՍԻՓԵՍՏ	ԵՐԵՒ՝	ՍԵՐՁԵՑ	ԿԵՃԵՐ՝
ԸՆՈՐՀԵՒ	ԲԵՍԵՐՏ՝	ԵՁԵՅ	ԵՆՃԵՐ՝
ԲԵԹԻՄԵ	ԲԵՐՈՂ՝	ԾԵԳԵՑ	ՊԵՐՁՃԵՐ՝
ՆՈՐՀՈՒՆ	ԵՁԵՐՑ	ԲԵՐՍՍ	ՊԵՐԵՐՍ՝

ԲԷԹՈՒՆ	ՊԷՐԹԵՒ	ԿԷՅՏԷԹ	ԸԽՕՔ.
ՈՐԴԻՈՒ	ԻՆՖԵԼՆ	ԼԲԴԵԼԲ	ԳԷՈՈՒՔ.
ԳԹԷՆ	ՍԷՏԷԼԲ	ՈՐՏԻՒ	ՈՂԳՔ.
ԲԵՏՈՐ	ԿԹԵԼԷԼ	ԷԶՆԻՒ	ՎԷՐՈՒՔ.
Ի ՆԷԳ.	ՈՒՂԳԵԼԷԼ	ԲՈՊԷՆ	ԿԷՈՒԷԼ.
ՀԷԻՇՏ	ՊԷՅՆԷԹ	ԻԹՐՈՅ	ԼԲԴԵԼԷԼ.
ՈՒՐԷՍ	ՈՐԴԻՈՒՆ	ՈՂԿՈՅԶ	ԷՐԹԵԼԷԼ.
ԷԼԻՔԵ	ՈՊԷՐԵԼԷԼ	ԲԷՅՈՒ	ԲԷՐԳ

ՆԱԶԵԼԵՅ

Յամի Տեանն ԽԶՀԳ. Հոկտեմբերի Բ. և Ըստ
Հայոց ՌԷԻՒՒ :

Ողջունատառք բառից վերնոց յայտենն զոգ զոյն
աստ հանգչելոյ :

Բովհաննէս Նորաին պաշտանեայ բանին,

Բարինեայ վերինն՝ յարդանս իւր Պեաին :

Լ. Օ. Մ.

SERGIO ALEXANDRI BARAFOGLU CONSTANTINO,
POLITANO

MAGNAE CAESAREAE IN CAPPADOCIA ARCHIE-
PISCOPO

VIRO DOCTISSIMO SUMMISQUE VIRTUTIBUS OR-
NATISSIMO

ORTHODOXAE FIDEI PROPUGNATORI CONCIOSA-
TORI EGREGIO

ORIENTIS EX METROPOLI ROMAM REDEENTI
HIC MENSES OCTO PERPESSA EX HYDROMISI
OBEUNTI

DIE II OCTOBRIŒ AERÆ CHRISTI MDCCCLXXIII.
ÆTATIS SUE ANNO LXXIV.
HANC IPSAM AEPHENIORUM SUE NATIONIS EC-
CLESIAM
HÆRESEM TESTAMENTO RELINQUENTI
CURATORES
TANTO PASTORI GRATI ANIMI MONUMENTUM
POSUERE

ՈՒՂՂԵԼԻՔ ԵՒ ՅԸՆԵԼԼԻՔ

Ուղղ

Եջ	1, ապ	7. Յովյ.	Յովյ.
„	32, „	27. յեա կար	յեակար
„	56, „	28. վըշտառ	վըշտառու
„	57, „	28. իսրհարգ	իսրհարգ
„	63, „	6. վըկայաթիւնն	վըկայաթիւնն
„	73, „	3. վարձ, մեշ	վարձ մեշ
„	82, „	27. Ո-	Ո:
„	93, „	15. Ը-ի	Ը-ի
„	116, „	4. առնացու	առնացու
„	140, „	5. առնուսու	առնուսու
„	166, „	24. ասնիք	էսանիք, քաղ- կեղանիք, ուղ- գափառք, կա- թողիկեայլք,
„	167, „	2. սրդին, էր	սրդին էր:
„	169, „	14. Յիշատակա- րանիւն	Յիշատակարա- նին
„	176, „	11. spaizoso	spazioso
„	188, „	29. Սահփաննու	Սահփաննու
„	196, „	4. յաւել՝ Ըյա ճամբարդու թեան միջոցին՝ 13 չկա. 1758 թուա- կանու կը գրէ «ճառայ Երուսա- ղէմաւորի (Յահաննէս Եղիսկոպոս յազարիեան ի վերայ աթոռայ յամլիւնի գմբուսայի» առ Լ. Ռա- փայլի Վ. Ըրբայ Ընառնեանց ի չառմ, եւ կը ճանուցանէ թէ	

Անասնեան Խորան Է. Պատ-
կասու եւ Եզր. Պետրոսի հետ՝
Արեւել-Սիկիլիայ վրայէն Լիվոռ-
նայ հասած են, սաստիկ ալէկո-
ծութիւններ կրելէն ետեւ, եւ
այժմ ի քաւարանն Նազա-
րեթի, Լիվոռնայի 41) որ պիտի
մնան (Դիւ. Անտ.):

Եջ 196, ապ 11. Եւսէ՛: 1761ին Վ. Պոլիս էր.
վան զի Է. Յովակիմ Վ. Սա-
հակեան 9 Մարտ 1761ին կը գրէ
իրեն վանահայր Է. Ռաֆայէլ
Վ. Սուրբատեանին ի Լիւթանան
(Դիւ. Անտ.). «Ինչ Իզմիրցի Յով-
հաննէս Վ. հարցանեա, ան-
կուրեցի խօսա Մուրաջանի առնն
է. յաւ էր նմա ոչ եղնէր եպիս-
կոպոս. մէկ յոկ կարգաւոր առան
պատիկ յաւ է քան զինչ, ոչ
մարդ երես նայի, այսպէս երեսի
ինչ որ զղացեալ է եպիսկոպոս
եղնայն...»

« 196, . 18. Եւսէ՛: Եմֆլայ (Տիգրանակերտի)
առաջնորդաց վրայ՝ Չաարբոնի Լ-
րեմֆլայի գումարն Սագամէ, Եմֆլ
26) Յունիս 1775ին կը գրէ առ-
տիրացու Յովս. Եթանտոսի Էոսմ
(Դիւ. Անտ.). «Յետայ զամբ
յամֆլայ առաջնորդ Վ. ի կոզ-
մանէն զկնի մահակոթի Բակորի
եզրայր Պետրոս Վ. էն. նմա նաաա
Յակոր Քաղիսցին, զկնի իւր որդին
Լորահամն (առ Նաւարոնէն), եւ
յետայ նաաա պոյսնի օլի Կորա-
պեան, որ է աշակերա Պետրոսի,
յետայ նորա օրն նաաա. ձեր ծա-

դիմն «Հան (— Բաջհաննէն Ա. Գարեան)» սահեցարծ, 18 օր դիմն Պոլսանի օղտու կարապետէն, նստաւ Ստորնցի Աստիկ օր կոչի կարապետ, աշակերտ Աբրահամաւ, եօթն տմ նստաւ, յոյժ բարեկամ էր ազգագրասաց, բոլոր յարս- թմեանն յաստջ ափն հայկազի Պետրոս Ստաստեան, յախր- ջան ազգի եղբայրն է, բոլոր կարգն Սիւսի տեսալ է, ազգակաշիւ յաստ ազգագրասէն, ինքն շար հերեպիկոս է, եւ 17 Զ. տմ հայ յաստ աջնարդ եղեալ է, գոյ երեսուն տարի օր եպիսկոպոս է 7

Էջ 214, տող 14. Եւ-Եւ՝ Եստ փոյլ Սարգիս Գալիք Բաջհաննէնէնէն կը գրէ. «Սար- ախրոս վն Մեղրեցի, օր երկու տնդամ բոսամպոյս նր իրակ եկեր էր, փախնանկուտ տատ ԽճԱԶ (— 1717) Օգոստ. փ օր եւ ի Պէլ օղտուն թագեալ են, իրպէ տ իր դամբանը տեսալ 1908 Մայիս 18ին Հայոց Բերպի գերեզմանոցը, «Հոգեւոր Տիրաջ. (Կակար կաթագիկոս Էջմիածնի ի 1680 ի Ա. Պոլիս) գերեզմանին արեւմտեան կողմը, Տապանա- յարին փոյլ կոյ եպիսկոպոսա- կան թագ եւ գաւապան, եւ հե- տեւեալ տապանագիրը»

ԸՅՈՒ Է ՏԱՊԵՆ ՀԷՆԴԵՏ
ԵՆՆ ՄԵՂԵԵԸՍ ԽԷՐՏԵԴՈՍ
ԵՐԵՐԵՆ ՎԷՐԵԼՊԵՏԵՆ

էջ 362, տող 1. յ--էլ՝ Ինչպէս Սիմեոն Սիմոնի
 1775ին գրած մէկ իմ զիմէն կ'ի-
 մացութի, Յարութիւն Արքեպ-
 1775ին ի Պրուսա Առաջնորդ էր
 (Գիւտն, Ը. էջ 315), Հոսմ մեկ-
 նած Սամուէլ Եպիսկոպոս Բայր-
 1776ին թիմը թողած, անշուշտ
 Սամուէլի զեբարդ արմէն ետեւ, «ի
 տուն Ասմայի էլլուն էր անկեայ,
 եւ յայանապէս ցուցեայ զհեր-
 ձուածն եւ զուրացութիւնն իւր
 ի միարնագաւան խոտաղմանս
 թիւնէն...» (Գիւտն, Ը. էջ 311)

364,	18.	1750	1756
378,	11.	1869	1769
378,	17	Ապր. 4	Մարտ 24
390	18.	Պատարագներ	Պատարագներ

300000 300000 300000

- [illegible]

Լեւելք ողլու առ ի Կ.Պոլ. 327:

Լսորոք, 20:

Լստուածածնին Սբ. 214:

— Կեբեգ՝ յԵզժ. 335:

— Եկեգ. ի Ղուճգոփու:

Կ.Պոլ. 36, 96, 301:

— Եկեգ. ի Պրու. 177:

— Եկեգ. Լայոյիզ-զանթի

ի Լիբանան, 238:

— Վանք Բարձրահայեց

Լեզնի, 183—9:

Լստուածատուր Կիւղ, Էջմ.

Համառանցի Համբա-

ռանցի, 209, 210—1:

— Լերբեպ. Եջմանի Բա-

բէկան Լեւր. Սիւրի

վիկնն, 366:

— Տէր ԲՆ. Քուճայեցի ի

վիկնն, 383:

— ԶՆ. ի Կ.Պոլ. 324:

— Բ. Պատմանի ողլու, հայր

Կ.Ր. Պատմ. Պատմ.

ճանի (՝, 334:

— ԲՆ. Կեաւաւցի Գրիշ,

172—3:

ի ապարան, 106:

Լստուածատուրնան, Լս-

տուածատրնան, Կ.Րի-

զոք Պատմ. Կ.Պոլ.

Պատմահեան:

Լստուրնան, Կ.Սիւն:

Լսրանազնան Լզգանա-

զնան, Լզքանազնան,

20, 46, 69, 95:

Լտանա 10, 155, 6, 174:

Լրարկիք, 211:

Լրամնան ազգ, 98:

Լրապնան, Կ.Սիւն Կ.Ր.

Լրբեպ.:

Լրիկին ԶԷ. Լիւրի Լիւրի՛ ողլու,

191:

Լրիմաննան, Կ.Սիւն. Վրդ

Լրիտտեկէս Լուկ Վանքնան,

260—3, 273, 360:

Լրճիւնան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Պեւր. Լ. Կիւղ.:

Լրդնի Բարձրահայեց Ս.

Լուռանածնի Վանք,

138—9, 149, 153:

Լրլակ Լ. Լրլայաճնան,

203, 335:

Լրուրիւն, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լրուրիւնան, Կ.Սիւն

Վրդ.:

Լրսաննան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լրբեպ.:

Լւազաղուան (Կ.Սիւն. Լրբահմ

Վանք, Լուռանածնի), 323,

330:

Լւզոննան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւզոննան, Լւզոննան, Լւզոննան

Լւզոննան, 179:

— Լւզոննան. Լւզոննան,

227:

Պլակուրիւն, 362:

Լւթանաղուան, Լւթանաղու-

ան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Լւթանաղուան, Կ.Սիւն. Լրբահմ

Բեղբու (Փէթրոս), ա. Պէտրոս
տէ Զաքարիա :

Բենեդիկտոս ԹԻ. Քննչոյս ,
49, 53, 194—5, 199,
204, 228, 252, 370 :

Բերա. 409 :

Բերիա (Հայէպէ 30, 155 6,
173—4, 196, 298, 258 :

Բիզա, 120, 124, 364, 402 :

Բիզանդ, Բիզանդիա, Բի-
զանդեան. Բիզանդաց-
ւոց յապաք, 9—11, 17,
19, 20—3, 31, 37,
42—4, 54—8, 65, 73,
81, 104, 110, 318, 357,
389 :

Բիւթանիա, 36, 271 :

Գալուսթիանոս ա. Կարոյ չին.
Պ. (Գալուսթիանոս) Գալգ.
217—8, 247 :

Գալորիէլ Վ. Լաթն. Հա-
լէպա. 329 :

— Ի Կ. Պոլս. 323 :

Գ. Պատկանեան, 153,
286, 365, 366 :

Լաթն. աղջիկ, Լաթուրի ու-
րի, 248 :

— Ո՞ր Ի Կ. Պոլս. 323 :

Գալորիէլեան, ա. Մկրտիչ.
Էփֆաննէ :

Գալուստ, Մարքարեան,
321 :

Գալուստ — Ո՞ր Ի Կ. Պոլս.,
324 :

Գալուստիա, 198 :

Գալուստացւոց աւիարհ, 3,
34 :

Գալուստիա, (ա. Լաթն. Բիւ-
լի, 38, 43, 146,
178—198, 107—8, 258,
271, 360 2, 384 :

Գալուստիոյ դեպան 374, 389 :

Գալուստիա Լաթն. Միւրա-
տեան մահաւոր, 70, 76,
267, 277, : 80, 322—9,
336, 8, 340—8,
Լաթն. 343—8 :

Գալուստիան, ա. Լաթն. Հա-
լէպա քաղ. :

Գալուստիոյ, 297 :

Գալուստիոյ Լաթն. Միւրա-
տեան, 345 :

— Լ. Վ. Գալուստիանոսեան,
234—9, 242—251 :

Գենուս քաղ. 364 :

Գէորգ Ար. Էփֆ. Ի Սա-
մաթիա. 74, 96, 279, 287,
301, 333, 343 :

— Լաթն. Գալուստի. Կ. Պոլս. Կ.
Լաթն. Պոլս. աղջիկ, 30, 31,
Լաթն. Գալուստի. Հաթն-
դէպի 56—8, 260—2,
328 :

— Լ. Վ. Պատկանեան Լաթն-
իւրի. Միւր. Վ. Էփֆ. 329 2,
329, 367 8,
372 :

— Վ. Միւրապոս օգլու 178,
187, 191—2 :

— Տէր, Գ. Ի Կ. Պոլս. 332,
Տիրացու Էփֆ. 112,
250 :

— — Ի Կ. Պոլս. 323, 332 :

— Ո՞ր Ի Կ. Պոլս. Էփֆ. 194 :

Գիւստ Գ. Էփֆ. 49
250, 264, 296, 316,
36, — 3, 376, 382 :

Գուստիանոս ա. Պ. Ե. Ե. Ե. Ե.
Լ. աղապատն, 26, 178,
335 :

Գուստիանոս, ա. Իսահակ
արհ. Գ. :

Գուստի. ա. Սահակ. Լաթն. Կ.
Գալուստի. ա. Էփֆ. 194 :

- Թիացի. 103, 113, 265, 299, 303, 312, 320—2, 330—3, 362, 384.
- Մթմթրեան, 213.
- Գոր. արդի կարուչացի Կաննեց Դոգուի, 244.
- ախրացու ի Կ. Պոլ. 232.
- Գրէլ, 174.
- Ռիսու, 322, 332.
- Փրկիչ, վանք ի Լիւան, 218.
- Ռովակիմ Գարր. Նզմի., Բանաթեցի, 110, 113, 139, 150.
- Երկու, ի Կ. Պոլս., 257, 259.
- Ն վ. Սահակեան, Սիւրան Ընտանեան, 407.
- Ռովաննէս (Էս ուհան, Էսհաննէս, Սփանէս, Սփհան, Սփհաննէս).
- Որ. Կարապետ, 317.
- Դամբարան ի Կեսարիա, 161. — վանք Լճերացու ի Բաղէշ, 136.
- Ընտարանի, 243.
- Էֆէգ. Հայոց ի Խէջիւրապ, 246.
- Ոսկեթերսն, հարապեմ Կ. Պոլսոյ, 52, 233, 743—5.
- Հարապեմ Լիւթի, 352.
- Դ. Կիւղ. (Էնեցի, 351.
- Գ. Գարր. Կ. Պոլ. Լիւթի. Խոլ, 346.
- Խ. Գարր. Կ. Պոլ. Լիւթի Կոլու, Բաղիշիցի, Կ. 11—18, 21, 25, 31—8, 42—3, 96, 143, 146, 152—8, 160—9, 171—178, 180—9, 192, 238, 262—4, 315, 318, 338, 381.
- Ի. Գարր. Կ. Պոլ. Լիւթի. Գրուպի, Համառանցի (Պաշապացի, 346.
- Երկու, Ընթաց, Լիւթի. Կան, Զ. Գր. Կանցի, 46, 179, 183, 193—7, 196—197, 196.
- Ընթացի, Լիւթի. Կան, Ընթացի, Ընթացի, 199, 213, 253—5.
- Միւրիւնի, Կանապուսեան (Խապուսեան) 30, 199, 214—6, 371—9.
- վ. Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, 178, 186.
- վ. Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, 47, 179, 197—198.
- վ. Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, 195.
- վ. Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, 271.
- Ն. վ. Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, 212, 271, 380.
- վ. Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, 294.
- վ. Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, Ընթացի, 1, 139, 147—8, 150, 2, 160, 196, 217, 238, 238, 241, 247—9, 263, 9, 299, 317, 321, 328, 380, 388, 388, 390—1, 400—4.
- վ. Ընթացի, 351.
- վ. Ընթացի, 704.
- վ. Ընթացի, Ընթացի ի Կան, 289.
- վ. Ընթացի, Ընթացի 317, 320.

- [illegible]

- [illegible]

Լ՝յո՛ւնո՛ւք. Լ՝մթո՛յ Է՛մ գ-
հանելու վ՛ր։

Երեսնց ւ. Պոքոս։

Եսնարան, 23։

Եւհրիս Զիւլիպի, 341 Գ.

Երբին օղլու, ւ. Ի՛մ գեւ Երդ.
Վաղաթոյ։

Ենթիւայի, ւ. Իւրգիւ Լ՝ջթ.
Իւրգիւ Լ՝ւն, Իւրգիւ Լ՝ւ.

Իսկիւրիւրան, ւ. Է՛մ գհանելու
Իւր.

Իրլանտիան տալարան Ի
վ՛րնեւ, 229։

Իւդաբիւն, ւ. Ի՛մ Երդ վ՛ր.
Իւմիւս օղլու, Իւմիւստան,

ւ. Ի՛մն Երդ. Վաղա-
թոյ, Իւրգիւ-

Իստիւլանց, ւ. Է՛մ գհ.
վ՛րդ։

Լաւիւստիան, ւ. Է՛մ գհանելու
Տէրպիւնց.

Լաւիւնան, ւ. Ի՛մ Երդ վ՛ր. Լ.
Լաւիւստի, օղլու, ւ. Լաւա-

դիւ Լ՝ւն, Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի,
Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

Լաւիւստի, ւ. Լաւիւստի.

- Պետրոս Վ. Պատմաբանական (Պատմաբանական) 178—
 180. 190—2. 308.
 — Վ. Լեզուական. 153.
 — Վ. Խնդիրներ. 237.
 — Վ. Ստանդարտ. 337.
 — Փրկ. Պատմական. 172.
 — Եղբ. Միտրան Լեռնա-
 նան. 407.
 — Լեռնա Լեռնաանան, Կա-
 ժարական. Ժամանակ.
 Ժամանակական. Լեռնա-
 71—2. 82—6. 90. 278.
 282—4. 292. 334.
 — — Մեծ Լեռնաանան
 310—9.
 — 2 պանան. 319.
 — Սեդրանան, — Բր. 369.
 — տի Գարրիլ, Վ. Լեռն.
 316.
 — տի Զարարիս, — Բ. Բ.
 Բր. 366. 330. 324.
 տի Լեռնա. 366. 267.
 320.
 — Բ. Բ. Լեռն. 320.
 — Բ. Բ. Լեռն. 326.
 Պեղական. — Բ. Բ. Լեռն.
 — Բ. Բ. Լեռն.
 Պեղական, Պեղական Բ. Բ.
 107. 287—8. 307. 408.
 Պեղական. 114. 311.
 Պեղական Պեղ. 321.
 Պեղական. — Բ. Բ. Լեռն.
 Պեղական. — Բ. Բ. Լեռն.
 — Բ. Բ. Լեռն.
 Պեղական. 322.
 Պեղական. — Բ. Բ. Լեռն.
 366.
 Պեղական. — Բ. Բ. Լեռն.
 Վ.
 Պեղական. Պեղական. — Բ. Բ. Լեռն.
 — Բ. Բ. Լեռն.
 56. 63. 85—6. 93.
 114—5. 140. 179. 182.
 190—2. 223. 248—9.
 253. 261—3. 366—9.
 273—9. 281—9. 292.
 299. 300. 312—9. 321.
 337. 340—4. 365. 361.
 377. 384.
 Պեղական. 316.
 Պեղական. — Բ. Բ. Լեռն.
 Պեղական. 69.
 Պեղական. 257—267.
 270—4. 307. 312—3.
 326—7. 338. 341. 346.
 — 346. 360. 363. 376—7.
 411.
 Պեղական. 78. 267.
 241. 336. 330.
 Պեղական. 165.
 343.
 — Պեղական. Բ. Բ. Լեռն.
 Լեռն. 383.
 — Բ. Բ. Լեռն. Բ. Բ. Լեռն.
 251.
 — Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 Լեռն. 22.
 Լեռն. 371—
 272. 284. 393.
 Վ. Լ. Լեռն. Լեռն. 219.
 264.
 — Վ. Լ. Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 Լեռն. 329.
 — Լեռն. Բ. Բ. Լեռն.
 238.
 — Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 243—4.
 — Լեռն. 319.
 — Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 Լեռն. 328.
 Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 Լեռն. 362.
 — Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 Լեռն. 326.
 327.
 — Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 Լեռն. Լեռն. Լեռն.
 251.

բակ Լիմ. Բ. Չեռնա-
բերդի Ի Լեւոմ, Կեռ-
բերդի, 176, 185, 195,
199, 207—213, 222—3,
226:

Վերջանելս վ. Լ. Լեւոմբան,
170:

Տաղէս ամիրա, Ներ Խեփ.
Խեռ-բերդի, 324:

Տաթնեացի, Խ. Գրիգոր վ.,
Տաթնեան, 97:

Տաշնան, Խ. Բախ-բերդի Լ.,
Տաւտ Լեւոմ, 319:

Տաթնեաւոր, ԺԳԺ, 380:
Տաթնեան, 374:

Տէվլիթ, Խեր-բերդի Ի Կ. Գ. Լ.,
324:

Գիւն Կաթն-բերդի Լեւոմ,
Կաթն-բերդի, 243:

Տէր-Սարգսեան, Խ. Խե-
ռ-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տէրգի, Խ. Խեռ-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տէրոյնեաց, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրանեան, Խ. Լեւոմ,
Տիգրիս, 186:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Տիգրիս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փարիզ, 134, 324:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

Փնթոս, Խ. Կաթն-բերդի Լ. Կ. Գ. Լ.:

- Ջրանայ Վանք. 196:
 Ջրէլունայ Վանք. 297—3.
 Ընտելնց. ա. Խաչափ:
 Էւզրատինոս Աբ. 171—2, 206.
 Էսմանցի. 0.
 Էրթիւսըլոյ (Խժէադիւր),
 140.
 Փէրաշափէ Համք. 191.
 Ֆիւտէլ Սիմաբինկայ. 47
 217 Կ.
 Փռնդոն Մանսինկոբ. 292.
 Փռանկատուն. 410.
 Փրա Պետրոս. ա. Պետրոս:
 Փրանչիսկոս Աբ. Սայէզնուն.
 Սայէզաքի. 52, 170, 233.
 Ի Կարգ. 217.
 Փրանսայու Պետական. 259.
 371.
 Փրաքիւս Մանսինկոբ. 289.

Ա Ջ Դ Ը Ե Ի Ն Մ Ը Տ Ե Ն Ը Դ Ը Բ Ը Ն

1. Գալէկմքեարեամ շ. Գր. Վ., Ուսումնասիրութիւնք Լեւոնայոց դատաստանագրոյն 1. Գիշ. Բ. Լեւոնայոց նին իրաւունքը: 2. Գալէր, Իրաւունք Հայոց: 1890: Հ.՝ 85+39. Փր. 1.25
2. Մեմէկմիշեամ շ. Գ., Ազգարմանութիւն ազն. գարմին Տիգեանց: 1890: Հ.՝ 50: Փր. 1.
3. Տաշեամ շ. Ռ., Ազաթանգեղոս առ Դէորդայ աւորի եպիսկոպոսին եւ ուսումնասիրութիւն Ազաթանգեղեայ գրոյ: 1891: Հ.՝ ԺԼԻԻԿԻԿ: Փր. 1.25
4. Տամ Դ., Արեւելեան Հայր ի Խորովիւն: Թրգմ. շ. Գ. Վ. Գալէկմարեան. 1891: Հ.՝ 79 Փր. —85
5. Տաշեամ շ. Ռ. Վ., Ուսումնասիրութիւնք Ատոյն. Կալիսաննեայ Վարուց Աղեքսանդրի. 1892. Հ.՝ ԴԻԿԿԿԿԿ: Փր. 3.—
6. Տրգմ. Լ. եւ Գ. Փիսա, Ուղեւորութիւն ի Փարս Ասիա Թրգմ. շ. Յ. Վ. Տաշեան: 1892 Հ.՝ 82 Փր. 1.—
7. Մառն, Ամսոնային ուղեւորութիւնք ղէպ ի Հայս: Թրգմ. Ռ. Լեւոնեան 1892: 80: Փր. 1.25
8. Գալէր Լ., Նորագոյն աղբերք Մոզսիս Խորե. նաւոյ: Հա. Լ.: Թրգմ. շ. Յ. Վ. Տաշեան 1893: Հ.՝ ԺԻԿԿԿ: Փր. 1.
9. Գալէկմքեարեամ շ. Գ. Վ., Գաւաթութիւն Հայ Իրագրութեան: Հոր. Լ.: 1794—1860: (1 յոսա. Նկարագ.) 1865: Հ.՝ 232: Փր. 2.50

- Ժ. Կսմիթիս Փր. Կ., Զննութիւնք գրոց Իւսթի
Ընդպիթի: Թրգմ. և յաւ. և. Բ. Վ. Ցաշեան:
1893: էջ 92: Ֆր. 1.25
- ԺԱ. Գոմբիկեան և. Գ. Վ., Հայր յղիստերնիու-
պոլիս Դրամսիլուանիոյ 1680—1779. (1 գրե-
կատիւ.) 1893: էջ Ժ + 533: Ֆր. 4.60
- ԺԲ. Խաչուի և սմ Գր., Զննութիւն Կապ. համեմատական
ուսումնասիրութիւն: 1893 էջ Զ + 78: Ֆր. 1—
- ԺԳ. Տէր-Մոմիսիւս և Փ., Հայ գիղական տունք.
Թրգմ. և. Բ. Վ. Պիլգիկեան: (Ե տիտիւ. 55
պտիւ) 1894: էջ Ը + 163: Ֆր. 2.—
- ԺԴ. Գոմբիկի Ը., Նորագոյն աղբերք Բոգոսի Խորե-
նացոյ. Հոր. Բ. Կամ Ռաւելուած: Թրգմ. և. Բ.
Վ. Ցաշեան: 1894: Ե էջ ԺԸ + 43: Ֆր. 1.—
- ԺԵ. Ցաշեան և. Բ. Վ., Ուսումնասիրութիւնք հայերէն
փոխառեալ բառեր. Ը. և. Հիւսիման, Սեմական
փոխառեալ բառեր ինչ հայերէնի մէջ. Բ. Փոքրէ-
ման Կ. Ստանական փոխառեալ բառեր հայերէնի
մէջ: Գ. և. Հիւսիման, Հայկական Ուսումնական տնտանք
1894 էջ Թ + 145: Ֆր. 2.
- ԺԶ. Ցաշեան և. Բ. Վ., Մատենագրական Մանք
Ուսումնասիրութիւնք Մասն Ը. Բ-Ջ. Նեմեսիոս.
Պրոկղ Դիապոլոս, Խոսրովիկ, Գիրք Հնրճուածոց,
Պրոկղ և Սեկունդոս: 1895: էջ ԺԲ + 296
Ֆր. 2.60
- ԺԷ. Ցաշեան և. Բ. Վ., Հայկական աշխատասիրութիւնք
հայագլոյ Պ. Փլիթլի, ամփոփում և թարգմ.
ժանոթութեամբ: 1895: էջ Թ + 202: Ֆր. 2.5
- ԺԸ. Տիւրեան Կ., Սեւ Ժովու ուսական եզերքք:
1895: էջ 92: Ֆր. 2.
- ԺԹ. Գոմբիկեան և. Գ. Վ., Դրամսիլուանիոյ Հայոց
Բնտրապոլիս Կամ Նկարագիր Կերլա Հայաս-
րապի ի գիր և ի պատկերս. 1896: էջ Թ + 352:
Ֆր. 3.60
- Ի. Ցաշեան և. Բ. Վ., Վարդապետութիւն տա-
րնչոց, ոնվաներական կանոնաց մատեանք. Թուղթ

Յուդեոսայ առ Կաղբատոս եւ Կանեկեր Խաղղէի.
1896: էջ ԽԻԺԺ: Ֆր. 6.—

ԻԱ. Տոմաշէկ Կ. Սասուն եւ Նիգորիսի ազգերոց
սահմանները: Պատմական եւ տեղագրական Նե-
տազօտութիւն: Խրգւմ. Հ. Բ. Փիլէզրկեան: 1896.
էջ ԷԻԾԶ: Ֆր. 1.—

ԻԲ. Կալիսիէ Կ. Ե. Բրգարու գրոյցը Մոզկա Խորե-
նացոյ Պատմութեան մէջ: Խրգւմ. Հ. Գ. Կ.
Մէնելիշեան: 1897. էջ ԺԻԻԺ: Ֆր. 1.50

ԻԳ. Եսվմանեան Հ. Ղ. Կ., Հետազոտութիւնք Նախ-
նեաց ռամկորէնի վրայ: Ուսումնասիրութիւնք եւ
քաղութներ: Մասն Է. Ռամկորէն մոտենազոտ-
թիւնք: Տետր Է. 1897. էջ ԷԻԺԶ: Ֆր. 4.—

ԻԴ. Եսվմանեան Հ. Ղ. Կ., Հետազոտութիւնք Նախ-
նեաց ռամկորէնի եւն-Տետր Բ.: 1897: էջ ԷԻԺԺ
ԺԶԶ: Ֆր. 3.

ԻԵ. Դէլքիս Հ., Համոտօտպատմութիւն Հայոց: Խրգւմ
Հ. Գր. Կ. Գալմիքեան: Բաւելումք 1. Յանկ
Հայոց կոտորածներու տոթիւ յոյս տեսած գրքերու:
2. Գաւազանագիրք Կաթողիկոսաց եւ Պատրիար-
քաց Հայոց: 1897: էջ ԷԻԺԶ.

ԻԶ. Մէնէլիշեան Հ. Գ. Կ., Դիրք (կամ յօդուած)
գրեյու արուեստք: Բաւելումք Դիրք կարգալու
արուեստք: 1898. էջ ԷԻԺԶ Ֆր. 1.25

ԻԷ. Խալաթեան Գր., Մ. Խորենացու Նորագոյն
աղբիւրների մասին քննադատական ուսումնո-
սիրութիւնք: 1894: էջ ԷԻԺԶ: Ֆր. 1—

ԻԸ. Տաշեան Հ. Բ. Կ., Բնարկ մը հայ նետգրու-
թեան վրայ: Ուսումնասիրութիւն Հայոց գրչու-
թեան արուեստին: (10 զննատիպ պատկերով):
1898: էջ ԺԷԺԺ: Ֆր. 2.50

ԻԹ. Դադրաշեան Յ., Փ. Քրիզմեզացի եւ իւր պատ-
մութեան խաղախոզք: Մենութիւն Մ. Խորե-
նացու աղբիւրների մասին: 1898: էջ ԽԻԺԶ:
Ֆր. 2.50

1. ԻՐԱՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Հայերէն քննարարութեան
Թրգմ. ի ստեղծել Հ. Գ. ԻՆՆԻՎԵՐՍԻՏԵՏԻՆ. 1899
էջ Է+26. Գր. 50
12. ԸՐԱՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Հայր Քմիտնիս եւ ի շրջա-
կայս: Հատոր II. Քմիտնիս եւ Հայր. (պատկե-
րագար) 1899: էջ ԺԲ+369. Գր. 5
13. ԸՐԱՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Հայր ի Քմիտնիս եւ ի շրջա-
կայս: Հատոր II. Քմիտնիս վիճակի գիտար
քաղաքներն եւ Հայր պատկերագար) 1899
էջ ԺԲ+161. Գր. 250
14. ԳՐԱՆԻԿԻՆԻԱՆԻ Ը. Գ. Ը., Հայր յիշատակութեան
Գրանդիտնիս. II. Հոր. 1780 1825. 1899
էջ Է+554 Գր. 5.
15. ԳՐԱՆԻԿԻՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Ինդիկի Հայր գիտարար-
արտ: 1899. էջ Է+120. Գր. 1.
16. ԳՐԱՆԻԿԻՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Հայր Հայրտանի ու ժաման-
ներն Իգրանդիտնի եւ Ի. Իգրանդիտնի Կամ-
մատ. Թրգմ. Հ. Ը. Ը. Տաշնան (Իգրանդիտնի
1899: էջ 43: Գր. 70
17. ԸՐԱՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Ժողովարար տաշնան Ըար-
գանայ, քաղ Կ. Մարի, տեղեկատուութիւն եւ
քաղաքներ: 1900: էջ ԺԷ+197: Գր. 250
18. ԸՐԱՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Մատենագրական Իմար ու
ստանդարտութիւն. տնս ԺԸ Իմար II. Ը. Ը.
Ինդիտնի եւ ինքնիմարութիւն, Իգրանդիտնի եւ ինք
Թրգարական ար Ստանդիտնիս, Թրգարական
Իգրարի եւ Ըրիտար քաղ Թրգարիտ արձան-
գրութեան Ինդիտնի, եւ Գրգար Թրգարիտ վեց-
որնայ 1901: էջ ԺԲ+354: Գր. 550
19. ԸԻՆ-ԳՐԱՆԻԿԻՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Նկարարութիւններ Գրա-
տարի Գրամիտնի վերաբերեալ: 1901 էջ
Է+110 Գր. 150
20. ԸԻՆԻՆԻ Ը., Ըրարար II. Գրոյ մէջ: Թրգմ.
Հ. Ը. Ը. Թիւղիտնի: 1901. էջ Ը+77: Գր. 1.
21. ԸՐԱՆԻԱՆԻ Ը. Ը., Ըրարարիտնի
եւ Գրարիտնի տեղեկար արձանագրութիւն կամ

որոնք նախքին - Ուրաբառու աշխարհին պատմութեան
կը վերաբերին 1901: էջ 262 Գր. 4.60

ԽԼ. Խաչատրեանց Ռազմաս, .այ ժողովրդական
դիւցումական վէպը: 1903: էջ 1+72 Գր. 1.

ԽԲ. ԻԼԱԶԱՖԻ: ԿՈՍՆ. Գ. Վ. Էրզր լեզուագիտու-
թիւնը: Հար 12. 1903, էջ 1+204 Գր. 3. -

ԽԳ. Իրանկայան Յ. , Հայ Ռզնաշխ. Խրդմ. Հ. Խ
Կէտիկեան. 1903: էջ 39: Գր. 75

ԽԴ. Գեղքէն Հ. , Սկզբնաորութիւնը Ռիզնաշխեան քա-
նակութեանը գրութեան (1 քորտէզով) Խրդմ. Հ.
Գ. Գալստիքիւն. 1903: էջ 1+83. Գր. 2

ԽԵ. Կիւլիկեան Ռ. Վ. , Ժողք, Ժողք-Տնոյր եւ
Հոռմ. Կոյ, պատմական եւ տեղագրական ուսում-
նասիրութիւն (1 քորտէզով): 1904: էջ 1+117
Գր. 1.50

ԽԶ. Կ. Կ. Էրան Ռ. Վ. , Կոյտ Յովհաննէս Պատ-
րիարք պատմագրական եւ քանասիրական ուսում-
նասիրութիւն: 1904: էջ 1+227: Գր. 1.50

ԽԷ. Գեղեցիկեան Հ. , Նպատակ մի նայ, լեզուի պատ-
մութեան Խրդմ. Հ. Գ. Գալստիքիւն: 1904
էջ 1+87. Գր. 1.25

ԽԸ. ԵՂԵՂԵԱՆ Գ. ԵՂԵՂԵԱՆ Գ. , ԵՂԵՂԵԱՆ Գ. ,
Հանութիւն եւ նախնականութիւն լեզնկայնորագիտ
մեղագրին: 1904 էջ 1+100 Գր. 1.5

ԽԹ. Գրգիւրիկեան Հ. Գ. Վ. , Հայք յնդիսարեթուպոյիս:
Գ. Հար. 1825 1904: էջ 1+608: Գր. 7. -

Ժ. Երանկայան, Բրդաստան եւ արեւ-
ման Պարսկաստան քորեշական-ուստրեանեայ
տեղագրութիւն նամակայ. Խրդմ. Հ. Ռ. Գիւլգիւ-
ճեան 1904 էջ 1+222: Գր.

ԺԵ. Խաչատրեանց Գր. , Հայ Էրանկանիք քա-
ր Իրան (տորեւայոյ, կոյմ որ ուսումնասիր-
թիւններ Իրան, Խորեշայոյ մասին Խրդմ. Էրան-
Կ. Որանեանց 1904: էջ 1+14 Գր. 1.00

ԺՐ. Պ հ դ հ բ ս բ մ չ., Հայերէն եւ գրադի լեզուները.
Թրգմ. չ. Թ. Կէտրկեան: 1907: էջ ԺԼԿ-257:
Ֆր. 5.

ԺԳ. Ն ի Ն ի խ մ ա ճ չ., Հին Հայոց տեղւոյ տնտեսները
Թրգմ. չ. Բ. Պիլլգրիվսն: 1907: էջ ԺԶ Կ 443.
Ֆր. 7.

ԺԴ. Պ հ դ հ բ ս բ մ չ., Հին հայերէնի ցուցական դերանուն-
ները: Թրգմ. չ. Բ. Տաշեան: 1907 էջ ԷԿ-90:
Ֆր. 2.

ԺԵ. Գ ա յ լ յ ի ք հ ա բ ի տ ճ չ. Պ Վ. Կենսագրութիւն
Մարգրիտ Լէրբեպիսկոպոսի Մարտիանի եւ մամու-
նակին հայ կաթողիկոսայր: 1907: էջ ԺԴ Կ 433:
Ֆր. 7

